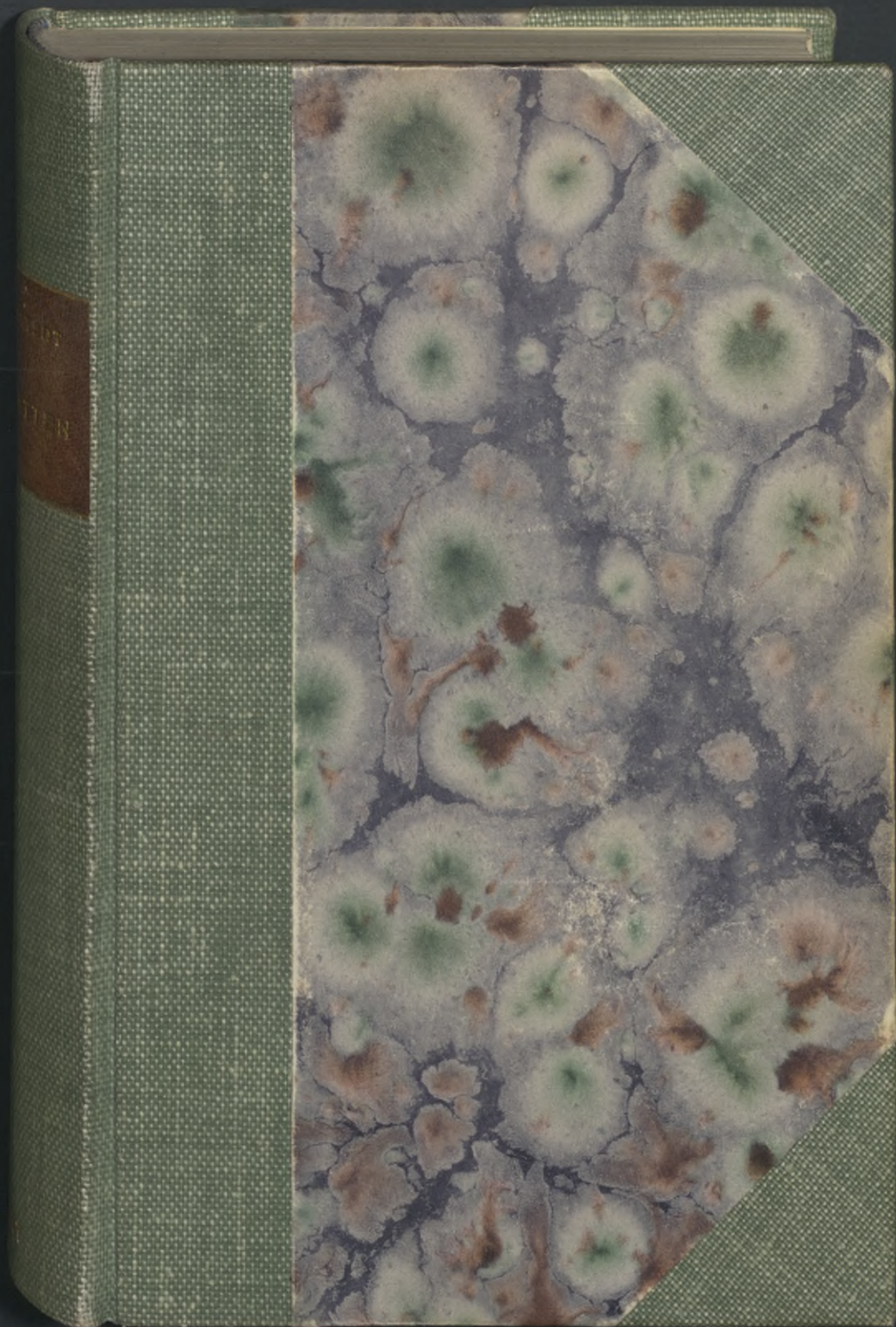


Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.



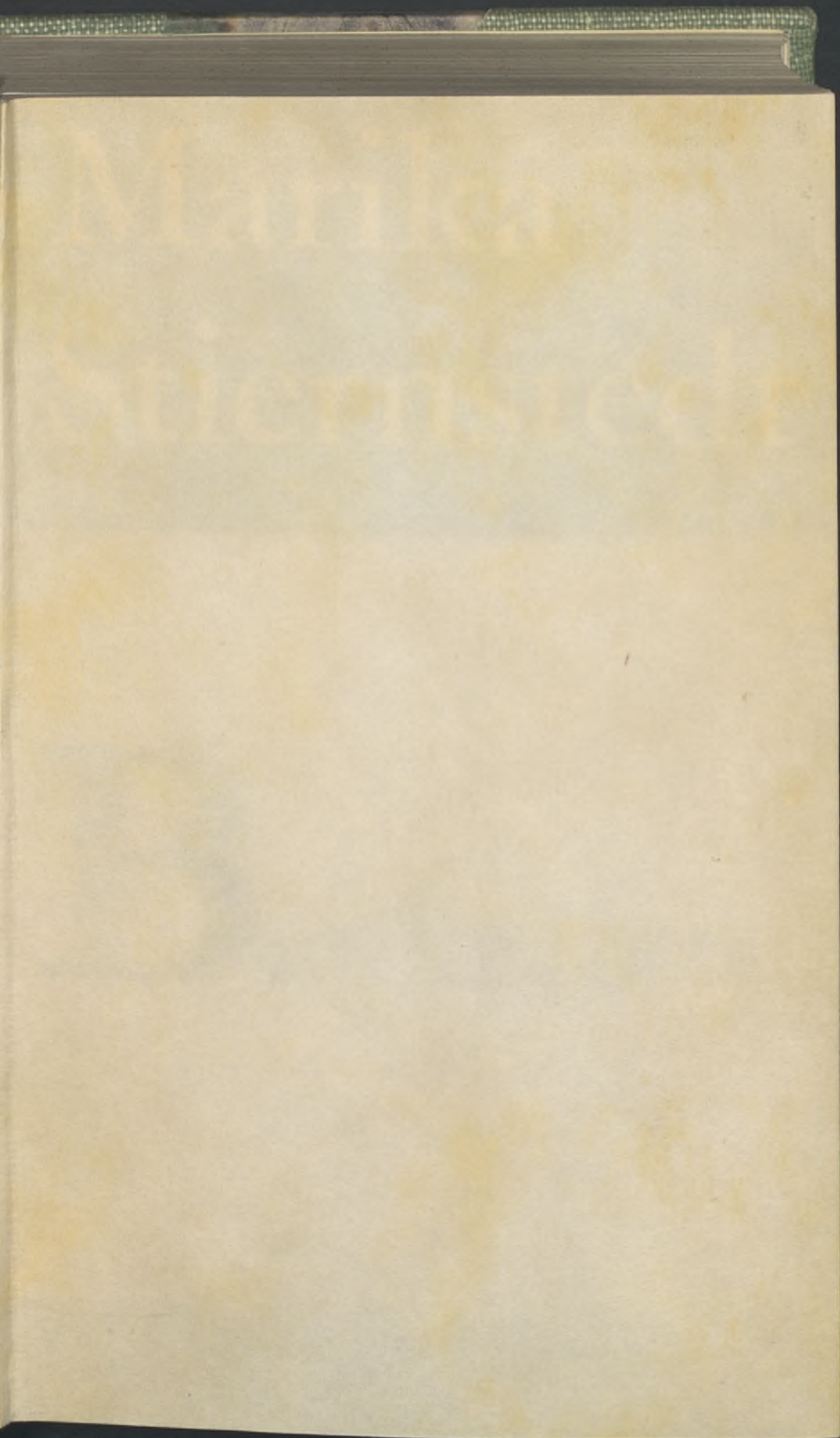


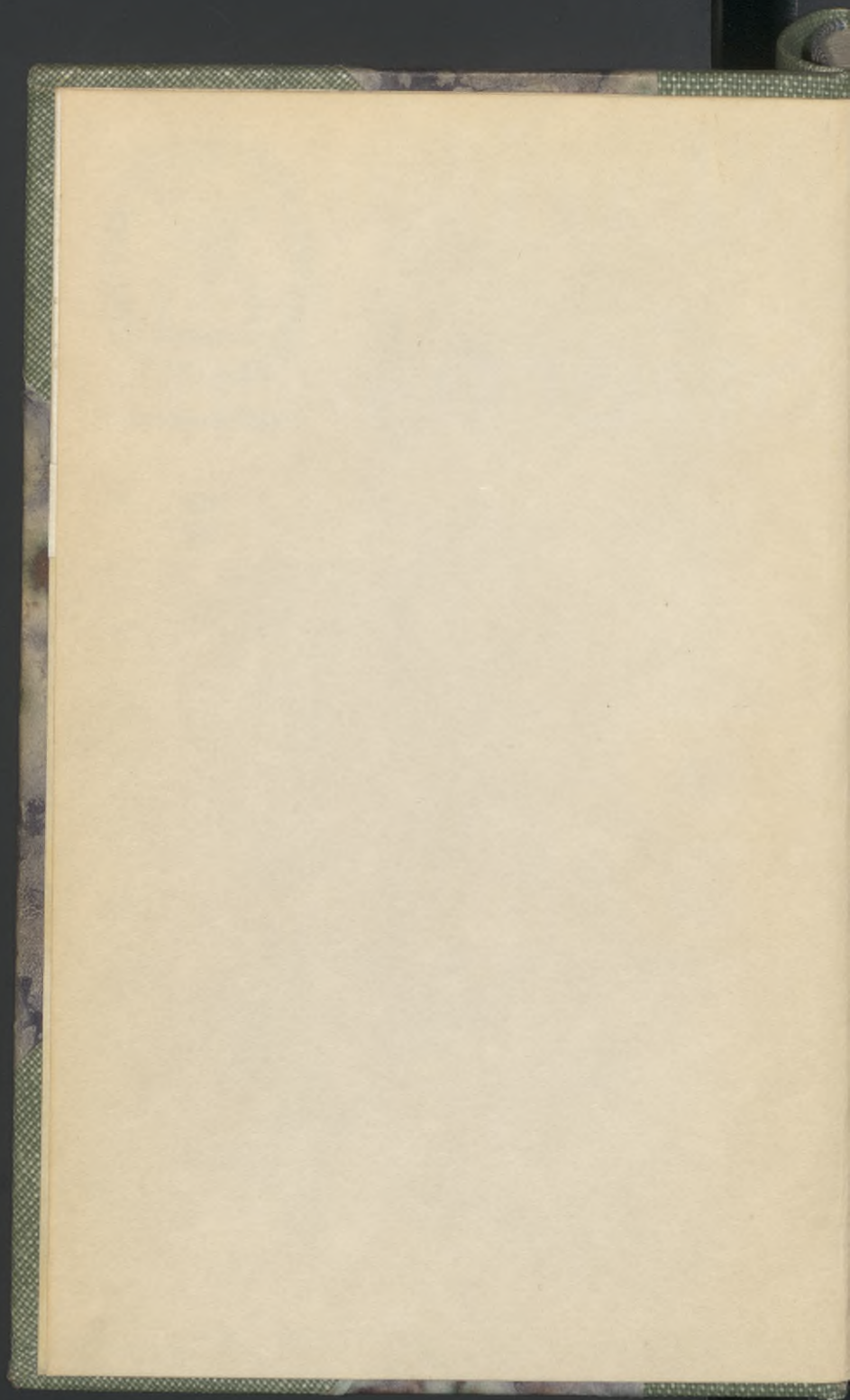


Allmänna Sektionen

Litt.

Sv.

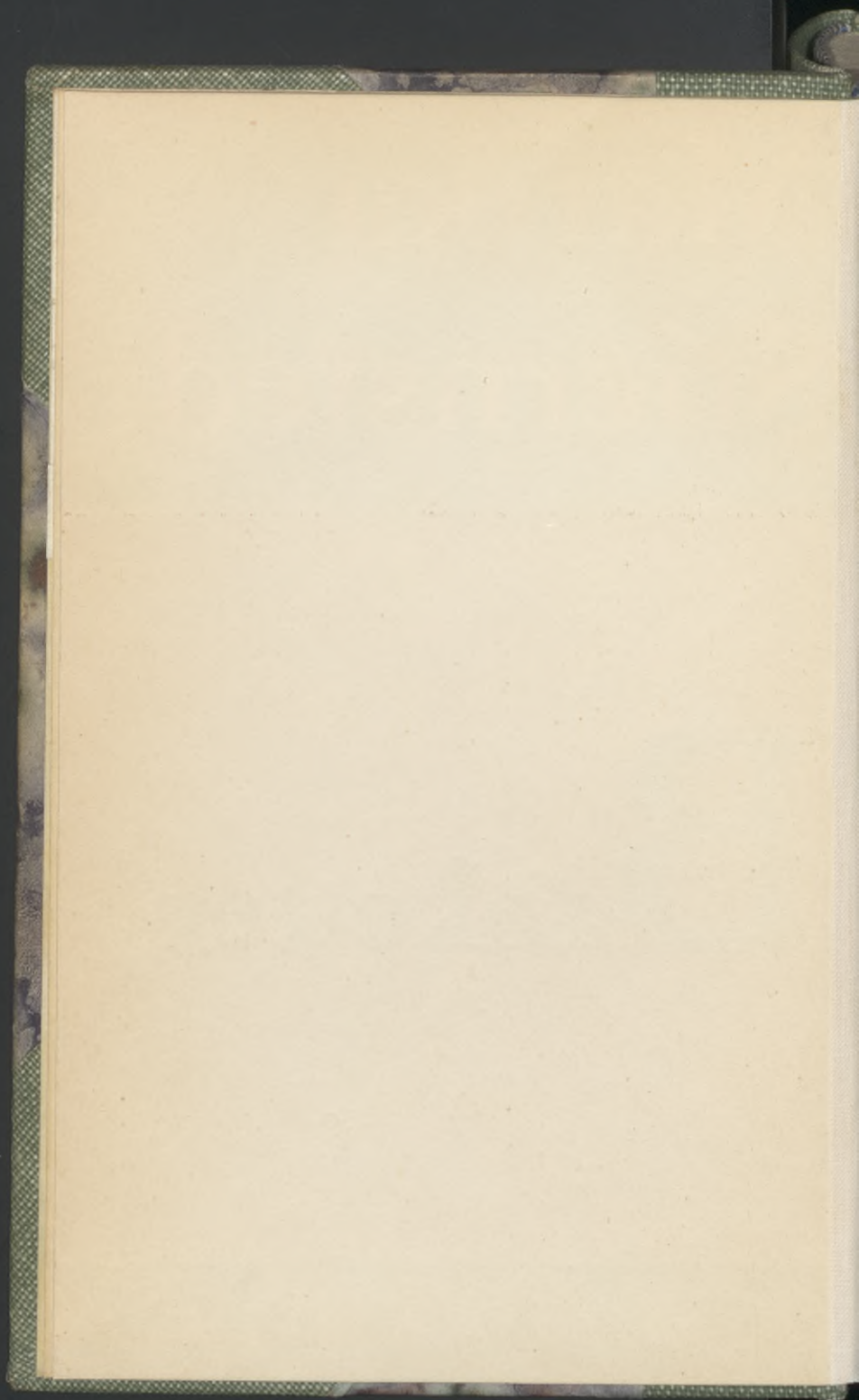




Marika
Stiernstedt

Banketten

Bonniers



MARIKA STIERNSTEDT / BANKETTEN

Banketten

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

MARIKA STIERNSTEDT

Banketten

ROMAN

STOCKHOLM

Albert Bonniers Förlag

MARIKA EIKER-ÅRSTAD

Banketten

BONNERS

Copyright. Albert Bonniers förlag 1947

Elfte tusendet

Stockholm. Alb. Bonniers boktryckeri 1947



I

Från rummet intill hörde Jakob genom den halv-
öppna dörren hustruns odrägligt milda röst:

— Det måste bli ett glas champagne. Ni vet väl
hur svag lilla pappa är för champagne.

Nu Vica, lite fränt, det är ett tonfall som kommit
till på senare tider, tycker han sig ha märkt:

— Ja men mamma, det ska ju vara *subskriberad* . . .
det heter väl så? — och mamma kan inte begära att
till exempel kontorspersonalen kostar på sig en middag
med champeter. Damerna ska väl ha en ny klänning
och extra kamning och ett och annat. Och det finns
väl andra också som skulle skrika att det var preten-
tiöst.

Agnes med mildare röst:

— Jag vet ju, Vica lilla. Men jag funderar . . . Man
kunde väl ta det så att vi själva, familjen, bjöd på
champagnen. Som en liten överraskning, en liten extra
artighet. Det kan ingen ta illa upp.

Nu Pierres nonchalanta tenor, härmande mamma
Agnes' sammetsstämma:

— Tja, kanske lilla pappa själv. Men låt mamma
hållas, Vica. Har Vica ännu upplevt att inte saker hänt

precis som mamma föresatt sig . . . hur flugigt det än varit. Det är sådant som kommer en att tvivla på Gud.

— Nej men Pierre då, klagar modern.

— Ber om ursäkt hi hi, flinar sonen.

— Mina små barn, ni ska vara snälla. Ni vet hur svårt mamma har för elakhet.

— Hu ja, säger Pierre och skrattar sitt hi-hi.

Vica, det vet man utan att behöva se henne, rycker på axlarna på franskt sätt och demonstrerar därmed att hon tycker mamma är olidligare än vanligt. Varpå hon som vanligt byter samtalsämne. Agressivt:

— Per, kan du förklara varför du ändrat ditt namn till Pierre?

— Det passar mig.

— Snobb! Och mig kallar du Vica, du har slutat dua din syster. Är det tonen i dina kretsar . . . greve Pilatus och de där!

— Kyss mig!

— Det är få saker jag har lättare att låta bli.

— Om Vica så önskar kan jag börja kalla henne Victoria, eller rentav fru Stenbrott. Hur kan man gifta sig med en karl som heter Stenbrott? Folk kan inte tro annat än att han är född Pettersson, fast det, Herran var prisad, ju inte är fallet. Han ska vara son till borgmästaren i Tomelilla eller om det var Bastuträsk, inte sant? Det ser man också. På gången och på pannan känns Frithiofs son igen.

— Ditt äckel! Du ska just kritisera andra. "Frithiofs" son är också fel.

— Barn, barn, klagar modern högt och putar ut med sin köttiga lilla mun, så att den ser ut att just stöta ut en körbärskärna. — Det är ju ännu ganska långt till pappas 60-årsdag, avrundar och avslutar Agnes lugnande överläggningen om banketten och champagnen, för vilka intresset redan slocknat bort.

Och så byter Vica samtalsämne igen:

— Var håller Ivar hus?

Ivar är mammas ”prövning”: (alla har vi ju vårt kors att bära). — Om jag bara visste det, svarar hon med en suck lik en liten behärskad snyftning.

— Bolsjeviken! hojtar Pierre i falsett. Möda sig inte för honom, mamma, honom rår ingenting på. Han är som salig Engelbrekt hård för kulor, de fick lov att slå ihjäl den där med yxa, vill jag minnas. Tror mamma mig inte? Jo då, det är till och med avbildat, han satt i en släde.

— Lilla Per, du borde ändå inte kalla din bror Ivar bolsjevik, det låter så illa.

— Det skulle han inte själv anse, går Pierre på. Han är den enda av oss som inte ser bra ut, titta, vi är vackra, både fru Stenbrott och jag, det är allmänt erkänt. Ivar ska väl ha något att falla tillbaka på, han stackaren.

Vica: — Ja, nog gör han sig märkvärdigt i vår krets. Trevligt för umgänget att få se Ny Dag hängande i vår brevlåda.

Mamma säger försonligt: — Jag för min del har aldrig sett den där... är det en tidning ni talar om? Ingenstans i huset. Och inte har jag hört talas om den

där Ny vad det var heller. Sitt nu inte bara och hitta på.

— Det är en morgontidning, upplyser Vica. Han får väl in den på rummet. I alla fall passar den inte hos oss.

Pierre skrattar hi-hi.

— Jag tycker han är uppfriskande, vår lille Lenin, säger han. Inte oftare än jag ser till honom. Lyckligtvis för resten, för jag vill inte bli omvänd.

Mamma: — Men barn, *barn* då!

Vica: — Mamma kunde gå in i hans håla och titta på dynamiten. Läsa lite i skrifterna som han ackumulerar på sitt bord.

Pierre: — Har du?

Vica: — Ja, nyss.

— Du är en född spion, säger brodern välbehagligt. Jag är tacksam att inte vara belastad med sådana förfärliga instinkter. För resten vet du väl att vår mor hellre avlider än läser något i onödan.

— Ååh, inte säga så, Per, min gosse. Var då lite snälla, barn!

— Förlåt, Madame Mère, jag glömde bort att mamma inte tycker om att det talas om det oundgängliga avlidandet. Det gör heller inte jag, husch, husch!

Så smäller det lite i dörrar, gruppen därinne bryter upp, Jakob hör Vicas nervöst gälla skratt på avstånd. Det där skrattet har kommit till på senare tider, förefaller det honom, liksom aggressiviteten. Om hon kanske inte har det harmoniskt hemma? Stackars lilla Vica.

Något är i olag och för pengars skull kan det inte vara: till henne säger han aldrig nej.

En synbild av barnet dyker upp ur minnesgömslena: Vica tolv eller tretton år, en mager liten gosskropp som bara nätt och jämnt börjat växa ut och bli rundare, ett tankfullt flickebarn, reserverad, lite skygg, stänger in sig på sitt rum, försvinner långt ut i parken eller i skogen om somrarna, pappas älskling på den tiden. Och så öm hon kunde vara mot honom på sitt blyga sätt . . . Det är borta nu, nästan alldeles borta. Så blir rummet därute tyst. Ja, det var skönt.

Jakob sträckte ut armen och la bort den slocknande pipan. Han satt komfortabelt i sin väldiga engelska länstol, klädd med lädertjockt italienskt siden. (Det är *pappas* plats, sitt inte där! brukar Agnes förebrående påminna.) Han var trött. Väl att familjen inte fått infallet att invadera hans rum och efterhöra hans egen åsikt om den fördömda champagnen. Därför att de inte vetat att han satt därinne. Hade han rest sig för att sluta till dörren ditut, skulle de alla strax därpå stormat in. Han var sällan inne i sitt så kallade vardagsrum mittpå dagen.

Är jag verkligen så svag för champagne att det ska anses omöjligt att fira min 60-årsdag utan?! Nonsens. Men Agnes har för sig att jag ska vara sådan: det passar hennes bild av Jakob Cottonn. Champagne. Den går ihop med min ställning, mina inkomster, umgänget, etcetera. Just nu skulle jag för resten gärna ha ett glas här. Inte av lust, knappast av smak, men det piggar upp.

Snobbar, det är vad de är. Det har vi alla varit, på fäderne och moderne. Morfar som beställde vinglas i fingerborgsmått direkt från glasbruket, då hans fem- eller sexåriga barn skulle ha kalas, och sedan fick ungarna slå sönder alla glasen! Det hette att de skulle lära upp sig till herrskap. Och farfar, som hakade ett extra n på namnet Cottonn. Den första Cottonn hette Anderson, ska ha varit skandinavättling, det är mycket noga, — han skrattade till — vi ska vara äktsvenskar. Anderson kom till Sverige, det vet man, som textilverkmästare från Manchester, upptäckte att varannan av de nya svenska kamraterna hette likadant, det tyckte han inte om och tog namnet Cotton. Bomull, det passade ju bra. Men farfar fann ut att ett n till skulle verka förnämare. Och nu går förbättringsmanin igen hos Per, alias Pierre: hade han döpts till Lars, skulle det blivit Lorens.

Vad jag är syrlig i dag. Jag börjar bli stygg. Agnes som har "så svårt" för elakhet skulle veta! Men ingen vet något. Begreppet Jakob Cottonn höljer sig som ett skyddande himlavalv, ett behagligt mannaförande molntäcke över dem alla och det är tillräckligt. För dem är jag ingen människa. Pappa, mina pengar räcker inte, pappa tror visst att två tusen är som tuggummi, man bara tänjer och tänjer. Men, kära Vica, det var två tusen extra, ren present, utanför ditt ordinarie apanage. — Det räcker i alla fall inte. Var nu inte kymig, pappa! Och naturligtvis säger jag var så god! Och på kontoret heter det: Löjtnant Pierre var i går och tog ut . . . Vafalls? Nu igen? Nåja, det är väl

jag som skämt bort dem. Ivar är den enda som nöjer sig med vad han får, och för en studentvalp på tjugo år bör det också räcka.

Han slöt ögonen, det vore skönt att sova lite. Men då dyker väl Agnes upp: Käre Jakob, *sov* du? Mittpå dan? Du måste väl inte börja gubba till? Kan jag inte göra något för dig, om du *verkligen* är en smula trött?

En smula? Jag är trött på alltihop. Men jag saknar så kallat civilkurage, jag kan inte slå ifrån mig, jag kan inte säga nej, nej, nej och nej, lämna mig i fred, för fasen.

Hon vet att det sticker mig, då hon börjar tala om att jag gubbar till. Det är ju löjligt att en karl ska ha svårt att finna sig i, tja — i ålder. Men Agnes återkommer till det, hon undrar om inte smoken börjar sitta lite för trångt. Små nålstygn, kanderade med småleenden, med Agnes Cottonns ljuvhet. Men jag reder mig mycket bra. Bara jag är hemifrån reder jag mig alltid. Varför inte säga det till henne rent ut? Därför att jag inte kan. När barna var små och Agnes spotade ut sina körsbärskärnor ur änglaansiktet och låste in dem i garderoben för att straffa dem och de tjöt och var rädda, släppte jag ut dem. Faktum är att det gör mig ont, då andra har ont eller obehag. Det har ökat med åren, i stället för att minska.

Kanske gubbighet . . .

Som nu han, karlen Jonsson, eller Jansson var det, när jag sist var borta på Gammhyttan, jag kunde omöjligt säga nej till honom om den nya bostaden. — Ban-

kiren kan ju gå med mig hem och se hur vi har det, sa han ytterst lugnt och hövligt, det är just härintill. Sedan var Reichler efter mig om att inte låta beveka mig, de tycktes redan ha varit ihop om den där bostadsfrågan. Vi har ju bra bostäder, säger Reichler, hela bruksgatan är en prydnad, och nytt bygger vi undan för undan. Men ska alla börja ändra och byta och klaga, vart tar man då vägen! — För en gångs skull, du Reichler, va?

— Du gör som du vill, heter det då. Reichler vet lika bra som Agnes och alla andra att jag aldrig gör eller får som jag vill.

I småsaker, naturligtvis.

Den här enda gången gav jag mig ändå inte. Jag tyckte om den där Jansson, ett genomhederligt ansikte, sa jag till Reichler. Reichler skrattade: Det är en gammal horbock, va skulle han behövt skaffa sig tio barn för! Därför har de alltid haft det knalt. — Det hör inte hit. Jag såg bara två därinne, de yngsta, sa modern, sju åtta år. — Nåja, de äldsta är borta från hemmet numera. Men gör som du vill, det är klart, säger Reichler bara. Kanske inbillar han sig att jag önskar göra mig populär och sedan blir det han som får hålla tillbaka. Populär? Ånej, det behöver jag inte, det är få av dem därborta som ens känner igen mig.

Någon anmärkning i arbetet hade Reichler inte på Jansson, i sådana fall är han nog rättvis, men fattar han agg, då är det inte bra. Reichler misstycckte att jag la mig i en detaljsak och att jag hade sympati för karlen och gick in till familjen. Man kan inte föreställa sig Reichler med sympati för någon enskild av sina

arbetare. Det vore eljest rätt naturligt, det finns ju överallt trevligare och mindre trevligt folk. Men Reichler ser det inte så. För honom är de inte människor, inte mer än jag är människa för de mina.

Jag kunde ha sagt: Håll er till mig, Jansson, ifall det skulle bli svårigheter . . . Men jag kan inte dra på mig sådant. Jag kan inte dra på mig allt och alla. Jag vet att folket inte gillar Reichler, men han är utomordentlig i den ställning han har och jag går aldrig med på att mista honom. Det är för resten inte tal om det. Vart drar jag nu i väg?! Om den förbannade Reichler gör livet surt för Jansson med de tio barnen, kan jag inte torna upp det till en kabinetsfråga: Reichler eller Jansson. När jag är därborta på Hyttan, vill jag dessutom ha lite trevligt, fiska, jaga, ha ett par vil samma dagar, jag kan inte lägga mig i varenda arbetares liv. Men det gör ont, eller vad jag ska kalla det. Jag ser helst att alla blir nöjda.

Ibland vill jag ändra allting. Det är sådant man inte kan tala om med en enda varelse. Någon sorts nev-rasteni, antar jag. Jag vet ju inte ens vad det är jag vill ändra! Så får jag vara belåten med att en Jansson för en gångs skull fick den bostad han önskade sig. Och han hade ju rätt, han bodde förbaskat dåligt.

De där bruksgatorna som ser så pittoreska ut med smidda årtal på gavlarna och som avbildas i Turistföreningens böcker, de skulle rivas. Dåliga trossbottnar, för små fönster, det blir mörka rum, för lite sol. Janssons hade sitt åt norr och i alléns skugga till. Men inte kan man offra allén.

Jakob sträckte ut handen efter den lilla pipan, stoppade och tände den på nytt. Han tänkte: nog borde vi väl kunna ändra lite på hemmets disposition här, så att jag slapp ha Agnes' vardagsrum närmast intill mitt eget och tvingas höra dem därinne och deras småtråtor. Nu är Vica gift, Per bor för sig själv, vi har bara Ivar hemma och ändå har vi inte utrymme ordentligt, det är ofrånkomligt. Fjorton rum. Det är något groteskt i det.

En sak är säker: jag måste komma över den här oron eller olusten, eller om jag ska kalla den lust: lusten att ändra eller komma ifrån alltihop. Det är naturligtvis bara nerver. Prat. Jag vet ju ändå vem jag är och vad jag har åstadkommit.

Gott och väl med Reichler, prima stålindustriman och såvidare, men det är likväl Jakob Cottonn som köpt och rott upp gamla Hyttan och gjort den världsbekant. Likadant har det gått med allt jag fått i min hand. Förmögenheten har vi skapat, farfar något, inte mycket, far lite till — och så jag själv under ett fyrtital år, eller tretti. Det har blivit pengar varhelst jag kommit. Det är så. Begåvning, instinkt? Att jag nu ska dras med missbelåtenhet eller, som det lär heta, mindervärdeskomplex, det är direkt dåraktigt. Jag vet vem jag är.

Ett svall av värme steg upp inom honom: så där kunde det hetta till då han mer än vanligt känt att han haft lycka med sig. Inför stora företag, nya djärva engagemang, långsiktiga affärer, risk, situationer där han trots om och men vetat att allt skulle avlöpa en-

ligt hans egen beräkning. Bara därför att han visste det. En hemlighetsfull, oförklarlig visshet. Vilken oförliknelig, intim, varmbubblande tillfredsställelse den gav!

Svallet steg upp inom honom, lyfte honom och sjönk lika fort tillbaka, lämnande honom liksom tömd, återigen bara trött.

Han sträckte på sig igen, gäspade, fick ett par bloss ur pipan och la bort den. På bordet intill honom låg en bok, en politisk aktualitet. Han slog upp boken, men läste inte, utan lät den strax falla ner i knät. Allt den där karlen skriver har man ju förstått eller anat hela tiden, summerade han.

Från bokhandeln skickades alla intressanta nyheter upp till Cottonns, Agnes tittade på dem och valde på måfå ut det hon råkat se omnämnt i "tidningen". Hon läste inte mer än en tidning, trots man höll fem dagliga. Böckerna läste hon aldrig. De blev liggande på Jakobs bord tills han lät skicka tillbaka dem, eller behöll dem och snabbt någon hemmakväll drog kontentan ur dem.

Nej sannerligen, han hade aldrig sett sin hustru med en bok i handen. Han funderade. Nej, aldrig, inte ens i yngre dar, inte ens en deckare.

Ändå satt hon inte sällan till bords bredvid storgubbar utifrån, affärsmän av format, eller det kunde också inträffa, bredvid landshövdingar, biskopar, U. D.-herrar, statsrådet Si eller Så, en professor, en uppfinnare, en hög militär — och samtalen såg inte ut att tyna.

Vad sa hon? Var hon kvick, lustig, berättade hon goda historier? Jakob kunde inte föreställa sig det: sådant kan man inte dölja för en äkta man i över tjugofem år. Hon måste vara genomtråkig — som hon också var; idélös — som hon var; totalt okunnig. Inte ens slamsig, inte ens som flicka hade hon begripit sig på att flirta. Om en äkta man aldrig har blivit bedragen, så är det jag, tänkte han, och ändå har hon aldrig varit kär i mig . . . Och samtalen vid middagsborden, de gick bra. Småpladder genom tre, fyra, fem rätter mat: om mat, om utländsk mat, om maten på det hotellet i Monte Carlo eller i Paris, Kairo, New York, eller om en resväska, en tågförsening, vädret, gästspelet på operan . . . rösten är nog inte längre riktigt vad den var . . . Den stackars Agnes har aldrig riktigt kunnat skilja på vad en tenor är och en sopran, men det gör ingenting.

Man kan också tala om sommarplaner, eller om andras planer, andras förlovningar, skilsmässor eller död, ja, arma hon, änkan, det gick bra fort, man vet så lite, säger Agnes innerligt.

I mera inspirerande stunder fick hon ett drömmande uttryck: Jag tror mycket på betydelsen av att vi alla tänker vänligt, kärleksfullt, på att *goda* önskningar samlas. Det finns för lite kärlek i världen, talar hon om.

Statsråden eller överstarna o. s. v. får ett allvarligt uttryck de med, man höjer glaset, man är helt överens om att det finns alldeles för lite kärlek i vår värld . . . Men efter middagen spelar Agnes bridge, inte så illa som man skulle tro, och kavaljererna

glömmer fort bort den tråkiga, distingerade, sjäfulla damen.

Nå, äntligen rycker Jakob upp sig ur sina, han vet det, ofruktbara funderingar, ur sitt enfaldigt och orättvist ovänliga sinnestillstånd, lämnar den demoraliserande bekväma fätöljen, ger dräkten en summarisk uppstramning och går bort till fönstret.

Nyss stack lite sol in, den hade fått honom att sluta ögonen ett tag, men de vindpiskade flikiga värmolnen har nu hängt gardiner för den. Lite blått här och där lovar bara halvhjärtat nya solstrålebesök. Det är som det ska vara denna årsens tid, omoget, trevande, fruset och koketterande om vartannat. Lite oroligt.

Han har observerat att stans ungdomar sedan en tid börjat begagna sina lunchstunder till att sitta ute, på yttertrappor eller bänkar, varhelst lite värme ackumulerats. De sitter still med fällda ögonlock, avgudadyrkare, andäktiga, med ansiktena vända uppåt mot guden som sjuka fiskar med tomma ögon mot vattenytan.

Jaja, man borde vara ung: för en Jakob Cottonn är det otänkbart, så gott som upp och nervända världen, att slå sig ner på en teatertrappa och barhuvad gapa mot himlen. Han har aldrig betraktats som ett original och är det heller inte.

Han kan för resten inte påminna sig att det någonsin gick så till i hans egna tidigare år. De unga har blivit mera ogenerade och tilltagsna, antagligen även hans barn, Per, Vica, Ivar, var och en på sitt vis, samtliga lika obekanta för fadern.

Varje dag ser han de anonyma unga skarorna på

teaterns trappa eller på parkernas bänkar, där det finns lä: inomhusbleka flickor som hoppas bli solbrända och snabbt mera lockande än förut. De unga männen känner väl, även de, att de behöver bli djärvare. Ännu är de tåliga allihop, rätt så tåliga, därför att de vet hur säkert värmen slutligen kommer, ty sådan är naturen, lagbundenheten. Värmen kan inte undgå att stiga, solen att ge allt mer ifrån sig, också dåliga somrar blir det vackra dagar, och nu ber de för dem, året går mot zenit, tack, årstiders Skapare — och en dag är hettan där.

Den är till för deras skull, de barhuvade, som nu fromt bereder sig att möta vad som tillkommer dem: den stora lektiden, de ljusa försommarnätternas väldiga berusning, högsommarns sinnliga glöd.

Men allt det där är inte till för bankir Jakob Cottonn.

Det var bra att jag gick in till Janssons, tänkte han. Det är väl årtal sedan jag var inne i ett arbetarhem. Kanske tretti år. Mycket snyggt hållet — och väntad var jag ju ändå inte. På byrån en vit duk och en ask med lock av idel små snäckor, den återförde mig till min barndom, jag måste någonstans ha sett maken då . . . Ett kök och ett vältilltaget rum. För all del, det finns folk som bor mindre spatiöst, säger Reichler. Men fantastiskt ändå om där en gång funnits tio barn hemma: somliga måtte ha fått sova på golvet. Jag kunde inte fråga.

Om inte Reichler varit med och stått där stram i ansiktet, marmorbyst av romersk kejsare (hans hustru, den magnifika gåsen anser att han har ett klassiskt

huvud!) — om han inte varit med, skulle jag kunnat slå mig ner och pratat lite, gjort barnen frågor. Vad heter du? Har du börjat skolan än? De kunde fått varsin krona till kola eller så. Men det gick inte.

Där stod vi och de stod också. Var så god och se, bankiren, min hustru kan inte ens få krukväxter att blomma i denna skugga. Det är sex år som vi bott här nu.

— Hur kom ni att välja just denna bostad?

— Välja?

Han sa bara just det: välja?!

Bostaden har blivit ledig och nolens volens tilldelats honom; troligen bodde han förut trängre. Reichler hade väl ansett att detta hem var inte bara gott nog, utan ordentligt tillfredsställande. Inte vet jag. Faktum är att som jag lever bland papper, siffror, kalkyler, sammanträden, telefonsamtal, diktamina, så vet jag ingenting, om jag kommer en aldrig så liten snudd utanför min givna cirkel, jag nästan förlorar omdömet. Jag har märkt det förut.

— Vi ska ordna som Jansson önskar, sa jag bara och hustrun gick ett par steg fram, tog mig i hand och neg och jag märkte att jag inte hade tänkt ta i hand alls innan jag gick, bara nicka vänligt... Jag kunde kanske ha kostat på mig att säga *herr* Jansson, det föll mig också in efteråt. Att Reichler, arbetsledaren, säger Jansson till en av sina arbetare, det är brukligt. Men jag är lika med en främmande därborta, jag är bara ägaren av så gott som det hela. Nio tiondelar ungefär.

Med människorna har jag ingenting att skaffa. Det kunde jag ha markerat genom att säga herr.

Sedan skulle Reichler ha skrattat åt det när han relaterat saken för sin beundrande hustru. Popularitetsjägare, det trodde jag inte Cottonn om tidigare, men i dag begrep jag det, skulle Reichler sagt. Cottonn är en räv, men han har ingen aning om hur man ska sköta folk.

Reichler och jag gick ut från Janssons, jag först, han ett steg efter, naturligtvis. Dörren var i lägsta laget för så pass långa karlar som vi två, vi måste se upp lite. Vi kom ut i allén. I lägenheten intill Janssons tände de ljus och säkert är att till sömnad eller dylikt knåp räckte inte dagern därinne. Reichler sa ingenting. Han var arg.

Nu får Janssons lägenhet i en av de nya villorna: stort rum, kök, liten alkov, garderober etc. Ordentliga fönster, ingen allé intill, rätt bra täppa utanför. Jag kommer ihåg att då jag granskade ritningarna till de nya bostäderna, då tänkte jag på annat som var viktigare och såg ingenting. Priset var i överkant, men det ansågs opportunt att just då inte knussla, så jag under-tecknade utan vidare.

Jakob skrattade till.

Reichler tvang mig att gå igenom hela det nya bostadsområdet. Börjar patronus nu lägga sig i detaljer, så var god gör det på allvar! Jag höll god min. Och nu vet jag alltså hur Janssons kommer att få bo från och med 1 juni eller när det skulle bli. Jag kan se byrån för mig mellan två fönster och snäckasken och

så vidare. Här i stan anar jag inte hur en enda arbetare bor.

Telefonen väntade på honom, han stack pekfingret i skivan och tog ut numret till kontoret. Jag ska sluta gå hem till lunch, tänkte han. Visserligen äter jag lite bättre hemma, men sedan slöar jag bara till, det går inte an. För ombytes skull kunde jag börja äta på Riche i stället för Operakällaren. I dag borde jag ha lunchat med Loodmester, se där en sak som alldeles fallit mig ur minnet. Och nu är klockan, nu är klockan...

Va fan är det med mig?

Kontoret svarar.

— Har löjtnant Pierre varit uppe i dag?

— Ja, bankiren, en stund. Han gick nyss.

— Var snäll och ge mig kassan. — Fröken Lundin, hädanefter inga som helst utbetalningar till löjtnanten utan att jag vet om det. Uppfattat?

— Ja, bankiren. Ingenting mer till löjtnanten.

— Jag kommer inte själv i dag. Det är ju också lördag, de flesta har väl redan gått?

— Ja, det har de.

— Telegrammet från Rio, har det inte kommit?

— Advokat Loodmester tog emot det.

— Det var bra. God middag.

Han la på igen, stod ett tag och drack in tystnaden i rummet. Jag kunde ju gå ut och flanera lite i solen innan det blir kyligt igen. Jag kunde titta in på den där konstutställningen. Men när jag ändå ingen tavla köper. När jag var ung vill jag minnas att jag hade

glädje av konst. Ja visst. Men numera . . . Nej, jag har ingen glädje mer. Affären på Sydamerika kan komma att ge hur mycket som helst, men jag har händerna fulla ändå. Det är egentligen Loodmester som var het på den, inte jag.

Jag borde resa bort. Men vart kan man resa? Inte vill jag ha någon av familjen med mig heller. Och någon annan lika lite.

II

Från övervåningen med sovrummen och de så kallade vardagsrummen förde från hallen en smal vindeltrappa ner till lilla kabinettet, ett genomgångsrum, fullt av montrer med kuriositeter och dyrbarheter. Periodvis hade Agnes samlat, ibland kineserier, andra tider halvådelstenar, under en period 1700-talssilver, tills det blev alldeles för vanligt, sedan glas, ett tag exotiska smycken och ett tag dosor och fickur, ett annat solfjädrar. Naturligtvis dessutom alltid fint porslin, dekorativa saker, som man kan ha på väggarna. I matsalen fanns sålunda längs ena långväggen en hel, utomordentlig och unik servis, kännare hade komplimenterat Agnes för den: nätt och jämnt att dess make fanns på Kungl. Slottet. Jakob själv tog inga komplimanger: det där är min hustrus hobby, sa han.

— Tittar mamma någonsin på de där grejorna? frågade Pierre och stannade i kabinettet framför ett av skåpen, rosenträ med glasdörrar.

— Det gör jag visst! Jag har stor glädje av alltihop här.

— Skåpet med alla rovorerna står olåst.

— Rovorna?

— Nåja, klockorna då.

— Ja . . . Det är olåst i dag, svarade Agnes vagt. Jag gick just igenom det i morse . . . Som många andra morgnar.

— Inte! Inte gjorde mamma det. Skåpet har stått olåst sedan en vecka.

— Jag kan lita på tjänarna här, sa Agnes med värdighet.

— Men lita inte på familjen. I förbigående knyckte Lasse-Maja en fin liten pryl i går. Om mamma kan säga vilken det är som fattas, så lämnar jag tillbaka den, annars blir den min. Lasse-Maja tar från de rika och ger till de fattiga.

Modern svarade inte, behöll sin värdighet och gick tyst vidare ut i stora salongen, våningens centrum med tre fönster och utsikt åt Djurgården och det enligt Vicas åsikt anskrämliga Nordiska museet. Jag rör inte alls på barnen mer, rörde sig otympligt och olustigt tanken inom henne och hon förmådde bara låta den falla och förgås. I salongen gled hon bort till ett blomsterbord med sällsynta krukväxter och rörde lätt vid ett eller annat blad. Nu är morsan husmoderlig, skulle Pierre ha viskat, om Vica varit inom hans hörhall. Men han hade återvänt till kabinettet.

Vica gick runt i salongen, kritiskt granskande.

Så genombanalt vi har det. Mammans smak: gediget och framför allt ingenting originellt. Ifall hon vore kapabel att avsky något, vore det väl originalitet. Nej, museisaker, möbler som tillhört Marie Antoinette eller någon annan gediget berömd avrättad, konsertflygel

med broderi över locket och flera dussin flatterande fotografier i likadana ramar som hos alla andra med flyglar och broderade schalar utanpå, så att den berömda gästen-pianisten inte kan spela utan att man först rekviderat expresskarlar för att röja. Näja, hit kommer ju sällan någon som kan traktera instrumentet. Vi spelar kort, vi. Och så sista skriket i gardinuppsättning. Hon vurmar formligen för gardiner. Jag hatar gardiner!

— Skulle inte mamma gå ut?

— Jo, jag måste se på en päls som pappa anser att jag borde skaffa mig.

— Pappa?! Pappa gör väl aldrig entré förrän i sista akten, då checken skrivs ut. Vilken av pälsarna blir det? Den dyra förstås?

— Vet du, Vica lilla, den är verkligen mycket dyrbar. Du vet hur allting stiger och jag tycker pälsverk värst. Jag tror nog att jag bör avstå ifrån den, så stora utgifter som man har numera. Gick Per utan att säga adjö?

— Han har väl alltid varit en luns. Jag begriper inte hur ni uppfostrat honom, han är ändå äldst, honom kunde ni väl haft tid med. Antagligen högg han ännu en dyrgrip. Mamma kunde åtminstone låsa. Där finns åtskilligt som jag gärna vill ha en gång.

Modern svarade inte. Vad kunde Pierre ha tagit? Det var lönlöst att se efter, vem kan hålla reda på allting i de där skåpen! . . . Jag rår inte på barnen mer, tänkte hon åter, men åter fick tanken förfalla och förgicks på nytt.

— Jag följer med mamma, sa Vica.

— Ja, om du har tid, svarade modern matt.

Det hade inte alls varit meningen att ha med Vica, varför skulle hon också behövt föra pälsen på tal! Agnes tyckte inte om att göra inköp eller ens fundera på inköp med Vicas anmärkningar haglande om sig, så oberäkneliga de var och mestadels obehagliga.

Och inte kan man resa utomlands ännu, inte som förr, inte med bilen, inte någonstans där man slapp bli påmind om kriget och nazister och allt det där. Bombade städer, ruinerade människor, och sedan kommer återuppbyggnadsarbete, arbete, arbetare. Arbetare och deras strejker, husch, med de där människorna är man aldrig säker. Jag vill slippa dem, tänkte hon... Och hjälpkommittéer, Rädna Barnen och annat, hon mindes efter förra världskriget: barnbespisningar och allt vad det var, och man måste intressera sig. Naturligtvis, så mycket pengar som Jakob redan skänkt hit och dit. Nej tack.

Det är förfärligt, detta att leva liksom utan utväg till någon plats, där det kunde vara en smula skönt att vistas. Jag måste höra efter på en resebyrå — bara 60-årsdagen är över.

Den kommer ju också ovanligt dumt, just som säsongen slutar och alla tänker på vart de ska ta vägen på sommaren.

Och kommunister överallt.

Tvärt lämnade hon blombordet. Ett blad från en av de sällsynta krukväxterna hade stannat mellan hennes fingrar, lösslitet då chocken kom. Samma kväl-

jande chock så snart kommunisterna kom för henne. Aldrig har man hört så mycket talas om kommunisterna som numera. Kan detta verkligen inte hindras?

Det dröjde en stund innan hon förmådde övervinna chocken, låta den ebba ut genom att tänka på att just nu, i detta ögonblick, där hon stod i sitt eget hem, skedde ju ingenting oroande.

Ingenting skulle behövt vara så svårt, om det inte varit för Ivars skull.

Ivar. Ivar.

— Jag förstår att mamma inte alls vill ha mig med, stod Vica och balanserade på den ena tåspetsen och på den andra och modern sa beslutsamt:

— Vet du, jag tror att jag stannar hemma i dag, lilla Vica. Jag mår liksom inte alldeles bra. Om det kan ha varit hummersufflén?

— Tråkigt det, lilla mamma. Sufflé är väl annars lätt mat.

— Ja, men det var konserverad hummer.

— Nå, den låter väl i nödfall äta sig.

Agnes granskade dottern. Säkert är att sin vackra dag hade Vica inte. Till att bara vara tjugofem år hade hon onödigt mycket spår av slitning kring ögonen.

— Du ser själv trött ut, min flicka.

— Jag är trött.

— Inte med . . . med barn, väl?

— Nej.

— Var ni ute igår kväll igen?

— Igår och alla andra kvällar. Var vänlig och anmärk inte på det. Om vi nu vill ha det så. Det vill vi.

Agnes hade satt sig och kört in ett par små soffkuddar bakom ryggen. Hon sa milt:

— Du skulle ha en annan ton ibland, Vica.

— Tonen kommer av att man aldrig somnar före klockan tre eller fyra på natten, om ens då. — Och fortfarande stod Vica och balanserade på det där fåniga sättet mitt ute på mattan.

Agnes svarade inte. Inom henne sa det: Sitt då ner Vica, du gör mig galen med alla dina påfund. Sitt som folk! Men hon sa ingenting, hon bara slöt ögonen lite och visste att hon hade ett gudomligt tålmod.

— Nå, adjö då mamma, sa Vica äntligen. Krya fort på sig.

Vica kunde sannerligen varit hjärtligare.

Lyckligtvis kom den vackra pälsen tillbaka och jagade undan obehaget inom Agnes. Den var underbar och unik. Att just detta år komma över en sådan sak! man bör inte försumma ett sådant tillfälle. Naturligtvis säger Jakob ingenting om jag skulle bestämma mig för den, den dyra, eller så mumlar han bara lite. Det har han börjat med på senare tider . . . Men Vica kommer inte att tåla att jag tar den. Inte den dyra!

Vica borde ändå kunna fatta att en päls i den klassen inte passar en så ung människa som hon är. På henne skulle den verka nyrik, just det, *nouveau riche*, gulasch sa man förr i världen. Det är de ju ändå visst inte, Hugo och hon. Något direkt tokigt parti var Hugo Stenbrott inte, av Vica kunde man befarat värre, men de lever i alla händelser av det apanage hon får av Jakob. Sådant borde hon komma ihåg. Att tala för-

stånd med henne tjänar ingenting till. Mamma tänker bara på pengar, det är vad Vica strax kommer med.

Ja, tänk det! Vad skulle man annars tänka på? *Vart skulle vi alla ta vägen utan våra pengar?!* Det vore roligt att höra Vica svara på en så förnuftig fråga. Men det blir bara dumma näsvigheter: Blir vi ruinerade, tar jag plats som mannekäng.

Så mycket dummare som Vica aldrig får pengar att räckta till. Hur skulle hon reda sig med en mannekängs lön! Den kan ju inte gärna vara så stor. Det är väl inget arbete att bara trä på och av sig kläder.

Hallens ytterdörr smällde igen, alltså gick Vica. Vad kan hon ha gjort sedan hon sa adjö? Häromdagen smet hon ut i köket och sa till om att få hem ett par tre flaskor av Jakobs fina sherry. Det kunde jag lyckligtvis avstyra, tänkte Agnes på och smålog med djup tillfredsställelse. De tror att de lurar mig, men det gör de inte. Mig lurar ingen.

Nu hördes andra steg från hallen och det måste väl vara Ivars. Agnes reste sig för att gå emot sin son, så att han inte bara försvann in till sig.

Det var mycket riktigt han. Vad är det de pratar om, Pierre, om att fru Stenbrott och han, de är vackra, erkänt vackra, men inte Ivar, alltså. Ändå har ingen av de andra två sett ut som han vid tjugo års ålder, så till den grad... så. Agnes' modersstolthet trevade bland språkets fåtaliga ord, men fann inget. Hon tog sonen i famn. Ifall man bara visar honom kärlek och att han alltid är välkommen i sitt hem och kan trivas här, så kanske de fula idéerna går ur honom.

Så långt hade tanken trevat sig fram som till detta värmande hopp.

— Min lille Ivar, var har du varit? Mamma saknade dig till lunch.

— Hej mamma. Föreläsning. Och jag fick kaffe och wienerbröd, en smörgås med ost också för resten, på ett kondis.

— Å, vad det låter dåligt.

— Hur så? Inte alls. Några kamrater och jag.

— Kamrater? Kom, sa hon och fick honom med sig till en soffa. Det är väl *bra* kamrater du har?

— Förlåt jag skrattar! sa han och skrattade mycket riktigt högt. Bra? Visst är de bra. Hur kan mamma plötsligt börja oroa sig för det?

— Vet du, det finns så mycket ont i världen, så lite kärlek. Vi måste alla tänka på att bära vänliga, *goda* tankar inom oss . . . Du ska inte tro att det är utan betydelse. Vi ska kunna förlåta, vi måste vara rena till våra seder och i vårt sinne. Och många gånger har hederliga unga människor förts på avvägar just genom dåliga kamrater.

— Jo, jo, sa Ivar bara och smålog. Jag har hört mamma säga detta många gånger, men inte reder det upp något på allvar. — Hon är ohjälpligt barnslig, tänkte han och tänkte samtidigt på annat, på att han samma dag lovat uttala sig i en diskussion och det gjorde honom lite nervös.

— Jag har en aning bråttom, mamma.

— Nå, gå då, jag vill inte hindra dig. Du sköter

dig ju ordentligt på Högskolan? Jag ska själv gå ut. Mamma behöver verkligen en ny päls, ser du.

— Mmm mm, mumlar han bara. Ivar åtminstone lägger sig inte i något som inte angår honom. Snällast av barnen är han, men... Nu är den stygga tanken där igen, att hon inte rör på dem mer, jag rör inte på mina barn längre — och tanken får åter falla, det är ingenting att göra åt den. Livet är trist nog ändå.

Här har man suttit utan att kunna röra sig utom landet på flera år, inte ens till Norge har man kunnat resa, Karlsbad eller Aix totalt uteslutet, och så restriktioner, alla utgifter, ideliga svårigheter. Folk tror visst att de som har lite gott om pengar är lyckliga. De skulle veta! Inte är jag lycklig, tänkte Agnes.

— Du Ivar lille, går du och hälsar på faster Alberta ibland?

— Någon gång, jo, hur så?

— Jag... ja, jag var inne i ditt rum för att se till... städningen, och du hade på bordet en bok med hennes namn på.

— Om Ferdinand Lassalle, ja, jo.

— Är det en *bra* bok? Om... vem är det, Lassalle? Det låter franskt.

— Lassalle, tysk, dödades i duell 1864. Det är inte direkt aktuellt.

— 1864! Nå, sa modern lugnad. Hon såg att Ivar smålog, man vet aldrig vad barnen egentligen småler åt. Du förstår, sa hon, faster Alberta har alltid varit lite vad man kallar *avancerad*, men du behöver ju inte

låta henne, hur ska jag säga, inverka på dig. Hon var så kallad rösträttskvinna på sin tid.

— Nu kilar jag allt, mamma.

— Vänta lite. Det låg mycket papper och tidningar också därinne. Vill du inte gärna ha lite uppstädat?

— Där städas ju varje dag. Tidningarna och det där behöver jag.

— Men pappa håller så många. Utländska också.

— Jag tittar på dem med.

— Förstår du, kära min gosse, det är inte alla tidningar . . . eller sådant, som riktigt passar här i huset.

— Det kan så vara, men jag är ju ensam om att se det, som mamma menar inte skulle passa.

Han drog på mun. Mamma gick som katten kring het gröt. — Tänk så förståndigt ifall mamma skulle sluta bry sig om vad jag läser, eller . . .

— Eller vad då?

— Eller tycker. Hur blir det i morgon? Den vanliga söndagsfamiljemiddagen?

— Jo. Och du är väl hemma, hoppas jag.

— Jo då, jo då. Nu kilar jag.

Han gav henne en liten klapp på kinden och lämnade henne och Agnes satt kvar i soffan, fingrande på sina ringar . . . de behövde allt snart komma till juveleraren för putsning . . . och såg efter sonen.

Visst var det en stilig pojke, lång, välvuxen, vacker med sitt täta mörka hår. Bara hon hade honom framför sig, var det omöjligt att föreställa sig honom i sällskap med samhällsomstörtare, uppviglare på möten, hatfulla otäcka människor, människor färdiga att gå

upp och mörda alla, som har det bättre. Man vet väl hur det gick till i Petersburg. Just det året då Pierre föddes. Inte att undra, om han blivit lite . . . nåja, lite oberäknelig, så uppskrämd och uppskakad som hon varit.

Men inte har Ivar med sådant att skaffa.

Det måste vara Vica och Pierre som funnit upp prat om honom för att reta eller oroa henne. Eller så har de blåst upp en fjäder, ett litet fjun, och fått det till att bli, hur var det i sagan? — en hönsgård, tror jag. Men bara Agnes ser Ivar igen, lägger sig hennes oro. Det är bra skönt.

Och hans tidningar. Det är sant att man vet ju inte med unga pojkar, ibland har de en dragning till det . . . ja, opassande. Det blev en gång ett förfärligt uppträde angående Per, som han då ännu kallades, något om fotografier — och pappa måste ingripa och gå och resonera med rektorn. Agnes fick aldrig riktigt veta vad det rört sig om, något ytterst obehagligt var det, och hon hade haft sina aningar. Man vet hur mycket styggt det finns och hur de unga lockas på avvägar. Det var kanske bilder av nakna kvinnor, Agnes visste att sådant förekom.

Men Ivar, nej, det tror jag inte, tänkte hon. Bara att alltid ska Vica och Pierre hacka på honom. Och så har han alltid själv så bråttom. Det föresvävade Agnes ett samtal mellan mor och barn, fullt av innerlighet och förtroende och slutligen löften. Något mycket ljuvligt. Men det är svårt att tala med Ivar, det är säkert.

Med Jakob kan man inte tala alls. Låt pojken vara

i fred. Han ska gå igenom sitt. Det har också jag gjort, svarar han. Men inte har väl du Jakob . . . inte ens då du var aldrig så ung gick du väl omkring med otäcka underliga idéer? Det inte bara svarar han inte på, det har hänt att han lämnat rummet då hon velat höra efter närmare om hans den där tiden, då det säga att unga män lever illa.

— Jag är inte så dum som du kanske tror, snälla Jakob, nog känner jag till ett och annat om livet. Till exempel . . .

Men då har Jakob helt enkelt gått sin väg.

Plötsligt kom pälsen tillbaka igen. Den hade en stund varit borta och nu fick godlusten Agnes' hjärta att klappa till. Hon blev så varm som om hon haft den på sig, den var härlig, en njutning att svepa in sig i den! Och inte säger Jakob något om vilken av de två pälsarna hon bestämmer sig för. Gärna den dyra, för all del. Den andra är inte vidare billig den heller, men ibland är det också praktiskt att ta det dyraste, det vet väl alla. Här skiljer det bara på ett par tusen.

Häromdagen gav Jakob ett hundra tusen kronor till ett av alla de där *ändamålen* nuförtiden. Och det var inte det första. När allt krånglet var som värst med Norge, då gav han också stora summor, mycket stora, jo då. Agnes vet det på omvägar. Men inte bara att han inte svarade när hon en dag frågade, han sa häftigt ifrån, häftigare än nästan någonsin: Var god och hör inte på någonting alls och sprid inte ut något heller. Punkt och slut. Så inte missunnar han henne nu en stackars päls.

Det är ju faktiskt *de sina han plundrar* då han ger bort och ger bort.

Nu var Agnes alldeles bestämd för pälsen nummer ett. Hon andades djupt och skönt, spänningen släppte. Ivar hemma på sitt rum, Vica ur vägen.

Vica skulle verkligen kunna hålla sig lite mera i sitt eget hem. Det händer, Agnes vet det, att hon kommer hem till middag till och med senare än Hugo. Hugo ringer: Är Vica möjligen hemma hos svärmor? Vi skulle lite ut i kväll, det blir sent. Jag bara undrade . . .

Barn tycks de inte få, nu har de varit gifta ett år. Det gick för fort det hela, man bör lära känna varandra innerligt först, pröva sig väl . . . Men där kom hon med förlovning utan att föräldrarna vetat det ringaste i förväg — och så en vacker dag, knappt en månad senare hette det: Nu ämnar vi gifta oss.

Om denna brådska varit nödvändig, men det var den ju Gudi lov inte. Det hela var bara rena hänsynslösheten. Vi kom över en trevlig våning, sa hon . . . Gott och väl med våning, men Vica vet väl händelsevis inte att det för närvarande är så gott som omöjligt att komma över fina linnelakan? Inte sekunda heller för resten. — Va nu då, finns det inte linne? Så lite hade Vica reda på sig, som är så nosig att hon hemma inte gillade bäddning med andra lakan än de bästa från Tjeckoslovakien . . . Mamma har ju linneskåpet fullt, vi kan väl få några par.

Det är minsann lätt sagt. Inte ett enda par ur mitt linneskåp, så mycket intresse som jag lagt ner på det. Inte ett enda!

Men det är ingen idé att Agnes går och förargar sig för Vicas skull den gången, för ett år sedan. Det finns så mycket tråkigheter ändå, det finns så mycket tråkigheter ändå. Och pälsen, den saken är avgjord, hon tar den.

— Ring till Ragnar om bilen. Och om fru Stenbrott skulle ringa, så säg att jag åkt till doktorn. Säg att jag inte alls mår bra idag.

— Jaha, svarade husan liknöjt.

De kunde känna lite mer för en, då man inte är kry, tänkte Agnes. Det grämde henne att tjänarna aldrig visade *tillgivenhet*. Ragnar, chauffören, likadant.

III

Det blåste friskt, aprilmolnen gled fram, piskade och flikiga över tveksamt blått. Sältan i luften mättade de som hade hälsan i behåll, men ännu tröttade den bara ut de svaga. Lite mera sol skulle inte ha skadat. Några av de svagaste måste tyvärr antagligen ändå dö, man skulle sannerligen ha unnat dem en sista solskensdag, en riktigt fin dag att dö på. Det måste man önska dem, stackars människor. Somliga är rakt som plockade kycklingar.

Hur i Guds namn har de kunnat fara fram så med människor i sina koncentrationsläger!

— Vad springer syster Ulla och mumlar för sig själv?

— Bara sådant som kommer för mig. Hindra mig inte!

Och så sprang hon vidare. Bårarna bars försiktigt fram, en och en, och alla transporterade de ett öde med sig: liv, död, liv, död. Ja, sannerligen inte mer än dessa två alternativ att välja på, men det räcker till. Tänk om man skulle ligga i den vågskålen! Som plockad kyckling. Möjligen en eller annan invaliditet för

resten av tillvaron, om det nu ska vara något att stå efter.

— Hon där, en lite äldre människa på båren längst bort, det lär varit tal om att inte våga ta henne med alls, har jag hört. Det stod och vägde.

— Vafalls? Skulle hon fått ligga kvar och dö på en sophög?

— Kära ni, det har tusen gjort. Maka sig, nu kommer de med maten.

Föregående dag hade sugits upp av natt liksom vatten sugts upp i sand, tills ingen droppe återstår. Borta. Nu var det dag igen, återigen en dag, då man är levande. För jag är väl fortfarande levande? tänkte den lite äldre kvinnan på den bortersta båren och försökte lyfta på huvudet, men det gick inte.

— Att orka så lite. Och ändå vara levande.

Hon måste nöja sig med att se himlen med de nyckfulla molnen och dessemellan blunda.

Bara de inte glömmar bort mig, tänkte hon. Om de lämnar kvar mig, det behöver inte alls vara av ovänlighet, jag tycker de ser vänliga ut, men bara av lite oaktsamhet, det måste lätt kunna hända, eller därför att de har för mycket om sig, eller därför att något oberäkneligt sker. Just oberäkneligt. Det är det värsta, man kan inte förbereda sig. Jag borde inte vara så ängslig, men . . .

Halla! Ryck upp dig, Halla, gamla vän! I lägret brukade du kunna rycka upp de andra. De faktiskt litade på dig. De skulle se dig nu! Men försök ändå lite. Du ligger ju gott, det är underbart att

ligga så gott och stilla. Om man bara slapp den där ångesten.

Ännu kan det inte gärna vara mer än morgon... eller kanske förmiddag, klockan tolv eller så, allra högst. Det är längesedan jag hade en klocka nu. Om jag orkade föra upp vänster arm, skulle jag kunna se var den brukade sitta förr i världen... Ännu är det i alla händelser säkert många timmar kvar innan natten kommer tillbaka och suger i sig dagen på nytt. Om den bara kunde låta bli det! Om det kunde fortsätta att vara ljus.

När jag var barn, var jag en tid mörkrädd, jag minns det mycket väl. Hur kan det vara att jag minns just det? Det har varit glömt länge, ja, jag skulle nog ha förnekat det, om någon frågat mig bara för ett år sedan. Och att nu vara likadan igen, vara ett fem års barn igen som skriker i mörkret och vill ha en dörr stå på glänt till mors rum! Det går inte an, särskilt inte nu, mittpå dagen med en smula sol till...

Låt dem då glömma bort mig, det är bäst att sätta sig in i den möjligheten. Har du aldrig varit med om värre, Halla? Jo jo jo jo, förfärligt, men ändå, jag kan inte hjälpa det, jag är rädd igen. I sjukvagnen var det en helt ung flicka som hela tiden skrattade: Jag är räddad, jag är räddad, sa hon, så pass hon kunde säga det för bara skratt. Men det lät knappt som om hon förstått vad hon sa. Hon kunde lika väl ha ropat: Akta dig, akta dig! Achtung! — medan hon skrattade sitt fåniga skratt, den lilla tösen. Det gjorde mig ont om henne, men jag kunde inte hjälpa

henne, jag kunde inte, jag kunde ingenting. Och det är likadant nu.

Försök att tänka, Halla, gå rätt på faran, det är bästa sättet. Om nu natten skulle komma på, kanske alldeles tvärt, man vet inte, så finns det ju stjärnor, inte sant? Nej, nej, framför allt inga stjärnor! De ser småsluga ut. Bättre då absolut mörker, som då man kryper in under en filt. Fast jag skulle ju inte orka krypa ner. Jag orkar inte ens lyfta armarna och känna efter om jag har en filt. Jag försökte ett tag . . .

Å, vad jag är rädd. På många år har jag inte varit så rädd, men nu är det över mig igen!

Om ändå någon, vem som helst, kunde komma intill mig här, ett ansikte. Jag hör ju röster runt om, men till mig talar ingen. Det är till och med en värre ångest än . . . *därborta*. Ack, att jag fick komma tillbaka dit! Tänk om det är meningen, om det är därför som ingen tar hand om mig? Sak samma, allt är bättre än detta hemska ovissa. Och timmarna går, det måste ha gått en timme, kanske två, tre, det är snart natt igen. Ja, jag vill hellre tillbaka *dù* än att det blir natt.

En vitklädd man stod lite lutad över bären. Halla öppnade ögonen.

— Ni sov, tror jag, sa han vänligt.

— Vad är klockan?

— Lite över elva. Strax är det er tur. Ni ligger väl bra här? I lä för blåsten och med lite sol emellanåt. Det blir nog fint väder i dag. Nej, inga försök att lyfta på huvudet, var så god! Ni tålde sjöresan bra.

Sjöresa? Vad talar han om sjöresa? Det var väl inte till mig.

Och så var han borta igen. Men nu betydde det ingenting. Hon kände sig utvilad, kanske var det sant vad han sagt, att hon sovit. Klockan elva? Det kan väl inte redan vara nästa dag, dagen efter den, då klockan var tolv? Varför inte? Jag har ju ingen klocka. Den drog jag upp varje kväll — förr.

Sedan måste hon ha sovit igen och sedan fått mat, eller om det var en spruta. Underligt att knappt komma ihåg någonting alls från stund till stund. Då och då syntes ett ansikte, inte läkarens mer, men andra. Möjligen gick det under tiden många dagar, man vet inte. Det finns ju människor som mister minnet i flera år . . . En ung sköterska med ljusst yvigt hår, just som man ibland tänkt sig att en nordisk urtyp måste se ut, hade varit alltför onaturligt glad: Hej! Nu är man snart på benen, lilla fru! sa hon och log ett enormt leende, hennes mun blev onaturligt stor, och så mycket tänder!

Halla hade försökt småle tillbaka, det var ju genomskinligt att den urnordiska ville uppmuntra henne, inte låta henne ligga där och begripa att hon snart skulle dö. Men det hade inte behövts. Rädslan var borta. Inga plågor, inte den fasansfulla ångesten mer just då. Hon bara mindes den och till och med det rätt vagt. När döden kommer blir det bara att möta den snällt. Hälsa nu, barn lilla, räck vackert handen.

— Ja, det är rätt, försök skratta lite, uppmuntrade

sköterskan med det jättestora leendet. Och så var hon borta.

— Vad är klockan nu?

Någon svarade:

— Hon har blivit nära halv tolv. Men se, nu kommer de äntligen och hämtar er.

Det kom ett par unga karlar med släta alldeles oberörda, men ändå vänliga ansikten. Hur skönt det kändes att nu börja kunna tänka lite klarare. Karlarna var aktsamma, de lyfte hennes bår och bar den som det ska gå till, så att hon knappast kände gungningen.

Bredvid den ena, som bar vid fötterna, gick en tredje, också en helt ung karl och han hade alldeles samma släta oberörda ansikte som de två första, ljusst och allvarligt. Det är för att jag är sjuk som jag inte kan se någon olikhet mellan dem, tänkte hon. De är människor som inte ännu blivit levande, inte ännu hunnit vara med om någonting alls som hör livet till. De har inte hungrat eller törstat, det kan man ju se, och aldrig blivit slagna... eller kanske någon gång med ett litet björkris i barndomen, som redan är glömt.

Det porlade upp ett slags dumt skratt inom henne, då hon föreställde sig något så puerilt: en risbastu — och samtidigt såg de tre ståtliga unga fullvuxna karlarna.

På den tiden då hon ännu var lärarinna i en småskola stod gossarna upp i klassrummet, när hon trädde in. Varenda morgon kom hon dit med samma kittlande sprittande förväntan inne i bröstet, så roligt var det att

möta dem alla igen. Där stod de tysta, raka som ljus, för det hade hon talat om att hon ville: obegripligt snälla skulle de vara den enda korta stunden varje morgon. Och det blev heller aldrig mer än en stund. Först hälsade hon, sedan de tillbaka — men därpå brast de alla ut i blom på en gång: odygd, skälmeri, ambition och iver också, spänning, uppmärksamhet, ack ja, trettio eller kanske tusen lysande ansikten hade hon framför sig varenda dag. Det var underligt att nu orka tänka tillbaka på det, då hon skulle dö.

Men de här två som bar med så stor, nästan ömsorg, och den tredje som bara gjorde sällskap med dem, de förändrades inte, de lyste också, hela tiden, oföränderligt, men av en sällsam oskuld. Mätte de aldrig få veta något mer, tänkte Halla.

Så skönt att orka tänka lite igen, orka se och förnimma något. Riktigt sådant som det verkligen är, ser jag naturligtvis ingenting. Jag ligger och inbillar mig. Som nu de tre alldeles vanliga unga männen, sjukvårdare som får betalt för sitt arbete alldeles normalt och som utför det hederligt och samvetsgrant. Det är döden inom mig som får dem att likna högvuxna, tysta, allvarliga änglar på primitiva tavlor. En gång för alla fixerade på duken.

Nu sa den ena av dem något lustigt och den andra, den som bara gör sällskap, skrattade till, ett lågt, vackert hänsynsfullt skratt. Sedan vände han sig om och såg på den sjuka damen. Jo, han såg efter om jag ännu levde och tyckte det var bra att så var — ännu.

Å, ni får gärna skratta! Ifall döden skulle komma i

detta ögonblick, vore det inte illa att det där ansiktet utan kunskap blev det sista jag fick vara medveten om.

Och så läkaren här igen. Möjligen samma en som förut någon gång, medan det började bli natt . . . Å, jag vill inte tänka på natt, nej, det är en annan doktor, kan jag se, det var bra, så skäms jag mindre. Och så sköterskan, inte fullt så glad, inte alls glad. De kan väl ändå omöjligt ha önskat att jag skulle avlida, de kan väl inte bara ha velat ge mig lugn och frid till en lätt död — och nu vara smått besvikna? För hur många sjuka som helst kan de ju inte hinna vårda . . . Men de verkar inte så. Inte alls hårdhjärtade.

— Jag undrar så, vad är klockan? frågade hon.

— Omkring fyra. Ni är på sjukhus nu. Ni har tålt transporten ganska bra. Ni märkte nog inte så mycket av den.

— Är jag i Sverige?

— Ja visst.

— Så jag dog inte då?

De skrattar lätt, de är ett par stycken som skrattar, och så talar de sinsemellan, på svenska. Lustigt nog kommer hon ihåg en del ord, det är inte något alldeles främmande språk för henne, svenska språket. Men det är skönt att slippa tala själv.

Ändå måste Halla fråga: — Då är det snart natt?

— Småningom, ja. Seså, ni är väl inte orolig för natten?

Återigen talar de svenska. Om man bara förstod lite mer! För nu kommer den där fasansfulla ångesten

krypande liksom från golvet. Det får inte bli mörkt! Halla vill inte skrika, men om hon inte skulle kunna låta bli? Hur går det då, hur går det! Vad gör de då?

Doktorn:

— Var nu bara lugn. Ni ska få något riktigt gott, så att ni sover ordentligt hela natten. Jag lovar det.

Hela natten, ja, ja.

Sedan vågade hon inte öppna ögonen för att se efter om det kanske redan började bli mörkt. Långt borta sa någon på ett språk hon begrep: — Det är hon som hela tiden frågade vad klockan var, stackare.

Och lite skratt igen, men tyst, mildt, hänsynsfullt.

Gärna, gärna. Rädslan är på väg bort, det är den som nu rinner ut i sand och försvinner. Ni får så gärna skratta åt mig, tänkte hon. Jag är inte bättre värd.

Nästa gång hon låg med öppna ögon var det full dager, inte tal om natt mer. Hon skämdes att ha varit rädd. Det måste vara ett gott tecken att man skäms för egen dumhet, det visar att man inte är så ynkligt svag längre, man kan utan oro ha klart för sig att natt och dag växlar om och att det ska så vara.

Det sorlade lite av mänskligt liv runt om henne, det var behagligt att höra de dämpade rösterna, stegen på lätta skodon och lite klirr av porslin då och då. Liksom lite musik. Det kom en regnskur helt oförhappandes: trum trum på fönsterglasen, det ger ett riktigt nöje — och så var det lika fort över igen och vattendroppar sökte sig ner för rutorna, man kunde följa dem med blicken. Små små rännilar som plötsligt löpte samman och försvann i sällskap. Det hela var

alldeles som arrangerat med flit för att förströ en, både regnskur och slut regnskur: man borde applådera. Men det tror jag inte att jag orkar ännu, tänkte hon.

— Antagligen hade jag en släng tyfus. Så snälla de var som i alla fall tog mig med hit. Men de måtte väl själva vara vaccinerade! kom det för henne med oro. Å, den där oron! Ska jag påpeka det för dem, om vaccinering? Kanske borde jag höra efter . . . Men det är väl självklart, så välordnat som allting ser ut att vara här. Det är från . . . *därborta* jag fått vanan till så mycken oro. Här är allting verkligen annorlunda, det kunde inte vara mera annorlunda.

Och jag måste vänja mig av med att tänka på *därborta*. Jag vet att det är osunt, man ska inte se tillbaka, det är framåt man ska hålla blicken, eller i nödfall på nuet. Tänk vad jag börjar bli klar i huvudet ändå.

Halla hörde en av de lågmält surrande rösterna:

— Hon har sagt att hennes mormor var svenska.

Mormor och svenska var två ord bland andra, som hon kände till. Snart kommer jag säkert ihåg flera, tänkte hon. Efter den där sommaren hos mormor, då jag var fem år, talade jag svenska flytande. Sedan glömmer man. Men så blev det en annan sommar, då jag kände att jag ändå kom ihåg rätt mycket, trots det inte var i Sverige mer. *Den sommaren* . . . Det var längesedan minnet av den upphört att göra illa henne. Men nu brände det till, det pressade inne i bröstet. En klump. Som då man var ung, då man var i de förväntningsfulla åren . . . Det är väl bara så att jag ännu

ingenting tål, jag är för svag: tårar i ögonen för ett så gammalt minne! Och läpparna som skälver och inte kan behärskas så pass att man förmår svara hövligt på en fråga.

— Seså, lilla madame Fribourg, vi gråter väl inte? Seså.

Hon bjöd till att skaka på huvudet och att svälja, svälja ner den idiotiska gråten, medan doktorn tog pulsen, granskande siffrorna för dagen, smålog helt uppmuntrande och gick vidare. Han har väl många som gråter för ingenting.

Och strax är syster Ulla där i hans ställe, han skickade kanske enkom fram henne. Det är henne som Halla redan sett i en dröm, en glad flicka med yvigt ljusst hår och i drömmen skrattade hon med onaturligt stor mun och för mycket vita tänder. Men i verkligheten är hon bara en vanlig söt flicka. Hon buffade lite i kuddarna, bjöd en dryck, torkade patientens panna med en bomullssudd med Eau de Cologne.

Tänka sig vilket överdåd! Och det var väl inte sjukhuset som höll salen med Eau de Cologne? Nej, det var nog systers egen. Den rara människan. Seså, Halla min flicka, le nu och visa lite tacksamhet!

— Fru Helena Fribourg, sa syster Ulla, fransk medborgare, född Riznić, i Jugoslavien, i Serbien hette det då, 1890. Alltså femtiofem år. Haft svensk mormor. Är det inte rätt, alltihop? Mormor är borta förstås, men har vi inga andra släktingar eller bekanta här i landet, som man kunde skriva till och som skulle vara glada att ge sig tillkänna?

— Nej, ingen. Ingen. Det är så längesedan, allt.

Gud vare lov, nu var det där pjunket med darrande läppar över och rösten fungerade naturligt och lugnt igen då hon svarade.

I stället för gråt, ett dumt skratt som infann sig då och då och nu åter porlade upp. Ja, jag brukade ju vara gladlynt förr i världen, tänkte hon. Och visst måste man väl vara lycklig att ännu få leva. Men skrat- tet var lika darrande, kraftlöst och osäkert på sig själv som gråten.

— Det vita håret blir stilig, sa systemn uppmunt- rande, bara det får växa ut lite till och vi kan våga oss på en grundlig champonering. Fru Fribourg repar sig redan mycket bra, det sa doktorn.

Därmed flög den snälla Ulla vidare, hon har många att se till och muntra upp och det är strängt taget bättre att få ligga ensam också. Halla kan återta väderleksobservationerna, så pass fönsterrutorna möj- liggör dem.

IV

Inte tänka tillbaka, bara framåt, Halla har föresatt sig det alldeles bestämt. Vem som helst skulle ha gett samma goda råd. Men så finns det ju inget framåt, och det är något som inte vem som helst kan veta.

Alla är borta, Jacques rapporterad död, och det är bäst så, det ger åtminstone visshet. Rapporterad död är att vara tacksam för, det är helt annat än rapporterad tillfångatagen, eller försvunnen, eller allra värst: arresterad. Stackars Jacques, han hann dö precis innanför gränsen mellan livet och det stora kaos, det låg lisa i att veta honom liksom hedervärt borta, inte skymfad av vidriga, gömda, hemlighållna, ofattbart grymma öden.

Men framåt? I Sverige kan Halla inte stanna — därför att hon inte vill det. Vill inte. Och det går knappast att säga öppet. Inte ännu.

Nå, kämpa ett tag med gråten då igen, dumbom, svaghetsgråten, nervgråten, den som får doktorn att uppehålla sig under rondan, just så att han hinner säga:

— Seså, vi gråter väl inte, lilla fru Fribourg?

Nej, nej.

Bara det oundvikliga att hon *är* i Sverige, hon har

helt enkelt hamnat där, forslats hit på grund av totalt främmande människors beslut och ingrepp och lust att hjälpa och rädda från döden; och bara detta att rummet är ett svenskt rum och fönstren svenska fönster och ända till molntapparna man ser genom glaset måste väl anses vara svenska, eller räknas det kanske inte med nationella luftgränser och nationella luftrum? Om så är eller inte, tillsammans gör allt detta henne en annan än hon borde vara.

Hon borde vara stark, inte sant? Och tacksam. Det sista är det minsta som kan begäras. Men det tycks vara tvärtom. Det längesen förflutna gör sig så påträngande här, det kryper nära som om det funnits i rummet och bara väntade på ögonblicket att stiga fram och pressa strupen igen. Just strupen, som så väl behövs för att svälja gråten, strupen som just är till för det och just nu också håller på och sväljer som bäst.

Så länge döden så att säga satt på bäddkanten var det lättare. Kära död, du kunde ha tagit också mig, Halla Riznić Fribourg, du som ändå tagit så många! Du gick fram så glupskt, men mig gick du förbi och så måste livet fortsätta igen. Doktorn säger mycket uppmuntrande att madame tar sig fort och bra, och så här är det att "ta sig": det är att *leva*, och livet bryr sig inte om oduglighet, frågar inte efter vem som orkar fatta avgöranden eller ej. Nej, det är bara att *leva*, var så god! *Leva* ska man. *Leva*. Det är order: *Achtung!*

— Fru Fribourg ska få en stickning, det är bra att

sysselsätta händerna. Ni ligger och snor och snor på en segelgarnsstump, var den nu kommit ifrån, men vi ska hellre ge nerverna en fin blå scarf. Sätt på en gul bård, ni vet väl att svenska färgerna är blått och gult?

En dam hade gjort besök hos de räddade, som hon kallade dem, och hon hade haft med sig garn och virknålar och stickor. Den som kan bör sysselsätta sig. Den vänliga damen hade så rätt, det blev skönt att hålla det mjuka garnet i händerna och efter några dagar vaknade Halla en morgon i förtid av bara längtan efter sin stickning. Faktum är att gråten avsevärt börjat minska och framför allt det fåniga skrattet som gurglade upp då och då utan anledning, en sorts humor kanske, men makaber.

Och tiden går.

Och så kom den rond då doktorn sa, att nästa morgon får madame Fribourg börja stå på benen och kanske gå de få stegen fram till fönstret.

— Vad sägs om det? Mycket av vårt land har ni inte sett ännu.

Nej. Och den där dumheten att inte på villkor vilja vara i Sverige eller se något av det, den hade avsevärt börjat ge med sig, märkte hon. För all del, visst skulle hon se sig om och om några dagar kanske sitta utomhus och småningom promenera och om ännu en tid — nej, inte fundera över morgondagen, över den tid då hon inte mer är under vård.

Var stund sin sorg! Ack, nu börjar jag visst bli sorglös igen, tänkte hon. Det är stickningens förtjänst.

— God natt, sa syster Ulla och det blev inte mörkt, ty kvällarna var ganska ljusa, men dock sovdags. Därför tog Ulla bort stickningarna, det fick inte passera att patienterna roade sig med sina handarbeten i stället för att sova. De som hade svårt att somna fick medicin, madame Fribourg behövde det inte. Hon la sig bara väl till rätta, numera var det ingen plåga att tänka på natten.

Och med ens kom hon ihåg allting. Jag måste vara frisk, tänkte hon. Det har skett ett under. Helt enkelt frisk, det gör mig ingenting att minnas det mer.

Inne i tunneln hade det blivit alldeles mörkt, kom hon ihåg, säkert hade det varit något fel på belysningen, annars brukar det släppas på lyse då tunnelarna är så långa. De två unga männen hade stigit på tåget bara några minuter tidigare och i kupén satt bara de två och hon själv. Det var II klass, herrarna såg ut att vara habituéer på andra, om inte snarare på första, men för hennes del kom lyxen av att hennes far just varit vid kassa och det fallit honom in att vara generös. Så rörande han är, hade hon tänkt, då hon tog sin plats, sin komfortabla II-klassplats.

Annars for hon naturligtvis på tredje, andra klass låg lite över deras villkor.

De satt alltså i mörkret och det varade fasligt länge, kom hon ihåg, och det var tyst i kupén och ingenting inträffade. När ljuset kom tillbaka, fann de att de alla tre suttit kav orörliga, hon i sitt fönsterhörn, herrarna bredvid varandra mitt emot henne, den ena intill fönstret och den andra lite vräkigt halvliggande på soffan.

Det var helt naturligt och ingenting lustigt i det, men de såg på varandra och så började de skratta på en gång. De var unga och den dagen var allt lek, till och med en järnvägstunnels mörker kunde roa.

— Varken mördad eller kysst, unga dam, sa den av dem som vräkte sig och därmed satte han sig upprikt och såg mera uppmärksamt på henne än när de först klumpade in i kupén med allt sitt bagage och bara sa: Permettez?

Den som satt mittemot henne vid fönstret hade hon inom sig utkorat till att vara schweizare. Det låg något korrekt och putsat över honom, som hon förband med schweizare, om också på svaga premisser. Den andra, mörkare, med livliga ögon som kunde varit fransman, om han inte talat så skral franska, räckte fram en påse körsbär och bjöd. Det var härliga bär, stora som plommon, mörkröda.

— Var inte diskret, ta för er, fröken, stakade han sig fram. I detta gudomliga land vadar man i frukt, vid nästa uppehåll köper vi mer.

Vid nästa uppehåll, sa han lite senare och såg på kamraten, då löser vi in oss på första klass, alla tre, fröken tillåter säkerligen? För vår kupé kommer snart att bli full av främmande människor, det kan komma in sällskap som blir mycket olämpligt för oss, det bör man undvika i tid. Säg inte nej, fröken Riznić.

Redan efter en halvtimme hade de hunnit så långt att de kände varandras förnamn och tillnamn.

— Hur stavar ni det namnet egentligen?

Hon skrev upp det på ett block han räckte henne.

— Vem kunde ha gissat det? Ta om hela namnet, jag tycker det låter så vackert.

Hon skrattade och sa lydigt: — Helena Riznić, född i Mitrovića, Serbien. De flesta kallar mig Halla på polskt vis.

— Hur kan man vara född i Mitrovića! Inte ens i skolan fick jag veta att den lilla orten existerade. Inte kan det vara en stad? Då skulle vi lärt oss den.

— Det är en stad, herr svensk. Ni är okunnig.

Den ljusa unga mannen var inte schweizare utan helt enkelt fransman från Paris och den mörkare var något hon aldrig skulle gissat på: svensk. Vidare skarpblick för nationella typer hade hon tydligen inte.

— Ni har nog knappast vetat att Sverige fanns till, mademoiselle Halla.

— Hå hå, vem tar ni mig för! Geografi var min styrka. Huvudstad Kristiania.

— Härresande fel, sa han. För mindre än så har stolta individer blivit fiender för evigt. Men så stolt är jag inte. Säkert är att man lär sig ingenting i skolorna i ert Mitrovića. Ni kommer från ett efterblivet land, stackars barn.

— Det var lyckligt att jag då råkat i bildande sällskap i dag. Ni vet förstås att vår huvudstad heter Bukarest.

Där gick han i sin tur i fällan.

Så där hade de småretats med varandra, alla tre, men i synnerhet svensken och hon. Han frågade efter hennes ålder och hon uppgav tjugo år, det verkar vederhäftigt och var bara ett par veckor kvar tills det

blev sant. Själv var han tjugotre, den andra var äldre. När hon berättade att hennes mormor varit svenska, blev svensken i hög grad upprymd, flyttade strax över till hennes soffa och började kallade henne kusin. De två unga herrarna var motsatsen till vad man kunde tro: fransmannen var tyst och allvarlig, svensken full av skämt. Småningom kom det fram att de reste som turister, de såg sig om i landet, strax innan de steg på tåget hade de ätit en grundlig lunch med några glas därtill, det senare märktes på humöret. Fransmannen, Philippe Fribourg fungerade som guide och lärare: han förbättrade påpassligt Jacs franska som inte kunde kallas fulländad.

— Rätta mig inte så mycket framför min kusin Halla, sa Jac, det förödmjucar mig. Själv talar hon förvånande felfritt och kommer ändå från en nation av bara fåraherdar, ett turkiskt lydrike, inte sant?

— Tig! flög hon upp — de satt nu i I klass och till och med i en reserverad kupé, som Jac tillskansat sig genom artig påtryckning i konduktörens hand.

— Tig, eller vår bekantskap är bruten!

— Säg inte bekantskap, säg vänskap, säg kärlek, kusinkärlek, den farligaste. Jag visste faktiskt inte att ni befann er på kant med turken.

— Återigen underbetyg åt svenska skolor. 1878 blev vi definitivt befriade från de turkiska förtryckarna under sekler. För tretti år sen. Ni borde veta det, om jag ska anse er bildad?

— 1878. Då var jag lyckligtvis inte ännu född.

— Olyckligtvis. Annars kunde ni gått ut som fri-

villig i kampen. Det skulle varit värdigt en ättling till Carl XII, sa hon.

— Ättling, tackar, sa han och bugade sig. Fast karlen var ju galen.

— Det säger man om alla tappra människor.

— Han fick oss på fallrepet. Krasch.

— Men första klass har ni råd att åka i alla fall, så pass mycket blev det kvar. Tre personer!

— Ja, han vältrar sig i guld, sa Fribourg och smålog.

Det tyckte svensken inte om och hon hade hållit honom räkning för det. Han misstuckte att bli påmind om hur mycket mer än andra han uppenbarligen kunde röra sig med. Visserligen hade de alla tre tack vare honom så gott som hela dagen vräkt sig i en reserverad I klasskupé och sedan ätit i restaurangvagnen med härligt vin till maten, men det blev så lyckat att man måste anse det vara för tillfället väl placerade pengar. I övrigt var han bara vänlig, rar, blygsam och till och med blyg mitt i den fria skämtsamheten, mitt i den lätta jargong som fort utvecklats mellan dem samtliga.

Han, Jac hade varit som en gosse, jämförd med den världserfarna Fribourg och det var vad som vann henne. Erfarna människor möter man var som helst och till leda, det var Hallas åsikt den dagen.

Stundtals satt de tre också bara tysta och såg ut över det yppigt sköna franska sommarlandskapet genom den allt smutsigare och skummare fönsterrutan. Frikostigt yrde koldammet från lokomotivet in genom

springorna kring fönsterramen, så att passagerarna i den fina reserverade kupén småningom blev allt svartare i ansiktet. Fribourg, den förutseende mannen, hade haft med sig en liten flaska Eau de Cologne och en bomullssudd och tjänstaktigt hade man tvättat varandra runt kring ögonen och brett ut smutsen lite mer för var gång. Och skrattat igen.

Dagen gick, Paris kom närmare och nu nalkades skilsmässans stund. Eller kanske inte? Svensken sa:

— Eftersom det ovedersägligen mognat till vänskap för livet mellan oss alla tre, eller hur . . . *Ou bien comment?*

Fribourg rättade hans tokiga franska.

— Tyst! Ge mig ferie, slavfösare! Eftersom och så vidare, så är det självklart att vi ska ses igen. Ofta. Varje dag. Vad säger du, Halla?

— Man duar inte på franska, rättade Fribourg, alla svenskar begår samma fel. Här duar man inte annat än syskon och oftast man eller hustru, dock inte alltid i vissa höghalsade kretsar. Och så duar man personer man är verkligt intim med. Till exempel den man älskar med besvarad kärlek — och inte ens då inför ovidkommande.

— Jag är svensk, svarade Jac, och begår de fel som anstår min nation. Men i övrigt passar det här. Har pedagogen inte märkt att Halla och jag älskar varandra med besvarad kärlek? sa han på sitt gossaktiga sätt och såg så leende på henne att hon absolut inte kunde avfärda honom som framfusig. — Säg inte nej, Halla, tänk på att inte dra min bortgång över ditt

samvete! Jag föreslår alltså middag på Café de Paris i morgon klockan åtta.

— Café de Paris, sa Halla tveksamt. Är det inte . . . jag har hört talas om det, men . . .

— Jo, sa Fribourg sakligt, det är ett förfärande fint och dyrt ställe, ett av de snobbigaste i hela Europa (det var så den tiden) och man måste vara aftonklädd. Somliga kvällar är det verklig gala och ingen människa med självrespekt dinerar där före klockan nio eller senare.

Det blev tyst och det var tydligt att Jac i sin heta önskan att ställa allt till det allra bästa gått för långt. Café de Paris, det var någonting, det! Men han kom fort ner på fötterna igen.

— Alla har rätt utom jag, sa han ödmjukt. Vi går som vi brukar någonstans på Montparnasse eller kanske på Régence. Halla, förskjut mig inte, fast jag av misstag sa Café de Paris. Vill du ha min ed på att jag aldrig mer i mitt liv sätter min fot där?

— Så mycket begär jag inte. Bara jag slipper gå med! Det där med aftonklädd . . . Och så hade hon kommit ihåg sin bästa, en brun enkel klänning av tämligen billigt siden med liten spetskrage. Så mycket visste hon om fina kläder, att till den kategorin hörde inte hennes lilla nätta bruna . . . Ännu efter mer än tretti år kom madame Fribourg på det svenska lasarettet ihåg den.

Jac satt och såg på henne, orolig att han verkat otillbörligt vräkig och att hon misstyckt. Men det hade hon inte och under denna enda dagsresa hade hon hun-

nit bli mycket förälskad i honom, rätt och slätt barnsligt förälskad och hon var bara orolig att det skulle märkas.

Men det var han för anspråkslös till, trots sitt guld. Han var själv förälskad och ämnade tala om det vid första lämpliga tillfälle. Inför hans vän och mentor, den förbaskade besservisern Fribourg, gick det inte an. Men hans ögon var fuktiga då han tog farväl av Halla på stationen och ändå skulle de råkas igen nästa dag.

— Jag kommer och hämtar er, sa han och skrev upp adressen. Ni observerade väl att jag nu använder ni och er? Järnvägskupén var min, jag hade för några timmar köpt den och därmed var den svensk, men nu är vi i Paris och duar inte varandra inför ovidkommande. Just nu är vi besvärade av en ovidkommande persons sällskap, monsieur Fribourgs. Åt vilket håll ligger er gata?

Fribourg hade stått bredvid och smålett.

— Ni får kanske svårt att hitta gatan, sa Halla. Bortom Quartier Latin, en liten tvärgata, nästan gränd. Det blir säkrast att ta en droska, men fråga först om kusken hittar.

— Droska passar Monseigneur bra, han förflyttar sig i regel helst i dessa enligt hans mening tarvliga antediluvianska fordon som vi parisare kan stå till tjänst med, sa Fribourg och kvitterade "ovidkommande".

— Vi får äran eskortera fröken Riznić hem till por-

ten som det passar kavaljerer? slog Jac fram, grand-seigneur i var tum.

— Nej, sa Fribourg. Vi är redan sena och made-moiselle ursäktar nog. Svenskar är jordens mest formella folk, upplyste han, möjligen med undantag för kinesiska mandariner med knopp i hatten.

Allt visste Fribourg. Han hade fina examina, var lärare och mentor och Jac fogade sig snällt.

— Jag finner mig i prövningen, resignerade han.

— Han är också utomordentligt väluppfostrad, sa Fribourg utan att låta tonfallet röja ifall betyget innebar erkännande eller ironi. Om alla är som han i Sverige måste rörelsefriheten bli ringa.

— Ätminstone jag gör i regel vad jag vill, bet Jac tillbaka, övermodigt. Obetänksamt — förfärande obetänksamt. Men det visste han inte ännu.

Medan Jac sprang för att få tag i åkdon åt henne, sa Fribourg:

— Jag tror jag känner till er fars namn, fröken Halla. Är det inte han som översätter Das Kapital till modern högserbiska?

— Å, visste ni det! sa hon glad.

— Han har anseende som en framstående språkman.

— Han ger mycket lektioner också.

Jac kom tillbaka och det föreföll honom att flickan och vännen Fribourg såg mera bekant, vänligare på varandra än nyss förut. Vad lägger den där Philippe sig i, hade han tänkt och mulnat lite.

V

Halla kom hem och det blev de vanliga frågorna: Hur var det, lilla duva? Är du fasligt trött? Det blev väl trångt också i andra klass?

— Jag åkte första.

Så berättade hon hur det gått till och fadern småskrattade, och om någon begrep lek, visste hon att det var han. — Och i morgon ska vi råkas och äta middag tillsammans, båda herrarna och jag.

— Du är visst ute och gör erövringar, sa han.

Sedan satte hon sig till skrivmaskinen och skrev rent vad fadern under hennes frånvaro flitigt åstadkommit. Det var översättningen till serbiska av Marx-Engels' Das Kapital, första delen, bekostad av ett litet konsortium mecenater, av vilka ingen var penningstark. Inte många läsare skulle tillgodogöra sig varken denna del eller de följande två, det gjorde Riznić sig inga illusioner om, men urkunden måste bli tillgänglig i hans goda version med kommentarer och lämpliga klarlägganden — ifall han bara hann få den färdig, så många lektioner som han hade. Och dem levde han ju på. Och dottern.

Nästa dag kom Jac och hämtade Halla. Han åkte droska och åkdonet skulle vänta på gatan. Gatan var

en gata för fattigt folk, det såg han, ett och annat av husen, högt och smalt, inte mer än tre fönsters fasad, lutade redan smått mot förintelse. Stenläggningen hade inte renoverats på . . . kanske inte hundra år, eller mer. Men det var också en behagligt stillsam gatstump utan butiker. Slakteri, apotek, kolhandel såg han skymta lite längre bort. Gatans antika hus måste bjuda önskvärda bostäder åt folk som ville leva tillbakadraget. Och billigt, naturligtvis.

Fribourg och han hade kvällen förut resonerat om dagens upplevelse — Halla fick småningom veta det — och Fribourg hade sagt:

— Faktum är att vi inte fick reda på ett jota om flickans miljö, far och mor, skara syskon, serbisk koloni eller vad? Det kan vara ett gäng stråtrövare. Dock lutar jag mera åt teorin intellektuellt folk, möjligen politiska husvilla, det är ju alltid vi som får härbärgera dem. Serber, sa han, ska vara ett hetblodigt folk och ett folk utan nerver, som tål sju knivstick eller bajonethugg tvärs genom kroppen innan de finner skäl att uppsöka en förbandsplats, om ens då. Vissa kännare sätter dem högst bland de slaviska stammarna, men det kan man ju alltid diskutera.

— Du borde ha sagt det till henne, det där vackra om hennes folk. Inga nerver och det.

— Men hon hade ögon och öron bara för dig, sa Fribourg, artigheten skulle ha varit bortkastad. Jag ska begagna ett annat tillfälle.

— Tyckte du om henne?

— Hon var synnerligen charmerande, svarade Fri-

bourg kallt. Jag hade en gång en ryska och hon var grym emot mig. Det skulle Halla inte ha varit, ifall det varit hon.

— Stopp där! Vad tusan utgår du egentligen ifrån? Tror du att du har några utsikter?

— Ja. Så långt åtminstone att för pengar eller presenter får du henne inte.

— Ä, dra åt . . .

Men nu gick han de tre lutande och nötta trätraporna uppför i ett av de vinglande husen vid den svårupptäckta lilla tvärgatan. Huset gav inga upplysningar om sig själv i form av utsipprande samtalsströmmar genom våningarnas skröpliga men tills vidare ännu hållbara gammaldags mahognydörrar med mässingsknopp som dörrhandtag, eller barnskrik och mödrars trätor, eller surret av symaskiner; heller inte genom matos eller andra i tarvliga hus inte ovanliga, olustiga dofter. Det var tvärtom präglad av hemlig och tillgiven omsorg, mässingsvatten, bonvax, daglig sopning. Innanför de blanka dörrvreden måste dölja sig tankfulla, mot yttervärlden godsint inställda och överseende människor, som sinsemellan skänkte varandra bistånd vid behov, men eljest lämnade varandra och varandras åsikter i fred.

Om så verkligen var eller ej, arbetade Jacs fantasi välvilligt i den riktningen medan han mycket sakta tog sig uppåt och fann att ledstängen var nypolerad hela vägen.

Mycket sakta därför att han fruktade att återfinna Halla annorlunda än han lämnat henne knappt tjugo-

fyra timmar tidigare och uppsköt den riskfulla stunden. Sedan de senast sett på varandra hade hon sovit en hel natt och nu var det åter en dag, en oberäknelig, ännu inte mer än halvgången dag.

Utanför dörren tre trappor upp fann han en rak mässingssträng som han drog i, därvid framkallande ett tunt pinglande från andra sidan dörren. Så fort det skett ångrade han det. Gårdagen var overklig. Man gör upp så mycket för sig under en natt i hopp och längtan, sentimentalitet och åtrå. Fribourg, den praktiske mannen hade en flicka, gott och väl bekomme, men han själv hade ingen. De mer eller mindre professionella skönhetera skrämde honom mer än de tilltalade honom och de saboterade hans franska och ibland också hans älskarroll. Men även om så inte varit, var det omöjligt att hädanefter svika Halla.

Fribourg hade på förmiddagen godhetsfullt, befunnen i prima balans till kropp och själ, föreslagit att Jac och Halla skulle få vara ensamma till den avtalade middagen. — Jag uteblir, om du så önskar, sa han och tittade rakt ut mot en gatlykta.

— Nej, nej, det är klart att du ska vara med. Alltihop är ju bara skämt. Liksom vi hade roligt i går, ska vi i dag... Jag menar, vi fortsätter som vi börjat.

— Det gör man aldrig, uttalade Fribourg med sitt kalla tonfall.

Nu öppnades dörren med klocksträngen för Jac och framför honom stod en jättegestalt på två kryckor, en medelålders karl med korpsvart hår insprängt med grått.

— Aha, sa jätten med glad och rättframt välkom-

nande blick, där har vi den svenska monsieur. Kära vän, stig in. Jag är, som ni förstår professor Riznić, Hallas pappa.

Professor, ja så. Det kom en betydande lättnad över Jac och han märkte den själv med förargelse. Han visste vad den ofelbara Fribourg skulle ha sagt: Så snart en svensk får höra en titel, blir han lugn... Men i det vilda Serbien kan också professorer vara stråtrövare, konspiratörer, tillverkare av bomber, utgivare av de förfärligaste brandskrifter, skulle Fribourg sedan ha skyndat vidare för att inte släppa chansen att retsamt oroa den naiva eleven.

Eleven steg in och strax var Halla där, finklädd i en klädsamt brun sidenklänning med spetskrage om hal-sen. Hon var vacker, log och tog hand om honom.

— Här har vi vår lilla matsal och där korridoren till köket, men så har vi vår så kallade salong, där sover jag, pappa i sitt arbetsrum här bredvid. Tre rum och kök, det är inte illa och som ni ser, salongen är stor. Och sol hela morgonen.

— Tror ni att jag ämnar hyra våningen? frågade han.

De skrattade båda och därmed var han över tröskeln till henne själv. Fadern såg dem inte, Jac tog om Halla och kysste henne på kinden. — Men säg du till mig, även om det inte brukas, det är underbart att höra, viskade han.

— Du är ett barn!

De satt en stund hos pappan av hänsyn och artighet. Det såg ut som om Halla dessutom gärna velat före-

visa sin svenska vän. Pappan var tydligen ingen sträng eller misstrogen far. Han sa ett par vackra ord om Branting och naturligtvis kände Jac till namnet, men mer var det inte. En crosstiftare, sa man i Jacs hem och det kunde inte framföras.

— Bjud oss på ett glas te, min flicka, föreslog professorn, så att vi får prata riktigt gemytligt. Jag har i mitt liv träffat mycket få svenskar.

— Men far, vi ska ju strax gå ut och äta middag.

— Näja, som ni vill. Så arbetar jag dess bättre.

— Arbeta nu inte för mycket, manade hon.

— För mycket har jag aldrig arbetat, men tyvärr ofta för lite, sa han och det glimmade både klokhet och energi i hans svarta ögon. Och gott lynne.

Dottern kysste honom ömt när Jac och hon bröt upp, en gång på vardera kinden, inga slentriankyssar, det såg han, och hon sa:

— Skönt pappa, att det inte är jag som måste hålla maten denna vecka.

Senare förklarade hon sig lite närmare. Samtliga i huset levde i hushållsgemenskap. Hyrorna var billiga, men så hölls heller ingen portvakt och det var bara fördel. Huset skulle rivras enligt plan för stadsdelen, som var otillåtligt ålderdomlig, men rivningen hade varit besluten sedan tio år, om inte mer, och man gjorde sig ingen brådska. Trakten var inte lönande för hyresvärdar och alltjämt stod alltså det gamla huset upprätt, stöttat av sina två nästan lika ömkliga grannar och gav ägaren en liten inkomst utan kostnad.

Jac hade observerat fastighetens svaga sidor, sa han,

men han berättade inte att hans far var ägare till flera hus i Stockholm, solida och välbelägna, och att hyresmarknadens förhållanden ofta i hans hem var föremål för debatt vid middagsbordet eller annars. Inte sällan köpte hans far mindrevärdiga hus, rev ner dem och byggde nya, väl räntabla.

Fem hushåll bebodde deras hus, fortsatte Halla: ett kroatiskt på nedre botten, en trappa upp var det två ryska sammanslagna till ett, så kom ett polskt och sedan deras eget tre trappor upp. Slutligen levde i de två vindskuporna lite udda folk som bidrog till kollektivet så pass de kunde, ibland kunde de inte. I tur och ordning ordnade varje hushåll måltiderna åt samtliga för en vecka i sänder och bar upp den avgift per dag som ansetts skälig. Skäligheten avgjordes av rådet och det bestod av husmödrarna.

— Sinnrikt, eller hur?

— Kolossalt, sa han.

— Och jag sitter själv i rådet, meddelade hon medan droskan skramlade utför Boulevard S:t Michel. Hos oss bor ju bara pappa och jag och emellanåt någon av dem i vindskuporna, ifall där blir för kallt vintertid.

— Vad är det för människor? frågade han syrligt.

Unga stiliga serbiska revolutionärer föresvävade honom, romantiskt svartögda karlar, blixtrande, dolkbeväpnade. Han visste mindre än intet om den sorten och blickade åt sidan i väntan på svar.

— För närvarande en gammal musiker, sa Halla, han kallar sig själv väldsborgare för han är jude, och så en grek.

— En grek? Jag har för mig att man bör se upp med greker.

— Det är ett stort misstag, sa Halla, det måtte vara mycket ni får om bakfoten i Sverige. Greken, berättade hon, var ingenjör och hade bland annat en gång uppfunnit en tidsinställd helvetesmaskin, lika säker som en kronometer. Men han var emot allt våld och lämnade inte ut tillverkningens hemlighet. Den skulle gå med honom i graven, dit det inte kunde vara långt, ty han var nu uppåt nitti år.

— Jag unnar honom att leva, sa Jac frikostigt. Och så sitter du i rådet?

— Som bestämmer i alla frågor som rör det dagliga materiella, ja.

— Och vad bestämmer karlarna?

— Om finanserna i stort.

— Ståtligt, sa han och sträckte ut en arm, så att den slöt sig om hennes smärta midja och tryckte henne intill sig. Hans tillförsikt växte. — Jag har lagt märke till att här i Paris är det inte ovanligt att man håller om varandra, sa han. Också ute på gatan och särskilt i droskorna.

— Nej, inte särskilt ovanligt, sa hon, var så god!

— Ni lever alltså i en sorts kommunism, tog han upp tråden till hennes beskrivningar och visade intresse för det fallfärdiga välskötta huset vid lilla tvärgatan.

— Jo, svarade hon allvarsamt. För oss går det lätt därför att vi är få och alla har vi samma livsåskådning. Men vi hoppas och tror på att hela världen en gång,

låt vara inte alldeles med detsamma, får det lika solidariskt, fridfullt och förnöjsamt som vi. Vi är mycket lyckliga människor.

Hon märkte att han inte riktigt tycktes gilla detta: lyckliga människor — och lite senare kom han också en dag att bekräfta hennes iakttagelse. Hon, Halla, borde i alla händelser inte varit lycklig innan de två råkats, hade han tänkt.

Men nu hade de en stund suttit tysta intill varandra. Jag tycker om honom, tänkte hon och slöt ögonen om vissheten. Så mycket har jag aldrig tyckt om någon, inte så här. Men för honom kan det naturligtvis bara vara en älskvärd reseepisod... Droskan förde dem under tiden över floden, hon öppnade åter ögonen och de såg tillsammans sommarvärmens skira blådislöja långt bort över raden av bro efter bro över detta vatten som vällt fram genom den magiska stadens drama sedan urminnes tid.

— Tycker du om Paris? mumlade hon.

— Oändligt. Än mer sedan gårdagen.

Men senare fick han veta hur hon just då kommit i tankar om världsstadens mångfald och om det faktum att talrika människor där och annanstans säkert inte skulle anse den av henne prisade förnöjsamheten i det gamla dåliga huset tillräcklig att skapa lycka. Bland dessa, vem vet, kanske även han, Jac. Ännu visste hon så lite om honom.

Att fadern och hon bodde och levde fattigt, om än inte i nöd, måste han ha förstått. Hon kunde ha skyndat att tala om för honom hur det statistiskt räknats

ut vilken genomsnittstandard mänskligheten jorden runt med fyra eller fem timmars arbetsdag per arbetsför individ och förnuftigt reglerad förnödenhetsproduktion och distribution skulle kunna nå. En fullt tillfredsställande standard blev det och man måste tro att de ojämförligt flesta skulle känna sig väl till mods och tacksamma för det i stort sett jämna välståndet utan stupid lyx . . . Men vem vill gärna framstå som guvernant, som pekpinne, medan hon är på väg till fest med en tilldragande ung man? Halla höll tyst om faderns verk.

Statistiken hade ändå han till största del utarbetat och förr eller senare skulle Jac få del av den, ifall han så ville. Det var ett stort verk och det var berömt. Fribourg hade känt till åtminstone faderns namn. Till den som fann planen utopisk brukade Ante Riznić säga att man måste börja med utopierna. Med ett genis profetiska dröm, matematikerns möda, flitiga mäns beräkningar, baserade på allt ditintills tillgängligt material, har allt börjat, allt så kallat nytt, välsignelsebringande. Till och med Kristus, världens största utopist, sa fadern och vördade Jesus på den grund, till och med han hade före sig Johannes Döparen och inte ens denne var sprungen ur intet, det lär oss hävder och historia. Men Kristi lärör skulle inte överlevt tiden om inte hans ord burit kraft att nå mångas hjärtan.

— Säg gärna utopi, sa Riznić om sitt eget arbete och sina medarbetares tro. Den dag randas då budskapet nått så många att människorna börjar bygga och ge utopin realitetens fasta form.

Om de skeptiska rika visste Halla en del: under en tid av akut ekonomiskt betryck i hemmet hade hon vistats i ett rikt hus för att se till barnen där.

Mer pengar än man någonsin kan behöva, flera hus, eller slott än man kan lära sig älska och bebo med trivsel, dessutom reser man ju en stor del av året ur hotell i hotell. Dyrbarheter att låsa in i bankfack. Bär man såsom den omtalade grevinnan Z. alla sina pärlor på en gång, måste man ha en detektiv med sig på festen, som får låtsas vara gäst, ty vem vet, en annan låtsad gäst kan ha smugit sig in i det fina sällskapet utslutande för att komma över pärlraderna. Yacht med tretti mans besättning eller mer, och ändå tröttnar man så gruvligt på det dumma farandet över vatten, kan vi verkligen inte någonsin finna på något roligt?

Kan ni, lilla fröken Halla? hade man roat sig att rådgöra med henne, men hon hade ingen utväg sett för de stackars övermätta människorna.

Den sortens människor finns inte så många av, det är sant, de är få ifall man ställer dem emot skarorna, mot miljoner som lever långt under gränsen till vad en människovarelse ovillkorligen behöver för att leva, enligt vetenskapen, och ändå överlever, om man ska kalla det överleva. Ringaste fläkt blåser bort dem.

Det är biologiskt, säger de bättre klädda, födda och försedda: den livsodugliga går under, det är hemligheten med fattigdom. Faktiskt tröstar sig många av eliten med denna utdömda tro. Och den fåtaliga så kallade eliten saknar inte betydelse, fåtaligheten till trots. Betydelse tillmäter man sig själv och man har

satelliter som följer med och är angenämt kittlade av umgänget. I vida cirklar kittlas fler och fler och vill vara med och se till att makten och pengarna, ungefär samma sak, stannar i de rätta händerna.

Men Halla i sin lilla bruna bästaklänning med spetskrage, förvärvad på en sommarrealisation, lät all upplysningsverksamhet fara, medan Jac envisades att ursäkta sig för droskans simpla konditions skull. Han hade varit till den grad angelägen att fort komma i väg att han anropat första bästa som kommit ledig.

Ack, vad betydde droskan! Hon hade förälskat sig på en tågresa, då han och hon inte ens befunnit sig på tu man hand och där inte ett enda allvarligt samtalsämne berörts. Något inom henne hade mognat för en dylik meningslös förälskelse, det går så till — och i dag firade de resans minne och något mer blir det inte. Bekymra dig inte för droskan, min vän!

— Ni behöver inte piska på er stackars häst, sa hon till droskkusken. Vi har inte alls bråttom.

— Tala hellre till mig, sa Jac. Du satt frånvarande och vaknade upp när kusken började bravera med sin trasiga piska, sa han och försökte få in hennes blick i sin och lyckades. — Säg att vi tycker om varandra. Gör vi inte?

— Jag satt just och undrade om vi inte gör det.

— När jag nyss gick uppför dina trappor var jag rädd att du skulle hunnit glömma gårdagen.

— Men det har jag inte.

— Glömmer du den aldrig?

— Du glömmmer den nog förr än jag.

— Halla, var inte grym, bad han.

Droskan skramlade förbi Louvren och förde dem över rue de Rivoli, där åkdonsraderna tätnade, och vart han såg upptäckte Jac överallt utmärkt presentabla droskor, men han grämde sig inte bara åt att ha fått stans sämsta fiacre. — Vi borde inte ha Fribourg med oss, sa han.

Under tiden åkte de den korta sista biten fram till Café Régence och på trottoaren stod han, Fribourg, putsad och korrekt och såg sig om efter dem. Säkert hade han redan väntat länge, ty visiten i pappans rum hade de unga herrarna inte tagit med i beräkningen, men Philippe sa ingenting och bord hade han ordnat.

De åt en utomordentlig middag och drack champagne. Men varken champagnen eller de förslag till förströelser Jac alltför ivrigt presterade hjälpte: gårdagen var gången, lång tid hade förflutit sedan avskedet på stationen aftonen förut och ingenting kom tillbaka. Framåt bar det. Philippes blickar stal sig in mellan de två andra och han måste ha begripit att de lämnade honom bakom sig. Något duande förekom inte: dagen förut hade det varit lek, nu var spelets regler upphävda. Fribourg var på allvar den främling, inför vilken man inte röjer intimitet, och han bet ihop tänderna om cigarretten och lät ödet ha sin gång. Han kunde inte klandra andra för att de älskade varandra och hans nervsystem var hans ensak.

Någon mer kväll på tre man hand blev det inte. Trots Halla hade hemmet att sköta och sin fars manu-

skript att renskriva och egna studier att vara noga med, kunde hon råka Jac nästan var dag, men bara honom.

De gick och hörde musik i parkerna, de följde flodbåtarna och fick svalka ett stycke uppför eller nerför Seine. Han steg tidigt upp och gick med henne i hallarna, där hon gjorde uppköp den vecka hon fick hand om rusthållet i familistären. Billigare än där kunde man inte handla och han bar hem den stora grönsakskorgen åt henne. Mamma skulle se mig! tänkte han och bjöd henne på en café-au-lait. De stod intill varandra och drack med armbågarna på metalldisken och grova svettiga karlar omkring sig som kört och langat matvaror sedan soluppgången och läskade sig med vin och cider i stora glas.

— Jag skulle ha rest hem dagen efter middagen på Régence, talade han om för henne, och sedan dess hade två veckor smält bort. Lektionerna med Fribourg var slut, de två herrarna tog bara emellanåt en apéritif tillsammans.

— Ser du till vår Halla? frågar Philippe och biter i cigaretten.

— Ibland, säger Jac nonchalant. Än du själv?

— Naturligtvis inte. Jag har god lust att dricka något mer i värmen . . . Garçon, en absint till.

Till Halla sa Jac sedan:

— Jag hade för mig att fransmän inte drack, men Philippe Fribourg är värre än en student i Lund. Och jag vet varför. Vill du veta? Han tror att jag får ta mig alla slags friheter med dig. Du? Vad sa du?

— Jag sa ingenting.

Den dagen satt de i Hallas rum, "salongen", kanske hade det varit salong i forna tider, då mera förnämt folk bott i huset, ett stort rum fullt av bokhyllor, ty professors hela bibliotek kunde omöjligt rymmas i hans egen lilla kammare. Kvällen förut hade de varit ute och ätit middag, men något festande hade det inte blivit: Halla kunde vara med på överdåd, en gång, två gånger, men sedan fick det tills vidare vara nog. Unga Krösus, den svenska studenten, tvangs att hålla igen.

Sedan hade de varit ute och dansat i den ljumma 14 julinatten, dansat under kulörta lyktor som andra, dansat och som andra kysst varandra på gatorna, ty nationaldagens natt är det tillåtet och andra nätter och dagar också, det har jag sett, hade han talat om och hållit henne tryckt intill sig så starkt han förmådde och fört henne i dansen bättre än han någonsin dansat förr.

— Vet du av att jag aldrig tidigare brytt mig om dans? Tyckte du om att dansa förr?

— Jag har alltid tyckt mycket om det.

— Nej, nej, det vill jag inte.

Vid trottoarkanten stod ett träd, han höll fast henne intill trädet, naglade henne fast orörlig, ägde henne och ägde henne ju ändå inte. Ett ungt par kom förbi, stannade och skrattade åt dem. — Genera er bara inte! ropades det.

— Släpp mig äntligen, hade hon mumlat. Men han hade känt att hon inte var mindre het än han.

Sedan kysstes de igen i hennes tre trappor ända upp till mässingsklocksträngen — men ingenting mer. Godnatt på tröskeln.

Långsamt hade Jac smugit utför trapporna igen, rädd att andra i huset skulle höra honom och bakom sina slutna dörrar uppleva hans förödmjukelse. I hans huvud brusade valsen på modet de åren *Quand l'amour meurt* . . . men kärleken var ju inte död, den var lika levande hos henne som hos honom själv. Skulle hon försiktigt öppna sin dörr på glänt och i det tysta huset viskande ropa honom tillbaka, ångra lika mycket som han att de skilts utan ens ett torftigt vi ses igen i morgon? Nej. Tyst.

Men nu, nästa dag, stod fönstren till hennes rum vidöppna och spjälluckorna var tvärtom slutna och tillät bara en skum halvdager att slippa in. De satt på hennes sängkant och varför skulle de inte sitta där? De tre par stolarna i rummet frestade inte mycket. I rummet surrade en humla sövande, ett vänligt djur som vill ingen illa.

Professorn tittade in, det skedde inte för att kontrollera något. Ånej, min dotter är tjugo fyllda och en fri människa. Han bara nickade och lyfte mödosamt på sina tunga kryckor jättegestalten ut genom tamburen och ut genom ytterdörren och utför trapporna. Kryckornas gummibeklädnad smälde mot alla trappstegen ett i sänder, man hörde dem hela vägen ner, Jac lyssnade utan att veta av sin otålighet efter att ljudet skulle tona bort.

Riznić gick på besök till sin vän den odödliga kroatiska skalden på nedre botten.

— Din far är väl snart tillbaka?

— Säkert inte. De brukar kunna prata i timal. När pappa väl kommit ner, du förstår.

Naturligtvis. Har man hävt sina 80-90 kilo eller mer på ett par kryckor så lång väg, stannar man gärna en stund innan man tar den ännu besvärligare färden upp igen.

Jac hörde Halla göra någon fråga, ifall det nu var om att släppa ut humlan, han svarade inte.

Inom honom hade en dunkel blygsel fått rot sedan kryckornas dunkande upphört: medvetandet om att Halla och han äntligen var ensamma, inte i en park, inte på gatan, inte vid ett måltidsbord, och att de tack vare den flitige översättarens sällsynta frånvaro också var ostörda, just här, på bädden, eggade honom att utnyttja ögonblicket, frestade och bjöd. Gubben borta, inga av hans kufiska elever att vänta, biblioteksoriginal eller förlästa kurrar, amatörer på slaviska dialekter . . .

Men blygseln, fostrad av pliktbudet att inte missbruka, höll tillbaka.

Han var hemmastadd i huset numera, ett par gånger hade han ombetts stanna mot kvälldags för att dricka ett par glas te med professorn innan man tog godnatt och kanske konsulteras angående något besvärligt ord, vars valör på tyska och på franska skulle penetreras. Översättningen av *Das Kapital* var visserligen till serbiska, men lyckade uttryck kan man finna på skilda vägar, sa professorn.

— Min franska är ytterst ofullkomlig, ursäktade sig Jac.

— Ni saknar inte språksinne, sa Hallas far. Ni borde slå er på slaviska språk. Man finner ingenstans så intressanta böjningar. Och vilket glossarium!

Men under ordprövningarna tänkte Jac mera på att Halla ännu inte gått med på att besöka honom på hans hotellrum åt Champs Elysées, där han alltjämt bodde kvar. Hon var inte pryd, hon var inte rädd; att hon älskade honom, det kunde han inte tvivla på (ehuru han ofta tvivlade), men hon ville inte.

Och från Sverige skrev far och mor efter honom, det var lagom att vända hem, mer än lagom ifall han skulle hinna njuta av skärgårdssommaren, skrev modern, eftersommaren lovade att bli härlig — och första september börjar du arbetet i firman, skrev hans far.

Men han brydde sig inte om eftersommaren åt Vaxholm, han la undan breven, de gjorde honom sjuk, han formligen mådde illa när han såg de kända stilarna på kuverten med svenska frimärken som portiern vördsammt sorterade fram på sin lilla disk. Bara han lät bli att tänka på dem, blev han människa igen.

Inte tänka hem! Inte minnas firman, hemmet, Stockholm, skärgårdsvillan. Glömma, slå bort! Äntligen är jag levande. Jag vill inte hem! Och i dag måste äntligen någonting avgöras.

Under natten hade de dansat vid kulörta lyktors sken och i hans armar var hon hans. Utan ord fanns ingenting outtalat mellan dem, han borde inte behövt tveka,

han borde inte behövt kräva det slutgiltiga: Jo visst, kom!

De satt bredvid varandra på vävnaden i många färger över Hallas bädd i det goda halvmörkret med humlesurret. — Vill hon eller vill hon inte? tänkte han och blygseln över att missbruka en gynnsam situation försvann, det blev bara osäkerhet kvar. Jag måste veta. Vad vill hon? Längesedan borde jag ju . .

Hur mycket bryr hon sig om mig?

Och plötsligt blev ovissheten så plågsam, så outhärdlig, att han vilt tog om henne och tryckte ner henne mot kuddarna för att se in i hennes ögon, ansikte tätt över ansikte, bröst mot bröst, för att slutligen få svar.

VI

Det skröpliga, kärleksfullt vårdade huset vid den undanskymda tvärgatan slöt sig om honom och han blev liksom en främling för världen utanför detta. Från yttervärlden hade han kommit och måste en dag vända tillbaka dit. Men från den stunden höll han tankarna borta så starkt att den blev som om den omöjligt kunde inträffa.

Tills vidare.

Hos den odödliga kroatiska poeten, vars namn han inte lärde sig, dels var det svåruttalat, dels kallade alla i huset honom bara Farfar, fanns på nedre botten ett tillfredsställande rum som poetens kunde undvara. Under årens lopp hade det inte sällan undvarats för hem- eller penninglösa landsmäns eller andra vänners eller åsiktsfränders skull. Halla gick ned och frågade Farfar om han skulle vilja hyra ut rummet och i så fall till vilket pris.

— Hyra ut? Det har jag sannerligen ännu aldrig gjort, sa gubben och lät sig för det besynnerliga anbudets skull störa, där han satt mitt i översättningen av Pantjatantra, som vi alla vet ursprungligen vara skriven på sanskrit, och han betraktade flickan med

förrädd blick. Blicken samlade sig dock snart till välbehag: i likhet med andra ansåg han Hallas hela unga varelse vara ögonfägnad.

En gång var också hans trogna utomordentliga hustru ögonfägnad, men de flesta tvivlade på det och det var otroligt längesedan. Hon missunnade honom inte att njuta av anblicken av husets unga ros.

— Min svenska kamrat, sa den unga rosen affärsmissigt, önskar inte bo gratis, han skulle inte ens tycka om det. Kanske är det inte brukligt i hans hemland. Dessutom är han inte i behov av det, han har verkligen råd att betala för sin bostad.

— En kapitalist, sa Farfar utan ondska. Det är så gott som en nyhet i vår gamla 23:a (23 var husets gatnummer). Det borde inte såra honom att bli erbjuden gästfrihet, jag hoppas du missförstått honom på den punkten. Men du får visst tala med mor om saken.

Farfars hustru drog riktigt bra till huset och hushållet genom skickligt utförda broderier i hemlandets stil som såldes till ett parisiskt modehus, specialiserat på exentriciteter. Gumman la pågående broderi ifrån sig, rättade till glasögonen över den skarpa montenegrinska näsan och granskade Halla, även hon med nöje.

— Är det din unga vän som skulle bo här? Din hjärtevän, är han det?

— Ja, sa Halla, ty i 23:a förekom få eller inga hemligheter mellan de gynnade som bodde där.

— Och vad säger Ante Riznić om honom? Svenskar, det är något man inte vet stort om, varken till fögnad

eller besvär. Men de har väl skapnad som annat manfolk.

— Far tycker om honom och man kan inte göra annat, sa Halla.

Gumman uttalade sig igen:

— Pojken är en vacker gosse av nordeuropeiskt snitt. Du har själv lite av samma snitt eftersom din mormor lär ha kommit någonstans därifrån. Det är väl det som dragit er till varandra. Hon kom från Danmark.

— Sverige, sa Halla. På ett eller annat sätt kom mormors far till Belgrad. Han var skräddare och blev den bästa i stan och hade alla goda kunder . . . och både hans hustru och han var födda i Sverige, men jag kommer inte ihåg var.

— Det är heller inte nödvändigt. Och din far tycker alltså om den här unga svenska studenten. Ante förväxlar för det mesta inte hyggligt folk och veritabla skurkar, men mer är det inte. Småfilurer ser han inte ens med lykta, det har du kanske märkt? Jag menar inget ont med det, alla föds inte med lupp. Halla, min lilla ros, din vän är nog bra, fast lite vek och inte mer mogen än en femtonåring. Han måste vara mycket förälskad då han söker rum i detta hus.

— Han älskar huset, sa Halla, han har aldrig varit lycklig förrän han lärde känna oss alla här.

— Det säger varje ung man ifall det finns en flicka som du i huset.

— Inte vara så hård, mor Marijka. Hur blir det med rummet?

— För all del, den saken är klar. Han kan flytta

in i morgon och jag ska nog sköta om honom. Vad ska han bli?

Halla hade inte vetat vad hennes vän studerade, annat än att han lärde sig franska av Fribourg, och nu hade han ju givit upp det. Lite senare hörde hon sig för och han svarade svävande att han tills vidare bara såg sig om i världen och ämnade följa kurser i nationalekonomi och kanske mellanfolklig lagstiftning.

Hon fick inte reda på, inte ännu, att Jac efter ett dygn av ruelse och gruvlig ångest, övervunnit oviljan att besvara föräldrarnas samlade brevhög och äntligen skrivit. Han ämnade inte komma hem till den 1 september, skrev han, och sålunda inte inställa sig för att börja arbeta i firman då. Den lilla summa egna pengar han disponerade över skulle han kunna reda sig med för den händelse pappa drog in subsidierna. Men han ansåg att ännu en tid, till exempel ett år, behövde han vara ute. Ja, han hade tänkt sätta dit: ett år. Men han drog sig för att ge bestämda uppgifter som de kunde ta fasta på och strök det. Tre gånger redigerade han om brevet, han ville uttrycka sig vänligt såsom anstod en son (en tacksam son), men samtidigt måste han vara fast, så att de uppe i Stockholm begrep att diskussion var utesluten. Nu var han tjugotre år, han var myndig man och i besittning av en visserligen inte stor men utan inskränkning egen inkomst ur ett arv.

Nästa dag skulle han flytta in i Hallas hus, i den kroatiska skaldens bostad. Han hade varit därinne och sett på rummet, det var storartat, på nedre botten, åt en gård, om vilken man från gatan inte kunde ana att

den bjöd på ett par syrenbuskar och en pryddig rabatt med kryddväxter. En katt hade legat och solat sig där och tvärsöver gården fanns inga alls fula eller tråkiga fattigkvartershus, som man möjligen kunde befarat, utan bara en hög brandmur, övervuxen av murgröna. Gården var en liten oas, huset ett elfenbenstorn. Han hade gnuggat händerna av förtjusning då han avslutat sin inspektion.

Men ännu denna dag, det avgörande brevets dag, hade han befunnit sig på sitt gamla eleganta och dyra hotell bortåt Champs Elysées. Det hade rekommenderats av en av faderns vänner och han hade från början funnit sig väl till rätta där. Det var lustigt gammalmodigt med röda schaggfåtöljer med fransar och en guldinramad spegel över ett litet marmorbord mellan fönstren. Lite komiskt. Men faderns vän hade garanterat att just där bodde bara fint folk, fin fransk aristokrati från landsorten, och den var den finaste. Detta var något han inte kunnat verifiera, ty han hade inga bekanskapen gjort i miljön.

Gästerna gled förbi varandra nere i hallen tills de mötts ett par tre gånger, då de började utbyta hälsningar, mycket artigt, men likaväl avvisande varje tanke på mera närmande. Småningom kände Jac där han satt över det fördömda brevet att han grundligt ledsnat på finessen, han var glad att komma därifrån.

På hans säng låg Fribourg utsträckt och rökte och väntade på honom. Fribourg hade tagit av sängen dess spetsöverkast och under sina fötter och skodon hade

han placerat en tidning. Sådant borde man tänka på, det är väl sådant de får lära sig i Frankrike.

Nåja, för all del, det finns väl människor som tänker sig för även hemma! Denna dag irriterade Fribourgs korrekthet honom. Han ville lika mycket bort från Fribourg som från det löjligen hotellet.

— Skriver du alltid om dina brev flera gånger? frågade Philippe.

— Nej, sa han utan att ens ha lyssnat till frågan: det var till honom själv nejdet riktades och han hade samtidigt rivit sönder brevet för tredje gången. Det var varmt, han satt i skjortärmarna och han svettades, inte bara för hettans skull, men av kval och fruktan, en olustig fruktan som han inte kom över.

Ingenting kunde ju hända, mer än att pappa svarade stramt: Jaha, subsidierna är du alltså mycket riktigt av med. Väl bekomme! Få se hur du reder dig med de slantar du har. Mycket nyttigt att i ungdomen lära sig dra in på svångremmen. Du har varit bortskämd, min kära gosse. Etcetera. Och så kom säkerligen som slutkläm: Du har gjort dina föräldrar djupt bedrövade, vi hade väntat oss annat, din far hade omsorgsfullt stakat ut din bana. *Djupt bedrövade.*

Värre kunde det inte bli. Resa ner efter honom gjorde pappa inte: han for utomlands ungefär vartannat eller vart tredje år och det var ett evenemang, han hade inga vidare affärer utomlands, han och modern reste bara därför att de hade råd att kosta på sig nöjet, rekreationen, som det kallades. Men medan Fribourg låg där och rökte, nedsjunken i egna funderingar och småning-

om la bort fimpen och slumrade till, satt Jac med det förfärliga trycket över bröstet som han redan var väl bekant med, samvetskvalet, om vilket han inte visste varifrån det kom, eller varför.

Det högg till och bet sig fast. Vad har jag förbrutit? Herregud, om jag bara begrep. Bröstet sögs ihop och han fick konstiga föreställningar om ett skelett som man trampar på, så att det knastrar liksom knäckebröd under en trampandes fötter.

Redan i barndomen hade det där fasansfulla samvetskvalet satt åt honom. Han tyckte om att leka för sig själv och vara i fred, det kunde omöjligt vara orätt, han gjorde ingenting galet. Men om far eller mor då ropade på honom, skälvde han, medan han naturligtvis fort, lydigt infann sig. — Vad är det med pojken i dag? Så du ser ut! Vad har du nu haft för dig? — Ingenting, mumlar gossen. — Det ska du inte inbilla mig och det kommer nog i ljuset, resolverar fadern eller om det är modern. Sedan gömmer han sig, gömmer sina leksaker, åtminstone dem han själv totat ihop av tallkottar, barkbitar, urklipp, glasskärvor som det skimrar fint i, ifall man håller dem på rätt sätt mot solljuset . . . Han vill slippa deras frågor.

Nå, äntligen hade han brevet färdigt, det fick dra med sig vad det ville. I sista ögonblicket hade han undfått idén att meddela: jag funderar på att bli *licencié ès lettres*, det har man nytta av, skrev han på vinst och förlust och det tilltagsna tricket befriade honom mirakulöst från ångesten. Givetvis skulle det varit mer i harmoni med föräldrarnas inställning ifall han på-

stått att han ämnade försöka få arbete som volontär på ett stort kontor: hur är det, kanske pappa kan råda mig? Men det skulle ha dragit komplikationer med sig, och det där *licencié ès lettres* gav luft, utrymme och frihet och skulle dessutom imponera därhemma genom sin blotta obestämdhet. Det pekade praktiskt taget på vad som helst. Fil. lic. Lärare, konstdoktor, journalist, eller vad mer? Och så tituleras man doktor.

Han andades ut, kuverterade, beslöt att på inga villkor telegrafera om att inte bryta brevet, som nu omedelbart skulle ner i brevlådan. Han torkade sig om pannan och beslöt väcka Fribourg som likväl slutat sova och iakttog honom med plirande ögon.

— Så du ser ut. Jag råder dig att byta skjorta, sa Philippe.

Tillsammans gick de ut, tog apéritif och åt sedan middag, avskedsmiddag, ty Fribourg skulle snarast resa till kusten för att njuta ferie, vilken han vällustigt beskrev: bad, segling, den gudomliga brisen, ebb och flod, krabbfiske, kvinnor. Vid det sista ämnet stannade han länge och ganska cyniskt, medan Jac bjöd och spenderade en stor del av sina sista sedlar ur det reguljära apanaget. "Efter oss syndafloden."

Det blev champagne och efter måltiden åtskilligt mera och ångesten kom inte tillbaka. Han var verkligen fri. — Gudomligt att bli av med Philippe också, tänkte han. Ingenting fanns kvar av den sympati han tidigare känt för kamraten.

Men också Philippe blev tyst, han mulnade och drack åter för mycket. Värden kan inte förebrå gästen att han

dricker — och för resten ger jag tusan i det, tänkte Jac i sin överlägsenhet. Det är dock osmakligt att sällskapa med en full karl. Se på honom! Hans ljusbruna, de där café-au-lait-bruna ögonen, som kan glo på en så förbannat, de har blivit alldeles svarta, han ser ut som en mördare! Han är svartsjuk. Det är härligt att han ska vara svartsjuk och han spiller sitt krut förgäves, Halla får han aldrig. Hon är min.

— Du talar numera bra franska, sa Fribourg. Är det *hon* som har lärt dig det? Det brukar vara en snabb metod.

— Vem talar du om?

Fribourg skrattade. — Garçon, en absint till!

Det blev det sista Jac hörde av Fribourg. Han reste sig, betalade för dem båda, vinkade till sig en ute på körbanan långsamt framglidande ledig fiacre och åkte sin väg. Och nästa morgon flyttade han in i rummet hos kroatens. Huset slöt sig om honom och han blev liksom en främling för allt utanför dess port, dess nötta trappor och polerade mässingsdörrhandtag.

Senare kom Halla i tankar om att han måste ha föreställt sig deras hus som ett elfenbenstorn, dit dagens diskussioner, mummel och rop inte nådde, inget eko av konflikter, budord, bistra uppgifter, och att det var vad han mest av allt hade önskat sig. Men stackars Jac misstog sig.

Första veckan han bodde i huset kom turen till rysarna en trappa upp att stå för måltiderna. De var ett äldre par med två vuxna söner, den ena gift, och en ung dotter, som gamle Berl, deras landsman, arbetslös

musiker och världsmedborgare tagit sig an för att lära henne spela fiol. För hennes skull och för familjens skull som inte i onödan borde besväras, hade gamle Berl avstått från ett ortodoxt leverne i fråga om vad han åt: han åt med de andra och likadant som de. Den visa rabbin som längesedan lärt honom läsa i en stum och nästan namnlös vitrysk by, där hans mor sedan blev ihjälslagen, skulle säkerligen givit honom dispens på den punkten, ty han levde ju bland rättfärdiga människor och gjorde dem alla de små tjänster han kunde, putsade deras dörrhandtag, gick ärenden, bar omkring breven som brevbäraren deponerat i det gemensamma postfacket innanför gatporten.

Samtliga ryssarna hade varit inblandade i oroligheter ett par tre år tidigare, under eller efter kriget med Japan som slutade illa, och de hade alla kommit till Paris på falska eller inga pass alls, en av sönerna direkt ur tukthus med avrättning i nära sikte. Det var fångknektarna som hjälpt honom rymma.

Sådan var stämningen i landet, sa de, och den stämningen höll de vid liv, trotsande avstånden.

Hos dem glömde man emellanåt bort att Jac inte kände till deras språk och så stod han åter utanför. Men man såg på honom med största godlynthet, månade om honom och stack till honom, nykomlingen, goda bitar ur köttsoipan. En hygglig menlös svensk gosse. Kunde han verkligen vara en av deras egna?

Det vågade Halla inte svara ett rakt ja på. — Bry er inte om honom, sa hon, hans hjärta är med oss.

— Ätminstone med dig, Halla, retades Mihail, den

som rymt ur tukthus och nu skrev ledare i en daglig tidning som inte lästes av fler än några hundra personer, lika fattiga som han. Honoraren var därefter, trots han en gång varit docent vid ett universitet.

— Men är det uteslutande för en flickas skull, även den bästa, som vi äger hans hjärta, då kan vi snart ha förlorat det igen, menade den yngre brodern och torkade än en gång sina händer, de var ohjälpligt svarta av jobbet han haft tur att få på ett kolupplag.

— Vad säger de? frågade sedan Jac och Halla återgav det och gjorde honom tankfull. — Ge mig böcker, bad han, jag vet att jag är okunnig.

Varken om Marx eller Engels, eller en Fournier, en Proudhon och andra företrädare för hans nya vänners åskådning, visste Jac mer än vad han kanske snappat upp under bläddrande hit och dit i uppslagsböcker, om ens det. Den svenska studenten som hedervärt genomgått de för hans välutstakade framtid nödvändiga examina och accepterat eller åtminstone aldrig motsatt sig hemmamiljöns tänkesätt, fördes nu in i ideologernas syremättade luft, alpluft, och kände sig väl till mods av den. Hos föräldrarna i Stockholm läste man inte Socialdemokraten, bara en tidning för arbetare, sa man, och det hade inte ofta fallit ynglingen in att förse sig med ett lösnummer då han sett tidningen ligga på cigarrbodens disk. Att den låg där var hans far till förgävelse, så mycket visste han, och han skulle under inga omständigheter buri ett exemplar med sig in under föräldrarnas tak. Men nu fyllde den världsfamnande ideologins syre hans lungor.

— Det är ju Colombi ägg, sa han. Om bara alla människor kom överens om saken på en gång. Men, älskade, det gör de inte.

— De kommer en dag därhän, sa hon.

Tillsammans bevistade de möten i överfyllda salar, där talare vilkas namn han aldrig hört manade till sammanslutning i fredens intresse och i den mänskliga solidaritetens och värdighetens, eller till kamp för rättvisa åt alla, mot brutal makt att föda sig ur andras möda, fattigdom och förödmjukelse.

De lyssnade tryckta intill varandra, han höll om henne och när parollerna från talarstolen nådde honom med starkare kraft, tryckte han hennes unga kropp ännu hårdare intill sin egen. Parollerna rörde upp hans innersta, förde till honom en ännu okänd och eggande lust, men också fruktan. Jag kan ju ingenting göra, vad skulle jag kunna göra? Och han fruktade att lusten skulle bli starkast och betvinga honom och en dag slunga ut honom i det okända och i kamp. Men den fruktan kunde han inte bekänna och vissa stunder förvandlades den till lockelse.

Allting är lätt för Halla, för dem alla. Mig skulle de inte förstå, hur uppriktigt jag än försökte tala med dem, tänkte han, de känner inte förutsättningarna.

Förutsättningarna, det var hemmet, hemmamiljön, som med makt stod den nya lockelsen emot.

Det är ett möte vi måste gå på, det är ett föredrag jag gärna vill höra, sa Halla ibland.

— Naturligtvis, sa han, vi följs åt.

Det var nu mitt i sommaren, det var ferietid. Men

otaliga människor i storstaden kände ingenting till om ferier och mötessalarna behövde aldrig stå tomma.

— Se här, kamrat, hände det att grannen på bänken nickade och räckte fram sitt paket Caporal, och nästa gång blev det Jacs tur att bjuda.

— *Fichtre!* skrattade grannen, ty det Jac bjöd var många pinnhål finare rökverk än hans eget. Men det föreföll så gärna bjudet! *Merci, camarade.*

Omdömen byttes ut.

— Ni måste höra Blum, laga att ni passar på tillfälle.

— Jo, jag vet, sa Jac.

Det namnet hade han verkligen lyckats komma på och det svällde lite inom honom.

— Svensk? Hur har ni det egentligen i ert land? Organiserade?

Ibland måste Jac svara på måfå, ibland svarade Halla i hans ställe; utan att känna någon tycktes hon känna alla.

Jac såg sig omkring i mötessalen, där han kände ingen. En kväll hade man samlats för att protestera mot brutal behandling av vissa strejkande. Siffror nämndes, de var vältaliga, strejken hade varit bedrövligt befogad... Många i salen hade tydligen skyndat dit direkt från arbetsplatsen, arbetsklädda, solkiga, eller om det var så att de sparade sina bättre kläder till söndag eller högtid? Eller om de inga bättre hade?

Jac hade givit sin egen snygga kostym, sydd på Stockholms bästa skradderi, en förstulen blick.

Han tog av sig rocken och la den över knäna... om det nu skulle vara stort bättre att han satt i skjort-

ärmarna, i skjorta ren för dagen, av finaste linne med fasta manschetter med guldknappar. Han kände sig blyg, för skjortans skull, för guldknapparnas.

Det värkte i honom: varför står jag alltid utanför? Jag håller av alla dessa människor, jag vill göra något för dem. Jag vill.

Ja, han höll av dessa öppna, frimodiga franska ansikten och medan han satt där for det i honom att när mötet var slut, skulle han helt improviserat samla ett gäng, bara på en slump, vilka han närmast kom åt, och ta med dem till närmaste kafé och bjuda dem laget runt på vad de själva önskade dricka, bara som en gest av camaraderie . . . Men det stannade vid funderingen.

I Stockholm var han säker, hans bekanta visste att han gott kunde bjuda och visste vem han var. Men här tvivlade han på sin hemmastaddhet och mer än så: han kröp in i det trygga medvetandet att, Gudi lov, ingen här hade en aning om vem han var. Knappast Halla — men där stack det till och gjorde ont.

Tvärsöver salen fick han plötsligt se Philippe Fribourg.

— Ser du Philippe därborta?

— Ja, sa Halla, det var roligt att han är här.

— Vad kan det vara för roligt i det?

— Bara att han är här . . . liksom du och jag.

Den som haft ordet slutade tala och applåderades. Borta vid tribunen trängde sig en liten skara fram: det var människor som ville vittna om vad de sett eller själva upplevt i samband med den orättfärdiga strejken och dess oroligheter. Med ens såg Jac och

Halla att Philippe befann sig bland dessa. Han var blek, hans käkar bet hårt samman om en slocknad cigarrettstump. Vänligt, nästan med artighet, men avgörande sköt han undan de påträngande, begärde med en lätt gest åt kvällens ordförande ordet och grep det omedelbart.

I salen hade det blivit tyst. Distinkt och mjuk flöt Fribourgs dialektfria franska fram, det var väl den som gjorde att Fribourg ansetts vara en så perfekt lärare . . . Jac lyssnade till instrumentets toner mer än till orden. Så där kommer jag aldrig att kunna tala, inte ens på svenska . . . Så tyst i salen hade det inte vid något tillfälle ännu varit under aftonen. Nyss förut hade tumult varit nära att svalla upp med rop och trampet av de otåliga som ville fram till förgrunden. Men Philippe hade hållit dem tillbaka, tumultet hade han bemästrat. Han talade lågmält, men stämman bar ut till varje vrå av det stora rummet, smälte in i den svävande dimman av tobaksrök och skapade samling och ro.

— Han är en jäkel, sa grannen på bänken och dunkade sig på knät med knytnäven. — Jag känner honom, sa han stolt. Till flickan intill sig sa han: — Det är Fribourg, du!

Jag har aldrig fått veta att han, Fribourg . . . att han kunde betyda något sådant för någon människa, tänkte Jac. De känner hans namn!

Och där talade Philippe till två, kanske tre hundra, kanske fler hungrigt lyssnande varelser, bland vilka han föreföll vara en gammal bekant. Vad hade han någon-

sin talat med honom, Jac om? Om konst då de gått på museer eller utställningar, ganska flyktigt visserligen, men mycket mer än Jac hade besservissern dock haft reda på; och om teater eller åtminstone om de teaterstycken de tillsammans sett, ofta smått skeptiskt. Om gatornas rörliga liv, småanmärkningar, smålustigheter, eller om inköp, om skyltfönstrens varor, *voilà*, om priser, om mat, om hotellrum, om strunt. Om kvinnor, men inte mycket, frånsett den enda kvällen, den sista, då Fribourg druckit.

Men nu talade Philippe till skaror och Jac erfor en kväljande känsla att inte kunna vara ädelmodig eller erkännksam, det var omöjligt, han hörde efter fel lika girigt som de övriga passade på ord som gav uppbyggelse, tro och tillförsikt. Fel i logiken, eller i ordvalet eller bilderna. Men han fann inga.

Han såg på Halla, som satt orörlig intill honom, hans kvinna, hon satt där framåtlutad liksom för att komma talaren några centimeter närmare, med händerna knutna i knät som för att hålla dem i styr.

— Halla, Halla, är du döv?

— Nej. Jo. Vad sa du?

— Se lite på mig.

Fort gav hon honom en blick. — Men du måste höra på, sa hon. Vad han talar klokt och bra.

Jac hörde: — *Och en dag är segern vår*. Det enda vi inte får tillåta oss är att tvivla. Det är masken i grodden. Ändå måste vi ännu uthärda många nederlag. Ännu får vi ta svidande motgångar och några av oss kommer kanske att förlora modet och sacka efter. Men

deras söner och döttrar tar arvet och går vidare... Nu skils vi för i afton, en stund bland tusen stunder, lite tung att bära, ja, det måste sägas och tålas liksom vi tålt annat: en nederlagets stund. Men vi bär motgången trotsigt, vi skriver bara upp och har det uppskrivet, ingenting mer. Ty i morgon är det ny dag igen och efter oss kommer våra barn. *Segern blir vår*. Bröd och trygghet åt alla. Nu går vi bara hem — lugnt.

Ännu blekare än då han först trädde fram tog Fribourg emot de bedövande applåderna, men bara ett ögonblick, så hoppade han ner från tribunen och syntes inte vidare, massan närmast honom slök honom.

— Han är alltså i stan igen, sa Jac. Visste du det?

— Hur skulle jag veta det?

— Han tycks ju vara en berömdhet.

— En av oss alla bara, sa Halla och tog Jacs arm i trängseln.

Utanför lokalen posterade poliser. Man hade förutsett oroligheter. Mötesdeltagarna gjorde sig ingen brådska, ehuru de behöll hela det lugn som Fribourg anbefallt. Här och där små samtalande eller väntande grupper. Man hörde polisernas sträva rop: — Gå vidare, gå bara vidare, fort, seså! Bråka inte...

Över gatan föll ett ljumt stritt sommarregn.

— Ska vi försöka få tag i Philippe?

— Jag tycker knappast det, sa Halla. Det är lördag i dag och du vet, då brukar vi särskilt gärna samlas hos ryssarna. Låt oss tvärtom skynda hem. Jag är också rädd om min stackars kappa, sa hon och tog ut stegen.

— Säg ett ord. Säg bara: älskling!

— Älskling, *chéri* . . . Hon skrattade lite åt honom, men det gjorde honom gott. Nu var de för sig själva, de två, då kunde han vara lycklig, men annars började det ibland vara svårt.

— Om du förstör din kappa, får jag inte köpa en ny åt dig?

— Nej men . . . Inte blir kappan förstörd! Den var ny förra året. Den får bara torka och så pressas.

— Men det vore så roligt att få ge dig . . . nåja, till exempel en kappa.

Men Halla tänker sig inte alls möjligheten att ekiperas av honom. Han för sin del skulle gärna plundrat de finaste butikerna, om hon bara ville uttala att där ligger en sak i skyltfönstret som . . . Och i går såg jag ett par skor som var till den grad stilfulla . . . Men Halla har inga sådana uttalanden. Alltid är hon prydlig och nätt, ehuru Jac, hur oerfaren han än var om de kvinnliga beklädningsartiklarnas mysterier, inte kunde undgå att se . . . Nåja, lik de mest eleganta stockholmsflickorna var hon alltså inte.

Och det gör honom i själva verket alldeles detsamma.

Den där genomvåta kappan tjatade han verkligen lite om och till sist sa hon bestämt nej och bara ökade stegen i regnet.

VII

De gästfria ryssarna tyckte om att på lördagarna och gärna andra dagar se alla i huset samlade kring deras stora bord under taklampan, där en halv kupa mjölkvitt glas och en blott skärva av den andra halvan fick duga. Bordet var runt och var det största i huset, det var liksom beställt för samling, ehuru det köpts på ett lopptorg, där det varit utbudet för att huggas till ved. På bordet stod en mässingssamovar, en helig tingest som sönderplockad i stycken, sluten i ett knyte av rutigt bomullstyg gjort resan från Moskva till elfenbenstornet som inget elfenbenstorn ville vara och heller inget blivit, och samovaren bjöd nu som fordom hett vatten till te.

Över vida landavsnitt hade flyktingarna vandrat till fots, de hade sålt små spånarbeten som de då och då stannat i något fridsam by för att tillverka och i övrigt tiggat sig fram. Sådant kunde ännu gå för sig kring 1908 och de hade över flera landgränser nått fram till det välsignelsebringande huset. Men hur hittade de just dit?

Det var deras hemlighet och den kroatiska poetens hemlighet och polackernas två trappor upp, som lika

mystiskt infunnit sig ett par år tidigare, och grekens i vindskupan och den arbetslöse gamle Berls. Men Jac fick inte del av den, sin visade goda vilja till trots, all sin läsning till trots, som var mödosam nog, ty Ante Riznić lånade honom inte de mest lättillgängliga urkunder — och apluften till trots.

— Det är ingen hemlighet, log Halla. Människor som lever för samma mål känner varandra mer eller mindre och finner varandra alltid i nödens stund.

Jac hade väl inte gått igenom någon nöds stund, inte nöd nog. Envist sa han:

— Jag håller av er alla här, varenda en, till och med honom ryssen Mihail, fast han är ung och ser bra ut och lär vara docent, vilket jag aldrig blir. Men jag skulle ändå inte funnit väg hit ifall inte vår tågresa varit och tunneln. Och du inte varit oemotståndlig.

— Då skulle du mött någon annan. Vore du inte en av oss, skulle du inte vara som i eget hem här. Du kom från ett fint hotell, jag känner till det. Om du inte hörde till oss, skulle du och jag möjligen gått ut och dansat en kväll och sedan skulle det aldrig blivit mer.

Då trodde han henne och trodde att han prövade sig själv och hederligt kunde ge henne rätt.

— Det är sant, sa han, att hos er är jag tusenfalt mera hemma än . . . därborta. Men, sa han sedan, i mitt land finns heller inga sådana människor som ni.

— Du vet inte själv hur du misstar dig! ropade Halla.

De hade i regnet äntligen nått porten och hon tog

av kappan och skakade vätan av den så gott det gick. Jac förde henne in i sitt rum på nedre botten och hade en undangömd flaska med verkligen riktigt prima konjak och tvang i henne ett litet glas. Men hon tappade inte tråden: — Ser du, sa hon, sådden inom oss här, den finns över hela världen, också i ditt hemland — och även där kommer den att gro. Vänta bara.

— Det är möjligt, sa han, det är möjligt. Jag vet inte. Jag vet nästan ingenting. Inte heller jag tål orättvisa och översitteri, la han till, ty så mycket visste han ändå... På hans bord låg ett kuvert med svenska frimärken, han vände bort blicken. — Men jag är ju maktlös, sa han.

Halla satt ner, satt tyst, tog en av hans cigaretter och tände den, såg på honom, drog ett par bloss och följde röken med ögonen. Nej, tänkte han, sannerligen om jag bryter brevet förrän i morgon, eller om måndag. Han hörde henne tala.

— Har du inte tänkt på att just du, som är kommen från de ekonomiskt välsituerade har den vackraste uppgiften av oss alla? Om småfolk som vi, landsflyktiga, vinddrivna, levande ur hand i mun, eller alla dem som har det ännu mycket vanskligare och inte ser utväg ens för morgondagen, om oss kan alltid sägas att missbelåtenhet driver oss. Vi vill bara hugga för oss av kakan på de rikas bord, heter det. Men du, du Jac har råd att sluta upp utan egenintresse, tvärtom renhårigt emot din egen nytta. Du har råd att bära vad du vill i ditt sinne utan att det grumlas eller smutsas av tanken på personliga fördelar.

Senare mindes Halla den dagen och de orden. Hon hade blivit lite het. Jac hade öppnat fönstret åt den lilla gården med kryddörtsrabatten, regnet hade upphört, det var mörkt med ett par stjärnor, hon gick intill honom och såg dem, och det var ännu ljumt ute och örterna doftade. Men han svarade inte.

— Vi går väl upp till ryssarna då, sa han. — Du, sa han, deras lampkupa, du har sett den? Alldeles trasig. Jag har tänkt köpa en ny åt dem. Och vad tror du, flickan Ljuba måste inte ha mer än en enda klänning och den är förfärlig, bara lappar.

— Hon har en bättre när hon går ut, sa Halla. Du har väl inga funderingar på att utan vidare skänka henne en klänning?

— Varför inte?

Brevet från Sverige stack han i fickan, det blev nog nödvändigt att läsa det. På en månad hade fadern nu inte skrivit och kanske har de hemma funnit sig i att tjugotreåringen tar rodret själv.

— Vad står du och pratar om, Halla?

— Att vi i allmänhet inte gillar välgörenhet här. Du förstår nog... Den där lampkupan vill jag också avråda ifrån, den som redan finns duger.

— Mina funderingar är ofta misslyckade, sa han och gick ifrån fönstret och henne, han gick rätt bort till spegeln och sökte sitt eget ansikte i den: där stod han, den unga Krösus, som går in i varuhuset och köper presenter och delar ut åt folk som ingen möjlighet har att ge presenter tillbaka. Men si, han har pengar!

Hade han haft lite mer, kort sagt fortfarande haft hela det goda apanaget hemifrån, skulle han kunnat bjuda på champagne över lag däruppe under lampkupan — sådan den nu var, några skärvor!

”Välgörenhet!” Moderns alla välgörenhetsgärningar. Julpaket med lite risgryn och kaffe till gamla före detta tjänarinnor som på många år aldrig burit annat än andras begagnade, omoderna och tidlösa kläder och som snällt satt och väntade på döden i små kalla gavelrum på vindar, där det luktade äpplen som gömts för länge i byrålådor. Men det var därför att lille Jac, den lille uppväxande Krösus själv burit fram äpplena och presenterat dem ett par månader tidigare: något så rart måste man i det längsta spara! Och utanpå hans hems tamburdörr satt en vit emaljerad skylt, på vilken i blå bokstäver lästes orden Föreningen för välgörenhetens ordnande. Det betydde att här göre sig ingen behövande besvär, ty här är det ordning, här betalas en fix årlig summa till kyrkoherden (eller vem fan det var) och sedan är man kvitt. Men naturligtvis inte ett ord om rättvisa eller trygghet.

Å, Herregud, det skulle varit komplett löjligt: tänka sig en solid, prima stockholmsfastighet med marmortrappor där det på tamburdörren en trappa upp kan läsas: Trygghet åt alla. Man tillhör föreningen Trygghet åt alla!

Ett tillbakahållet ljud, ett pip, inte olikt pipet från ett barn som just ska till att gråta trängde upp i hans strupe. Men det var ett skratt. De stannade i trappan upp till ryssarna och Halla såg att han var ur gängorna

och gjorde ingen fråga och hade smekt hans panna och hår så ljuvligt att det misslyckade skrattet blev kyssar och längtan efter hennes famn och strupen upphörde att göra ont.

— Men jag måste läsa brevet hemifrån först, sa han ändå. De var ännu bara i andra trappan. — Gå du upp, käraste, jag kommer genast efter. Jag . . . nej, jag får ingen ro förrän jag sett vad det kan vara fråga om. Det var ett brev hemifrån, förstår du.

— Visst måste du läsa det.

Han kom lite efter henne upp till ryssarna, blek, men sa ingenting och hon frågade inte. Det var något han redan lagt märke till: Halla gjorde inga frågor. Vad han inte ville berätta, det fick bli oberättat.

Detta var den afton då gubben Berl spelat särskilt länge och inspirerat och alla kring det runda bordet med samovaren småningom blivit tysta, just som han ville ha dem, och sjunkit samman i minnen, kanske kära minnen, kanske minnen av grusade förhoppningar, eller i grubblerier och lutat pannan i händerna och låtit teet svalna bort. Den sjuttonåriga Ljuba, gubben Berls enda elev, en gratiselev naturligtvis, brast i gråt och hon hade fått gråta, med tårar flödande ur de slutna ögonen. Den polska frun hade lagt en hand helt mjukt och förstående över flickans hjässa med de uppsatta flätorna, det var allt.

Senare mindes Halla den kvällen och den natten. Det blev inte något avstånd till den natten, inte på många år.

Om och om igen hade Jac upprepat att han älskade henne över allting och inte kunde tänka sig att skiljas från henne . . . Och från början, då de kommit ner i hans rum igen efter musiktimmarna hade hon inte vetat att hans ord och hans förtvivlan betytt flykt undan den ångest och de samvetskval som stormat över honom ur brevet hemifrån. Åter hade han gjort sina goda omtänksamma föräldrar *djupt bedrövade*, hade han fått läsa. Banala vanliga ord som hundratals föräldrar titt och tätt skriver, hade han sagt till sig själv, men det hade inte hindrat orden att för honom stå som om de varit språkets förfärligaste, utrustade med egenfärlighet och eget liv bortom den kända bokstavsordning som sammanfogat dem.

Vilka överdrifter! Men det hjälpte inte honom att veta det eller att säga sig att andra inte skulle tagit dem så.

Tröttheten till trots kunde han inte somna och heller inte Halla fick sömn. Liksom i yrsel hade han småningom börjat tala om att resa bort, han och hon tillsammans, de skulle försvinna, de skulle göra sig oåtkomliga, bosätta sig i Sydamerika, vem vet.

Det var svårt för henne att förstå att ett faders- eller modersbrev kunde uppröra så djupt, än mindre kunde hon fatta det sedan han översatt det mesta, det värsta. Var finns det brev, som man inte kan svara förnuftigt på?

— Du vet inte, Halla, sa han. Det sammanhänger med . . . jag vet inte vad.

Med det lilla han hade kvar, sa han, kunde de ännu

komma långt. — Och så säljer jag guldkronometern, den är då något man kan undvara... och skjortknapparna, du har kanske inte sett dem, jag bär dem aldrig, rosa pärlor, de är värda... Jag ska ta reda på vad biljetterna kostar... Det går båt från Marseille. Något annat än affärsman kan jag inte bli, sa han, jag har den skolning som behövs. Men en affärsman kan ha vilka åsikter han vill, han kan göra nytta var som helst. Du hör, nu talar jag fullkomligt lugnt, inte sant?

— Jo visst. Du måste ta allt detta lugnt. Du måste sova.

— Jag vill inte hem, sa han.

— I morgon ska vi tala mer om det, manade hon.

— Älskade, sa han... och det kom att dröja många år innan det ordet och tonfallet gick ur hennes minne. Det hade blivit en stund med kyssar och smekningar och han hade uttröttad fallit tillbaka på kudden. Men sova kunde han inte.

— De skriver om min *plikt!* ropade han till och satt rasande upp i bädden. Så långt jag minns tillbaka har det talats om min plikt. Tänd igen, är du snäll. Och om att jag måste ha karaktär. *Karaktär!* Vad är egentligen det?

— Du måste göra dig fri. — Hon tänkte som han bett och såg honom stirra mot den lilla lampan.

— Denna ofrihet är ju fruktansvärd, sa hon.

— Fri! Tror du inte jag försöker... Men innerst ger jag dem ju rätt, det är det gruvliga. Ända hos dig, som jag älskar mer än allt, känner jag som om jag

begick svek. För några ögonblick, då medvetandet försvinner, kan samvetet också vara borta. Men vänta, bara jag vaknar till, står plikten där — och detta att jag måste ha karaktär. Jag måste! . . . Han hade kastat sig framstupa, begravt ansiktet i kudden och gråtit liksom flickan Ljuba med flödande tårar. Halla hade gjort som den polska frun däruppe.

En lång stund hade det igen varit tyst, och så kom Jacs röst tillbaka i mörkret, nu åter lugn.

— Så länge jag gick hemma i Stockholm, sa han, gick i de vanda fårorna för en genomsnittlig gymnasist eller student med utsikt att automatiskt bli vad som väntades av honom, en all right kalkylmänniska, och jag fick höra och visste själv att den givna karriären skulle jag bra ro i land . . . för det vet jag . . . så länge var jag inte olycklig, men heller aldrig lycklig. Hör du på mig, Halla?

— Ja, vartenda ord.

Ännu på sjukbädden där hon låg hos de barmhärtiga svenskarna, kunde madame Fribourg minnas allt han sagt. Vartenda ord.

— Jag var precis som alla andra, sa han. Men jag var ändå inte som andra, eller också visste jag inte att andra liknade mig.

— Säkert, sa hon. Många.

— Ständigt fanns något som sprang ifrån mig och jag var tjudrad. Förstår du, jag var fast! Fast i vanor, i talesätt, till och med i tänkande. Över portalen till ett av våra universitet står det skrivet: Att tänka fritt är stort, att tänka rätt är större. Generationer studenter

har gapat på de orden och inbillats eller inbillat sig själva att de betydde något. Men det gör de ju inte. För vad är detta, att tänka rätt? Vad är rätt? Men jag, jag tänkte just precis "rätt", alldeles som man väntade av mig i de kretsar där jag levde mitt så kallade sorglösa liv. Lånade tänkesätt alltihop, där ingenting var mitt. Där ingenting var något jag sökt mig till eller slagits för eller valt. Och lågväxande tänkesätt därtill, idel mossor och lavar: ställning, inkomst, framgång, fördelar, tillfredsställelser och nöjen, lite snusk, därom allt rörde det sig. Inte ens någon större skurkaktighet, bara smått, brukligt . . . rätt! Lyssnar du?

— Ja visst, älskade.

— En tid var jag halvt om halvt förlovad med en ung dam, helt i de minas tycke. Hon var ett parti, jag var ett parti, ett gott parti. Och då hände något: jag bar mig åt som en knöl, enligt vår code, och det var på det sättet jag kom utomlands. Jag har visst inte berättat det ännu, men det är också alldeles betydelseöst. Sedan jag brutit med flickan — utan skäl, hette det, men skälet var att hon, bara en nittonåring, redan förstenats i det sanktionerade rättänkeriet, tänka-rätteriet! Och så fann en av pappas affärsbekanta en lösning: flickan skulle slippa se mig på en tid, slippa påminnas om smäleken att jag rymt fältet och dessutom var ju min franska så dålig. Någon hittade också Fribourg åt mig. Halla! Och så kom du . . . Du, sa han hetsigt, ser du någonsin till honom, Fribourg?

— Aldrig. När skulle det vara? Varför frågar du det?

— Förlåt mig. Kom lite närmare.

Sedan hade han äntligen sovit gott, men inte länge. Han fick henne vaken, fast hennes ögon hade svidit av trötthet, hon mindes aldrig sedan att ögonen någonsin bränt så illa, men kanske hade också hon gråtit. Nu var hans stämna på nytt lugn och förunderligt nog liksom utsövd.

— Jag har tänkt på det, sa han. Vi bör gifta oss snarast möjligt. Om den saken borde vi ha talat långt förr. Du har ingenting sagt om det.

— Nej.

— Häromdagen frågade gumman Marijka mig när det skulle bli bröllop och jag rodnade och måste ha sett utomordentligt dum ut. Vi är redan gifta, fann jag på. Jo, det vet jag nog, sa den gamla parquen och stod och höll i glasögonen, antagligen av finkänslighet, så att hon inte skulle se för skarp ut... Han skrattade till. — Det syns på er om morgnarna, babb-lade hon på, ni kunde ta det lite lugnare, unga äkta man. Och sen...

Halla tände spritköket för att få morgonte åt dem båda och satte fram de två blommiga koppar han köpt. (Senare fick hon veta att det var fint och dyrt porslin.) Det hade nu hunnit bli tid att starta en ny dag.

— Och sen?

— Den gamla häxan sa att jag inte fick dra Ante Riznić vid näsan, för han ligger ännu i couveuse.

— Stackars pappa.

— Vi ska gå igenom hela proceduren med honom i dag. Vad har han egentligen reda på om oss, Halla?

— Att jag ibland inte sover däruppe måste han ha märkt.

— Vill du vara min hustru?

— Du kanske bör tänka på det lite till.

— Du, sa han.

— Nå?

— Jag... Jag tänker inte underrätta dem därhemma.

— Teet är klart, hade Halla anmält och vänt sig om och sett honom sitta på bädden, rufsig i håret, med tappert trotsig blick och lite utskjutande underläpp. — Vad säger du om det? vädjade han.

— Efter allt du berättat, vore det kanske klokast. Ifall du kan.

— Skulle inte du kunna?

— Naturligtvis. Om det var nödvändigt.

— "Kan?!" sa han högljutt. — De kommer att bli alldeles förbannat "djupt bedrövade" igen, det heter nämligen så, sa han och skrattade till — eller skrattade han inte? Det kluckade i halsen på honom, tillförsikten hostades bort. Han hade rest sig, sprungit fram till henne och skrikit:

— Säg då något! Jesus-Maria, som ni uttrycker er här i huset, kan du inte tala till mig! Bestäm något.

— Jag varken kan eller vill bestämma över dig.

— Du vill att jag ska gå åt helvete.

— Det där var överord.

— Du ser gärna du blir av med mig.

— Du misstar dig.

— Du föraktar mig.

— Nej, käraste.

— Nå, sa han och strök över det fuktiga håret. Det som är sagt, är sagt. I dag ska jag tala med din far. Om det behövs.

— Det behövs inte. Det är inte han som gifter bort mig.

— Vi ska tala med honom tillsammans. Du låter i varje fall inte särdeles angelägen.

— Du låter inte som om du kände mig särdeles väl, hade hon svarat, och när hon sedermera mindes det, fick hon det till att hennes röst måste ha varit mycket låg och kanske sorgsen. Och Jac sa:

— Jag har hört om er serber att ni inga nerver har och att ni tål sju knivstick genom kroppen innan ni börjar fundera på om ni är sårade.

— Det låter mycket bra, sa hon.

Jac hade rakat och klätt sig fort och tyst. — Jag talar som sagt med din far i dag, sa han bara under tiden i ett par omgångar. — I kväll, sa han då hon lämnade honom för att gå de tre trapporna upp, där fadern redan länge suttit vid sitt arbetsbord, kryckorna intill.

Det finns samtal man kommer ihåg ordagrant, helt enkelt därför att de inte skulle kunnat utfalla annorlunda.

VIII

Jac talade inte med Ante den dagen och inte nästa.

Han sköt upp det av godtagbara skäl, då han fick höra att den tilltänkta svärfadern som värst brottades med särskilt ömtåliga kommentarer till den famösa översättningen. Det måste respekteras.

Själv hade han brottats pinsamt tillräckligt med föreställningen om en konfrontation mellan jätten på kryckor, den landsflyktiga serbiska socialisten och hans egna stockholmska föräldrar, ifall en sådan förr eller senare blev oundviklig. Men det vet man inte och han sa ingenting till Halla om det problemet och dess lösning eller rentav icke-lösning.

Två kvällar gick utan att Halla och han satt vid ryssarnas runda bord och generösa samovar. Det blev bekant i huset att gamle Berl äntligen haft tur och fått engagemang som andra fiol på en cabaret i studentkvarteret, så blygsam att dess existens inte annonserades i tidningarna, inte ens med petit, och nu kunde Berl göra rätt för sig igen hos polackerna, som denna vecka ordnade måltiderna och bjöd på polska rätter med svamp och på bröd med saffran.

Men då blev det ju ingen musik i huset och man kunde lika gärna gå ut.

Halla och Jac gick ut, kvällen mörknade fort som en överrumpling. Övermättade av gångna sommarveckors värme som de väl bevarat, bekämpade husväggarna endast nonchalant nattsvalkan, och det var skönt, det var lagom, inte för mycket svalka, heller inte för tung ljumning mot sovtid. I parken doftade ännu rosor, de är flitiga och ihärdiga blommor, och de blandar bort aromen från de fort vissna löven, som dammet dödat. Älskande gick hand i hand eller hållande om varandra och Jac och hans käraste skilde sig inte från övriga.

Halla kunde ha frågat: Hur är det, hörde du efter biljettpreiserna till, var det Buenos Aires? Har du sålt pärlorna än? Men något sådant var inte tal om, de hade det bra, de höll av varandra.

Tredje dagens förmiddag fick Jac ett telegram från Sverige, han tog själv emot det vid tamburdörren, han hade varit ensam inne. Hans far hade plötsligt avlidit och modern begärde hans omedelbara hemresa. Förtyvlad, telegraferade hon. Det brev han fått från fadern ett par dagar förut var alltså det sista, fullt av förebråelser.

Han sprang uppför de tre trapporna, men Halla var inte inne.

— Sitt ner, unga vän, bjöd Riznić. Ni kan vänta på henne och ni kom som beställd, sa han och bläddrade i manuskriptet för att hitta ett ord han inte ansett slutgiltigt.

— Jag kan inte vänta, sa Jac, min far är död och

jag måste ha plats på tåget i eftermiddag. Jag får ber ha godheten hälsa alla här. Det har varit en . . . en tid . . . oförglömlig, fann han för sin del ett slutgiltigt uttryck.

Halla följde honom till tåget. Vid spärren råkade han en landsman som också skulle hem. Utmärkt! sa landsmannen frejdigt om resällskapet och såg nyfiket på den unga dam som den andre blivit tillräckligt intim med för att få hennes smickrande sällskap in i det sista. Men landsmannen drog sig inte sedan tillbaka och Jac ville inte öka hans nyfikenhet och därför kysste han Halla bara brådskande på kinden. Jag skriver, viskade han.

— Jag skriver, ropade han då det förfärliga ögonblick kom att tåget satte sig i gång och slet itu något obeskrivligt dyrbart. Vad vet ett järnvägståg, vad vet en lokförare? De är själlösa verktyg, båda.

Han reste, det kom ett vykort från Köln med katedralen och ett från svensk hamn. Sedan ingenting.

Ingenting.

Hans far är död, otaliga omsorger har lastats på honom och vilka de kan vara är det omöjligt att sätta sig in i på avstånd. Begravning i stor stil att börja med, många att skicka kort till och se till att ingen blir glömd som bör vara med. Bouppteckning med tillgångar som familjen inte haft närmare reda på, man kan ju alltid gissa sig till den förvecklingen. Enda sonen måste bära ansvar för alltsamman, sitta i sammanträden, ha timslånga konsultationer med intresserade av många slag, reda ut krångel. Tiden går.

Han borde skriva, som han sagt. Men en dag hinner han inte, en annan dag blir han ideligen störd, eller är han trött, eller saknar ord. Det räcker inte mer med bara kärleksbetygelser, bedyranden, uttryck för längtan och så vidare. Ju mer tiden går, dess mer pockar brevet på att innehålla beslut, avgörande, inbjudan för livet. — Jag har nu talat med min mor . . . Jag kommer till Paris om en vecka . . .

Eller åtminstone besked i motsatt riktning: — Jag kan inte ordna upp det. Det går inte att tala med mamma, hon är nedbruten, hon är sjuk, hon är borta, det skulle bli en förfärlig diskussion, jag skulle få på mitt samvete . . . Och det brevet skjuter han naturligtvis hellre upp.

Allt kunde Halla föreställa sig och hon saknade inte erfarenhet av de rikas komplicerade tillvaro och många kringelkrokar, lagar och band som det inte går att nonchalera, därför att. Tja, man kan inte. Det ges gränser, man överskrider dem inte, för det är bestämt att de ska finnas och att man inte ska sätta sig upp emot dem.

Ett barn skulle födas när det blev vår igen, Halla talade med sin far om det. Stackars Ante Riznić, han skulle verkligen ha blivit dragen vid näsan som häxan Marijka kallade det, om han nämligen räknat på och förnöjt sig åt att hans dotter blev bra gift med en hygglig pojke, förmögen och landsman till hennes egen mor, den välaktade svenska skraddarns i Belgrad dotter på sin tid. Men Ante hade ingenting förutsett eller kalkylerat eller inbillat sig.

Först grep han visserligen något häftigt efter kryckorna intill hans arbetsbord som om han tänkt resa sig. Men varför resa sig? Man talar lika bra sittande.

— För barnet blir det nog råd, sa han.

Ingen uppmaning till dottern att skriva ju förr dess hellre, att meddela det blivande barnets unga far sanningen, eller händelsen, eller katastrofen, hur man vill ta det, eller ställa fordringar, ekonomiska om inte annat. Ante lägger sig inte i andras angelägenheter, inte om han inte blir ombedd, inte ens sin dotters. Halla stod rak och såg ut genom fönstret och sedan rätt på honom, på sin far, på hans vid inte femti år redan så slitna ansikte, på den ofärdiga stora kroppen som lidit mycket, ty människor som inte delat hans åsikter hade åtminstone lyckats göra honom vanför, och på kryckorna, där de stod inom räckhåll, och så berättade hon vad han borde ha reda på, inte mer, och det räckte.

— Barnet kommer i maj. Jag har varit hos en läkare. Allting är som det ska vara.

— För barnet blir det råd, sa han en gång till för säkerhets skull.

Halla skrev inte till Stockholm. Sju knivstick genom kroppen innan man börjar undra om man måhända är sårad... Hon kom ihåg den morgon då hennes ofödda barns far citerat talesättet och hon skrev inte till honom.

Barnet föddes som det skulle och Halla tog samma vår examen, fick franskt medborgarskap i sinom tid och lärarinnebefattning i en folkskola.

Ingen stor tragedi, tänkte hon. En ung mans äventyr i främmande land, där man tappar bort kännning med fosterlandets alla realiteter. Ingen i 23:an talade om honom mer. Han hade farit hem igen och hälsningar farväl hade framförts. Ett barn kom och genom hela huset, från botten till vindskupor beundrades det. Ante Riznić lyckönskades till barnbarnet och man fann det riktigt att det blev ett franskt barn och därför kallades Jacques och fick slå rot från början bland alla andra små Jacques i landet.

— Härifrån går människor inte i landsflykt, sa gamle Berl. De varken tvingas till det eller önskar det.

Det sköts ihop pengar till en barnvagn.

På sommaren gick Halla ut med barnet och satt i den lilla square, dit man lättast kom från 23:an, men ibland tog hon också vägen till Luxembourgparken. Det blev där hon en ny sommardag åter mötte Fribourg.

Philippe såg henne först, på långt håll med sina starka plirande ögon: Få se vad hon gör för min!

— Jaså, detta är barnet, sa han.

Då hon blickade upp stod han mittför henne, böjde sig lätt ner över den lilla skrinda som ettåringen åkte i och höjde ögonbrynen. De räckte varandra handen och Philippe tog upp ett paket billig caporal ur fickan, bjöd henne, fann att hon fortfarande inte brydde sig mycket om att röka och tände själv en cigarrett. Han slog sig inte ner på bänken bredvid henne, nöjde sig med att granska henne, kläderna, hatten, håret, ansiktet, och bet som vanligt ihop tänderna lite om cigarretten.

Det gör han då han är arg eller i angreppställning, eller rörd eller beredd att offra vad som helst på vad det då kan gälla, hade Jac en gång kommenterat. Och han var fortfarande som förut utomordentligt vårdad till klädsel och hållning och sparsam med leenden.

— Och vad säger pappan om det här?

— Min far?

— Nej, barnets.

— Han känner inte till något om det.

— Jag kunde tänka mig det, sa Fribourg. Om er, Halla, menar jag. Just det skulle jag ha gissat på.

Detta behövde inga kommentarer. Philippe gjorde ännu några frågor om hennes tillvaro: examen, så, lärarinna, ja så, just fått löfte om en bättre anställning i *den* skolan, bra, mycket bra.

— Ni har tydligen inte tappat bort er tid, sa han. Och ni kallar er naturligtvis madame Riznić?

— Det är mitt namn.

— Men det saknas en herr Riznić. Uppträder ni som ung änka eller som övergiven maka, jag menar frånskild?

— Ingen har ännu examinerat mig på den punkten, sa hon småleende.

— Ni ler. Ni förefaller varken nedbruten eller förkrossad.

— Det skulle ni väl inte önska, Philippe?

Där gick de. Gossen, fjorton månader gammal för att vara exakt, hade fått stulta omkring under utstötande av små glädjetjut och sedan lyfts upp i skrandan igen.

Ett präktigt barn hon fått, Halla, just som det måste bli och med morfaderns svarta lockar. På den asfalterade körbanan, den gatstump utan bebyggelse som bara går rakt igenom parken och av någon anledning uppkallats efter positivisten Auguste Comte och kanske heter så ännu, åkte mera försigkomna barn på rullskridskor, jagande varandra med vinande skrik som svalor vackra kvällar, och bytingen i skrandan föll in i kören med friska stridsrop och lät med glittrande blickar förstå att i hans lilla huvud var mottagningsapparaten i full gång och att där som bäst rörde sig önskningar som med tiden skulle förvandlas till diffusa men stimulerande minnesbilder.

Philippe räckte honom ett finger och han grep och höll fast det, och efter en stund svarade Philippe på Hallas småleende fråga:

— Nej, det skulle jag sannerligen inte önska, att ni brutits ner. Det låter inte heller tänka sig. Jag antar att ni haft det samtal med er själv som behövdes och det har utfallit bra, märker jag, mer kan ingen begära. Jag uppehåller er väl inte?

— Inte det minsta. Men tala nu lite om er själv.

— Ifall det kan intressera.

Fribourg, *docteur ès sciences*, undervisade de åren i ett lyceum med stora anspråk. Hans signatur i pressen under politiska eller sociologiska rundmålningar eller kritiska utfall av förargelseväckande radikalism uppmärksammades . . . jo, ibland, medgav han, men Halla hade inte vetat att den också för henne välbekanta pseudonymen var hans.

— Min far skulle bli alldes förtjust att få resonera med er, sa hon och blev livligare.

— Hur långt har er far nu hunnit med Das Kapital?

— Minns ni att ni talade om honom redan första gång vi råkades?

— Det gör jag.

— Vi lever mycket stilla. Det var så uppmunt-
rande att någon kände till honom.

— Er far är ingen okänd, sa Fribourg. En beund-
ransvärd människa. Jag hoppas att vår svenska vän
begrep det.

Om det var en fråga, besvarades den inte.

Men när de skildes utanför hennes port, la Philippe
ena handen över hennes som vilade på den enkla barn-
skrindans ledstång.

— Låt oss komma överens om en sak. Vare sig vi
hädanefter skulle råkas ofta, vilket vore angenämt, sa
Philippe kyligt sakligt, eller sällan, det vet jag ju inte,
så ska aldrig mer, aldrig någonsin den svenska vän-
nens namn uttalas mellan oss eller någon häntydan på
hans existens göras. Jag syndade nyss emot det och jag
begrep att det inte borde ha skett. Jag ångrade mig
genast och jag ångrar mig nu. Förlåt mig, kära Halla.

Sedan sågs de ånyo vid enstaka tillfällen, men små-
ningom oftare och Fribourg blev en gärna mottagen
gäst i Ante Rizniés arbetskammare och inte mindre vid
ryssarnas runda bord. Den polska frun ställde mittpå
bordet en präktig kruka mörk söt körsbärssylt till te-
glasen, så att Fribourg skulle lära sig hur man dricker
te i hennes stamort, han, välsignad vare han, som inte

tvivlade på det olyckliga landets återuppståndelse till frihet och självständigt liv bland andra fria länder!

Och därtill förde han med sig en fläkt av dagens varje dag förnyade debattstormar och han lagade med flit, enligt kroatiska farfars gamla Marijka, att han glömde kvar en packe intressanta tidningar, broschyrer och proklamationer.

Något år längre fram begärde han en dag i helt borgerlig ordning Ante Riznićs dotters hand. Professon och han satt vid var sitt glas te med körbärssylt, och så hade de redan suttit åtskilliga gånger.

— Hennes barn bör ha en far och en fransk far. Han är en liten fransman, sa Fribourg. Det senare kanske inte är så betydelsefullt ur mondial synvinkel, men jag håller också mycket av henne.

Stackars Philippe, tänkte madame Fribourg och såg från sin säng ut över det svenska luftrummet vårmoln som gled förbi fönstret och oavbrutet växlade skepnad. Stackars Philippes ansikte hade hon svårt att minnas riktigt tydligt mer, han hade nu varit borta så länge, det första stora kriget tog honom strax, 1914, under slaget vid Marne.

Lättast kom det fina smala ansiktet och blicken utan tvetalan för henne från den dag han kom in till henne med ett kuvert med svenskt frimärke i handen.

— Det är bäst att du läser det, hade hon sagt och han gjorde efter hennes önskan.

— Jac skriver för att berätta att han gifter sig och att han aldrig glömmet dig. Det är mycket nordiskt, sa Philippe och hade lett lite med ena mungipan, det

var detta hon alltid så tydligt såg för sig: — Man reser sin väg, man skriver aldrig, man gifter sig med en annan, men man bibehåller och vårdar ändå omsorgsfullt den kära värken i hjärtat. Dessa levnadskonstnärer måtte finna vällust i att sakna något — och de gör sig kanske en ära av det. Människans drift att leta upp poetiska motiv åt sig är stark och ofta rätt absurd. Är det inte klokast att vi bränner brevet?

Papperet hade fort brunnit upp i den öppna spisen i Philippes arbetsrum. Det var sommar och eldhärden var helt ren från bränsle. Papperet gav ifrån sig en rak liten låga och sedan hade Fribourgs hustru lyckats hålla blicken borta från den tunna sotflaga som blev kvar. Småningom måste den ha blåst bort, ty fönstret stod öppet åt gatan, det mindes hon särskilt väl, och gossen hade stått lutad över fönsterbalustraden och tittat ner.

— Pappa, varför är det så mycket folk i dag?

Philippe hade gått bort till barnet och smekt dess kind och på gatan drog en grupp demonstranter förbi bakom en fana.

— Det är människor som inte vill att det ska bli krig.

— Vill vi det? frågade barnet.

— Nej. Men vi kanske blir tvingade.

— O, hade hon sagt, inte tror du väl att de tyska kamraterna går emot oss?

— De kommer att göra det, sa Philippe. De är långt ifrån mogna.

— Vilka är väl mogna?

— Inga, sa han. Inte än.

Därefter hade man och hustru den kvällen länge talat om samhällsutvecklingens tröghet och om att människosläktets mångtusenåriga barndom ännu inte tilländalupit.

— Men det är ingen ursäkt för att ge upp. Tvärtom, sa han.

Allt det där var längesedan borta nu, liksom det gamla huset, som äntligen rivits ner och alla de gamla vännerna som man följt ut på kyrkogårdarna. Sist blev det gamle Berl, världsmedborgaren, och då hade hon gråtit mycket, ty därmed var alltså det sista från hennes ungdomsår borta . . . Och det andra stora kriget tog hennes Jacques liksom det första tog Philippe.

Men det var bra att veta att ingen fått tillfälle föra bort hennes son till ovissa eller förfärliga öden. Hon visste numera vilka öden det kunnat bli . . . Den svenska faderns och den jugoslaviska moderns barn föll 1940 med en kula i pannan för det franska fosterlandet.

Mort pour la patrie . . .

Den fredsomgärdade svenska läkaren i vitt stod intill madame Fribourgs bädd och hon slets ur sina funderingar då han optimistiskt sa:

— Jo då, nästa morgon tar vi upp vår lilla fru och då får ni försöka gå de tre par stegen fram till fönstret och övertyga er om hur vackert björkarna börjar slå ut. Men inte mer första dagen.

— Det ska bli skönt, svarar hon artigt, ty det är vad den snälla doktorn rimligen bör vänta sig.

Senare närmar sig syster Ulla extra optimistisk med en märklig nyhet:

— Och bara ni orkar får ni resa norr ut och gästa fru Tuneld.

— Tuneld?

— Den damen som kom hit med garner och virknålar och stickor. En utmärkt klok och rar människa. Bor alldeles i närheten av Stockholm och det är meningen att ni ska få sitta och ha det bra i hennes trädgård hela sommaren. Hon har själv bjudit dit er, jag undrar om hon inte kände till er mans namn.

— Jag vet inte vem hon är, sa madame Fribourg.

— Seså, se nu lite gladare ut!

Det är vad de önskar här: att man ser glad ut.

— Jo, säger hon och småler mot den snälla systern... och måtte jag nu se tillräckligt tacksam ut. För visst är jag tacksam. Jag är ju levande, då så många andra som gärna velat leva inte fått lov till det.

Jag är levande.

Hon försökte känna glädje, en enda glad liten sprittning, men den infann sig inte.

IX

Jakob Cottonn tog vägen korridor-galleriet fram till Ivars rum som låg närmast hallen med farstudörren. Det hade tidigare varit Pierres rum, bekvämt beläget för den som vill komma och gå så lite observerad som möjligt. Ivar hade övertagit det då Pierre upptäckt att mamma höll sig vaken om nätterna med sin dörr på glänt för att ändå hålla reda på hans hemkomst. Han hade gjort ett av sina speciella dramatiska uppträden med sammanbrott och nästa dag lyckats skaffa sig dublett på stan.

Det var sällan Jakob gick in till något av barnen, det hade alltid varit sällan. Också nu skedde det utan bestämd avsikt, bara som ett infall på vägen ut. Lust kom över honom att få se Ivar, som inte varit hemma till lunch. Han knackade inte på dörren, inte för att överrumpla, bara av förströddhet. Som han trädde in, såg han att sonen hastigt sköt in ett papper under en del andra på skrivbordet. Nåja, han som andra ungdomar hade väl sina små hemligheter. Kärleksbrev, eller kanske dikter.

Kära gosse, tänkte han, inte frågar pappa efter dina skrivelser, om du önskar ha dem för dig själv. Inom

sig värmdes Jakob av öm mildhet vid föreställningen om att yngsta sonen kanske roade sig med poetiska strövtåg. På intet vis oroa honom, nej, bara sitta här några få minuter, det vore gott.

Ivar reste sig.

— Vill inte pappa sitta ner?

— Tack, jo. Det bara föll mig in. Hur har du det? Bra, tror jag? Det är ett bra rum, tror jag visst. Inte sant?

— Tack, utmärkt.

— Och så arbetar du?

— Ibland, ja. Om pappa menade studierna.

Fadern satt en stund tyst. Han hade ingenting att säga. Han såg sig omkring, men utan att se: han bara sökte efter ett samtalsämne, en fråga, ett erbjudande. På ena väggen satt ett par målningar som han inte skulle begripit sig på ifall han granskat dem. På en annan vägg en klatschig affisch i rött: *Clarté*, kallelse till en sammankomst. Den såg han inte alls. Bokhyllor. Böcker i soffan, böcker och papper på stolarna. Ivar hade röjt undan, så pass att fadern fått sittplats.

— Här är tyvärr en aning slarvigt, sa sonen artigt, när tystnaden räckt en bra stund och börjat bli tålmodsprövande. Vad kunde pappa vilja, egentligen? — Jag fick lov, sa han, att leta reda på en uppgift och jag visste inte ens var jag hade den.

— Ja, ja, sa Jakob. Min gosse, grep han till, du läser ju nationalekonomi, politisk historia eller vad det kallas, juridik, lite av varje, eller hur?

— Det kan man säga, svarade Ivar och log. Lite av varje. Jag läser på min fil. kand.

Alltid svårt att begripa sig på barnens småleenden: lite ironi, eller om det är överseende med den äldre generationen, eller försök att maskera otålighet? De gömmer sig bakom leendet, en relik från åren då man uppfostrades. Utom Vicas smil givetvis, hon leds av sin utomordentliga lust att behaga och tillskansa sig ett par hundra eller ett par tusen då och då och bryr sig inte om att dölja någonting så självfallet.

— Lever de mycket högt, Vica och Hugo? frågade han, det kom plötsligt.

Häpen svarade Ivar:

— Snälla pappa, det har jag ingen aning om, jag är aldrig där.

— Det var heller inte det jag ville språka med dig om. Ser du, Ivar, sa Jakob uppenbart på måfå, du är visserligen bara en helt ung man, student sedan ett par år, och du kan väl knappast vara så särskilt målmedveten ännu, men . . .

Pappa bedrar sig fantastiskt, tänkte sonen. Vart vill han komma! Mamma nyss med sin fruktan för dåliga kamrater — och så pappa nu! Ska det vara en avtalad framstöt? Jag får bita ifrån mig.

Avvaktande sänkte han blicken, fann en papperskniv som flöt bland skrivbordets pappersvirvlar och började leka med dess ofarliga egg, markerande arabesker på omslaget till en anteckningsbok i svart vaxdukspärm. Fadern fortsatte som om han äntligen fått vind:

— Du vet ju att jag ligger i mycket stora affärer,

jag antar att du inte kunnat undgå . . . jag menar att känna till det. Jag kan utan skryt, det förstår du naturligtvis, säga att jag kommenderar miljonvärden flera gånger om. Men en aktivitet som min är ingenting en gång för alla stabilt, eller tryggt, som att ha fem tusen på en av de där små sparbanksböckerna . . . Här drog han på mun åt infallet att sammanföra så inkommensurabla begrepp.

— Det gäller, fortfor han och märkte att sonen inte uppfattat något som lustigt, det gäller att uppmärksamheten aldrig får slappna. Det är lyckligt nog så att jag har utomordentliga medarbetare, Reichler, Loodmester — och flera. Men i affärsvärlden . . . liksom i världen i övrigt, man talar ju om "världen", sa han med citationstecken, man gör det i så många sammanhang — och överallt är det likadant, man måste alltid räkna med oberäknliga faktorer. Envar avhänger av andra. För att kunna handha kapital i egentlig mening, *kapital*, poängterade han, krävs klokhet, kallblodighet, intuition. Det sista har varit min force. Det har för resten ofta sagts. Den jäkla Cottonn, sa han med ett småleende, har han inte nosat sig till det som ingen annan såg! Det får man höra av vännerna. Eller ovännerna, la han till, angenämt berörd av sitt eget citat. Han började känna sig hemmastadd.

Jag skryter inte, tänkte han. — Skryt är det inte, sa han. I skryt ligger det alltid ett moment av osäkerhet, men den som är säker förblir blygsam.

— Ja, sa Ivar ut i luften. Han babblar ju bara, tänkte han.

— Jag stör dig väl inte, min gosse?

Jo, alldeles förbaskat, tänkte sonen. Allt det där kan vi utantill. — Ånej, svarade han vänligt, inte precis stör, men . . . En liten stund. Är det inte något särskilt?

Jakob reste sig och började gå i rummet, granskande mattan som täckte större delen av golvytan, en synnerligen vacker persisk matta. Han tyckte om antika orientaliska mattor. Resten av rummet var anspråkslöst hållet, märkte han nu: mest bokhyllor och ett helt ordinarie skrivbord, ett som man kan få hos alla möbelhandlare. Ivars smak. Ett utsökt empireskrivbord hade flyttats undan då gossen övertog rummet, det hade varit för litet, sa han och Agnes hade klagat över hans brist på raffinemang.

— Jo, sa Jakob, det är . . . det är verkligen något särskilt.

På Ivars sängbord stod en flaska ramlösa, den var halv, Jakob slog upp innehållet i ett glas och drack ur det i ett par drag.

— Jag kunde väl gått efter en ny flaska, sa Ivar.

— Jag blev törstig. Jag har varit en smula trött i dag. Tack, det räcker med det här.

Nu visste han vad han ville. En lätt yrsel kom över honom, han borde nog inte ha fixerat mattans mönster så länge och intensivt. Hans blodtryck var inte mycket för högt, men något. Jakob återtog sin stol och bemödade sig om att andas lugnt för att få ner hjärtklappningen, den hade kommit i samma ögonblick som han förstått varför han var härinne.

Att jag inte begripit det förr! *Ivar*, naturligtvis Ivar!

Vid bordet satt sonen som förut och karvade med en papperskniv i den svarta vaxduken på en anteckningsbok. Jakob dröjde lite till. Inte börja tala förrän rösten är absolut i balans, den tämligen djupa, välklingande stämma som passar ordföranden vid stora överläggningar när han slutligen som sig bör sammanfattar det anförda och leder fram till beslut. Blev Jakob nervös, hände att det kom in ett visst staccato i rösten, han kände till det och ibland kom han endast mödosamt över det.

Framför Ivar låg konceptet till det diskussionsinlägg han ämnade göra på kvällen. Medan fadern fortsatte att tiga, började han ögna över det. Det var hans andra koncept och det såg inte illa ut. Bara säga vad man menar, säga *som det är*, inga fraser, inga klichéer. Här hemma talar alla bara i klichéer, de märker det inte själva, de vet inte att det är klichéer. Man är uppfödd med klichéer, jag får akta mig.

— Du Ivar, sa Jakob, hör nu på mig.

— Jo. — Han la bort papperskniven för att visa att han lyssnade.

— När jag en dag går bort, står mamma hjälplös, sa fadern. Du vet, hon är inte praktisk. Loodmester ordnar ju det närmaste, det är inte det jag talar om. Men för att bara som exempel ta Gammhyttan: jag äger den så gott som ensam, och om ett par andra verk gäller det samma, fränsett alla engagemang i större sammanhang. Familjen blir god för en respektabel för-

mögenhet, vad än skatterna må ta. Och nu kommer jag till kärnan.

Den här gången var det Ivar som reste sig.

— Kan jag inte slippa höra talas om pappas affärer och allt det där?

— Pappas affärer är praktiskt taget också — dina.

— Nej, nej, sa Ivar häftigt.

Även Jakob kom nu åter på benen. Nu var han helt herre över sig själv, tyckte han. Båda gick fram och tillbaka på mattan utan att se på varandra. Far och son. De gick så att de inte skulle behöva snudda vid varandra och Jakob kände avståndet till sonen. Nyss var det inte där, inte då han först kom in. Ivar hade gömt undan ett papper, men det är en naturlig gest hos en pojke, något isande avstånd skapade det inte. Ganska oförskämt av tjuogoåringen det där: "slippa höra talas om!" Då fadern visar förtroende. Men Jakob behärskade sin harm.

— Det ser inte ut som om du tyckte om att jag går in på dessa saker, mitt frånfälle och det ansvar som då tillkommer mina arvingar. Men du kan ju inte ha varit komplett främmande för det perspektivet, eller hur?

— Inte helt, nej, sa Ivar.

— Låt oss då sitta ner igen, sa fadern, sitt ner, Ivar! Du vet i vilken grad din bror Per . . . eller om det nu ska vara Pierre, saknar allvar. Han är en . . . Jakobs tonfall blev häftigt: En dögenichts, en lätting, en *jouis-seur!* Han vill ingenting annat än ha roligt, njuta, prata, göra effekt, herregud, en sorglig effekt, upprök-

tigt sagt. Sedan har vi Hugo Stenbrott. Det är klart att mamma och jag inte var förtjusta åt partiet. En konsthistoriker, en estet, det är lite borta för oss. En, får man dessutom höra, festprisse . . . Jag vet inte hur pass han är att räkna med inom sitt fack, men att han inte kan räkna, det vet jag. Dessutom, hur länge ska äktenskapet hålla? Det var därför jag frågade dig om du umgicks där.

Ivar sa lågt och närmast högtidligt:

— Jag beklagar pappa.

— Det kan du göra. Inte alla dagar har din far vidare roligt, inte ens för oss rika är alla dagar avundvärda. Men vi har vårt ansvar, kapital skapar ett stort ansvar. Du såg ut att ämna säga något. Tala, var så god.

— Ja. Nej för resten. Vart vill pappa komma? Får jag veta det först?

— Jag vill komma fram till dig, yngre sonen. Med dig är det reda, Ivar. Du sköter dig. Du har inga skulder, har jag för mig. Är det så?

— Ja.

— Du är anspråkslös. Hur pass begåvad du är . . .

Nu började Ivar skratta. Tack, att han äntligen i sitt gossaktigt högtidliga allvar gav sig anledning skratta!

— Begåvad, sa Ivar. Inte mer än ousbärligt. Särskilt var jag usel i matte genom hela skolan.

— Jag vet nog det, sa Jakob. Trots allt är du ändå det enda av mina barn, mina arvingar, som jag kan lita på. Nej, nej, avbryt inte mer! Småningom ämnar jag föra in dig i min verksamhet, jag ska gediget sätta dig in i dess olika grenar, det kommer att väcka ditt

intresse, det är oundvikligt. Det blir inte för dig fråga om ett litet sifferliv med räknemaskin, eller kulram som hos ryssar eller kineser.

Nu log han och tyckte sig åter ha sagt något en smula lustigt, men Ivar log inte.

— Man kan visserligen göra vittfamnande affärer med bara en enkel kulram på bordet, sa Jakob, men du får allt en annan utrustning. Jag ska kontakta dig med personer du får nytta av, skicka ut dig på resor och laga att du tillägnar dig de utblickar du måste ha. Du älskar ju havet, ändlösa horisonter. Nåja, utan att förfalla till bankettretorik kan jag lova dig inte mindre berikande stunder, ifall du tar vara på dem. Du kommer att hänföras av vetenskapen om de värden som nu ligger i mina händer och som kommer att läggas i dina — för egen och för mors och syskons räkning. Det är sådant som inte får falla, inte splittras, inte komma i vanhävd. Sedan tre, fyra generationer har vi Cottonns byggt upp en solid förmögenhet. Vi är välaktade. Det blir din sak att fortsätta verket, du blir den nutida unga generationens företrädare och huvudman för släkten och du kan komma att förmera rikedom, därest tiderna så medger. Gud give. Så har jag tänkt mig det. Så har jag byggt förtröstan på dig.

Fullt såg Jakob på sonen, de sista orden hade han uttalat med hela den makt i stämman som hans medarbetare kände väl till. Han tvang Ivars blick till sig och släppte den inte, inte mer än brottaren släpper sitt grepp då han vet det vara utslagsgivande.

— Jo, se på mig Ivar. Så här har jag ännu aldrig

talat till dig och än mindre till något av dina syskon. Naturligtvis inte. Jag har, som sagt, känt mig trött i dag, och lite nere. Jag har inte alltid så roligt. Fick lust att ge upp, jag medger det. Snart blir jag ju också sexti, ingen ålder, nej, nej, det vet jag nog, men jag har aldrig sparat mig sedan jag satte in på allvar. Och så fick jag tanken att vara öppenhjärtig mot dig.

— Jag förstår, sa Ivar lågt och tog tillbaka sin blick. Jag förstår ju att pappa visat mig förtroende.

— Just det. Värderar du det?

Då kom tystnaden. Inte som en paus, en vilostund, en behövlig avspänning, inte heller som samlingsstunden före fortsatt lopp. Den kom som en plåga. Armar som fått mer än de kan lyfta vet av den plågan, hopplöshetens; ryggar som böjs under övermäktig börda vet av hur modet sviker. Jakob kände det.

— Ivar, svara! Hur är det fatt? sa han lågmält.

— Jag vill inte, sa sonen.

— Har du inte begripit ett ord?

— Jo, alltsamman.

— Vad är då i vägen?

— Pappa skulle inte kunna följa min tankegång.

— Det var betydligt.

Ivar tänkte: Jag kan inte säga honom rentut att jag är *emot* kapital i enskild mans hand. Att jag hatar blotta ordet rikedom som om det innebar skam — och att för mig innebär det skam. Jag vet vad han skulle svara och det skulle göra mina ord bortkastade: att det där går över med tiden, seså, min kära Ivar, var det inte värre! Helt enkelt, jag vill inte riskera det svaret.

Jag vill inte ha ett onödigt uppträde. Jag viker inte. Jag vill vara i fred. Vad gör han här? Kunde han inte ge sig i väg nu?

Jakob väntade. Hade han skrämt sonen? Ivar är ju inte stort mer än ett barn ännu. Men nej, han är inte skygg, inte lättskrämd. Han är sluten, åtminstone här i hemmet, men inte skygg.

Medan Jakob väntade såg han sig åter runt om i rummet och nu hade ögonen kommit tillbaka: på väggen framför honom såg han ett par målerier i den mest avskyvärda modernistiska stil, makaber och i de råaste färger, husch! Men samma fenomen återkommer ju i varje generation, att smaken evoluerar, det är sådant som en klok far måste finna sig i... Men han borde väl äntligen säga något, pojken. Vi kan inte bli sittande här och tiga. Det är ohövligt av honom, om inte annat.

Jakob blev medveten om att insidan av hans händer var en aning fuktiga, det var mycket sällsynt, det hände inte annat än om han låg i feber. Feber hade han ju ändå inte, sjuk var han inte. Men jag borde ha tigit, det var inte moget. Jag ska ta upp det igen men lättare, inte som om det gällde något överhängande, som det ju heller inte gör.

Han reste sig, blicken hade dragits till en affisch i rött och han gick närmare.

Clarté. Diskussionsämne: Socialismen en frihetsrörelse.

— Tillåter pappa att jag... är uppriktig?

— Näja, var så god, sa fadern där han stod.

— När jag fyller tjuogoett år om ett par dagar, har jag tänkt flytta hemifrån. Jag skulle ha nämnt det i dag, ifall jag hunnit hem till lunch.

— Hemifrån? Hur så? Du kan få ett rum till, om du vill.

— Jag . . . skriver lite. Jag hoppas kunna uppehålla mig med det.

— Det betyder? Var snäll och var tydligare. Uppehålla dig?

Ivar hörde att klangen i Jakob Cottonns röst var borta.

— Det betyder att jag hoppas kunna reda mig utan underhåll hemifrån. I språk är jag inte alldeles bakom, jag kan läsa upp skolpojkar. Detta är inte en önskan, det är ett beslut, la han kärvt till. Det passar mig och jag ändrar mig inte.

— Tänk lite närmare på det först, sa fadern som om orden att inte ändra sig gått honom förbi. Tala inte med mamma om det, inte nu.

— Jag kan dröja . . . några dar. Jag har redan varit och tittat på rum.

— Du kan dröja till över min sextioårsdag, som det görs så mycket onödig affär av, sa Jakob alltjämt stående framför den skrikande affischen. Tonfallet var inte bara klanglöst men uttröttat.

— Det är väl många som gärna vill fira pappa, sa Ivar hövligt.

Clarté. Socialismen en frihetsrörelse . . . Jakob vände affischen ryggen och gick mot dörren. Socialismen.

Gick mot dörren. Ja, för Guds skull slippa tvingas in

i en dispyt om idéer, eller ideal, åsikter, program. Just nu, i dag. Och med min son . . . Socialism. Kommunistiska manifestet — och så vidare . . .

I över tretti år har jag sluppit, jag vill inte ha såren upprivna igen. Det var fullt av ångest tillräckligt — då.

Han retirerade bra tvärt, tänkte Ivar sedan dörren slutits utan ett ord till farväl från faderns sida. Men så gott var det. Ganska smärtfritt, det hela, fast det ett tag såg hotande ut.

Synd om gubben far för resten. Roligt har han inte, det åtminstone kan han ha rätt i. Det såg jag. Alla de där miljonerna, han bär dem som en övermäktig börda på ryggen, det är ju inte klokt.

Och som han tvärvände från affischen! Det var som om han inte lagt märke till den tidigare. Ibland är han förströdd. Men då kom det! Ändå är det väl alldeles otänkbart att det stackars papperet skulle åstadkommit en sådan chock. Han vände sig inte om i dörren och sa inte ett ord, bara gav sig av. Arg var han ändå inte, det var inte det. Då skulle han tvärtom ha gafflat ur sig något. Det var mest likt panik.

Summa: jag vet inte alls vem min far är.

X

Klubblokalen tömdes fort, ganska fort. Ivar dröjde lite, han önskade få sällskap med Rex Lundgren, men kamraten stod i en liten grupp om tre fyra stycken och talade på sitt vanliga livliga sätt i mun på de andra. När man var flera, jagades hans livlighet upp, mer och mer, men kom man på tu man hand med honom var det genast bättre.

Olof Lanting och polacken Wasilewski stoppade upp bredvid Ivar.

— Kommer du med? Ännu hinner vi in och få en macka.

Men de väntade inte på honom, då han inte strax sällade sig till dem.

Ivar ville inte vara ensam, ändå bar det honom emot att göra sällskap med dessa två. Inte att han hade något emot dem, men han var olustig. Att inte ha en aning om hur ens yttrande tagit sig ut. Alla hade lyssnat uppmärksamt, men det betyder inte så mycket. Ingen hade kommit med motargument. Nåja, det var som det skulle, i grunden var ju alla i klubben ense. Men Ivar var inte van att yttra sig, i skolan hände det aldrig, annat än om han fick fråga. Man gissade att

han var blyg, eller kanske rentav blygsam. Den bottenlösa osäkerheten anade säkerligen ingen. Jag vet ju hur man ska uppträda! tänkte han och lite hån blommade upp inom honom: han hade ju alltid tett sig så ytterst korrekt utåt. Mammans fina uppfostran.

Det var Lundgren som sagt till honom att han måste rycka upp sig: — Vi är över ett tjugotal i klubben och du är den enda som aldrig säger tårta en gång.

— Det är för att slippa pannkaka.

Rex Lundgren hade inte skrattat åt den billiga lustigheten, inte dragit på mun en gång. — Du gör som du vill, det är klart. Alla är inte pratsamma. Men vi tvekade lite om vi skulle ta dig med i klubben. Det var jag som genomdrev det. Du är ju lite grön ännu, du är den allra yngsta, och så . . .

— Och så vad då?

— Du sticker av på något vis.

— Alla vet väl var ni har mig.

— Visst, visst, visst. Men du är den enda av oss som kommit i fallskärm, så att säga, jag menar som nedstigit ur höga överklassen, ur själva toppfigurernas klass.

— För det behöver jag väl inte behandlas som en svartfot.

— Det gör heller ingen. Ingen har precis något emot dig, observera mot dig personligen. Men . . .

— Men, sa du?

Rex svarade inte direkt. — Om mig själv talar jag inte, sa han. Min far var grovarbetare. Det gick utför med honom. Spriten . . . Men det har ju rett upp sig

sedan, efter hans död, två bröder har hjälpt mig mycket. De arbetar själva som byggnadssnickare, den ena också som finsnickare för resten. Någon annan framtid har de inte, de är nöjda med att reda sig bra. De reder sig bra. Men mig, minstingen har de absolut velat skaffa bildning och läkarexamen . . . eftersom jag nu helst ville dit. Det hindrar inte att det är hos dem jag hör hemma. Jag fordrar naturligtvis inte att alla ska vara gjorda efter min modell, eller komma ur min klass om du så vill. Som du förstår? Så dum är jag inte. Till exempel Lantings far är präst, kyrkoherde tror jag, och Nilssons folkskollärare och så vidare. Bildade hem kan man säga. Allards far är i tullen. Du är den enda som . . .

— Sjung ut.

— Nåja, som är — rik.

— Jag är inte rik.

Bara Ivar kom ihåg det där samtalet, rusade blodet upp mot hans tinningar igen och lät honom känna hur det bultade innanför, bultade så det värkte.

— Om du inte är, så blir du, och vad gör du sedan med oss? hade Rex fortsatt, svart i ögonen. Du skiter i oss, det är vad du kommer att göra . . . och i allt det som vi nu gemensamt går in för.

— Du tar fel.

Rex hade inte hört det eller inte brytt sig om det:

— Man tar hellre en helhjärtad fiende än en halvhjärtad vän.

— Du tar fel, hade Ivar svarat igen med största möjliga kyla och en förfärlig lust att slå till. Båda var

ungefär lika långa, men Rex var spinkig medan Ivar var vältränad och muskulös, välnärd, vägd och läkarbesiktigad från första dag, baby hanterad som skört glas! . . . Jag skulle kunna göra mos av honom på en minut! Men samtidigt fnös han åt sig själv: Jag skulle inte nännas röra Rex ens med lillfingret. Inte honom.

— Jaså, sa Rex, jag tar fel? Gärna det. Låt oss gå in för det då. Nu har du sagt det två gånger.

Sedan hade Rex blivit sig själv igen, han hade väl måst spy ur sig först. Sedan blev han som för det mesta, godmodig och gladlynt.

Alltsamman kom av att Ivar den dagen hade bett honom med sig hem på rummet. De skulle se på en bok. Redan i hallen var det tydligt att Rex inte känt sig väl till mods. Visade ingenting med detsamma, men blev sig olik. Inne i rummet stirrade han på mattan. Säkert kunde inte Rex ha en aning om hur dyrbar den verkligen var, men ett studentrum med en matta 4×5 , det är i och för sig starkt. Och allt annat därefter.

Rex hade inte låtit bjuda sig på ett glas, ehuru konjaksflaskan — finfin konjak — stått i hörnskåpet och det bara varit att ta fram den och Ivar hade strax, kanske lite fjäskigt tänkte han sedan, erbjudit att kila efter ett par vichy, eller om du tycker bättre om ramlösa? Eller gin och tonic? Whisky? Vi ska väl ändå ha någonting . . . Så där heter det alltid. Åter en av klichéerna, hade han i samma ögonblick tänkt och förargat sig.

— Du tycks hålla krog, hade Rex bara anmärkt,

tonen var torr. Men tack du, jag ska gå med detsamma. För resten dricker jag nästan inte alls, som du kanske har märkt.

Och det var ju sant.

— Sitt ner ett litet tag i alla fall, säger man. Man kunde lugna sig och invänta om den andra har lust att av egen drift sitta ner och är nog okomplicerad att då göra det. Men det vore oartigt. Ett litet tag, ska det heta.

— Man har lite för mycket erfarenhet av det, sa Rex och tycktes ha funderat vidare om drickandet. Hemma, menar jag. Fordom. När mor hade mangel och råttor sprang över golvet, nedre botten, så att kunderna blev vettskrämda och aldrig kom tillbaka. Men lokalen var billig och i ena ändan på den bodde vi själva bakom ett förhänge. Och så kom far hem och höll krog, han. Just det. För all del, ett ganska ordinärt arbetarhem på den tiden och nu med, här och där. Du kan ju inte veta mycket om det. Men tack, alltså, behåll din dyra konjak... Gapa inte! Bror min har en kompis som jobbar på systemet och tar hem åt dem som ska ha hemburet, han kan alla priserna. Jag missunnar dig för resten inte... varken buteljen eller annat.

— Nej. Men håll nu käften.

Rex hade lugnat sig och till och med skrattat åt sitt eget dåliga lynne. Sådan var han. Han hade inte suttit ner utan sett sig om i rummet och hade gillat tavlorna, åtminstone den ena, och en fotografisk reproduktion av Picassos Guernica. Det var just den som Ivar stuckit

undan då fadern oväntat kom in till honom på förmiddagen.

Jakob Cottonn skulle givetvis ingenting ha fattat av Guernicas skräckfantasi, kanske skulle han ha överfört sitt obehagliga intryck till de ytterst dimmiga föreställningar han hade om freudska drömtydningar och sexualitetens roll. Med risk att han tog det hela för pornografi. När mamma talade om dåliga kamrater visste Ivar att också hennes inbillning svävade in på samma terräng. Gud hålle sin hand över min lille Ivar, att han måtte förbli *ren!* Hur kunde dessa damer, mammans sort, egentligen vara skapta invärtes? Det var för dem sådana talesätt var tillkomna som vältra sig i laster. Men hur arbetade deras bildsinne på den stramaljen?

Till Rex kunde han inte gå med funderingar om hemmet och dess förljugna föreställningsvärld, det skulle blivit för krångligt. Men nu ångrade han att han inte låtit Guernica ligga framme på förmiddagen. Fänig gест att försöka gömma ett papper, det skulle bara fattats att pappa frågat efter det och det blivit att svänga ihop något. Än sen? Jag har ingenting av de andras begrepp varken om estetik eller moral, det är alltihop — men värst är att jag är feg, en feg djävul, som drar mig för dispyter då de inte leder till någonting.

Det är alldeles förbannat hur jag svänger mig därhemma, nästan aldrig ett svar rakt på sak.

Ändå var jag ganska hederlig mot pappa i dag, tänkte han med ens med tillfredsställelse. Det var bra, nu ser man att det går. Pappa bara gav upp.

Med Rex kan jag inte ha det halvdant, där är det helt annat. Jag måste komma ur plågan från det där samtalet om att de först inte gärna såg mig i klubben. Rex blev svart i ögonen då han sa det och själv såg jag väl ut som en mördare, jag kände mig så. Att möta misstro! Och just från Rex. Men så blev Rex alldeles lugn igen — fast ordentligt talat ut har vi inte ännu.

Klubblokalen släppte emellertid ifrån sig de sista tre eller fyra som ännu dröjt sig kvar, bland dem Rex: där gick de, Rex lång och lite svajig, det var något med hans rygg, han hade bött och fått ligga för dåligt under uppväxten. Men glad såg han ut, för det mesta.

Ivar vek ihop ett par papper med anteckningar och gick, han med. Han hade hoppats slippa vara ensam, ibland satte ensamheten åt honom som en sjukdom, en sorts förtvivlan, han ville inte kalla det ångest, ett ord som alldeles för mycket kommit på modet på sina håll... Snobberi. Skulle varit snobberi för honom, det kände han. Men förtvivlan, det kunde man säga, det var riktigt. Ångest är litterärt, förtvivlan kan alla känna.

Vart ska jag ta vägen? Vart kan man fly? Det finns inte en vrå i hela denna stad, i hela världen... så pass jag känner världen, och det är ju inte så mycket! — där jag kan känna mig hemma. I mitt eget hem allra minst. Och inte en enda människa att ty mig till.

Astrid? Nej, den erfarenheten, det experimentet hade inte slagit väl ut. Åka bort till faster Alberta? Bussig, bussig människa. Men 1880-talsliberal. Rädd för socia-

listerna. Tror att ryssarna ska äta upp oss . . . Där blir det också bara diskussioner utan resultat.

På gatan, äntligen, kom Rex i detsamma fort fatt honom.

— Du skötte dig fint, sa han genast.

— Tyckte du!?

Rex skrattade till. Ivars fråga hade sprutat fram i ivrigaste laget. Men jag kan inte säga honom vad jag menar, tänkte Ivar. Skratta du gärna! De andras ömdöme ger jag allt som flyger i, om bara du, Rex Lundgren, gillar mig . . . Vilka överdrifter, skulle Rex antagligen svara, om jag släppte fram det. Eller kanske inbilla sig att jag svärmar för honom som småpojkar gör för lite äldre. Eller att jag är homosexuell . . . Nej, sådana inbillningar gör han sig inte, han har ingenting grumligt och han vet precis vad andra går för. Trasslar inte till något.

Det vore skönt om just han kunde bry sig lite om mig, men jag kan inte begära det, jag har ingenting att ge i utbyte. Jag kan inte bara hänga mig på.

— Det var bra att du tyckte jag redde mig någorlunda, sa han stramt.

— Var du osäker?

— Om!

— Det märkte man inte mycket av, sa Rex hyggligt.

Rex var hungrig, de gick och tittade efter något litet ställe där de skulle kunna komma in och få åtminstone kaffe. I vårkvällskylan slog de upp rockkragarna.

— Du, sa Rex sedan de funnit ett krypin med några få bord, där man just städade färdigt för stängning

men gick med på att servera kaffe och bröd. Du, sa han, jag har undrat ibland.

— På vad då?

— Hur kom du till allt det här? Hur kom du till oss?

— Det var väl inte så märkvärdigt, sa Ivar och sänkte blicken mot det ännu tomma lilla bordet framför dem. På gymnasiet var vi ett par stycken som diskuterade och läste. Jag har ju läst en del. Till Clarté kom jag av sig själv, till klubben genom Lanting.

— Jo, det vet jag. Jag tror inte Lanting mer än jämnt, han är bara nyfiken, han är prästpojke och nu ska han göra tvärtemot allting i hemmet, jag tror inte det är fråga om något annat. Du har väl hört honom svära?

Båda skrattade åt Lantings kända vältilltagna svordomar.

— Hur som helst, sa Rex, så tror jag han snart är borta. På det kan du svara mig att det gäller många av arbetarpojken likadant, de får andra intressen. Så går det. Men jag har liksom förtroende för dig. Trots vad jag möjligen kan ha sagt. I hastigt mod.

Ivar blev röd och fullkomligt svullen i halsen. Han teg. På bordet låg en cigarrett och han tog efter den, men fingrarna darrade så att han bara fumlade med den. Rex satt bredvid honom och såg alltihop. Till sist sa han:

— Jag respekterar din tystnad. Ibland kan man inte tala. Kanske kommer det sig av att alla ord är så sol-

kiga av missbruk att man inte kan använda ett enda, då man vill vara absolut sann.

— Jaså, du har också varit med om det?

— Om! sa Rex och trollade bort sin ömhet mot kamraten genom att härma hans utrop lite tidigare.

Det blev ett kort skratt, båda.

— Om, ja! Om vi nu ska tala om det, sa Rex, så har jag varit förbannat solo, trots de är så hyggliga mot mig hemma. Och då lär man sig fatta en del... Morsan sover i köket, bröderna har ett rum ihop och jag har en kammare för mig själv för att kunna studera i fred, säger de. Herregud, i fred! De är ju borta på jobbet hela dan och det är jag också ofta själv. Men se, jag ska vara som en prins. Ibland skäms jag. Och ändå är jag ensam, det är som en sjukdom. Det har hänt mig att stiga upp mitt i natten, jag stör ju ingen, jag måste ut och gå av mig förtvivlan. Att vara så maktlös. Att se vägen så klart fram mot en ny tid, mot bättre tider åt alla, en sorts lycka på jorden antar jag man kunde kalla det... åtminstone i början bör det väl kännas så. Sedan vet vi ju att ingenting kan stå still, det blir åter nya utvecklingsfaser... på grund av uppfinningar, vad vet jag. Jag vet ingenting, jag är bara en liten usel medicinare som äter upp brödet för de sina och kanske inte ens blir en skaplig läkare... Och jag kan inte tala, inte ryta, inte rista pelarna i vår efterblivenhets vanskapliga bygge, så att det knakar. Tack, sa han, för servitrisen kom just med kaffet.

— Och kanske jag kunde få göra upp med det samma? sa hon. Jag ska gå.

De betalte var för sig. Ivar såg efter vad Rex lämnade i dricks och gav likadant... Jaså också Rex, också Rex, den glada, överlägsna Rex, den ojämförligt populära i kretsen, eftersökt, med rätta uppskattad. Begåvningen bland dem alla.

Rex sa:

— Och så är jag ju inte vidare begåvad heller, begriper du.

— Nä nä nä, hör nu...

— Säg ingenting, för då slår jag till dig.

Han doppade ett wienerbröd med en fart som om tåget väntat och sköljde ner med allt det heta kaffet på en gång, brände sig förmodligen, låtsades inte om det.

Och ingenting kunna göra för honom, tänkte Ivar.

Jo, hålla ihop, aldrig släppa. En dag kanske jag får en chans att visa honom, övertyga honom om vad han betyder... Nu, förbanne mig, är jag inte tjock i hal-sen igen! Han och inte Per skulle vara min bror.

De lämnade det lilla kaféet och gick länge. Vårnatten var otäckt kylig, de hade båda gått ut utan ytterplagg. Solen gav värme på förmiddagen och längre hade de inte tänkt.

Uppfällda rockkragar, armarna tryckta intill kroppen och händerna i fickorna när inte långt emot kallblåsten från Östersjön... Så här finns det stackars satar som lodar därför att de inte har annat logi, tänkte Ivar. Det stod dem båda fritt att gå hem till endera

av dem, men gatan höll dem fast. De kunde där tala utan att se på varandra, de var isolerade och likvälsamma. Gatornas ökande tystnad och tomhet runtom dem gav också den förnimmelse av suverän oavhängighet som de krävde.

De vandrade raskt över Norrbro med nattblåst över Strömmen, antagligen storm längre ut, och längs Skeppsbron uppåt Söder där Rex bodde, men där vände de och gick samma väg tillbaka — och så en gång till och vidare som det föll sig.

— Jaså, det var genom att läsa och fundera du fick dina åsikter, kom Rex att säga och tog därmed upp en av trådarna från lite förut. — De kanske alltid har varit mycket för att läsa i ditt hem.

Ivar frös för mycket för att kunna skratta ordentligt... Tänka sig denna Rex, du milde vad han jämt är hygglig! Det slog upp värme inom honom: Nu vill han gärna ge de mina en hand, han tror att det skulle glädja mig. Han vill inte att jag ska behöva vända dem ryggen. Hoppas kanske att de tack vare läsning och pålitlig bildning är så införsatta i problemen att de åtminstone kan förstå mig.

— Nej du, sa han, faktum är att, fränsett att far förstås är slängd på sitt eget gebit, så varken läser eller vet de någonting alls. Jag är ett gökäg, vete fasen var de hittat mig! De skulle kalla mig rötäg ifall de verkligen fick reda på mig.

— Men vill du veta, fick han mera fart och frös strax mindre. Det är inte så mycket de historiska spekulationerna eller perspektiven som vann mig, fast

de är övertygande nog. Alltså i korthet, jag menar, du vet, feodalismen med herrar och slavar att börja med — för att slippa gå ännu längre tillbaka; och så upplysningen och franska revolutionen som frigör slavarne och för fram *les droits de l'homme*, människans egenvärde och individuella rätt, småningom fixerad i liberalismen; och så pang, de borgerligas, *le tiers états* revolutions uppenbarade otillräcklighet när industrialismen slår sönder idyllen och det inte mer kan vara fråga om personer en och en, utan börjar gälla tusental i grupp, miljoner som tågar fram kollektivt och begriper att de helt enkelt förts tillbaka till slavtiden, inte mer under slottsherrar men nu under banker . . . och bankirer, tänkte han men höll igen det. — Gott och väl med allt det där, du känner till det lika bra som jag, tog han ny fart, men vad som gripit mig personligen, det är orättvisan. En orättvisa av planetariska mått, det är vår nutida världsbild och jag hatar den.

Rex sa ingenting.

— Som nu Amerika med dess enorma pretentioner på förträfflighet — och så negerskammen. Och annanstans, överallt, kolonierna, exploateringen: vem gav somliga rätt att tillskansa sig herravälde över de ursprungliga invånarna där? Också vi har en gång varit ursprungliga invånarna där, *natives*? Också vi har en gång varit *natives*, låt oss då också låta andra utnyttja sina chanser. Hjälpa dem, det borde räcka, det skulle hedra hjälparen. Men suga ut! . . . För resten, sa han ivrigt att få tala, här hemma, du vet själv, arbetarens otrygghet, gamlingarnas oundvikliga fattigdom . . . Och

så lenande salva på, för vi är ju ett avancerat folk. Men någon verklig rättvisa, någon allas naturliga rätt att tillgodogöra sig landets sammanslagna tillgångar, den finns inte här mer än annorstädes. Alltjämt är skapel-sens gåvor ett fåtals egendom och ligger under fåtalets administration i stället för att . . . du förstår . . .

Orden började trängas mer och mer. Han blev rädd att dra på sig för mycket på en gång och förlora fäste eller gå bort sig i banaliteter, i klichéer eller retorik och börja stamma. Med ena armen skisserade han i luften ut en vid cirkel, en hjälplös bild av det miss-handlade och splittrade jordklotet, arma Tellus där ännu ingen enhet och ingen enighet fanns, sådan han drömde, då drömmarna förde honom med sig och det drog kallt, välgörande friskt om hans huvud.

— Rätt, sa Rex, då Ivar lite flämtande teg. — Jag tyckte om att du sa rättvisa, att du inte sa medlidande. Rättvisa är den enda utgångspunkt från vilken man kan bygga framåt. Tålmod är det nästa — men inte för mycket! Men ser du, medlidande, ynkande av de så kallade små och så erbjudande av små plåsterlappar . . . När jag var barn och far ännu levde och gjorde livet surt för oss, brukade en dam, jag har glömt vad hon hette, men hon besökte de behövande och Gud ska veta att vi var behövande, så hon fann oss lämpliga. Där klev hon på och skulle ha reda på allting om oss, vad vi åt och om barnen var välartade. Och så lovade hon oss julpaket eller la en tia på bordet, rätt förnämt, jag ser det precis. Visst var allting välkommet, men till sist körde mor ut henne. De kommunala institutio-

nera är inte mycket bättre, allt känns i alla fall som nåd. Och det är just nåd vi måste undvika. Känslotänkande, undanflykter, mutor åt sjuka samveten — och fordringar på tacksamhet! Ända till politikerna skäms inte att stå och hålla tal om hur förträffliga de är och hur bra de ordnar... Det skriks om att det i Sovjet finns så stora skillnader i levnadsstandard. Men det är ju klart. Alla människor är inte lika och somliga har andra kvalifikationer än andra, somliga har utomordentliga kvalifikationer och måste få en tillvaro därefter, om man ska ha nytta av dem. Men ända till den uslaste där vet att han inte tjänar någon herre, ingen herr X. eller Y., bara kommuniteten. För resten tror jag att vi här i landet skulle sköta ordningen bättre än de, och gärna för mig lite annorlunda för vi har andra förutsättningar, historiska med mera. Det rubbar inte principen.

Nattens dunklaste timmar var gångna, över en österåttad gata ljusnade det i bakgrunden, skimrande som ur en ännu dämpad osynlig strålkastare, milt och välgörande för ögat. Ett ensamt, ännu inte lövat träd tecknade med omedvetet artisteri sitt fina gallerverk över morgonaningens pastellfond.

— Jag var i Danmark, sa Rex plötsligt.

Detta var något Ivar visste att vännen aldrig ville tala om. Han vågade inte se på Rex, delvis för att inte skrämma honom ifrån att fortsätta, bokstavligen höll han andan.

Det finns inga hemligheter och det hade också talats en del om Rex Lundgrens avresa till Danmark ett par

är förut, eller när där varit som värst. Men ingen talade högt om det, så stor respekt hade Lundgren med sig och han ville ju ha tyst.

Emellertid skulle det ha varit väldiga uppträden i hans hem. Nu hade bröderna i sitt anletes svett burit lillebror fram till studenten och han hade fått välja själv: läkare ville han bli. Han ska få som han vill, hade bröderna sagt och nog ska vi jobba honom fram. Hugg i! Och så kommer den fan och bara dekreterar: Jag ger mig av till Danmark. — Har du tappat förståndet? — Tvärtom, påstods Rex ha svarat. — Det blir i alla fall ingenting av och hör sen. Inte ett öre till sådana äventyr!

Men Rex hade på något vis kommit samman med folk ur motståndet därborta och till och med med en av dem som hade stora ansvar. I Köpenhamn skötte den mannen sitt vetenskapliga arbete på laboratorium och endast få, mycket få hade en aning om vad han verkligen sysslade med. En halv natt skulle Rex ha suttit samman med den dansken på hans hotellrum i Stockholm, där han bodde under täcknamn naturligtvis, och efteråt begrep Rex att den andre i synnerhet velat känna honom på pulsen och avgöra om han dög. Sedan hade han kommit med, han hade godkänts.

Bröderna trätte och modern bad, men Rex hade inte givit med sig. Det berättades att han fått pass som varande dansk medborgare men född och uppvuxen i Sverige och det berättades att han varit med där det gått som hetast till. Särskilt skulle han ha sysslat med den illegala trafiken sjöledes och med illegal post.

När han kom hem, skedde det därför att han fått en skottskada och legat på sjukhus och visserligen var han någorlunda återställd men ännu svag och skulle då ro upp sig i hemmet. Han mottogs surmulet och ingalunda som en hjälte, bröderna begrep inte vad det hela gått ut på, eller vad det sannerligen inneburit. Och så hann Danmark bli fritt och Rex återtog sina studier. Bröderna hade varit arga, men de höll på "lillen" i alla fall och fram skulle han.

— Du begriper, sa Rex så lugnt som om han talat om det kaffe med dopp de tidigare druckit, nog visste jag att min insats inte kunde bli mer än liten. Men handräckning behövs överallt och vi är i grunden ingenting annat än livets handräckningsfolk allihop, även de som pyser värst. Och jag vet att jag gjorde rätt. Man kan veta det liksom alldeles bestämt, underligt nog. Det är inte fråga om att granska för och emot, man bara vet. En inre röst, säger folk, och det är nonsens. Men visshet har man. Jag var inte hatisk, inte ett spår då jag gav mig av. Sedan blev jag det en liten tid, men det gick tillbaka. Jag tror inte på hat, utom att jag hatar våld — och det lärde jag mig just där.

Genom tillfälligheter, fortsatte han och nu pressade han rösten, och nu kom kanske det han så ogärna talade om — råkade jag alltså få biträda vid en likvidation. Du förstår, en avrättning. Det gällde två skurkar av format och bort måste de . . . Men kärnan är ändå inte att sådant ska bort, utan att det inte ska få uppstå. Dödsstraff är ändå bara legaliserat mord. Åklagare, jury, domare, exekutor, ingen av dem undgår att vara

en mördare. Och eftersom jag var med och långtifrån bad för uslingarna, det föll mig inte in och det blev till och med jag som fick ge den ena av dem nådaskottet, vi var inte säkra på att han verkligen dödats, så blev jag och är jag en mördare.

— Men, kastade Ivar fram.

— Håll käften. Det är så. Och jag gör om det utan tvekan ifall likartade förhållanden visar sig igen. Döda eller dödas, där står valet, och då väljer man att döda, det kommer vi inte ifrån. Men därför är det också nödvändigt att sätta in alla krafter på en världsordning som utesluter det vedervärdiga valet. Detta var vad jag lärde mig och det så pass att jag väljer att dödas hellre än jag går ifrån den ståndpunkten.

Vi börjar i samhälle efter samhälle, sa han. Alla är inte lika, alla ska inte gå likadant fram — att börja med. Man får inte tappa ur sikte hur mångfaldiga på jorden vi är, somliga är så kallade färgade och de ska också ha sin chans, fast de för närvarande står sist i kön. Jo du, vi har jobb för hundra år, kanske mer. Var och en sitt lilla vägstycke. Bröderna skällde omigen då jag gick in i partiet, de är gamla gedigna sossar, Per Albins gossar, de spekulerar över löneavtal och sitter på valmöten och utgör en del av den pålitliga massan. Den ska finnas också, alla ska inte vara hetsporrar. Men du, det måste finnas en *tättrupp* också, en som inte har sin utsikt skymd av några som går framför.

Ivar ville äntligen tala, men han kunde fortfarande

inte. Allt skulle blivit lika platt, otillräckligt, livlöst. Och Rex fortsatte bara:

— Du kan kalla det barnsligt, men jag har en liten dansk flagga hemma i en låda. Faktiskt, ingen där vet av den, men jag betraktar den som det värdefullaste jag äger. Den kunde varit norsk, eller fransk, polsk, hur du vill, från vilket land som helst som ställt upp . . . och inte bara armén, men folket, *folket*, som inte går med på att kvävas. Men nu blev det ju i Danmark jag fick mina ögon öppna och nu får man gå över mitt lik, sa han och gav till ett gott skratt, rätade lite på sin något insufficienta rygg, tog av mössan och tor-kade pannan med näsduken. — Jojo, du, över mitt lik, för nu ger jag mig aldrig.

— Så mycket har jag inte talat om mig själv, sa han, inte med någon.

— Du ska ha tack för det, sa Ivar och det skymde i ögonen. Att det blev jag . . . Banalt och armt lät det när ens inre ville springa i bitar. Också över mitt lik får de gå, tänkte han.

Sedan blev det inte mer. De ökade takten, fast ingen av dem frös mer, och gick tysta, tills Rex sa ifrån:

— Nu går vi hem, du, var och en till sitt. Vi har fått tala ur oss en del, båda två, och det var bra. Jag tror att vi . . . att vi . . .

Nu var det sannerligen Rex som gick där och sökte sig fram.

— Jo, sa Ivar och fann ordet med ens, det rätta, det virvlade upp ur hans gömdaste innersta och var

ofrånkomligt: — Att vi nu är *bröder*, det är så du menar.

— Du tog det ur min mun, sa Rex och log. Hela hans lite trubbiga ansikte med den fasta munnen lyste i morgonljusningen. De såg på varandra. Vem ska man lita på om inte på dig — Rex — Ivar.

Ett stycke framöver i gatan körde ett par taxibilar fram mot trottoaren och stannade. När ynglingarna kom närmare öppnades en port och ett festklätt sällskap på sex eller sju personer trädde ut på stenläggningen. Det var upprymda människor, det bildades ett litet centrum av stim och buller mitt i den tysta gatan. Över de andras röster hördes en av damerna ropa gällt och lite hest:

— Jag vill inte fara hem. Han klår mig.

Det blev skratt. Från centrum utanför porten som glidit igen löpte vassare ljud uppåt och nedåt efter husväggarnas rader. Alla talade i mun på varandra och ville bli hörda, men ingen ville lyssna.

— Lugna er lite nu, sa en.

— Inte, inte.

— Jag erbjuder mig att åka hem med Hugo i stället.

— Ja, vi byter karlar, skrek den hesa.

— Ni måste äntligen bestämma er hur vi ska åka, fick en mansröst övertaget.

Chaufförerna satt oberörda och väntade ut oredan. Taxametern markerade tiden. Ivar och Rex hade gått ner på körbanan för att få bilarna mellan sig och sällskapet. Men damen som inte ville fara hem vände

sig om, hennes päls var helt öppen över en urringad vit spetsklänning. Den gälla rösten ropade:

— Se på lille Lenin! Ute och går så här dags. Hej!

Jag skyndar inte på, tänkte Ivar. Jag bara låtsar inte om henne. En full kvinna. Stryk ut bara! Rex och han gick ute på körbanan och hade nu de väntande bilarna bakom sig.

— Är du döv, Ivar? gallskek hon bakom dem. Följ med oss! Ta med den där långa grabben också!

Han sa till Rex:

— Det är min syster.

Hellre röja det, än låta vännen tänka att han hade den sortens damungänge.

Rex svarade inte, låtsades väl inte ha hört.

De hade behållit sin lugna takt, de svängde om ett gathörn och kom ur hörnhåll för det stojande sällskapet.

XI

Hugo Stenbrott fick upp sin hustru i taxin, han tog henne onödigt hårt om armen, hörde henne säga aj och slängde in henne på vagnssätet. Så gav han chauffören adressen och tog själv plats, men inte för nära henne, inte så att det blev någon beröring mellan dem, inte ens kläderna kom intill varandra. Vica hade svept pälsen om sig och han märkte att hon pressade in sig så långt hon kunde komma i sitt hörn.

— Vad var det nu för struntprat du serverade, stod och skrek på gatan, sa han, om att jag klår dig!

— Du skulle gärna vilja göra det. Det har du sagt. Det har du sagt att när du älskar mig så tänker du ibland på hur gärna du skulle vilja göra illa mig, sticka mig med en nål till exempel.

— Ja, det vore det minsta.

— Jag har talat om det för flera stycken.

— Det kan jag väl tänka mig. Men det saknar all betydelse, för ingen tror på någonting du säger... Just en nål, tänkte han och märkte själv hur hans ansikte sammandrogs av den lätta spasm under ögonen som infann sig ifall han blev upphetsad eller nervös

eller bara uttröttad och som han inte tyckte om att andra observerade.

— Varför följde inga med oss? frågade hon tonlöst som någon som håller på att somna.

— Nej, jag sa ifrån. Ser ni inte att min hustru är full? När du till på köpet började ho efter de där två pojkarna, trodde de mig.

— Det var ju Ivar.

— Jag antar att han skämdes för dig. En syster som . . .

— Håll mun nu.

De var så gott som framme och han kunde lika gärna ignorera henne. Bilen stannade, han måste hjälpa ut henne. Vänta nu, sa han medan han betalade. Så fick han in henne genom porten. Det var ingen fara med henne, hon gick alldeles stadigt.

— Jag är inte ett spår full, sa hon också. Det är jag aldrig i sällskap, det är bara när vi är för oss själva som det behövs.

— Ja, det piggar upp dig, sa han och öppnade tamburdörren. Stig in, vet jag!

Om jag fort skulle ta hissen ner igen, tänkte Vica, kanske bilen ännu råkar stå kvar eller en annan kommer, och åka till ett hotell och vara i fred och ja, Gud, han skulle inte ens bli arg! Men det skulle inte kunna hemlighållas. Det skulle nu bli tredje gången . . . Fru Stenbrott måste ge sig av från sitt hem mitt i natten för att inte bli misshandlad! Det åtminstone skulle reta honom.

— Marsch! sa han och föste in henne.

Det var ett stort rum, inrett i hypermodern stil med smaragdgrönt dominerande. Det klara tidiga vårmorgonljuset föll generöst in genom fönstren utan gardiner. Framför fönstren stod ymnigt med krukväxter, praktfullt blommande azaleor, drivhusdrivna rosor. Vica tog av skorna, som gjort illa henne hela kvällen och gick runt i bara silkesstrumporna, det var skönt på den mjuka släta, smaragdgröna mattan. Fötterna brände. Den nya spetsklänningen hade också förargat henne hela kvällen, den satt åt helsike, hon borde ha provat den en gång till: men å andra sidan borde väl modehusen kunna leverera en sak ordentligt! På ett bord stod Hugos senaste nyinköp, en liten utsökt kinesisk vas, *famille verte*, hon kunde inte låta bli att tycka den var vacker, men hon hade sagt att i detta rum vill jag inte veta av antika saker, det har jag sett nog av hos föräldrarna.

— Du får ta in det här i ditt rum, sa hon.

Hugo stod borta vid barskåpet och blandade ihop något och svarade inte.

— Vad mixtrar du med?

— En drink åt min älskade. Jag gör henne min kur innan jag friar.

— Om du bara själv anade hur platta dina uttrycksätt är! Fria du, försök!

Därmed hade hon hunnit till dörren åt sitt sovrum, gled som en ål in och slöt den efter sig, låste, drog för draperiet, en beställd broderad vävnad från den mest iropetvarande textilkonstnärinnan och hörde efter ett par minuter Hugo ta i dörrvredet. Idioten!

— Vafalls, sa han argt. Hon svarade inte. — Jag slår sönder dörren. Hon svarade inte, satt på sin säng och gottade sig. Han hade inte vetat att hon skaffat sig en nyckel i stället för den han tagit bort. Inte bara en för resten, utan tre stycken, så kunde han en tid få hålla på och ta bort ideligen, ideligen. Han hade druckit mer än hon och sådana nätter kunde han vara het på gröten. Hon kom ihåg ett par tillfällen då de varit asfulla båda två. Otäckt.

Tänka sig att de ibland kunnat ha det så bra, så ljuvligt, han hade kunnat vara öm också, uppmärksam, oegoistisk, alltigenom rar... Men det var sällan numera, nästan aldrig mer.

Han därute insisterade inte, dörren slog han inte in, skandal var han rädd för, vid ett tillfälle hade klagomål kommit från dem som bodde inunder och han hade funnit det obehagligt. Där hade hon en liten triumf.

Vica klädde av sig, den vita spetsen hamnade på golvet, under klänningen hade hon burit så gott som ingenting. Hon såg på sig själv i den stora spegeln, väggfast från golv till tak, men ouppmärksam, av blotta vanan, en kontrolltitt.

Så skönt att ha självlockigt hår och kunna åstadkomma ett litet vackert runt huvud à la Titus, kallade Hugo det, och Vica hade sett efter i en uppslagsbok. Där fanns att välja mellan Titus, en medarbetare till Paulus, en person som i herdabrev varnats för irrlärer och gagnlösa ordstrider, samt Titus romersk kejsare, kallad människosläktets älskling, enligt boken. Båda var lika fjärran från Vica, bibeln läste hon inte,

Roms historia hade hon glömt, men till kejsaren fanns en bild, där han förekom i profil med kort, småknollrigt hår och tjock hals. Den tjocka halsen till trots måste Hugo ha menat honom, människoälsklingen. Möjligen fanns det andra bilder av honom som var mera flatterande, men inte i uppslagsboken.

Vica valde ut ett klädsamt nattlinne, Hugo tyckte om henne i pyjamas, men tji får du, ifall du skulle lyckas ta dig in balkongvägen, en möjlighet, som han ännu aldrig listat ut. Var väl rädd att bli sedd från gatan. Så kröp hon ner i bädden, en bred, fenomenalt bra säng, hon gottade sig i den, kurade ihop sig och gjorde en försmädlig grimas, sedd av ingen, men adresserad åt den där vidriga Hugo.

Brodern kom för henne, sådan han gått förbi dem på gatan. Utan ytterrock, händerna i fickorna som en hemlös, en sådan där som bor under broarna i Paris. Var kunde han komma ifrån?

Det vore livat att ändå ha lite mera reda på hur en sådan där gravallvarlig grabb egentligen är skapt och lever. En lika gravallvarlig nummer 2 hade han haft med sig. De gick som på beting, takt tu, utan att så mycket som vända på huvudet, bara gick förbi och försvann om hörnet. Rätt stiliga pojkar båda.

Sådana där ungdomar, man vet ingenting om dem. Inte ens på den tid då man var jämnårig med dem visste man. I den åldern bryr man sig för resten inte om jämnåriga.

Vica funderade. När hon var sexton sjutton år uppvaktades hon mest av riktiga gamlingar, her-

rar som kom på föräldrarnas middagar. Redan då var håret klippt à la Titus och hon såg mera ut som en yngling än en flicka, slank och lite för platt. Det var kanske just vad de tyckte om, de där gamla grisarna, tänkte hon. Pikant! Hon grävde ner sig i hågkomster. Faktum var att hon aldrig haft en enda pojkvän i Ivars nuvarande ålder eller precis i sin egen, så mycket som hon ändå varit med.

Hon kom ihåg och blev en smula rörd, hur Ivar alltid tydde sig till henne när han var helt liten pys, fyra eller fem år. Då var hon själv alltså åtta eller nio. Vad man fort blir gammal! Den tiden älskade hon den lilla brodern och de lekte mamma och barn och bodde i en grotta, uppbyggd av stolar och filter. Borta, borta!

Ska jag nu bara i evighet fortsätta det här livet med Hugo, mest hat och dessemellan bra. I grunden avskyr jag honom, tänkte hon. Det är ju inte normalt. Ska man vara gift med någon man i sitt innersta avskyr? Och så otäck han kommer att bli som gubbe. Men vad ska jag annat göra? Vart ska jag ta vägen? Jag vill ju inte ifrån honom.

— Hugo! ropade hon högt.

Men han hade nog lämnat rummet därutänför. Mattan gjorde att steg inte hördes. Så var det: han tjuvade aldrig. Det blev alltid hon som fick ödmjuka sig och be om försoning. Det kunde vara nog med det hädanefter.

Hon tänkte: hur lever alla andra? Pappa—mamma? Jag tror att pappa avskyr mamma så att han skulle

kunna knuffa henne utför ett stup ifall han var säker att ingen såg det. Och naturligtvis tycker hon inte ett dugg om honom, fast antagligen begriper hon det inte själv. Stackars mamma, himla dum hon är, det är hennes ursäkt. "Visst håller man av sin man." Hederliga, *anständiga* människor gör så, anser hon.

Men jag, Victoria, Vica är varken hederlig eller anständig och det är många år sedan jag var det — efter mammas sätt att se. Gott om pengar har hon alltid haft, sett mycket folk, rest en hel del, aldrig varit vaktad av en svartsjuk karl, men säkert har hon ändå aldrig gått ett enda steg från den "rätta" vägen. Insyltad i moral, fastbeckad. Att vi barn kom till med passande fyra fem år mellan oss, det måste hon väl nästan fråga sig hur det gått till! Vi är Guds gåvor, det är förklaringen. Och ändå har vi, Guds gåvor, blivit som vi är, syndiga upp till takåsen. Det är bedrövligt.

Men var är felet? Jag för min del skulle gärna vara vad man kallar en bra människa, en duktig en, som hinner med allt. Men hur går det till?

Vica myste lite, kröp ännu komfortablare samman i den sköna bädden med knäna mot hakan. Somna var uteslutet och doktorn hade varnat för sovpulver till överdrift. Om inte annat, slår det sig på utseendet, hade det gamla slughuvudet sagt. Men det var tråkigt, genomtråkigt att fundera över modern. Hellre då fadern.

Om pappa någonsin haft älskarinnor? Det kan du väl inte inbilla dig annat, säger Hugo. Men i så fall har han varit mycket diskret, eller bara roat sig utom-

lands; där gör man vad man vill. Hon tänkte: kanske pappa varit särskilt oerotisk . . . och gav upp ett litet gällt fort nerkvävt skratt åt den gamla historien om flickan som skulle instrueras om livets mysterier och småningom begrep vad det rörde sig om: Jo då, men — *inte* pappa och *inte* mamma och *inte* kungen och *inte* fröken i skolan och *inte* löjtnanten! Löjtnanten var gymnastikläraren som alla svärmade för.

Så fånigt.

"Inte pappa." Nej, jag kan inte ens gissa mig till hur han tog sig ut som ung, innan han gifte sig till exempel. Han ser ju bra ut ännu. Om han någonsin varit kär, öm, exalterad, förhoppningsfull och allt det där . . . och kanske olycklig? Kanske tyckt om någon han inte fick, en som gifte sig med en annan, stiligare och trevligare, och gav katten i de Cottonnska pekunierna.

— Vi har för mycket pengar, tänkte hon plötsligt. Ibland äcklar det mig. Som då jag ser allt vad mamma bara köper och köper, snart får man ploga sig fram hemma för alla dyrgripar och exklusiva möbler som fyller huset. Och vad ska det tjäna till? En sak har man nöje av och tio och kanske femti, men två tusen, det är mani.

Två tusen kronor fick jag utan vidare av pappa häromdagen. Det vet inte Hugo. Han ska få den där fantastiska spegeln från Svenskt Tenn i present. Det blir mycket pengar över ändå. Jag vill ha en svart smal klänning med guldpaljetter, jag vill se ut som en giftorm som går upprätt. Jo, jo, jo, jo, jo, det är härligt att ha pengar!

Hon hade släckt lampan, tände den igen och tog ur nattbordslådan ett par sömntabletter. Hon undrade om Hugo somnat. Hon funderade på att smyga över och glänta på hans dörr på andra sidan gröna rummet. Hon tänkte: Nu är jag på så förbaskat gott humör igen och riktigt hågad att visa min äkta make lite vänlighet. Men nej, man ska ha karaktär för en gångs skull.

Att låsa sin dörr, det var något hon redan tänkt ut under middagen, när hon märkt hur han såg på henne medan han druckit med henne, fulländat oblygt. Men det där intima sättet att se det verkade inte mer som förr. — Hur har vi kommit därhän? Hon bjöd till att i detalj försöka rekonstruera deras första bekantskap och det var inte svårt, det var ristat in i henne nästan timme för timme.

I det sällskap där de först sett varandra kände ingen av dem värdfolket närmare: de hade båda bjudits av en slump. Vi dansade mycket, sa minnet, och han dansade ganska oförskämt, men jag tyckte om det. Vi bröt upp innan tillställningen var slut och följdes åt. Ännu visste jag inte riktigt vad han hette och än mindre vem han var, han kunde ha varit hyrd för kvällen med hyrd smoking. Det var hans otäcka ögon som blev avgörande. Så ljusa ögon har ingen annan, där är inte mera färg än det blir av ett par droppar bläck i ett glas vatten. Det är ohyggligt vackert med den svarta runda lilla pupillen som ser ut som ett spikhuvud, en nubb, slagen mitt in i globen. Och den kvällen måtte jag ha varit mogen för vad som helst.

Man vet för lite om sig själv och sina funktioner,

tänkte hon: det borde uppfinnas en barometer, någonting som en liten kompass som vägledde en. Den kunde ligga i ens handväska, den skulle kunna göras mycket elegant, till exempel som lock till en puderdosa. Och när den visade på storm skulle man ge sig av. Stormvarning, två koner, som de säger i radio. Koner, jag vet inte vad det är, jag ska slå upp det i morgon. Man skulle störta hem, få iskall dusch, dricka kokt mjölk och ta in brom. Möjligen en tråkig bok, en med långa naturbeskrivningar, eller en allmogeskildring.

Hur var det sen?

Minnet rekonstruerade lydigt:

Vi kom ner i en bil. Kysst mig hade han redan, eller vi hade kysst varandra, alldeles fantastiskt, till sist gjorde vi det framför vem som ville titta på, som när han gick ut i serveringsrummet för att ringa om bil och jag gick efter honom och serveringsmänniskorna såg på oss. När jag vill kan jag känna hur härligt det var att bara ge efter och vara hur slamsig som helst. Det var första gång, så där alldeles lössläppt. Kvällens värdfolk har vi aldrig råkat sedan, Gudi lov.

Strax bilen satte i gång sa han: — Jag gav min adress. Du kommer väl med mig?

— Nej, sa jag, inte ännu. Du får ändra med chauffören.

— Inte ännu betyder i princip ja. Men varför inte nu?

— Jag vill känna en häftigare frestelse, sa jag och jag var ytterst belåten med att ha funnit den repliken, jag tyckte den satte honom på plats.

— Du vill inte bara vara passiv, begriper jag, sa han.

— Du kan uttrycka det så.

— Eller kanske du vill bli våldtagen. Börja med att säga nej. Jag trodde du var käckare än så.

— Nej, sa jag.

— Det saknas inte kvinnor som gärna motser att bli våldförda, men få erkänner det.

— Så du tror att det är mitt fall?

— Tänk efter lite.

— Kanske har du rätt. Men kanske är du inte den rätte.

Det föreföll mig att vi resonerade fullkomligt kallt, angenämt överlägset. Men det var bara han som var kall, trots hans ögon blivit ännu ljusare än förut och den lilla spasmen under ögonen kom fram. Så där dillade vi fram och tillbaka och jag sa till slut:

— Du resonerar bort hela ens . . .

— Ens vad då? Tala ut.

Det ville jag inte. Plötsligt blev jag blyg för ordet kättja, ett så erkänt ord, jag som hela aftonen varit hur fri som helst. Han hade gjort mig blyg.

— Men min . . . *lust*, poängterade han, den har i varje fall inte kommit bort. Följ med bara! Vi var vid hans port. Jag såg att det var ett bra hus. Lyckligtvis, eftersom jag fortfarande inte riktigt visste vem han var. Kom, sa han också i hissen, det här passar dig bättre än du tror.

Rätt skojigt att ligga och tänka igenom alltihop igen.

— Vad tycker du om min lilla Elias Martin? var

det första han sa. Jo, sa jag bara fånigt, jag kom inte ens ihåg vad en Elias Martin är för något. Där skulle mamma rätt sig bättre . . . Hugo var långsam med allting, vad man ändå kan minnas tydligt! tänkte hon och sömnpulvret började sakta verka. Han tog så omsorgsfullt av mig kappan, eller om det var en cape, som om den varit av glas, fyllde långsamt likör och annat i ett par raffinerade antika bägare, hämtade is och hade mig att dricka för mycket. Han höll mig om nacken och stälpte drycker i mig. Han var så ogenerad som om jag besökt honom för tionde och inte för första gången och dessutom inte varit en för honom nästan obekant dam. Av sprit och upphetsning, ja, av överrumpling också var jag till sist alldeles i händerna på honom. Själv verkade han inte det minsta upphetsad, det mindes jag morgonen därpå, bara oerhört målmedveten.

Jag skrek nej! Men det bekom honom inte. Som en kanin framför en orm hade jag blivit . . . Underbar, sa han om mig och nog är det barockt, men det smickrade mig till den grad att jag skulle ha krälat för honom om han begärt det och jag tror det avgjorde allt. Jag är och var ändå ganska van vid smicker. Underbar! Dessutom ett ovanligt banalt ord.

Hem kom jag inte förrän till lunch nästa dag och sa att jag stannat över natten hos Kate. Antagligen trodde mamma mig inte, men vad skulle hon göra? Vi hade druckit te, Hugo och jag, vi hade knappast sovit. Han hade morgonsol i sin lilla dublett med minimal kokvrå, det var lustigt att se honom pyssla

där. Medan han tog fram kex eller marmelad såg jag mig äntligen omkring, på hans famösa Martin som var från 1782 vill jag minnas, annars var allt högst modernt. Martin sålde han sedan och gjorde en god affär. Men den morgonen tänkte jag, det står ännu fullkomligt tydligt för mig: han har pengar, det är bra, då behöver vi inte böna hos föräldrarna. Jag visste genast att jag ville ha honom och ingen annan, det var så.

På ett bord låg en liten tunn men elegant inbunden samling essäer, författare: Hugo Stenbrott. Om flamländska målare. På det viset fick jag veta vad han var för en gök.

Och sedan, sedan. Jag kunde den tiden knappast existera en dag om jag inte sett eller träffat Hugo. Det är väl bäst vi gifter oss, sa han och det var ju dit jag ville: ha honom fast. För mina pengar skedde det inte, jag tror inte det, jag ville inte tro det. Han jobbade en del, konst och annat och alltid hade han pengar och slösade som det föll honom in. Men man kan aldrig veta. Vem kan man lita på, då man är Jakob Cottonns dotter?

Vica vred sig i den goda bädden, sömnmedlet hade verkat men verkan tycktes nu gå tillbaka. Så är det: man ska passa på under den stund då man verkligen blivit dåsig. Det gör man ju aldrig. Hon tänkte, funderade på att gå upp, spetsklänningen borde inte ligga på golvet, men hon gitte inte, släckte igen.

Hugo, Hugo. Trots sitt avmätta sätt har han ett förfärande tycke, sex appeal, kalla det vad man vill. Han

säger det själv, blygsam är han ju inte. Jag får vem jag vill, heter det. Ibland är jag så svartsjuk att jag kunde skrika. Som i kväll. Och nu! Jag försökte göra honom svartsjuk med den där brasilianaren som ser ut som en brun nolla i ansiktet, men det var för genomskinligt.

Hon vred sig om och om igen i denna bädd som börjat övergå till plåga. Hennes fötter brände ännu efter det myckna dansandet i trånga skor och hon kved.

Men när började han egentligen roa sig med att pina mig, det minns jag inte ordentligt, funderade hon. Nu kunde inte tankarna längre falla till ro, de var lös-släppta. Hon låg med öppna ögon och såg dagsljuset sila in under rullgardinen. — Så stygg han kan vara, låta mig vänta, låta mig oroa mig . . . och så ringer han till mamma och låtsas själv vara orolig. Vilken bluff! Eller säger inför främmande människor att jag inte vet vad en pilaster är eller vem Pestalozzi var eller Disraeli. Det visste jag ju heller inte, men andra gånger kunde han ju i stället ha framhållit något jag vet. Nej då. Och den där fasansfulla konserthuskvällen.

Det var Hugo som infört vanan att gå på konserter och han var nogräknad, han gick inte på vad som helst.

Själv hade Vica inte mycket musiksinn, men musik var skönt i alla fall och den kvällen hade det varit skönt. Hon hade varit lycklig att sitta där stilla, tillbakalutad, och något av Haydn hade spelats som berört henne märkvärdigt. Hon hade föresatt sig att bli en bättre människa, lite snällare mot mamma exempelvis,

hur lite synd om mamma det än var . . . eller slå sig på röda korsarbete, eller rädda barn, hjälpa till någonstans. När hon nu tänkte på det, kom tårarna i de svidande ögonen och hon slöt dem igen med ansiktet mot kudden.

Men när konserten var slut, hade Hugo utan vidare sagt: Du, ta en bil, jag ska ut med ett par kolleger. Hon fick inte följa med. Medan de stod och trätte om den saken gick alla andra, de blev de sista som tog sina kläder. Det hade verkat hemskt att gå de två ensamma över den alldeles tomma vestibulen, hela gatan blev tom, hela staden, och hon hade frusit. Hugo sa ingenting mer, lyckades hejda en bil: Se där, godnatt. — Godnatt, du gör det av bara elakhet, hade hon sagt, men jag ska hämnas, det svär jag.

Nog begriper jag dem som mördar, tänkte hon. Men jag vill inte komma i fängelse. Vore man säker på att inte råka fast, blev det kanske många mord. För det mesta blir man ju fast.

Men då det kom för henne att Hugo skulle kunna bli överkörd eller anfallen och dödad av missdådare, hade hon gripits av förtvivlan.

Han kom sent hem den gången och gick inte in till henne. När hon nästa dag frågade vad det varit med honom, satt han med sin avhandling, fullt med papper och fotografier över bordet och han sa bara att efter den musiken hade han inte velat vara tillsammans med henne. — Vem hade han då råkat i stället? — Ingen, sa han. Hela det här äktenskapet är misslyckat, sa han.

Om jag slapp ha detta minne, tänkte hon. Allting minns jag, jag kunde ta på min ed vartenda ord han sagt under hela vår tid. "Efter den musiken!" Jag skulle varit ovärdig att umgås med honom sedan han hört den och upplyfts av den! Lyfts över jorden — och över mig.

— Hugo! skrek hon mitt i natten, men naturligtvis hördes det ingenstans och ingenting hände.

Det nyttade inte att hon reste bort på ett par tre dagar, hon hade experimenterat med det. Men det blev bara värre sedan. Det skulle inte nyttat om hon tagit en annan karl, vem som helst. Men jag kan inte, tänkte hon så klart som om hjärnan med trollslag blivit frisk från pulver, sprit, ångest: jag börjar ha äckel för alla andra karlar och inte heller vill jag ge honom anledning att börja på allvar tala om skilsmässa.

Vica svalde en tablett till. Hon föresatte sig att inte tänka mer. Denna tredje tablett skulle väl äntligen klubba ner henne. — Jag vill inte ha slut emellan oss, det är det enda jag vet, och på sitt sätt tycks han också hålla fast vid mig. När vi har det bra, så är jag... underbar. Hans dumma ord!

Hon funderade en stund på att anförtro sig åt någon, söka råd. Men vem? En advokat? Men det var ju inte fråga om skilsmässa. En läkare? Det var undangjort. Hette bara: leva lite förståndigare och skaffa sig något att göra. Ni skulle ha barn. Nej tack. Vi trivs som det är. Mamma eller pappa? Båda uteslutna. Pierre? Honom kan man i det hela inte alls tala med. *

Så är det Ivar. En tjugo — tjugoett års pojke.

En gång sa Hugo om Ivar att han var den bästa i sällskapet. Den enda av Jakob Cottonns barn som det var något i.

— Tack, sa Vica. Och jag är väl den som det är minst i. Den dummaste.

— Dum är du gunås inte. Man skulle ha en kvinna som vore vanvettigt vacker, dövstum och velig.

— Grottmänniska!

— Nej, då skulle jag också fordra att hon grillade det kött jag bar hem.

— Tur för dig att vi har råd att överbetala ett hembiträde.

Men Vica hade i alla fall belåtet höstat in att han inte fann henne dum. Hon kunde ha sagt att det var tur att *hon* överbetalade etc., för så var det ju. Men hon hade varit hänsynsfull.

Hon grät lite igen, kämpade med frestelsen att tassa över till Hugos rum och helt enkelt be honom inte vara ond, be honom tycka lite om henne, vara snäll. Men hon orkade inte. Hon kände kväljningar. Hon hade druckit för mycket utan att ha märkt det. Snälla goda Gud, bad hon, se till lilla Vica. Jag är så olycklig, varför ska jag behöva vara det?

När Vica vaknade hade hon dräglat på huvudkudden så att den var våt. Hon var klibbigt svettig om hår och hals. Framför henne stod hembiträdet och gjorde frågor om mat. Spetsklänningen var försvunnen.

— Var är min klänning?

— Jag hängde in den.

Hon föraktar naturligtvis mitt slarv, tänkte Vica.

Strumporna hade visst också slängts på golvet, nu låg de släta över en stol, skorna stod under den...

Å, vad jag avskyr ordningsfantaster!

— Var är doktorn?

— Han gick ut för en stund sedan, sa flickan. Vad ska vi ta till lunch?

Hur raffinerat torterande att ligga sjuk och döds-trött och hitta på mat.

— Hitta på något själv, fröken Siri, bad Vica. Skulle doktorn komma hem till lunch?

— Ja sa han, eftersom det var söndag.

— O Gud! Och då är fröken Siri ledig klockan ett eller så?

— Jo. Jag dukar och gör i ordning innan jag går.

Söndag. Bädda, för det hann flickan inte nu. Och plocka ut disken. Och middag hos föräldrarna, till allt annat, den obligata söndagsmiddagen, som mamma aldrig kunde tänka sig att avstå ifrån.

— Var snäll och tänd varmvattenberedaren så jag kan få bada. Var snäll och finn på någon mat själv. Vi måste väl ha ett eller annat ätbart hemma.

— Nej, sa flickan. Just ingenting. Jag frågade i går och fru Stenbrott trodde att vi hade kvar av rostbiffen. Men det är åtta dagar sedan vi hade den och den är minsann slut. Om herrskapet vill ha havregröt och ägg? Ansjovis.

— Te räcker åt mig.

— Det blir inte doktorn nöjd med.

— Å, kved hon i bädden och kastade armarna ifrån sig ut på täcket.

— Fru Stenbrott är kanske sjuk igen.

”Igen” säger hon! Igen. Hon menar: det är aldrig annat. Och om henne anser Hugo att hon påminner om en av Fra Angelicos änglar! Ja, en karikatyr i så fall.

— Var snäll och gå, sa Vica, gräv igenom kylskåpet och skafferiet och alla rum och ordna för doktorn, jag måste ligga en stund ännu.

— Men badet då?

— Senare. Gå bara, gå! Jag hoppas vara död innan kvällen. Vad är klockan?

— Tolv.

— Kom inte doktorn in här innan han gick ut?

— Det vet jag inte.

— Var han tidigt uppe?

— Det vet jag inte. Han kom ut i köket vid elva-tiden och sa till om te.

Flickan var på väg ut. Lunchtid var klockan ett och vad det nu kunde bli för mat, måste den styras om.

— Ha inte så bråttom! skrek Vica. Jag vill också ha en kopp te. Starkt. Lunchen får vara för mig. Lilla snälla söta, ta upp en sardinlåda, det tycker doktorn om. En hummerburk. Burkar måste vi väl ha fullt upp, för katten.

Hon sa inte för fan, man måste trots allt visa lite värdighet.

Jag får inte gråta, tänkte Vica. Då kommer jag bara att se gräslig ut. Och den där Fra Angelicoängeln, det är inte så dumt påhittat, men som hon verkar liknöjd. Om man slapp henne! Om någon annan fanns, en som brydde sig om mig! Hugo gillar de alltid, fast

han knappt säger ett ord till dem, men hans artiga sätt, förstås.

Flickan gick. Det rasslade i tamburlåset: Hugo kom hem . . . Ska jag låtsas sova eller vara klarvaken, rar och på gott humör?

— Hu-goo!

Det dröjde lite och hon hann burra till håret, så kom han i dörren, snygg i blå cheviot, rakad, fin, och såg ut som om ingenting alls hänt eller sagts kvällen förut. Fönstrets rullgardin var uppdragen, när det kan ha skett, han vände sig ditåt och den starka vårdagern föll rätt in i hans onaturligt ljusa ögon med den lilla svarta pricken mitt i.

— Du skulle skynda dig lite och laga att du kom ut, sa han. Vi skulle kunna ta en runda om Djurgården.

Alldagligt. Alldagligt som om ingenting hänt eller sagts. Inte något god morgon, inte något hur mår du, har du sovit? Inte ens: du fore väl av frisk luft. Ingenting. Står och tittar ut genom fönstret och röker, ser sig om efter askkopp, slår av askan med en liten knyck och lämnar rummet igen. Inte ens den lilla nervösa ryckningen vid ögat.

Han är totalt färdig med mig, tänkte hon. Det var första gång den tanken kom för henne och det skedde som om hon träffats av ett slag för pannan. Hon slöt ögonen, krökte rygg, kröp ihop kring en dittills okänd förtvivlan, för ohygglig att kunna ta sig uttryck i jämmer.

Vica steg upp och gick själv till fönstret. Snyftningar som tunga massor av något tjockt, vällande, översvämande, steg upp inom henne, vågmassor vältrande över

varandra och nödvändiga att hålla tillbaka. Det kunde hon också. Hon stod stilla och stirrade rätt ut också hon. Men genom fönstret såg hon ingenting. Vad gapade han nyss efter? Ingenting fanns att se. Moln har man väl sett i hela sitt liv. Minnet av en bok skymtade, där en hel sida eller mer ägnats bara åt att beskriva moln. Hon hade hoppat över det, men vilken svada i alla fall . . . Och här: en gata, en balkong, på vilken en människa i städförklä trädde ut.

Om balkongen lossnade från husväggen, föll och föll, tills det blev en krasch på trottoaren. Vica väntade i spänning. Skynda dig, människa, gå in, det kan ju hända när som helst. Om det ville hända ändå! Om något ville hända. Något som inte alls angick hennes eget. Något som skakade liv i en. Om människan stod kvar och föll, hon med? Hur det skulle kännas att se något sådant? Hemskt, naturligtvis — men liv i sig fick man.

Inifrån våningen hördes ingenting. Hugo hade väl gått in i sitt rum. I arbetsrummet med det stora bordet översållat av allt hans moj. Och så divanen i hörnet, där han för det mesta sov. I början av äktenskapet sov han hela natten med henne, i hennes breda säng, den räckte bra till, även om man ville slippa ligga nära.

Nu kom vågen av tjocka kvävande snyftningar tillbaka och upp igen. Hon svalde och svalde för att få ner dem och lyckades.

Jag måste klä mig, tänkte hon. Fort. Kall dusch. Och vara rar och på gott humör. Jag mördar honom hellre än att släppa honom.

XII

Till middagen kom Vica och Hugo sist, som vanligt. Från hallen där Vica fiffade upp sin make up hörde de Pierre flinande mässa därinne:

— Det hjälper inte att han vräker sig i stans finaste bil, han ser i alla fall ut som en fotgängare... Rör inte vid mig mamma, nerverna sitter utanpå kostymen hos själfulla människor.

— Nonsenskvarken är i gång, anmärkte Vica. Men då Hugo ingenting sa, vände hon sig med en graciös rörelse emot honom, såg strålande på honom och log:

— Du, sa hon, det syns väl inte att jag gråtit?

— Har du gråtit?

— I natt, ja.

— Vi går in nu.

— Är du snäll? Älskling, bönade hon.

— Utomordentligt, sa han och speglade sig i sin tur som hastigast. — Vi är sena.

— Gud, vad du ser bra ut, mumlade hon intill honom.

Det såg han inte ut att ta illa upp. Så där har jag krusat honom hela dagen, tänkte Vica. O Gud, o Gud!

Därinne gick de runt och Vica kysste alla, det hörde

till, men kunde knappast kallas kyssar, bara ett ansiktes närmande till ett annat, utan innebörd.

— Lilla Vica, sa modern, myste sitt meningsfulla leende utan innehåll och förde ut de välformade läpparna till välkomsthälsning åt den älskade dottern, utstötande den obefintliga körsbärskärnan.

Hon har bestämt sig för pälsen, tänkte Vica.

— Hej lilla pappa. — Far och dotter klappade om varandra. Jag är i alla fall den han bryr sig mest om, tänkte hon. Han är en raring på sitt vis. Om han inte vore så beskedlig. Det är underligt att han ska vara en kniv i affärer, det säger alla. Om inte skatterna vore, skulle han vara rik som ett troll, han vet ett år i förväg hur det ska gå med allting viktigt och så håvar han in. Det måste vara en specialbegåvning liksom med lärdomsljus som bara kan en enda sak världsberömt bra och är borta i allt annat.

Herrarna var i smoking, mamma höll på det och ibland var man ju också lite fler, ett par kusiner Probst kom ofta eller svägerskan Albertas svåger Tuneld, förra justitierådet, en prydnad var han visade sig. Men Ivar, stilig pojke med sitt uppåtstrukna mörka hår, konstaterade Vica, var ensam i kavaj.

— Ska inte vår lille Gandhi klä om sig? sa Pierre som stod framför den antika venezianska spegeln i sin fabulöst välsittande kostym av årets modell och rörde lite på höfterna för att se efter att klädet ingenstans tog veck.

— Vi ska strax till bords, sa Agnes resignerat. Om

Alberta är snäll och ursäktar min son. Ivar vet ju att jag håller på smoking.

— Förlåt mamma, sa han och tänkte på att han ämnade låta denna söndagsmiddag hemma bli den sista.

— Jag ursäkta? Bevare mig, för min skull får Ivar vara klädd som han vill, sa faster Alberta givetvis, ty hon var frisinnad och framhöll det också till leda, reflekterade Vica. Hon var hungrig och så trött ännu att benen knappt bar henne. Hugo och hon hade gått en Djurgårdstur som på beting, rask takt och knappt ett ord. Alla i salongen stod, Pierre gick fram mittpå golvet under takkronan och började underhålla.

— Pirre och vännen Pilatus var på premiären i går, berättade han och skrattade i förväg. Och där tjuvlyssnade vi på två av de förnämliga kritikerna, dom där som kallas ledande, fast inte leder de mig någon vart. Vad tycker du? sa den ena. Pretentiöst och por-no-gra-fiskt . . . förlåt, snälla mamma! sa den andra. Men det kan du inte skriva i din tidning, inte så fula ord, sa ettan. Nä, jag kommer att sätta att pjäsen i all sin hm . . . lätta frispråkighet, det är väl som hittat, bärs upp av ett sällsamt djup . . . Sällsamt, det är ordet när vanliga enkla dödliga gäspar ihjäl sig. För, sa han kritikern, den åsnan ska ju in i akademien, han är redan bliven tabu.

Alla visste att Pierre troligen inte alls varit på premiären och bara mamma skrattade svagt för att få in en ton av lite mera munterhet i sällskapet. Men

Pierre hade fått bris i seglet, så liten den än var, och fortsatte förligt:

— Det där vara bara ett stickprov, sa han. Jag hoppas alla vet vad ett stickprov är, mamma. Man tar i högen och får upp ett exempel och sedan vet man att alla i komposten är likadana. Och det är de. Alla spelar dubbelt exakt på samma sätt. Ljug, ljug! Somliga är tabu, då ljuger man åt ett håll, andra inte, då ljuger man motsols. Inte i *våra* kretsar, nej då, men i alla andra.

Nu skrattade han för fullt och tog ett par smått dansörmässiga steg under takkronan. Hans rörelseschema var effeminerat och han la an på det också.

Så vidrig han är, tänkte Vica. Så vidriga vi egentligen är allihop. Det otäcka är ju att han har rätt... i det sista han sa. Om ljugande.

— Till bords, mina vänner, manade Jakob. Han förde ut sin syster och tog i förbifarten Vicas ena hand för att få henne på sin andra sida. Han tryckte lätt den lilla kvinnohanden och ovanligt nog besvarade Vica vänligheten genom att hastigt föra faderns hand upp mot sin kind och ett ögonblick hålla den kvar där.

Minsann ska jag inte börja bli en snäll människa, tänkte hon och vid bordet lutade hon sig framåt för att börja genast och med sitt bästa tonfall höra efter fasters hälsa och hur det gått med influensan.

Faster Alberta Tuneld, en ståtlig dam, lite äldre än pappa, mycket bra i sin svarta sammet med äkta spets framtill besvarade frågan och så tog hon ledningen

genom att konversabelt säga, vänd till bordssällskapet i dess helhet:

— Jag var själv på den nyss omnämnda premiären i går, det var en storartad afton. Till och med premiärpubliken var gripen, det vill mycket till.

— Just det, sa Pierre, något för djupingarna, det är ju vad jag säger. Sådana där som grubblar över vår värld.

— Det är inte fråga om att grubbla över den utan att försöka förbättra den, sa faster lika konversabelt.

— Tänk att när faster säger det, ser Ivar ut som den där lilla gossen som trolleriprofessorn lyfter upp på estraden och inför allt folket tar en kanin ur näsan på. Titta bara.

— Retas inte med Ivar, vädjade mamma.

Ivar sa: — Snälla mamma, låt honom hållas, om det kan roa honom.

— Rätt svarat, lillebror, Pirre är också en människa med människans oförytterliga rätt att yttra sig och ha lite livat.

Under tiden hade faster vänt sig till Hugo, en studerad karl och sagt något, fortfarande om världen, som Vica inte lyckats uppfatta fastän hon lyssnat och hon såg Hugo ge ifrån sig ett behagligt instämmande, fullkomligt falskt småleende.

Hugo tycker inte om sin hustrus familj, Vica vet det nog, han gör ingen hemlighet av det. Pappa kunde du väl ändå . . . Jo för all del, din far är bra, svarar han luftigt då hon vädjar. Hugo är inte ens smickrad av

att ha blivit släkt med Probstarna, mammas familj, de har ändå ett fideikommiss med ett av hela landets intressantaste slott. Det är sant att slottet står i det närmaste tomt eller är i det närmaste obeboeligt och att de alla lånar av pappa utan att någonsin betala igen ett öre. Men förnäma är de i alla fall.

Vica lyfte blicken mot porträttet av riksrådet greve Probst i peruk som dominerade matsalen i nästan kroppstorlek och gjorde rummet mörkare och tyngre än det behövt vara.

Är jag själv vidare förtjust åt härstamningen? tänkte hon. Nej. Jag ger den blankt katten. Jag undrar om pappa någonsin tyckt det betydde något att gifta sig fint. Antagligen. Han fick vissa förbindelser. Nej, jag har inget sinne för det.

Åter såg hon på Hugo. Han hade generöst kommit till mammas undsättning och berättade saker om en dittills så gott som obekant medeltida flamländsk målare. Pappa tycktes höra på, halvt om halvt, kanske var hans andra halva i Sydamerika, där det påstods att han skaffat sig väldiga förbindelser, Vica hade bara hört det skvallervis. Och mamma lyssnade också och gjorde liten mun och verkade innerligen fängslad. Ha ha!

Men åt henne, Vica såg Hugo alltjämt inte, han kunde lätt ha gjort det, ty de satt nära nog mittemot varandra. — Han är färdig med mig, tänkte hon igen och höll snyftningarna i schack nere i mellangärdet, så att det värkte, men strax därpå, som om han läst hennes önskan, tack, vände han sig till henne med glaset och

hon strålade emot honom och tömde sitt glas till botten: en förtjusande sherry.

Sopptallrikarna togs bort och nya varma tallrikar sattes snabbt fram i deras ställe. Näst bästa porslinet, tänkte Vica, vem är det som krusas? Antagligen helt enkelt pappa, han tycker ju att det där porslinet är så vackert. Då har hon alltså köpt pälsen!

Agnes Cottonn hade extra hjälp i huset varje söndag, kokfru och serveringsmänniska, serveringen gick perfekt, middagen skulle gå av stapeln "som i gamla tider", "som i min fars tid". Fadern, greve Probst hade, ehuru utan all förmögenhet fört föredömligt hus och därmed också lyckats gifta bort sin dotter bra, inte i adelskalendern men bra.

Numera går vi emot revolution, brukar Agnes säga, det finns ingen aktning mer för oss bättre situerade . . . som om vi kunde rå för att vi är det! — och ingen glädje att kunna stå till tjänst, ingen tacksamhet trots allt vi gör. Söndagsmiddagarna har jag skurit ner från fyra rätter till tre för att minska på arbetet . . . och för resten är det som sig bör i kristider. I vår ställning måste man föregå med gott exempel, så många som ser upp till oss.

— Det blir väl champeter? frågade Pierre och tog för sig av poularden, en liten fin bit som han vaktat med ögonen medan den passerade två gäster innan den nådde hans plats, lyckligtvis kom den orörd fram.

— Säg pappa, tror pappa att kullager går upp nästa vecka? frågade han i samma drag.

— Jag vet ingenting om kullager, svarade Jakob. Har du kullager?

— Inte, inte! Lasse-Maja är fattig, han brås bara på Probstarna och livnär sig som de av lån, eller av blygsamma stölder. Men snälla pappa, jag är så intresserad, så. Sitter och lyss till damen med börsnoteringarna i radio varenda dag. Jag tycker hon låter så uppmuntrande, jag har funderat på att skicka upp blommor till henne, hon är nog en skönhet. Hon inger mig hopp om att få stiga i graderna och få rätt att teckna firman Jakob Cottonn, åtminstone innan något nytt hemligt vapen kommer, då vi alla förgås.

Detta var en ömtålig punkt. Ännu hade Jakob Cottonn inte tagit äldsta sonen, reservlöjtnant som han var och snart tretti år, in i firman. Men Jakob satt oberörd och tog för sig av salladen som konstlöst langades runt, till Agnes' grämselse, hon skulle gärna velat ha en människa till för serveringen, men det hade slagit slint. Pierre fortsatte:

— Det brukar stå i tidningarna, i somliga, inte i de anständiga, men jag läser alla, jag är en liten demokrat, jag. Där står alltså: Greve vräker torpare . . . Det stod så om morfar en gång, minns ni det? *Greve vräker torpare*. Möblemanget på backen under störtregn. Gråtande barn.

— Det var alldeles felaktigt, sa Agnes overseende med Pierres förfärande lögnaktighet.

— Husch, ja visst, kära mamma, sådana historier är alltid felaktiga och så får släkten lida. Jag led mycket, jag. Men tänk den dag det står med feta frontespiser

eller vad det heter över texten: *Bankir utarmar son*. Man frågar sig fåfängt vad motivet kan vara . . . Jaja, nu är det sagt, hi hi.

— Barn, barn, klagade Agnes. Låt inte konversationen vid bordet urarta. Nej, det blir ingen champagne i dag, besvarade hon Pierres redan bortglömda fråga.

— Hur sa? Det är så man kan få afasi. Vet mamma vad det är? Det visste jag inte själv förrän i torsdags. Förlorad talförmåga, kan man tänka sig värre?

Nu skrattade Hugo verkligen till.

Pierre vände sig till Ivar:

— Du, skriv in mig i partiet. Jag har tänkt på det länge. Du hör väl själv dit?

— Vilket parti? Jag tillhör inget parti, tills vidare.

— Vad talar ni om? frågade Agnes oroligt.

Pierre fortsatte:

— Ivar ska också dit, var skulle han annars vara? *Bankirsöner övergår till kommunismen*, vilken rubrik, va! Där blir greven och torparen jumbo. Men i går var jag ute med Pilatus och han blev så full att han måste hänga sig fast i en blomma på tapeten för att inte gå i däck och då övergav jag honom och tänkte: Du ska bli en annan och bättre människa, Pirre, sa jag. Till mig själv, förstås. Ingen hörde det, då kan man alltid ta tillbaka. I dag är jag emellertid som klippan Petrus, min namne. Det är konsert på stridstrumpet och orgel inom mig, jag ämnar bli *allvarlig*, sa han och trutade med munnen, en god imitation av mamma.

— Inte för tidigt, anmärkte Jakob torrt. Han hade verkligen lyssnat. — Kom, sa han till mågen då man

reste sig från bordet. Jag har en god cigarr, jag vet att du värderar det. Du känner Pierre, sa han sedan, och bryr dig väl inte om honom, hans jargong.

— Inte det minsta, sa Hugo. Ibland är han ju ganska lustig.

Men Jakob såg inte ut att tänka likadant. Vica kom tätt efter Hugo. Nej, inte bryr Hugo sig om Pierre. Inte det minsta om någon av oss. Hon stack sin hand under hans arm och tryckte lätt till. — Nå, lilla vän, hur har du det? sa äkta mannen, så gick han vidare för att få den goda cigarren av svärfadern.

Man kom ut i stora salongen. Efter söndagsmiddagarna serverades kaffet i stora salongen, vare sig man var många eller få.

Rummet var likt alla andra stora salonger, sådana man får se i de illustrerade familjebladen. Där var sittgrupperna i Louis XV eller Louis XVI, soffa, fåtöljer med tidsenlig klädsel, bord, ett av borden här var tomt och där ställdes den pampiga kaffebrickan som tillhört Sofia Magdalena, vidare naturligtvis de läckra små sekretärerna, bord och consoler av skilda slag, uppbarande sällsynta ostindiska urnor eller Sèvres av tidigt datum. En enastående Boule-klocka som också tillhört någon märkesperson. På väggarna porträtt av slakten, båda släkterna, och utsökta väggpartier över de utsöktaste möblerna med en och annan Roslin eller Chardin eller, i detta särskilda Cottonnska fall, en verkligt berömd Corot. Man kunde också beundra en samling miniatyrer, bland andra av Isabey, som skulle ha tillhört den sista tsaren av Ryssland.

— Det skär i mig när jag tänker på honom, säger Agnes då hon för fram någon gäst till miniatyruppsättningen.

— Är vi släkt? frågar Pierre, om han olyckligtvis är i närheten. Så att det måste skära också i mig?

Faster Alberta satte sig bredvid Agnes i soffan, mycket mycket representativ i sin svarta sammet och juvelbroschen. Alberta är ingen vän av smyckens överflöd, ingen vän av ordnar och titlar, hon är änka efter en på sin tid inflytelserik liberal riksdagsman, ofta påtänkt till taburett, det vet alla, och numera menar många att Alberta själv skulle kunnat sitta där lika bra, men i hennes krafts dagar hade det ännu inte varit moget.

Agnes tyckte inte om Alberta. Hon tog för stor plats, det låg något onödigt myndigt över henne. Om hon varit mera mondän, kunde hon gjort mycken effekt. Nu bara underhöll hon de två andra damerna, Agnes och Vica, medan herrarna hängav sig åt rökning i biblioteket intill, hon talade om sina färder till sjukhus eller centraler för räddade från koncentrationslägren i Tyskland och talade om att bästa terapi under konvalescenttiden var sysselsättning. Hon hade delat ut garner i trevliga livliga färger jämte stickor och virknålar och man hade varit allmänt tacksam.

Alberta visste att svägerskan inte lyssnade mer än med halvt öra, om ens det, dels brydde hon sig inte om konvalescensterapi, dels hade större delen av hennes hörsel plötsligt absorberats av ett svagt men omisskänligt ljud från tjänarområdena: glas som kraschar i golvet, ett oersättligt vinglas antagligen.

— Förlåt mig, kära Alberta . . . Och därmed Agnes ut i god fart.

Vica grep någon förevändning och reste sig också. Men faster höll kvar henne.

— Det vore någonting för dig, min vän, du som måste ha gott om tid, att ta dig an en av dessa vind-drivna stackare.

— Jo, sa Vica, det är klart. Kommer någon hit till Stockholm, så är han eller hon välkommen att hälsa på mig. Det var ju hemska saker. Berättar de mycket om det?

— Jag anser att det är bättre ju mindre de berättar och ju mindre de ser tillbaka. För min del har jag redan bjudit en fransk dam i ungefär mina egna år att resa upp och gästa mig hemma i Ålsten.

— Det var intressant, fick Vica fram ett intresserat tonfall. Men hon kunde bara tänka på Hugo, som gjort sig osynlig. — Vad är det för människa?

— En bildad dam. En madame Fribourg. Jag läste en gång en mycket intresseväckande redogörelse för förhållandena i inre Afrika, skriven av en Fribourg. Det kan ha varit hennes man, jag vet inte. Hon är änka.

— Eller hennes son, sa Vica. Om hon är i fasters ålder.

Vica tänkte: hon är alldeles tidlös, 1845 eller 1945, hur man vill, och kan inte föreställa sig söner som fyllt både tretti och kanske fyrti! Stackars faster, hon är väldigt rar och snäll ändå, svävar i luften. Både pappa och hon är snälla människor, det måste vara från Probs-

tarna vi har fått vår elakhet, Pierre och jag. Men jag undrar om faster Alberta någonsin, någonsin varit det minsta lik mig, skriket, gråtit, burit sig skamlöst åt, följt med en karl hem som man träffar för första gång och inte vet det ringaste om, bara blir liksom galen. Han kunde ha varit en sådan som mördar. Lustmord! Och jag ryser egentligen inte för det, det måste väl föregås av ett oerhört känsloutbrott... Och hur har vi inte sedan haft det!

Kan hon någonsin ha upplevt sådana vidriga scener med honom, Tuneld? Jag kommer inte ihåg honom, men på fotos ser han ytterst ordinär ut. Det är omöjligt att de levtt annat än alldeles slätt och vardagligt och genomledsamt.

Och aborten. Den är också otänkbar här. Faster? O nej, så tokigt... Men jag ville på inga villkor ha barn med Hugo då. Absolut inte, hellre dö. Det var som en fix idé och jag bara hatade honom... Men det är visst så ibland i början av... Och det gick fort över sedan.

Och nu, å herregud, om jag kunde få bli med barn, kanske skulle Hugo förändra sig, börja hålla av mig på allvar. Det har aldrig varit allvar... Somliga män älskar sina barn nästan rörande, jag har ibland sett det. Kanske är Hugo sådan — och barnets mor betyder något nytt för dem, antar jag. Gode Gud, gör mig med barn! Den där lilla aborten spelar ingen roll, det sa doktorn, ni kan få hur många barn som helst. Nej tack, sa jag, och då skrattade han och sa att det får vi se.

— Du hör inte på mig, Vica lilla, sa faster. En lång stund har du sett ut som om du varit i främmande land. Men ni unga har väl era tankebanor som vi äldre inte känner till. Och kanske bekymmer?

Tonfallet blev knappt markerat spörjande för den händelse lilla Vica haft behov att förtro faster något.

— Förlåt faster, men jag tänkte på... Jag måste påminna Hugo om en sak, han har bett mig om det.

Och därmed var hon borta. Alberta smålog, ett världsvist småleende, som ofta gled ut över hennes åldrade ansikte. Så såg hon sig om i den sedan årtal oförändrade, tråkiga stora salongen, så full av vackra ting. I dörren till hallen stod Ivar, den allvarliga gossen, och såg sannerligen ut att undersöka om ingen observerade honom eller om han stilla kunde smita. Nej, min gosse!

— Kom, Ivar, sa faster. Dig får jag aldrig råka. Medan du ännu gick i skolan tittade du ut till mig ibland och vi hade väldiga överläggningar. Men du har mer att göra nu kanske? Intressen och kamrater? Låt mig ändå få höra lite.

XIII

Ivar slog sig ner och Alberta granskade honom. På ett par år hade han utvecklats mycket, det fanns knappt alls något kvar av gosse hos honom. Han har gått igenom något, tänkte hon.

— Kanske har du hört, sa hon, att jag bjudit till mig en fransk dam som haft hårda öden och räddats, man kan säga i sista ögonblicket. En av läkarna råkade få sympati för henne, jaja, ingen förälskelse, hon är en äldre människa. Har ni ingen släkt i Sverige, kom han att slå fram och då mumlade hon något om en mormor. På det viset blev hon så att säga räknad till de våra. Men efter detta låg hon länge nästan oavbrutet medvetlös. Nå, det är ju inte så mycket att berätta kanske.

— Hur så, faster? tvärtom, sa han hövligt.

— Jag är mycket glad att få hem henne. Men ser du, viktigare är ändå att vi alla förenar våra krafter för att rycka upp roten till det onda, fascismen, nazismen.

— Naturligtvis, sa han.

— Det är en plikt för oss alla, sa Alberta och trevade efter bättre brygga över till den tystlåtna brorsonen.

— Jo.

— Talar ni lite politik ibland, dina kamrater och du?

— Ja. För det mesta, tror jag.

Han sken upp lite, såg hon, men visste inte att det bara var åt minnet av nattens långa samtal med Rex, åt glädjen att ha vunnit den beundrade vännen, eller övervunnit hans betänksamhet och veta sig äga hans vänskap tillbaka. Hans broderskap.

— Det var roligt det, Ivar. Man ska ta parti när man är ung, det brukade min man gärna säga.

Ivar satt tyst, han knäppte igen om leendet nyss och Alberta måste åter undra. Där finns något han inte vill lämna ifrån sig. Vad han har blivit hemlighetsfull. Men han ska inte tvingas. Aldrig tvinga.

— Hörde faster bror Pierres skämt om partiet? frågade han tvärt.

— Jo. Pierre har alltid befängda infall.

— För honom var det befängt. Men . . .

— Men inte för dig?

— Nej, inte för mig.

Alldeles tyst. Alberta började fingra på sin spetsjabot. Hon såg inte på ynglingen, hon ville för all del inte genera honom. Ur en innerficka tog han fram ett litet kort: inträdeskort till möte och diskussion kring ämnet: Socialismen en frihetsrörelse.

— Det är i morgon, sa han. Faster är välkommen.

Alberta sa långsamt:

— Jag är uppriktig, det vet du. Jag anser att socialismen är vår tids stora frestelse och olycka. Därifrån är sedan bara ett steg till kommunism.

— Ja visst. Kanske inte med det samma, inte överallt. Men småningom.

— Identisk med den fascism som du väl också vill vara med om att utrota, sa hon inte utan en hetta som var ovanlig hos faster Alberta.

Ivar sprang upp. Där har vi det! tänkte han. Alltid samma slitna argument. Att de aldrig kan lära sig skilja på två ting! Han sa häftigare än han velat:

— Vi ska nog utrota fascismen. Bara inte alla vänliga frisinna själar löper dess ärenden... i panik. Utan att ens begripa det. Var ser faster likhet mellan en härskar- och övermänniskoteori som politisk grundval och viljan att ge alla ett samhälles medlemmar äganderätt till den gemensamma produktionen? Var ser faster likhet mellan exklusivitet och allmänanda? Broderskapet har kristendomen aldrig lyckats genomdriva, det var väl annars Kristi avsikt, och borgarnas franska revolution lika lite. Men vägen har inte därför upphört att vara utstakad. Ursäkta mig, faster.

— Jag ursäktar, sa hon världsvist förstående. Allt ska ha sin tid i en ung människas utveckling, la hon vänligt till.

— Det kan antas att diktatur en gång också måste få sin tid, svarade han och gick till storms, trots han visste att blotta ordet diktatur korsfäste fastern. — En relativt kort tid. Med det stora frihetsmålet i sikte, då vi alla, jorden runt blir en enda mänsklighet, en mogen mänsklighet. Det får väl varken faster eller jag uppleva färdigt. Men det kommer. Diktatur är inget mål.

— Nej nej, sa hon som om hon tackat. Ännu aldrig hade hon sett pojken häftig. Men hon var inte sinnad att ge ifrån sig sista ordet. — Du talar som på ett torg inför folkmassor, gosse lille! log hon. Utbildar du dig åt det hållet?

— Inte särskilt. Jag vet inte... Men hela världen står i dag vid skiljovägen. Det är ju inte första gång i historien och historieberivningen angående vårt 1900-tal kommer i sinom tid att bli märklig, tror ändå inte faster det?

Det svarade hon inte på. Hon räckte honom det lilla vita inträdeskortet tillbaka.

— Tack du, jag går nog inte. Men... du vet ju vem din far är, sa hon en aning högtidligt, med känslan att hon äntligen höll en nyckel i handen: — Genom sin arbetsamhet, sin duglighet, sin stora initiativrikedom och ja, sitt snille har han skapat betydande värden. Han har gjort det praktiskt taget ensam, fast det är sant att han hade kapital efter sin egen far. Vad han gjort, det är detta jag vill komma fram till, det har blivit till gagn för alla, dels genom hans olika donationer och hans välgörenhet, dels genom de stora skatter han ger ifrån sig — och till gagn slutligen åt hans kära och till efterföljansvärt exempel åt hans barn. Har du aldrig reflekterat över detta, Ivar?

— Men tänk om jag tar mig friheten att inte följa exemplet, sa Ivar åter aggressivt. Friheten! Om jag inte vill ha den sorten. Jag kan inte säga faster allt jag tänker, kanske faster skulle bli upprörd och det är onödigt. I morgon är jag tjugoett år, la han plötsligt till.

Det var vad han hela dagen tänkt på och på att han den dagen ämnade flytta hemifrån eller någon av de allra närmast följande dagarna. Det fick inte hindras av att mamma naturligtvis startade ett gråtanfall då hon underrättades om hans beslut.

— I morgon tjuogoett, ja, sa faster och hade blivit het om kinderna. Du säger det så det liknar ett hot. Så stor förändring i ditt liv blir det ju inte.

Alberta var inte van att bli ogenerat motsagd, särskilt inte av yngre personer och hettan på kinderna stack ända upp i örsnibbarna. Men hon hade sig själv att skylla och hon kunde inte känna harm mot brorsonen, den bästa av bror Jakobs barn, den enda som ibland tytt sig till henne och som skänkt henne en smula illusion av moderskap.

Nu kunde det emellertid vara tillräckligt. Men nu var Ivar i tagen och tog upp en ny tråd, stående ute på golvet, på mattan, talande med små korta ovana gester. Och alltjämt störde dem ingen, de var fortfarande ensamma i salongen medan röster mumlade från rummet intill.

— Faster som anser sig inte kunna med orättvisa, är det inte en djungel av orättfärdighet vi mödosamt försöker hugga oss fram igenom? Det är möjligt att man får uppleva en period av reaktion nu, det brukar bli så efter långa krigsperioder. Det är ju farliga saker att släppa loss miljoner soldater, man kan inte bara be dem snällt gå hem efteråt, segrare och besegrade. Allihop har de hunnit fundera medan de låg i bakhåll eller i bunkers eller på tyfuslasarett eller med döden

som enda granne. Man har utnyttjat dem och nu vill de ha betalt. De vill ha ett värdigare liv som betalning. Meddelägarskap i firmorna! sa han och kunde inte hindra att han skrattade till. — Och då är det ju klart att alla de tidigare aktieägarna blir förbaskade och panikslagna och uppådar allt de kan, presslögner och artigheter om vartannat för att få tillbaka livet i de gamla fårorna. Men det är ju stört omöjligt. Faster förstår det nog. Det blir bara strid på kniven och det är möjligt att reaktionen vinner i första rondan, men det spelar ingen roll.

— Ivar, sa hon och bjöd igen till att ta lätt på det, du försöker platta till din gamla faster, tror jag. Strid och kniv, det låter illa i en gammal envis pacifists öron.

— Jag sa bara vad jag tänkte, en liten del av det. Förlåt faster, men faster frågade själv.

— Jo, sa hon rättvist.

— Fred vill vi alla ha, det är klart. Till sist. Interfolklighet och samarbete.

— Ja, jag vill hoppas på samarbete, sa hon. Men brorsonen hade mer att få ur sig.

— Hela världen står vid vägkröken just nu, det är så vi ser det . . . i all enkelhet, mina kamrater och jag, sa han och tänkte på Rex och på samtalet under natten. — Hela världen, vita och färgade. Faster vet väl att ända inne i mörkaste Afrika börjar de röra på sig?

— Jag vet, sa hon.

Och därmed fick Alberta plötsligt åter upp boken av den där Fribourg, kanske man, kanske son till hennes

skyddsling, en välskriven bok, full av intressanta detaljer. Författaren måste ha varit en kunnig etnograf.

Men med ens gav boken nu inte mer ifrån sig bara det fängslande etnografiska materialet, där hade också funnits ett hävdande av Afrikas uppvaknande, av dess frigörelse från vit utsugning, där hade varit tal om ett den svarta kontinentens egetmedvetande, vars utbrott författaren förebådat, förr eller senare. Denne lärde herr Fribourg hade inte skrivit en stridsskrift, hans bok var ingen direkt appell, men mellan raderna låg tendensen klar: Afrika åt afrikanerna. Hon hade accepterat det, ja, med erkänsla därför att detaljerna var intressanta, pittoreska, men utan att realisera att där pekats på en omvälvning av ofantliga mått — förr eller senare.

En besynnerlig motvilja steg upp i henne. Hon hade glatt sig åt att få härbärgera en som hon tänkt sig närstående till det utmärkta arbetets författare. Men brorsonen hade stått där och tvungit hennes världsordning i gungning och nu ville hon komma ur ett dunkelt obehag. Det obekantas obehag. Vantrevnaden inför skeenden, vilkas skala man inte bemästrar.

Inte att jag missunnar afrikanerna... och naturligtvis har de exploaterats, men vad har de inte själva fått?! Och så mycket bråk, så många förändringar på alla samhällens alla områden, då människorna skulle fara väl av bara lite mera förnöjsamhet, lite högre levnadsstandard i vissa fall kanske, och så tolerans.

Hela världen står vid vägkröken, hade brorsonen dekreterat med sin ålders tvärsäkerhet och för honom

var det tydligen en smal sak att omfatta jordklotets miljarder levande människor, deras skilda önskingar och behov, lynnen och riter och samla allt till enhet. I hans vision förenades de och ur denna förening grodde lycka, så långt lycka — ett odefinierbart begrepp — står till buds. Det som Kristus och hans lära och lärjungar inte förmådde, skulle människorna nå genom att nu slå in på en ny väg . . . lik Kristi, såtillvida att den också hette broderskap.

Man ska vara tjugo år! tänkte hon.

Men samtidigt var det henne omöjligt att frigöra sig från föreställningen att visionen som sådan kunde vara bärare av ett sanningsfrö.

Ingenting förbjöd det, om inte möjligen en naturlig mänsklig ondska, som hon aldrig velat tro på. Genom hela sitt långa liv — hon ansåg det vara långt — hade hon stritt mot tanken på ondskan och förnekat den. Ondska var tryck, var brist, var sjukdom, emellanåt förtvivlan för dessa orsakers skull. Gav man bara mänskligheten den rätta chansen . . . möjligen skulle det räcka med ett enhetspråk (hon var intresserad esperantist), eller om man fick kommunikationer, så snabba, lätta och billiga (hon hoppades på uppfinningar), att ännu ingen ens kunde fantisera fram det, så vore mycket vunnet. Kanske trädde också en dag någon gestalt fram som på nytt fick grepp om sinnena och vann dem genom fullkomlig oegennyttia och mildhet. Ingen ledare, men en lärare.

Men ingen Marx, nej tack, ingen Marx!

Några få, mycket få tusental år av vår tid på jorden

känner vi till och många fler tusen återstår. Ivar och hans unga vänner räknar väl inte så långt, de räknar med tretti år eller femti, kanske något hundratal. Och det betyder ingenting, för så vitt deras vision är riktig, om den är riktig. *Om* den kanske är riktig?

Ty jordlivets enda tänkbara mening måste vara att genom seklernas all gruvlighet nå försoning. Annars? Annars — ingenting. Och mot vacuum reser sig all känsla och allt förnuft. Vi måste ha ett mål att se fram emot och tro på det. Han är avundsvärd, gossen, han går rakt fram.

Så långt kom Alberta Tuneld i den stora tysta salongen, medan brorsonen förblev stående framför henne och märkte att hon försvann i funderingar. Hur kan det se ut i en sådan där hygglig gammal dams huvud? Har hon någonsin önskat få vara med om att sätta yxan till roten men sedan givit upp? För att slippa ta emot för mycket obehag och strid, besvär och motgångar . . . och segerberusning? Det kanske finns människor som är rädda också för den, för dess ansvar och för nya mödor som träder fram redan nästa dag? Eftersom stillastående inte existerar. Nej, det kunde han inte gissa sig till.

Ett drag av lidande eller olust hade småningom börjat efterträda det uttryck av drömmeri som han undrat över.

Jag är för trött, tänkte Alberta. Jag börjar bli trött och gammal. I min ungdom var det annorlunda. Visst fanns det kamp: i min barndom trätte frihandlare och protektionister om tull eller inte tull och jag tyckte om att min far höll på frihandeln. Blotta ordet frihet

var en kärt. Sedan gladdde vi oss åt rösträtten för alla, slutligen också för kvinnorna. Det var en stor segerdag. Men jag har också hört till dem som inte kunde föreställa sig krig i Europa, vi helt enkelt förnekade dess möjlighet... Och hur vi arbetade under mellankrigsåren och åter trodde!

Och allt detta betyder så lite nu.

Nu vill de göra om allting från grunden. Grunden är fel, det är vad de menar. En Ivar och hans unga vänner, de tror inte på oss äldre. Med all vår goda vilja, med alla våra år av arbete och god vilja anser de att vi bedragit dem... När jag hör honom tala känner jag bara att jag är totalt tomhänt. Jag som alltid haft händerna fulla! Jag är förbrukad och borta...

Så bitter hon kan se ut, tänkte Ivar. Han vände sig bort för att inte genera, han hade tyvärr troligen varit klumpig på något sätt och sårat henne, stackars faster!

Men Alberta ryckte upp sig.

— Vart tar du vägen? sa hon och han kom tillbaka från en liten utflykt åt Corot till, han tyckte mycket om den tavlan.

— Jo du Ivar, sa faster vänligt, jag satte värde på din öppenhet. Glöm nu inte att till mig kan du alltid komma, även om jag inte skulle dela alla dina idéer. Och säg mig nu, du läser ju på fil. kand., är det inte så?

— Den är strax klar, sa han.

Hur fullkomligt meningslöst att säga allt jag hävt ur mig här, tänkte han och fick fatt i en bunt cigarrer i fickan... Tillåter faster? — och tände en

cigarrett, drog välgörande bloss. En så förbannat bortkastad kväll. Hos denna hyggliga själ Alberta har jag konfronterats med just den reaktion jag stod och gastade om! Alla de fromma själarnas som inte anar att de går Satans ärenden . . . I denna tid finns ingen plats för andra än de som vill slåss. Med nävarna eller med ord och skrift eller åtminstone med sympati.

— Du ser återigen ut som om du stod mittpå ett torg och harangerade folkmassor, sa faster godmodigt och tog det med skrott.

Men se, där kom nu Agnes, lite för röd om kinderna även hon. Mycket riktigt, ett av de oersättliga glasen hade gått sönder och det var naturligtvis ingens fel. Från begynnelsen hade det funnits två dussin glas, beskrev hon, nu hade hon bara två och tjugo kvar. För ett middagssällskap om tjugofyra personer, som utmärkt gick in i hennes matsal, var den vackra glasuppsättningen saboterad.

— Du får låta de två som sitter längst bort vid bordet ha lite olika glas, rådde Alberta.

— Det beror ju på vilka det är, svarade Agnes syrligt. Vet Alberta, det händer nog att vi har gäster av vilka inte en enda skulle tycka om att prickas på det där sättet.

Åå, fy tusan, tänkte Ivar. Prickas! För ett par glas!

— Men Ivar har hållit dig sällskap, ser jag, fortsatte hans mor. Det var ju roligt. Våra barn är dig så tillgivna. Men ska vi inte nu sälla oss till herrarna därinne? Kom för all del med, Ivar lille, du får inte hålla dig så mycket för dig själv.

Stackars grabb, tänkte Alberta och gav brorsonen en försonande nick, tog hans arm och fick honom med in till biblioteksrummet som det hette, ehuru inte många böcker lästes i huset, fränsett de aktualiteter som samlades i Jakobs vardagsrum huller om buller. Här var bokhyllorna möblerade med klassiker i vackra band och en del praktverk samt uppslagsböcker på alla språk.

Mitt i rummet stod Pierre och höll på utsträckt arm en stor kartong med ett par kilo choklad, en raritet den våren. I Cottonnska huset kom mycket gäster och värdinnan mottog ofta tacksamma uppvaktningar i form av blommor, men också eleganta askar med godsaker. Blommorna ställdes i vaser och hade det förmånliga med sig att man slapp köpa så mycket som annars varit nödvändigt. Mamma avskyr att köpa något som hon inte kan samla på, säger Pierre. Blommor vissnar, hu då, deras värde är mycket diskutabelt. Men vart tar de prydliga konfekt- och chokladkartongerna vägen?

Pierre hade undrat, han var inte mindre än mamma förtjust i snask och han hade fått svar: mamma parkerade alltihop i sina skåp eller fina sekretärer och plockade sedan i tysthet i sig innehållet utan att bjuda någon. Pierre hade gjort husundersökning och Lasse-Maja hade redan en gång burit bort ett orört kilo utan att mamma vågat låtsas om dess försvinnande, och nu hade han fått fram en verklig ärkekartong, svartabörsgotter förmodligen, stor skam, men underbara saker. Han gick runt och bjöd och myste, var så goda allesamman, det är mamma som består.

I detsamma trädde mamma in. Hon blev blodröd, det var sällan Agnes rodnade.

— Varifrån kommer detta?

— Från mammas linneskåp, sa Pierre med ett uttryck av utsökt ärlighet. — Inte visste Pirre att hans lilla mamma gömde undan sina gotter för de små barnen. Är mamma lite närig? Oj oj.

Mamma måste hålla god min med allra sötaste mun och låta höra ett smått humoristiskt skratt.

— Visst, sa hon, jag som letat hela förmiddagen. Jaså i linneskåpet? Vem skulle ha gissat det!

— Det gissade Pirre strax, sa han.

Hugo var nog hänsynslös att skratta.

— Det är till att vara om sig, la Pierre ut texten, och det är riktigt Probst, det. Fattiga riddare som sedan Carl XI:s reduktion — tänk en sån kung! — har hänvisats till att snylta sig fram, tänk så hemskt, och ta vad de kommer åt. Det får fina människor göra; alla är glada om de bara visar sig. Kära grevinnan då! Men vi anspråkslösa Cottonns, vi bara strör ut, bjuder och bjuder, jag kan inte mer än sticka in på baren förrän jag har minst sex personer runt om mig. De vet att jag betalar, vi får nog ingenting kvar till slut. Du Victoria, håll med bror! Kan du behålla ett enda öre, att inte tala om en chokladpralin?

— Jag hör inte på dig, sa Vica.

Pierre vet att svinhugg går tillbaka och att han får sota. Mamma är inte alls glömsk och det som göms i snö kommer upp i tö. Körbärsmunnen bedrar och

han kommer på ett eller annat vis att få det surt. Tänk vad hon avskyr honom, sin förstfödda, hi hi.

Värsta synden, mot Helig ande, det är att gyckla med Probstarna och Carl XI, som aldrig tog en vittnen ifrån dem, för de hade ingenting och fick sedan heller aldrig. Men mamma har en gång läst sig till något om Magnus Gabriel de la Gardie som blev av med det mesta, tänka sig Magnus Gabriel de la Gardie, och så började mamma tala om honom, busen där, elfte Carl, tjuven, och småningom började en eller annan okunnig själ tro att han ruinerat också Probstarna. Pierre gick omkring i rummet och flinade för sig själv.

Vica bytte samtalsämne.

— Faster och Ivar, ni politiserade visst därute, det hördes ett ord då och då: gemensam produktion, franska revolutionen, diktatur måste kanske få sin tid. Tror faster det? Eller vem av er rådde på den andra?

— Oavgjort, sa faster gemytligt.

Samtliga i biblioteket inklusive Vica hade ganska mörka groggar framför sig och Pierre var uppenbart upprymd. Vica satt på armstödet till Hugos stora länstol och rörde om i hans hår med små smeksamma fingerrörelser. Det brukade han tycka om. Jag har skött mig fint i dag, tänkte hon. Bara bara varit älsklig och tillmötesgående.

Hugo drog i detsamma huvudet undan henne med en besvärad halsrörelse, en ormrörelse.

— Låt bli mig, sa han. Det gör mig nervös.

Och där kom refrängen då tillbaka, ohygglig som förut: Han är färdig, han är färdig, jag får honom

aldrig tillbaka. O Gud, vad ska jag hitta på? Hon lutade sig fram och viskade in i hans öra: — Men det är just vad jag vill, göra dig lite nervös, jag vill inte ha dig så här kall och frånvarande. Är jag inte din lilla . . . Du?

Då reste han sig och tog mycket naturligt en annan, mindre bekväm plats.

— Sitt här i mitt ställe, kära Vica, sa han konventionellt artigt, alla hörde honom. — Du har suttit fastligt illa här på armstödet. Kryp upp i fåtöljen på ditt graciösa sätt med skorna kvar på mattan.

— Men jag satt intill dig, därför satt jag bra.

— Jo. Det var mycket sött sagt. Tillåter Jakob att jag späder ut groggen lite, den är i starkaste laget.

— Det var Lasse-Maja som skänkte i, generös som alltid, sa Pierre. Lasse-Maja stjal av de rikas fina dyrbara visky och håller rundhänt i glasen åt envar.

Med sin svaga men behagliga röst sjöng han på känd melodi, Ständchen:

*”Full i går,
full i dag,
kanske full i morgon!
Liten pärla då och då
ack, förjagar sorgen.”*

— Du är äcklig, sa Vica.

— Barn, barn, klagade Agnes. Se här, snälla Alberta, lite frukt.

— Kom Ivar, bad Vica och fick brodern avsidet,

så pass att de andra inte kunde höra vad syskonen talade om. De satt ner bredvid varandra. — Du, sa hon, jag är oerhört ledsen för det där i natt, eller i morse. Jag bar mig dumt åt. Du skämdes för mig, naturligtvis?

— Det gjorde jag.

— Ivar lilla, gör inte det. Jag var . . . jag är, å, det gör ingenting att jag säger det till dig, jag var så förtvivlat olycklig, det var alltihop.

— Men kära du då, sa han häpen. Han var uppriktigt häpen, det såg hon.

Jo, nu märkte han att det var något på tok med systemen. Kunde hon vara olyckligt gift? Kunde man bli det så fort? Han visste ingenting, han hade haft för sig att äktenskapet där var bra, väldigt bra, han satt och såg på henne, Vica hade ju varit så förälskad, det åtminstone hade man fått klart för sig och det var bara ett år sedan eller så.

— Inte ska du bry dig om en liten fnurra på tråden, stakade han sig fram på grunt vatten. Förstår du, Vica.

— Nej, nej, jag ska inte det . . . Dumma Ivar, tänkte hon, vad kan en sådan pojke fatta? Han har kanske inte ens någonsin varit kär på allvar. Det är klart att han inte har. Jag — jag var tretton år första gången, men aldrig så som i Hugo . . . Svälja snyftningarna igen, framför allt inte gråta här hemma. Om vi kunde gå upp i Ivars rum och jag berättade alltihop för honom, alla detaljer, hur intimt som helst . . . och jag fick gråta som jag ville och skrika och rulla mig på

golvet. Men han skulle bara säga: kära du, kära lilla du, seså, ta det lugnare.

Hon frågade med återvunnen röst:

— Vem var det du hade med dig?

— En kamrat. En medicinare.

— Vad heter han?

— Lundgren.

— Lundgren. Han såg stilig ut, han såg bra ut. Jag skämdes att han sett mig sådan som jag bar mig åt, just han, en främmande. Det ska du säga till honom.

— Han brydde sig säkert inte alls om det.

— Men det kommer att bli en fix idé hos mig, jag får sådana ibland, när jag inte är lycklig. Du Ivar, sa hon ivrigt, var nu hygglig. Kom någon gång och hälsa på mig. Jag är ju din syster. Minns du inte när vi var små?

— Jo, sa han rörd och såg att hon var vacker och besynnerligt upprörd och bönfällande. Det är synd om alla här — utom mig, tänkte han. Jag måste vara hygglig, det är rätt, jag har det själv alldeles för bra.

— Jag kommer gärna om du vill, sa han.

— Och ta honom med, medicinaren, Lundgren, var det så?

— Ja, Rex Lundgren.

— Be honom! Han får inte tycka det är konstigt. Jag är impulsiv, det kan du säga till honom. Jag vill att han ska se mig annorlunda än då, där på gatan, jag måste ha varit vidrig. Ni kunde komma i morgon. Kom vid tretiden, eller mot halv fyra. Tror du han vill ha kaffe eller te?

Ivar skrattade: — Antagligen hellre kaffe.

— O, jag har gott kaffe hemma. Du gör mig glad!
Lilla söta Ivar.

Hon märkte att Hugo såg på henne och böjde sig fram och kysste sin bror. — Det är många, må du tro, som skulle vilja få en kyss av mig, sa hon övermodigt, och det var ju sant, det visste hon. Rex Lundgren, tänkte hon, ett ovanligt förnamn, jag tycker om det. Rex, Rex . . . tycker du om mig, Rex?

Så satt de tysta. Jag skulle flytta hemifrån i morgon, tänkte Ivar på. Det här trasslar till saken. Men jag får skjuta upp flyttningen lite, det måste jag för Vicas skull, stackare. Hon är åtskilligt överspänd också. Rex kommer knappast att gilla henne.

— Du, sa Vica, se på pappa. Har du märkt så trött han börjar se ut?

— Nej.

Men han hade märkt det. Han märkte det då fadern kommit in till honom för att tala om sitt frånfälle och hur han sedan ville ha det, rena omöjligheter, fullkomligt borta. Och då pappa plötsligt vände sig bort från den röda affischen och utan ett ord gick mot dörren, lite lutad . . . Med ens kom synen tydlig och levande tillbaka. Jag måtte drömma, tänkte han. Ty bråkdelen av ett ögonblick hade han sett fadern igen, just sådan han varit då: just lite lutad, grå i ansiktet. Med affischen bakom sig. Han ryste till.

Jag brukar väl inte ha hallucinationer!

Och där satt de ju alla samlade och fadern var med. Ivar såg honom slå sista askan av en nästan utrökt

cigarr och lägga bort den med en långsam, liksom uppgiven rörelse. Brukar han alltid slå av askan på det sättet? Tänk att jag vet inte. Rummets belysning var raffinerat dämpad, som vanligt, och rökmolnen gav möblernas och de mänskliga varelsernas konturer en säregen suddighet. Så mycket kunde inte tre fyra personer ha rökt, det var mörkret i rummet som suddade ut dem och gjorde allting sjukligt blåtonat och kusligt. — Får jag tända, var han nära att föreslå, men det går väl inte an, det verkar nyck. För resten skulle de andra opponera sig.

— Jag tror att pappa är sjuk, satt Vica och sa intill honom. Under hela middagen sa han inte kick, märkte du inte det heller?

— Nej.

— Du ser ingenting. Jag var på kontoret i går just som alla skulle gå. Jag skulle ha ut lite pengar och då hade han inte varit där på hela dagen. När har det hänt? Visserligen en lördag, men du vet väl hur han kunde ha eld där bak för att komma i väg fort nog och gå igenom posten eller vad det var. Och nu kommer strax sextiårsdagen och firning och bankett... Nåja, det ordnar sig väl. Du, kom alldeles säkert till mig i morgon med den där grabben Rex. Lova!

— Jo då.

Jag kan omöjligt flytta hemifrån ifall pappa verkligen skulle vara dålig, tänkte Ivar. Inte genast i så fall. Inte så omedelbart efter samtalet i mitt rum, det vore brutalt. Om han får för sig att det är jag som gjort honom sjuk. Fast det är ju ändå otänkbart. Jag

är uppjagad i kväll, jag sov inte i natt, jag tänkte på Rex och Danmark. Det året tog jag studenten och visste ingenting . . . Jag får lov att vara lite rejäl mot pappa och jag måste deklarerera ståndpunkt, så att vårt olustiga samtal inte upprepas. Han tog det inte bra . . . Om man bara begrep sig på honom!

— Begriper du dig på pappa? frågade han.

— Ja, han hör väl till de minst komplicerade, svarade Vica och var road åt hans bekymrade tonfall.

— Nej, sa han, det är fel. Tänk att man aldrig tänker på att ens föräldrar kan ha ett förflutet. Man ser dem ju bara medelålders eller gamla. Pappa har aldrig sagt ett ord om sig själv som ung. Farföräldrarna minns vi inte och det är mera mammans släkt vi fått beröring med i barndomen. Faktiskt, pappa har aldrig ens sagt som det påstås om andra fäder: Jag fick arbeta jag, ligga i, aldrig ha roligt, medan ni och så vidare. Å andra sidan kan jag inte föreställa mig pappa som en glad lax, en skämtare. Eller romantisk eller besatt av idéer eller slagsmålslust. Kan du?

— Nej.

— Jag menar förstås långt före mammans tid.

— Varför inte? sa Vica. Men det syntes att hon tänkte på annat.

Ute på golvet stod Pierre och hade gjort kortkonster: ta ett kort, var så god, se väl efter vilket det är . . . Och så vidare. Nu bara fånade han, i huvudsak vänd till Hugo.

— Du förstår, den där jävla Pilatus, Pirre ska göra sig av med honom. Och då ska han bli död. Om ni

undrar vad han dödde av? Bara precis av att Pirre säger ifrån: nu är du död, Pilatus, och så är han död. För Pirre har sagt det.

Faster Alberta vände sig bort med äckel. Hon satt med ett par äppleskal på en assiett i knät och inväntade godnatt-tebrickan som snart skulle bäras in. Det skulle ha sårat Agnes ordentligt om hon brutit upp innan dess, hon eller någon annan. "I min fars tid" sprang man inte hur som helst till eller ifrån bjudningar som det enligt ungdomens uppgifter numera skedde.

Bakom en hopvikt tidning, som han lyfte från ett bord dolde Hugo belevat en gäspning.

Om en halvtimma är vi hemma, tänkte Vica ångestfullt. Hur blir det, hur blir det? Medan hon fick sina ytterplagg sa hon till Ivar med en blinkning av samförstånd:

— Glöm inte! Du lovade.

— Jo då.

Frågande såg Hugo på dem. Men rätt åt honom: han får ingenting veta. Han ska aldrig få reda på att hon gjort bekantskap med Rex. Hon ämnar behålla Rex för sig själv.

Inom henne började ett oväntat uppslag ta kontur.

XIV

Paret Stenbrott gick och Ivar drog sig till sitt rum. Men sedan Pierre sagt god natt och tack för idag, dröjde han sig tyst kvar i kabinettet och öppnade en av montrerna vars lås var glappt, han hade undersökt den saken i förväg. Därinne låg på sammetsklädda skivor samlingen av dosor, snusdosor, pillerdosor, dosor i de mest skiftande fasoner, somliga med ett litet stycke svamp inuti, som man fordom hållt droppar på, luktsalt eller parfym. Det hade sagts att det överallt, i salongerna, på operan, i kyrkan brukade lukta så illa förr i världen att damerna måste beväpnas sig med något att förvillan den fasliga odören med. Pierre var mycket road. Hos Gustaf III gick hovherrarna bara bakom närmsta dörr när de behövde gå avsides, hade han hört.

Det fanns väl hundra, troligen mycket fler små lustiga dyrgripar i montern, för det mesta av silver, dyrbarheten varierade, en och annan sak var prydd med kaméer eller besatt av diverse ädelstenar. Rena gräddkolan alltihop, mumlade han för sig själv och tog på måfå ett napp här, ett där, det märktes knappast.

Han valde inte något han tyckt särskilt om, han tyckte inte om någonting alls här och samlade själv ingenting, men han hade roligt. Om han inte haft fullt göra tillräckligt med att stoppa på sig småsakerna, skulle han gnuggat händerna av bara nöje. Han stal ingen annanstans. Bara här.

De har för mycket, det är osmakligt, resonerade han, och så retar det mamma. När pappa dör, för han dör naturligtvis först, så kommer hon bara att sitta och ruva över sina skatter och bli dummare och dummare. I sin bostad hade han fått ihop en låda full med diverse nätta silversaker och bibelots från hemmet, plockade då och då. Man ska stjäla från de rika, det är rätt, sa han till vännen Pilatus.

Ibland gav han presenter ur sitt hopskrap, lysningspresenter, om det var oundvikligt, eller till Pilatus i veka ögonblick. Därmed var nu slut, Pilatus var en strunt, en pjatt, en potatis, de hade haft en pyramidal träta, en opassande och plebejisk träta, ovärdig åtminstone honom, Pierre Cottonn Probst . . . Pilatus får vara så mycket greve han orkar och, faktiskt, där i alla händelser är det bevisligt, plundrad av Carl XI, men fanns det någon rättvisa i världen borde han ändå vara gatsopare, tänkte Pierre med påkommen hätskhet medan han håvade in en charmant liten silverfisk, vars fjäll var sammansatta så att fisken kunde röra sig och se ut att sprattla då man hanterade den och vifta med sin lilla stjärt. Förtjusande. Den tror jag rentav att jag behåller för mig själv, går och har den i fickan, tänkte Pierre, tar fram den ibland och leker att den

är levande. Det finns minsann människor som är döare än den. Den kommer att roa många.

Om det fanns ett uns justitia på jorden skulle Pilatus vara gatsopare, eller en sådan där karl som går hem och tömmer i omoderna lägenheter. En tid rådde pappa om ett par såna där omoderna och tänk när jag fick för mig att gå dit! Jag är världens son, sa jag och det är ju sant, och de släppte in mig överallt och jag tittade. Torrklosett, det visste jag inte ens vad det var! Men man lär sig. Och blir det revolution, enligt vad mamma inbillar sig, så ska jag minsann laga att Pilatus kommer på sin rätta plats.

Inte ett dugg gör han. Samlar sigill. Är det ett arbete, att samla sigill? Man ska ära arbete, det har jag alltid fått trumfat i mig, men inte kan man väl ära en sigillsamlare?

Men jag, jag sitter ett par timmar dagligen, ibland mer på det jäkla kontoret och får tips av Loodmester eller än bättre av kassörskan, hon Lundin, hon är en kniv att veta allting om aktier. Och dessutom expedierar jag viktiga telegram till Lewis et Cie Buenos Aires, eller vad det nu är. Jag hjälper till. Loodmester, den gamla tranan tycker inte att jag alls är så bakom, inte ett dugg obegåvad. Men jag är ju chefens son och han kanske bara ställer sig in, tranan är inte dum.

En dag eller en natt, varför inte en natt, kilar chefen vidare och då är det Pirre som är äldsta son. Adjö, Loodmester, där har ni era betyg, tack tack. Vilken krasch! Nä, jag är för snäll för det. Och om lilla mamma vill ha mig ställd under förmyndare, ska jag

ha gamla tranan på min sida . . . Pirre håvade också in några tusen på haussen i Kullager sist, tranan rådde mig och Lundin också.

Nej då, jag är sannerligen ingen oduglig person, jag drar pengar. Något dugligare kan man omöjligt göra.

Och revolution ska vi ha. Här är ingen ordning, det säger alla. Hitler var inte så tokig, han fann upp det ideliga marscherandet. Marschera bara, grubbla inte. Men oj oj, vilket infall att gifta sig med den där Braun eller vad hon hette. Det gör ner hela karln. Färdig med honom.

Men jag ska examinera bror Ivar och höra efter om det inte rör sig hos pöbeln, det bör han ha reda på. Simsalabim, Pirre blir folkets man och håller tal i Folkets hus, Gud va de ska få skratta! För vi har faktiskt aldrig haft någon revolution ännu, svenskarna är för snälla, jag är snäll själv. Kom inte med Stockholms blodbad, för det var en dansk som ställde till, eller Gustaf IV Adolfs avsättning, den kunde jag ha åtagit mig ensam med en kalfaktor.

Han fick känslan att han nog måste skynda sig lite medan ögat föll på en synnerligen fin liten sak med malakitskiva till lock, som behändigt gled ner i hans ena ficka.

Det är enormt, tänkte han, vad tråkigt man kan ha här i familjen, det är därför jag nu tar betalt. Jag är en hyrd gäst, jag betraktar mig som sådan och det har jag rätt till, jag besvärar mig hit för att roa församlingen, så surmulna som de är allihop. Stenbrott är för

resten den enda som ännu inte alldeles tröttnat på Pirre. Hur ska det sedan gå? De får skiljas, hon får skaffa sig en ny karl. Synd att inte justitierådet var med i dag, den helige mannen, svåger Tuneld, han brukar kunna bli rejält chockerad. Men det blir inte Stenbrott, han är en cyniker.

Och nu åker han hem med min syster Victoria, det bortskämda lilla aset. Ja, de är ett par: man och kvinna, och det måste så vara ifall inte mänskligheten ska dö ut. Tänka sig att det under femti år eller så bara föddes gossar över hela jordklotet. Varför inte? Då skulle vi ha livat, men sen vore det slut. Och om ett par hundra år till skulle det inte finnas någon enda som ens anade att vi existerat!

Där rullar då jordklotet vidare, runt, runt, det är för resten inget klot, för det lär vara plattare på mitten, såvida inte det också är misstag — men den så kallade mänskligheten, den är borta. Weg! Vita, svarta, gula, alla de små kineserna, rödskinn och eskimåer, alla, och djuren får äta upp varandra. Ingen steker lamm-sadel mer.

Men affärer kan de inte göra, djuren. Vad de ska stå och gapa på masugnar och konserverfabriker och elverk och Chicagos slakterier och cyklar och bilar som står och rostar lite varstans och så vidare! Men det är därför som vi Cottonns *måste* finnas kvar: för att göra affärer. Vi är oundärliga — och Pirre såsom varande en Cotton, enligt uppgift, är oundärlig han med.

Det skulle alla inte tro!

Plötsligt stod hans mor intill honom.

— Vad gör du här min gosse? myste hon vänligt. Jag tyckte du nyss tog god natt av oss alla.

— Men jag kunde inte slita mig hemifrån, här är så rart. Jag funderade på... Har mamma reda på första gång vi blev bekanta med stjärnan Cassiopeia, eller om det kan ha varit Venus, det var 1799, eller kanske 1600-talet, för det var då som Tycho Brahe fick syn på henne. Jag hörde det i radio och nu kom jag i så vådligt vackra tankar om... om just stjärnor. Tänk vad radion är lärorik! Har mamma reda på Tycho Brahe?

— Du brukar ofta höra fel, sa Agnes milt och förde ner handen i hans ena tämligen bulnade smokingficka. Det lönade sig, några vackert utsirade små luktvatten-behållare kom i dagen jämte dosan med malakitlocket.

— Jo jo, sa Pierre och följde med stor grämelse malakitosans överflyttning ner i djupet av mammas handväska. — Son ertappad på bar gärning. Hans mor kroppsvisiterar ficka nummer två och får visst fångst där med, tror jag.

— Min son är en tjuv, sa hon sorgset.

— Stackars lilla mamma, föder missfoster till världen. Men vi lever i ett tjyvsamhälle, kom ihåg det. Jag är bara en blygsam anpassling. Men vänta lite!

Snabbt lyfte han ena handen, förde den upp till moderns näsa och nöp lätt till med två fingrar. Och fram kom den lilla rörliga silverfisken.

— Simalabim, sa han. Såna besynnerliga gömställen! Fisken behåller jag som minne av min mor.

Hon framfödde den och den är onekligen mera lyckad än äldsta barnet. Ska jag trola lite till?

— Nej, sa Agnes. Jag skulle vara innerligt tacksam mot Gud ifall du kunde bli lite mera allvarlig.

— Be inte! sa sonen. Jag har paktum med Gud, han tycker om mig, han älskar en glad givare, det visste man redan i småskolan. God natt nu, lilla mamma, tack för en charmant afton, poularden var som den skulle. Har inte alla gått sin väg än? Jag tycker det pratar i biblioteket. Det kan väl inte vara samveten som är framme och spökar?

— Faster Alberta språkar med din far om sina affärer.

— Han snyter henne nog. Antagligen är det från honom och alla andra krämare i slakten jag har de långa fingrarna. Men nu går Pirre, tomhänt som en Probst.

Sedan sonen gått ordnade Agnes bland sina samlingar. Jag måste gå igenom alltihop, tänkte hon, så att jag märker om något försvinner. Det var många år sedan hon brydde sig om montrernas dyrbarheter, nu såg hon att somligt kunde gallras ut såsom inte fullvärdigt i förhållande till det bästa. Pierre brydde sig inte det minsta om att jag kom på honom, malde tankarna vidare, han är bra känslolös. Nu måste jag skaffa nya lås och nycklar . . . Middagen var bra, poularden var mycket riktigt som den skulle. Och det hela . . . Men vad är det med Vica? I dag formligen krusade hon Hugo. Sitter på hans armstöd och kraf-

sar honom i håret framför oss alla ... Vilka fasoner unga människor fått nuförtiden!

Lyckligtvis har Hugo själv bättre förstånd, jag börjar bli mycket nöjd med partiet. Men vart vill hon komma? Hon måste väl inte ämna skaffa sig ett äventyr och nu invagga honom i säkerhet? Men det tror jag inte. De är alldeles för erotiska båda två, de passar för varandra ... Nog finns det annars andra intressen i livet.

Agnes blev sittande framför alla sina små silverpjäser. Det var längesedan hon var road av dem, märkte hon igen. Hon var eljest behagligt trött och med kvällen var hon nöjd. Om bara inte det där fina dyrbara och oersättliga glaset varit!

Jag går och lägger mig. Jakob och Alberta får sitta bäst de vill.

XV

I biblioteket satt Jakob med sin syster. De hade gått igenom frågor angående Albertas förmögenhet och placeringar som brodern hade hand om.

— Jag är snart sextifem år, sa Alberta, och naturligtvis har jag ordnat testamente för längesedan, om jag också uppriktigt sagt hoppas få vara med ännu tämligen länge. Dina barn behöver ingenting efter mig mer än några minnen, de blir väl försedda mig förutan.

— Väl försedda hör till det ingen kan veta, svarade Jakob. Inte dess mindre kan du gott avstå från bekymmer för dem. Naturligtvis har jag träffat dispositioner, stora försäkringar och så vidare. Ingen kommer att behöva sitta på bar backe efter mig. Men jag vill inte lämna hur mycket som helst i händerna på till exempel Pierre. Skulder får jag då och då betala åt honom och de är inte alls obetydliga, om man tänker på att han lever ensam. Heller inte Vica eller Hugo kan hantera pengar. Ivar alltså. Ivar blivande chef med Loodmester som lärare och rådgivare de första åren. Men . . .

— Du kan leva länge än.

— Jag tror inte det Alberta, sa han alldagligt. Det finns inte stor smak för livet inom mig mer.

Det var inte brukligt att syskonen talade intimt med varandra. Alberta sänkte blicken, fingrade på sin spets, på juvelbroschen, fixerade blicken på en punkt i matan. I årtal hade Jakob och hon träffats ofta nog, under senare år praktiskt taget varje söndag, men det blev alltid bara tal om affärerna, om förkovrandet av Albertas kapital eller placering av räntor som hon inte förbrukat, ty hon levde ganska anspråkslöst och föredrog det. Eller så var det familjeangelägenheter, krämpor, resor, kläder, eller dagens av alla kända händelser och nyheter. Brokig mångfald, men ingenting som någonsin förde bror och syster närmare varandra. De var också sällan på tu man hand.

Jakob fortsatte att tiga. Slutligen måste Alberta se upp och gav honom en blick som skulle vara förstulen: ty kanske hade han somnat, behagligt tuppatt av i tystnaden och den behagliga belysningen, i doften av en stor rosenbukett på ett bord, kanske efter ett par groggar under kvällens lopp också, och hon ville inte se ut att ertappa honom i en svag stund.

Men han sov inte. Ögonen var öppna och deras uttryck vaket och tankfullt.

— Min vän, sa Alberta, du har väl inte alltid känt det så? Jag menar, att inte ha smak för livet. Du, så verksam, införsatt i så många intressanta sammanhang, så framgångsrik, så aktad av alla.

— Aktad, åja, sa han. Uträttat en del har jag väl. Men . . . Sitter du kvar ifall jag skulle ta en lätt grogg

till, mest vatten, jag känner mig törstig och jag har inte lust att gå och lägga mig än.

— Jag sitter gärna kvar så länge som helst, gav Alberta frejdigt löfte och följde med ögonen tillredelsen av en blek dryck samt mottog ett glas med en ännu blekare åt henne själv. — Detta är för oss ett sällsynt tillfälle, anmärkte hon. Att ordentligt språka på tu man hand. Men då du nyss kom in på problemet ditt stora livsverks framtid... och på Ivar, slutade du med ett *men*. Vad syftade du på?

— Om vi ska tala om det, sa han, så lever jag en enstörings liv, hur mycket folk jag än är tvungen se. Agnes har sitt, barnen är borta. Ivar, ja. Om honom har jag förstått att han just känner sig färdig att ge sig ur boet, även han. Och...

— Är det detta som bekymrar dig?

— Bekymra är inte ordet, sa han långsamt, satt och höll i grogglaset så att innehållet kom i lite gungning och följde denna gungning med uppmärksamhet. — Bekymra, bekymra. Nej. Om han inte var den präktiga pojke han är, skulle jag ha bekymmer, men det ligger inte så till... Jag ska berätta någonting för dig, som jag på mer än trettifem år inte talat med en enda människa om — och inte förr heller.

— Jag lyssnar, sa hon sakta.

Agnes trädde in i rummet, ljudlöst som då hon överrumplade Pierre, och Jakob sa genast med förändrat tonfall, mycket bestämt och avgörande, om också som vanligt artig och korrekt att han önskade vara ensam med sin syster, de hade inte talat ut än.

Besynnerligt hemlighetsmakeri, tänkte Agnes. Hans hustru skulle vara en person för mycket då det gäller en syster! De två har väl aldrig varit vidare intima.

Men hon myste och drog samman munnen till oklanderlig älskvärdhet, bjöd god natt och försvann ut genom stora salongen. Ett ögonblick stannade hon och lyssnade, men de talade så lågmält därinne att hon ingenting kunde uppfatta och gick vidare. I förbifarten gav hon en soffkudde som hamnat på sned en förargad puff med handens baksida.

— Jag ska berätta det för dig, sa Jakob till sin syster. När jag vid ett par tre och tjugo års ålder skickades till Frankrike, träffade jag i Paris en ung flicka som jag blev mycket förälskad i. Kom ihåg, sa han och smålog, det är nu mer än trettifem år sedan.

Han tog en djup klunk ur glaset, fyllde på några droppar visky till och ställde glaset på bordet.

— Vill du släcka, förlåt jag besvärar dig, låt oss slippa ljus i taket.

— Flickan? En fransyska? frågade Alberta. Hon ordnade med ljuset och satt ner igen. Detta halvmörker tyckte de båda om. Jakob sa:

— Nej. Hennes far var politisk emigrant från Balkan, en professor, en fin man och stor hedersman. Jag kom in i deras kretsar och jag kom in i deras idévärld.

— Du! sa hon. Du! En revolutionär idévärld, antar jag? — Det fanns ingen nyfikenhet i Albertas tonfall, hon bara självfallet tog upp en tråd och ämnade se till att inte tappa bort den.

— Ja. Kommunistisk. Utopisk om du så vill, men de var också realistiska människor och verksamma, sannolikt höll de ihop med större kretsar, dit jag inte introducerades. De levde i ett slags gemensamhets-hus-håll, mycket enigt, och de härbärgerade mig där. Från mitt flotta hotell . . . relativt flott, jag har ju ofta bott bra mycket bättre sedan dess, flyttade jag dit. Jag bidrog till hushållet, hade ett storartat rum och upplevde en tid av, som det föreföll mig — och förefaller mig ännu, fulländad lycka. Bara en sak oroade mig, eller snarare förgiftade min tillvaro, det var breven hemifrån och tanken på att jag en dag måste tillbaka under oket här.

— Oket. Du kände det så?

— Just så. En tid funderade jag på att ge mig av till Sydamerika . . . med henne, naturligtvis, bryta med allt och alla här och slå mig fram. Jag skulle ha slagit mig fram, det tvivlar jag inte på, och tänkt och tyckt och gått upp i vad jag ville, vad jag ansåg tilltalande eller riktigt. Men . . .

— Återigen *men*, smålog Alberta uppmuntrande.

— Ja, alltid *men*. Modet fattades. Jag införlivades med dessa människors tänkesätt och de föreföll mig sunda, fattbara, justa. Men för mig, den Jakob eller Jac jag då var, för den miljö jag kom ifrån, innebar detta en omvälvning som jag . . . Som jag inte rådde med.

— Kunde du inte gift dig med henne och fört henne hit?

— Hon var inte sådan att hon hållit till godo här. Att bara sitta och vara rik och bli allt rikare. Ta emot affärsfolk eller andra representativa personer och se till att de fick tillfredsställande mat och sin bridge efteråt och slapp se henne i alltid samma högtidsblåsa! Vad ska allt detta tjäna till? skulle hon ha frågat och inga förklaringar skulle ha hjälpt, därför att hon ur sin synpunkt skulle haft rätt. Allra minst skulle hon ha godtagit en öppen bekännelse att mitt levnadsmål var eller blivit att skapa kapital, mer och mer, och att ju större engagemang jag fick i internationella affärer, dess mer ville jag ha, för så är det. Slutligen blir alltihop självändamål. *Hon* skulle ha sett det så. Och trots jag känt mig enig med hennes omgivning så länge jag levde där, skulle vi kommit ifrån varandra . . . och det skulle ha varit obeskrivligt grymt, därför att jag alltid skulle ha fortsatt att älska henne.

— Det är kanske inte så säkert, mumlade Alberta. Att *hon* inte ändrat sig. Du vet, livet . . .

— Jo, det är säkert, sa han. "Livet" är ett talesätt. Hos mig fanns frö till en idealist, eller säg en människa som kan gå upp i idéer och arbeta för dem, låt vara i liten skala. Men mullen som fröt låg i, den var steril. Du vet att om du river ett gammalt hus och tar reda på jorden längst ner under det och den ser ut som fin matjord, händer att ingenting växer där ändå: jorden har blivit steril. Men hon, flickan jag höll av, och hennes far och vänner, de var frön som du kunde kastat vart som helst, de skulle ändå grott. Det skulle gått henne på samma vis om hon varit född i ett slott,

lite besvärligare kanske. Liksom det finns proletärbarn som är födda till slavfösare. Det har vi sett och vet.

— Jo, sa hon bara.

— Detta är en sida av saken, sa han. Men . . . Och nu var det inte så lätt för honom att uttala det, märkte hon: Ser du, jag har aldrig brytt mig det minsta om någon annan kvinna i hela mitt liv. Varken förr eller senare.

— Nåväl, fortsatte han sedan raskare, jag kom ur problemet genom att far dog och jag hux flux måste resa hem. Där grep polyparmarna om mig, arvet, traditionerna, småningom också lusten att visa vad jag förmodde på vårt eget gebit, vi Cottonns. Och jag skrev aldrig till henne, jag kunde inte. Det gick år och brevet blev oskrivet och låg som en böld i mig. Ett par gånger var jag nära att ge upp och bara fly till henne. Förstår du?

— Ja, sa Alberta.

— Slutligen skrev jag efter några år och talade om min vanda, men också att jag gifte mig med en annan. Tyckte hon hade rätt att få veta det. Jag gifte mig med Agnes som var en skönhet på den tiden och det betyder ju alltid en del.

— Gör det?

— Åja, en sorts Ersatz . . . Du vet att Agnes har många goda sidor, antagligen är hon den hustru jag skulle ha. Eller hur? Hon har utmärkt handlag med just den värld eller sfär vi var kallade att leva i.

— Vad blev det av flickan?

— Det vet jag inte. På mitt brev svarade hon aldrig.

Troligen gifte hon sig... också hon var vacker, mer än vacker... gifte sig med någon ryss eller polack eller så. Alberta, jag är naturligtvis en gammal dåre, hör själv, men det kan ännu göra mig ont då jag förnuftigt säger mig att hon naturligtvis fort glömde alltsamman och har älskat andra, kanske fler än en, kanske många. Skrattar du åt mig?

— Inte alls, Jac lilla. Jag sitter och tycker om dig.

Hon räckte honom handen, en åldrad och ådrig hand, mjuk och varm, och brodern tryckte den tyst. Så tog han fatt i sin egen tråd sedan han druckit ur sitt glas till botten och sköljt bort något invändigt.

— Du språkade med Ivar i kväll? frågade han. Var han öppenhjärtig?

— Det vågar jag säga! Faster Alberta fick sig en duvning.

— Politik?

— Jo visst.

— Ser du, nu har det ställt sig så för mig att jag inte förmår tvinga Ivar. Jag vill inte att han ska få det likadant som jag. Han ska vara fri. Mitt liv kan inte kompenseras med alla rikedomar i världen. Naturligtvis, tog han lite tillbaka, naturligtvis sätter jag pris på vad jag åstadkommit under dessa arbetsamma år och jag känner mig tillfreds med den komfortabla tillvaro jag ordnat åt oss alla. Ändå förefaller det mig omöjligt att tvinga Ivar in på en väg som han inte själv vill gå.

Alberta funderade lite. Det hon själv menat, de åsikter hon haft när hon var tjugo år, de tänkesätt Kristian

Tuneld lärt sin unga hustru, dem hade hon visserligen aldrig frångått. Men det hade varit lätt. Hon och han hade kommit in i berikande bildade kretsar av likatänkande, de hade bara haft att hålla grytan kokande som man säger. Ingen strid, mer än partipolitikens skärmytslingar, stimulerande och eggande, hade de själva tyckt, och framför allt ingen kamp, ingen vanda. Aldrig ett glåporde efter någon av dem. Och sannerligen hon visste hur hon då skulle stått sig. I motvind.

Hela hennes liv hade bara känt medvind. Hon sa tveksamt:

— Ivar kan ändra sig många gånger än.

— Jo. Men tänk du, det kan komma för mig att jag inte skulle önska det.

Alberta log ur djupet av sin kännedom om människor.

Det där sista är väl ändå en aning överspönt sagt, tänkte hon. Jakob har sett trött ut denna vår. Det händer, det är kanske regel att kring hans år, lite tidigare eller lite senare inställer sig en period av fysisk och därmed följande psykisk baisse. Han är väl där nu. Kära Jakob då! Under middagen nyss satt han nästan tyst, förströdd. Liksom ensam. Ensam. Han brukar eljest vara uppmärksam även i familjecirkeln, han nonchalerar ingen, det är hans natur, det är inte bara inlörd artighet . . . Hon måste ha varit mycket fäst vid honom, den där lilla balkanesiskan, professorsdottern, annat är inte möjligt.

Nu slog Jakob upp en ny grogg åt sig, visserligen svag även den, men onödig. Alberta höll tillbaka ett par

ord för att varna för groggar. Det verkade som om han syftat till att förlänga kvällen. Han flyttade på sig i länstolen för att få det ännu bekvämare i den. Han sa:

— Minns du krisen och arbetslösheten på 20-talet? Vi var borta och jagade, Reichler, eller om det var Loodmester eller ett par andra och vi kom till en ypperlig mark, nästan vildmark någonstans i norra Roslagen, åt kusten. Av något skäl gick vi in i en torftig stuga och fann karlen till sängs i utdragssoffan. Därinne myllrade av barn. Hur är det med mannen? frågade jag av hövlighet. — Han ligger de dagar han inte har arbete, sa hustrun. Karlen teg hela tiden. — Vad är det för arbete? — Lite vad han kan komma åt. — Och annars ligger han? Det är väl ändå... Jag tänkte fälla något visdomsord om lättjas skadliga följder eller så, men jag hann inte. Kvinnan sa alldeles naturligt: Då han ligger behöver han inte äta och då får barnen maten, om vi har något... Reichler eller vem det nu var hade redan gått ut, det var ingen hydda för sällskapsliv vi kommit in i. — Nå, sa jag, vad får barnen i dag? De hade fisk, ett par kokta små sikar. Än i morgon då? Det svarade hon inte på. Jag la hundra kronor på bordet för den mugg vatten jag druckit och gick min väg. Vi jagade sedan hela dagen och festade en del på kvällen.

— Jag minns, det var en besvärlig tid, 20-talet, sa Alberta.

— Nu var det ju inte mitt fel att det rädde kris och arbetslöshet, men jag kände det så. Ibland får man höra att krig är allas fel, allas ansvar...

— Och det ligger väl något i det, gör det inte? Alla är vi potentiellt vänner av våld, så länge vi inte ingriper.

— Vi blir potentiellt vänner av andras nöd också, sa han. Enligt det resonemanget. Alberta hann inte få in replik förrän han fortsatte: — Några år senare var vi och jagade på samma ställe, men jag var inte människa att hitta tillbaka till stugan, fast jag sökte, eggad av en drift inom mig att muta samvetet med en tusenlapp på bordet där i stället för de där hundra. Men vad skulle till och med tusen ha åstadkommit, frånsett att denna enda familj skulle gjort stora ögon och undrat över min flugighet. I stort sett betydde den ändå inte det minsta.

— Kära Jakob, sa hon. Få har väl varit välgörande som du. Nedsätt dig inte i onödan. De flesta skulle bara lagt en krona på bordet, högst en tia.

Glaset höjde han och skrattade till: — Skål! Välgörenhet, ja. Det var bland annat vad jag lärde mig förakta hos de där landsflyktiga i Paris. Och var gång jag gör något så kallat gott, kommer det för mig att det är otillräckligt.

Men systemen såg bort. Välgörenhet ville hon inte diskutera. 1920-talets kris och arbetslöshet var förbi och sociala förbättringar hade genomförts sedan dess, dem kände hon säkert i detalj bättre till än Jakob. Hennes testamente gick i huvudsak ut på donationer till fattigt folk, hon hade sannerligen gjort vad hon kunde.

I rummets tystnad granskade hon brodern igen:

ansiktet hade mycket fårats de sista par åren, det var ofrånkomligt. Hans liv var en tillgång och inte bara för hans närstående, det måste han bringas att inse och att bli aktsam om det.

— Du, sa hon, har du varit hos din läkare?

— Hur kom du på det? sa han. Jag är inte sjuk. Men kunde jag, skulle jag förvisso resa bort ett tag, helst över till Staterna, som jag för resten har anledning till. Sant att säga skulle jag vilja komma ifrån hela den där 60-årsfirningen.

— Det kan du inte.

— Nej. Men medge att det ligger något barockt i att samla hyllning kring en levande människa på det viset. Själv kan jag köpa ungefär allt jag vill ha. Jag vill inte ha så fasligt mycket. Icke dess mindre skramlar de arma satarna på bruken, Gammhyttan och andra, ihop krona för krona till en silverskål eller ett silverfat åt mig, plus en textad adress, resekostnader för en deputation etcetera. Därför att jag händelsevis låtit genomföra bostadsförbättringar i något bredare skala än vissa andra. Det knappast ens intresserade mig att börja med, det kom till av en slump, du vet, jag har inte tid med detaljer på bruken. Men då jag upptäckte att det hela tog sig bra ut, lät jag det gå vidare, det är hela historien. Och så får man heta arbetarvän... Silvergrejor drunknar vi i. Och adresserna, ska jag rama in dem och hänga upp dem intill Corot? Vad anser du?

— Nå, nå, läxade hon smått upp honom, de som firar

dig har nöje av det själva, glöm inte det. Människor är roade av att fira.

— Och så kommer det värsta, sa han. Alla tal. Fraser och lögn!

— Nej, Jakob. — Nu var Alberta rätt förargad. — Kan du inte komma ihåg min kära makes hedersdag? Var den inte stämmningsfull?

— Inte alls, sa Jakob. Den var som alla andra. Du var hustru och fick ett smickrande tal alldeles för dig själv och grät, och det kommer att gå likadant med Agnes. Men ingen kan måla med bara dagar och ingen kommer heller att uttala vad oundvikligen många tänker: den där Jakob Cottonn är en genomsnittlig svensk, ingen vidare stor ande, ingen vidare esprit, ärligt sagt ganska ledsam, fast han spelar ju kort bra och är inte bakom på golfen, en sport han har råd till, det har vi inte alla. Och så har han näsa och kan göra pengar, så mycket lättare som han ingalunda började med tomma händer. Men nu borde han lägga upp. Köp ett litet torp, du, en liten snygg herrgård, min vän, och skriv memoarer ifall du skulle ha något att berätta . . . Och det har jag, Alberta, men jag vill inte ha det publicerat. Voilå.

Alberta hade rest sig då Jakob fick fart. Nu tycktes hans goda humör vara återställt och bara det var mycket värt. Hon böjde sig fram och strök honom ömt över hjässan där håret var grått men ännu tätt.

— Det låter på dig som om det bara gällde att stänga en kryddbod, sa hon. Köp ett litet torp!

— Låt speceristen och mig ta varandra i hand.

Ingendera kan avveckla utan sammanträden, advokater och paperasser, tyvärr. Annars vore rådet bra.

— God natt, Jac, sa hon. Din 60-årsfirning får du inte resa ifrån och talen kan du inte undgå.

— Nej, sa han. Där har vi det. Överallt finns det något som jag omöjligt får eller kan eller något jag måste.

Han eskorterade sin syster ut i hallen, ringde efter en bil åt henne och gav henne en broderlig klapp.

— Tack för i kväll, sa han.

— Tack själv. Från ett till annat, jag får i dagarna till mig en fransyska, ett av offren från koncentrationslägren, hon ska vila ut hos mig. En madame Fribourg. Jag tror att hennes man var forskare eller författare.

Jakob sa:

— Just den tid i Paris jag nyss talade om, hade jag en bekant som hette Fribourg, Philippe.

— Nej, den som skrev en bok jag läst hette Jacques.

— Då var det inte den, sa Jakob.

När ytterdörren slutits om Alberta stannade Jakob i hallen. Ivars rum låg närmast. Hördes ingenting därifrån? Nej. Han undersökte om ingen ljusrand skulle glimma intill tröskelspringan. Nej. Det grep honom en lust att se ynglingen sova, han hade inte sett honom sovande sedan Ivar var barn, inte som han kunde minnas. Men han kom gott ihåg fem- eller sexåringens tillrufsade hår på kudden, lite svettigt, den mjuka kinden som sängvärmens och trötthet efter lek och så den djupa sömnen drivit upp en varm rodnad över,

och det lilla örat och en arm som lösgjort sig ur täckets hölje och stod rakt upp som en signal.

Men om han nu utan vidare öppnade dörren, skulle Ivar väl bara bli oroad eller skrämnd. Vad står på? Har det hänt något?

— Ingenting har hänt, min gosse. Bara att pappa ville se dig.

— Hur så?

Ett infall. Gubben börjar bli snurrig: ungefär så skulle han kanske själv ha tänkt i liknande fall.

Hänt? Jo, det hade hänt något.

Inte att han brutit en lång tystnad och talat med sin syster om längesedan farna ting, ty det hade inte rivit upp någon särskilt stark sinnesrörelse, det hade bara varit skönt att tala och Alberta hade varit förstående och inte gjort någon romantik av det i onödan. Men lite tidigare hade något annat hänt, då han oväntat stått inför den röda affischen därinne och fått den i ansiktet som svar på egna tafatta försök att föra in älsklingssonen i vad han kallade sin intressesfär och kallat den i ett fyrtital år. Och det var ännu inte övervunnet.

— Jag går in, tänkte han, jag går in. Jag kunde väl sitta en stund på hans sängkant, förlåt, jag väckte dig visst, Ivar . . . och bara säga honom att han äger sin fulla frihet. Inga klippta vingar, inga anspråk.

Jakob höll handen på dörrvredet och märkte att den darrade. Då drog han den tillbaka och tassade tyst sin väg igen.

XVI

Solen flödade på morgonen in genom Vicas gardinlösa fönster. Gårdagskvällen hade förlupit lugnt, varken illa eller bra. I bilen hade man konverserat om aftonen hos föräldrarna, Vica hade hackat lite på mamma och Hugo sagt att om inte Pierre till varje pris ville spela pajas, skulle han kunna vara eller åtminstone bli en människa som andra, som vem som helst. — Inte vidare framstående, hade Vica sagt. Nej, naturligtvis inte. Som tusen andra.

- Maten var bra.
- Det är den alltid, hade Hugo hållit med henne.
- Tyckte du om min klänning?
- Ja.
- Mamma anser inte att gult klär mig.
- Jo för all del.
- Jag är alltid så rädd att du ska ha tråkigt därborta.
- Det har jag också, sa Hugo.
- Det brukar vara trevligare då vi är lite fler.
- Jo.
- Varför spelade ni inte kort?

— Ingen talade om det. Jag spelar illa, de har väl upptäckt det.

— Vad gör du i morgon?

— På K. B., på Nationalmuseum med mera. Lunch ute.

Ingen fråga tillbaka: Vad gör du själv?

Tystnad.

Jag begriper, hade Vica tänkt: karantänen fortsätter. Så där långsint skulle jag aldrig kunna vara. Men han ska få igen med ränta.

När de kommit upp i våningen hade hon mycket älskvärt sagt: God natt då, min vän.

— God natt, kära Vica.

Ridån ner.

Men innan hon somnade hade hennes tankar sysslat mycket med att brodern Ivar skulle hälsa på nästa dag och ha med sig den där kamraten Rex som sett trevlig ut. Så pass hon mindes, jo då, hon mindes honom bra: lång, lite slängig, något tjusigt i huvudets hållning. Inte en blick hade han bekostat henne, där hon stod och gastade. Men i morgon ska Rex få se på annat. Och medan hon började dåsa i väg till sömn, hade hon känt längtan efter morgondagen.

Hon vaknade tidigt, utsövd och glad, klädde sig fort och ilade till hallarna för att få riktigt fräscha blommor. Hon köpte massvis, hela famnen full, bara vårblommor och i alla färger. Solen speglade i Klaravattnet, hon hade känt att hon längtade efter strandbad, solgass och sand och att bara intensivt njuta av att

man lever: ögon och öron, hud och känsel och hjärtklappning, om man blev riktigt lycklig.

Sedan ordnade hon alla blommorna i rummet med den smaragdgröna mattan som formligen åt upp ens steg, så tjock var den. Har han spår till raffinemang, den där Rex, så ser han ögonblickligen hur bedårande här är, idel färg och ljus och gosighet. Det kanske inte heter gosighet, men jag kallar det så. Där man kan gona sig. Känn, mjuk matta, mjuk divan, fantastiska kuddar — och ett litet barbord... Det var sant, de skulle ju ha kaffe. Men det får de inte. Kaffe mittpå dan, då man hellre tar en liten drink, en bara liten liten en!

Det vill säga, han ska få som han vill, Rex. Allt vad han vill. Att för en gångs skull få tag i en alldeles ny människa, en alldeles oförutsedd människa, en man aldrig hört talas om, aldrig sett sitta och hänga på en bar eller någonstans eller på teatern eller ens bio! Medicinare, det säger ingenting. Det kan vara en flitig prästson från Norrland. Snobbig var han direkt inte.

Men ända till detta sista tyckte hon om.

Hugo hade gått på morgonen. Adjö med den! Mycket hövligt god morgon, det var allt. — Har du mycket att göra? frågar hustrun. — Ja tack, mycket.

Kring halv fyra anlände Ivar och den andre. Ännu i trappan hade Ivar sagt: — Du ska inte tvinga dig. Min syster är van att få vad hon pekar på. Kanske är det sant att hon känner sig lite skamsen för sitt uppträdande på gatan, men jag ska säga henne att du inte ens observerade det. — Men jag går gärna med upp,

hade Rex svarat, jag är inte folkskygg och eftersom hon höll på det, det är ju egentligen bussigt, renhårigt . . . Och då hade Ivar tryckt på ringledningens knapp.

— Vi kommer lite sent, sa han, men doktor Lundgren, presenterade han som hastigast, har tjänstgöring på sjukhus.

— Är ni doktor?! ropade Vica.

Rex smålog avvärjande, inte riktigt än, sa han. Han såg sig om i det stora rummet, det gav ett egendomligt, ett ovant skönhetsintryck, han tyckte om det. Ljus, färg, stark färg. Inte mycket krimskrams, eller så gott som inget. Inga fotografier framme. Han gillade det: man tittar ju ändå aldrig på dem. Och Ivars syster, alltså? Han hade inte alls tänkt sig henne sådan. Den hesa rösten han mindes från gatuepisoden var borta, hon talade lågmält, hälsade honom välkommen som om det varit alldeles naturligt att Ivar tog en vän och kamrat med sig upp till sin syster; hennes leende och handtryckning gjorde dem själva genast till halvt om halvt kamrater. Hon var mycket vackert klädd också — enligt Rex' smak: svart och rätt och slätt, tunt, mjukt och med den tjocka släta guldlänken tätt om halsen, så att den såg ut att bilda sockel till hennes huvud.

Fröken Siri bar in kaffe och hade i sista stund fått kila ner efter kakor som Vica inte alls tänkt på: kaffe med dopp ingick inte i hennes levnadsvanor, överhuvudtaget inga så kallade mellanmål, nej tack, inte för mig!

— Fröken kan vara ledig sedan, var så god, sa hon vänligt! Vi är ju borta till middag.

— Tack, sa flickan.

Vica satt och log mot dagern. Till en drink hade båda pojkarna strax tackat nej och hon persvaderade inte, tvärtom, alla var eniga.

— Jag för min del blir bara olustig av sprit, sa hon, jag blir inte som jag vill vara, ni gör så rätt, ni vet inte hur rätt ni gör.

— Jo då, sa bara Ivar lite ut i luften, han ansåg hela besöket alldeles överflödigt, det begrep hon, och att hon gärna tog en drink, det visste han.

På förhand hade hon räknat ut hur de skulle sitta. Den breda divanen stod inte inkörd i något hörn eller efter en vägg, som tråkiga människor tror att det måste vara, hade hon ansett, den hade placerats ute på golvet, tillgänglig från vilket håll som helst, med mattan runt om, lysande smaragdgrön, tjockt ullig, och Vica satt ner bland kuddarna och tog Ivar bredvid sig. Mittemot dem på andra sidan om ett lågt bord med råglasskiva erbjöd hon Rex en bra sittplats, en låg, bred och lustig gungstol, där han kunde se henne väl, i full belysning, det tälde hon den dagen. Hennes lilla utsökt rundade huvud med alla de korta tituslockarna kom att utgöra rummets mittpunkt. Då hon valde den tunna svarta mycket dyra klänningen hade hon reflekterat framför sin höga spegel: Jag ser ut som en prästfru i söndagsklänning! Och det måste passa, han är nog prästpojke från långt upp i Norrland eller Lappmarken.

Och så tillvida kunde det stämma, att han såg allvarlig ut.

Över kaffekoppen eller kopparna, ty det blev påtår, satt Rex och såg på henne och hon skulle inte behövt anställa något förhör beträffande hans intryck: över den unga mannens panna stod präntat att han ännu aldrig i sitt liv sett en på långt när så tilldragande varelse av kvinnokön. Det var heller inga platoniska blickar han hyllade henne med: kvinnokön var hon och han var fullt medveten om det, Vica läste det innantill och kände sin egen lust att behaga växa.

Hur ska jag få honom att komma tillbaka? tänkte hon. Utan den här blindpipan Ivar. Varifrån få en förevändning? Om hon låtsades behöva läkarråd, skulle han säkert visa henne till sjukhuset och dessutom till en fullt utbildad läkare. Stämma möte med honom? Nä, nä, nä. Hon kunde föreslå dem båda att till exempel gå och se någon konstutställning, men hon visste inte ens om en sådan just då pågick som var intressant nog.

— Det är nära ett år sedan jag sist var här, sa den blinda Ivar.

— Vad säger du! Varför kommer du inte lite oftare? Nu ska ni båda två titta upp ibland. Ofta! Just så här tycker jag om att ha det. Alla mina övriga bekanta råkar jag på kvällarna, men under dagen...

— Ja, vad gör du egentligen? undrade brodern. En verklig broderfråga!

— Gör? Tror du inte man har något att pyssla med

i sitt hem. Och så syr jag, ändrar mina kläder, läser lite . . .

— Vad läser du?

— Tja, konsthistoria för närvarande, det önskar min man. Men ofta har jag tråkigt och då ska ni komma hit. Rex, vill du? sa hon och såg stort rätt på honom. Och låt mig få säga Rex och du och du säger likadant till mig, vi är ju i själva verket nära bekanta eftersom du sett mig i min värsta förnedring, sa hon och skratade, lutade sig bakåt och storskrattade. — Du förstår, vi kom från en brakfest med gräsliga människor och jag hade druckit lite för att slippa må illa av dem. Sedan skämdes jag . . . Hu! Men medge, Rex, att jag är en annan i dag?

— Medges, sa han och försökte falla in i den skämtsamma tonen. Men det hade stungit honom då hon nämnt mannen och det hade stungit honom än värre då hon talat om sina bekanta som hon träffade om kvällarna. Vad var det för människor? Det kunde han inte få reda på. Men här, i samma stad där han själv levde, var hon varje kväll samman med för honom okänt folk som tog henne ifrån honom.

Varför kunde det inte förunnats honom att i tidiga dagar, för fyra eller fem år sedan möta en sådan flicka som denna? Hon skulle väntat på honom medan han var i Danmark och han skulle hämtat mod ur den visheten: ty det hade funnits stunder, då hans insats där förefallit honom så obetydlig, så otillräcklig, att han råkat ner i bara svart vända. Men hon skulle funnits

— och hon skulle nu varit hans. Bara han tagit examen skulle hon blivit hans hustru.

— Jag måste gå min väg nu, sa Ivar efter påtären.

Som beställt, tänkte Vica. Ivar förklarade att han hade en föreläsning eller något i den stilen, eller ett avtalat möte, Vica lyssnade inte, det enda som räknades var att hon skulle få behålla Rex för sig själv.

— Stanna lite, du Rex, sa hon enkelt kamratligt. Jag vill visa dig mina färgfotoförsök.

— Jo . . . Varför inte?

Det lät tveksamt. Det fanns heller inte något skäl till att han skulle bli sittande där i tätatät med Ivars syster, som han knappast kände, sedan vännen gått. Men han kunde inte säga nej. Jag stannar fem minuter, tänkte han. Ovärdigt skulle ju också varit att spela teater och låtsas ha något angeläget, som kallade även honom bort. Det hade han inte. Och han ville stanna, han ville vara ensam med henne. Några få minuter, föresatte han sig.

Inte att det gjort varken till eller ifrån om Ivar suttit där, men likafullt pockade begäret efter ensamhet med kvinnan och lät sig inte tysta.

Men hon är ju gift, tänkte han plötsligt och kom ihåg att hon nyss sagt: min man.

— Det är nog bäst att jag tackar för mig med, sa han tonlöst och reste sig jämte Ivar.

Vica hörde hur borta hans röst var. Han vill stanna, tänkte hon, han vill, han vill. Han bara tror att det inte går an.

— Visst inte, sa hon bestämt, gå inte! Gå du Ivar,

se till att du inte kommer för sent. Vi träffas nog snart igen. Nästa söndag om inte annat, sa hon och det hördes hur lite hon tänkte på det.

Rex såg bort. Han flydde, men utan att röra sig, flydde henne som nu stod intill honom så att hon nästan snuddade vid honom, nästan men inte alldeles, och han vågade inte gå över den lilla sträcka, den kanske decimeter som fattades, medan hennes starka parfym ökade lockelsen. Så följde hon sin bror ett par steg och han såg att hon gav Ivar en liten smekning, bara som hastigast rörde vid hans hals eller haka och Rex såg bort med en köldrysning. Just så kommer hon ju aldrig att röra vid mig.

Det hördes hur ett patentlås smällde igen. Rex hade återtagit sin sittplats, han kröp ihop om sig själv som om han riskerat att ett annat jag eljest pressat sig ut ur hyddan av kött och blod som förklamats av hennes bud: Gå inte!

Och gå sin väg ville han inte, inte ännu, borde vilja det men ville inte. Alltså måste han tillbaka till henne, han kunde inte avstå det, han fick ge upp flykten. Skulle han gripa henne, hålla henne fast, oförsynt gå till anfall och söka svar i hennes ögon: Vad vill du själv, flicka? Inom honom fanns en skrämmande klar visshet om svaret.

Men hon är gift. Nu kom han ihåg det igen och vaknade till.

Jag kan inte dra på mig en historia med en gift kvinna. Det är tydligt att det skulle vara lätt. Men det går inte för sig. Jag vet inte vem hon är gift med,

jag vet ingenting. Kanske har hon barn . . . Jag kan inte göra henne med barn. Som om hon vore en hustru, min hustru. Min! . . . tankarna blev mer och mer kaotiska. Jag måste gå, tänkte han och då ordnade sig tankeverksamheten bättre. Måste. Och sedan aldrig mer tillbaka hit.

Aldrig. Den saken måste vara orubblig.

Det var tyst omkring honom. Han hade suttit och stirrat på en punkt på kaffebordet, där kaffebrickan stått innan Vica tagit den och Ivar ingripit och burit ut den, medan han Rex satt och såg hur hon rörde sig och varenda rörelse var vacker, hade han reflekterat. Men nu stirrade han på ingenting, tills ingenting småningom blev en sak, blev synlig och svällde ut och var ett cigarrettfodral. En räddningsplanka. Han grep efter den, tändstickor fanns också i närheten, han tände med osäkra händer men det gick, och han drog ett par starka lugnande bloss och kunde äntligen se på henne igen.

Det kändes som om han kom fram ur en skamvrå, ännu tyngd av blygseln att ha givit sig in på områden där han inte hade att göra.

Kunde hon ha märkt det? Han vred på sig, satte sig bättre tillrätta och låtsades vara hemmastadd, naturlig. En gäst, helt enkelt. En relativt främmande gäst, en som bär sig åt som folk som det heter.

— Nå, sa han, hur var det med färgfotona?

— Det sa jag bara för att ha dig kvar.

— Skulle det behövas? sa han och det lät verkligt dumt.

Sedan Vica följt brodern de par tre stegen bort,

hade hon åter slagit sig ner som tidigare, ungefär mitt i divanen med kuddar omkring sig och hon satt i strumplästen, skorna låg ute på mattan, han hade inte märkt att hon tog dem av sig eller när det skett. Hennes lilla ansikte, en ängels så mildt, hade nu berövats sin glättighet, det föreföll som om hon bara använt den för artighetens skull, eller för att dölja sig för brodern.

Dölja sig för Ivar, men alltså inte för honom Rex. Sedan de nu kommit på tu man hand behövde hon inte längre gömma bort något, och nu var hon oglad.

— Ivar är en grabb, sa hon, men hur gammal är du?

— Tjugofem år.

— Precis som jag, log hon smått vemodigt. Alla är antingen yngre eller äldre eller mycket äldre. Aldrig träffar jag någon som är i mina egna år. Bara du, sa hon kelet.

— Du ser knappast ut att vara tjugofem, sa han och kunde se ordentligt på henne och tala sakligt. Du ser ut som en flicka, femton, sexton år, en som ännu aldrig varit med om det ringaste, varken ont eller gott, en som det vore kriminellt att förgripa sig på.

— Kom, bad hon, sitt bredvid mig. Hon hade tyckt om ordet kriminellt. Våld mot minderårig... Våld. Våld... Jag vill ha det så, jag vill vara femton år och ännu aldrig varit med om någonting alls. — Jag sitter och får dagern i ögonen, förklarade hon sig, det tröttrar mig, det är därför jag ber dig byta plats.

Vi som är jämnåriga, sa hon sedan, vi ska hålla

ihop, har du inte lust till det, du Rex? Vi ska träffas igen.

Rex hade gjort som hon bad, han flyttade sig över till divanen och tog plats på dess kant, på sidan om men ett ordentligt stycke ifrån henne. Hon ber om omöjliga saker, tänkte han. Vad menas med att hålla ihop? Träffas? När eller var? Och på vilket sätt? Vanvett. Begriper hon inte att jag inte kan hålla på och träffa henne och träffa henne. Vart skulle det bära? Begriper hon inte det, då är hon verkligen flickan som aldrig varit med om det minsta. Men så är det inte, det förstår jag och ser jag och vet. Hon får mig vart hon vill.

Vill hon mig något? Jag borde hoppas att så inte är, att alltihop är bara småtjafs. Du måste hoppas det, Rex! Det är ett alldeles hopplöst fall och småtjafs är ingenting för mig. Men du milde, som hon är vacker!

— Du blev tyst sedan Ivar gått. Du är väl inte rädd för mig, sa hon och log brett över sina små vita tänder.

— Jo, sa han, rökte häftigt och slängde fimpen, långtifrån utrökt, bort i den öppna spisen.

Närmast henne, så att hon vilade armbågen emot den, låg en kudde av något trolskt skimrande siden, det kom en att få dimmiga associationer till Indien, till barbarisk prakt som i sagor, späda maharanjor som höljda i guldslöjor färdas på elefanter och låter sin skönhet tillbedjas av gatans anonyma skönhetsdyrkare. Men armbågen som stödde den halvliggande smärta kroppen var en levande människas av i dag och den

fanns inom räckhåll. Över armen som den inte dolde låg ärmens tunna svarta tyg ända ner mot handen, vars fingertoppar förstrött smekte och klöste kuddsidenet. Han kunde höra det raspa då och då under en nagel.

— Jo, jag är rädd för dig, sa han. Jag tycker du är väldigt vacker och förlåt om jag säger det öppet, oerhört frestande för en karl, jag antar att de flesta karlar skulle säga detsamma. Men det är inte för min skull du lever här i världen och finns till... och för var stund jag sitter kvar, känns det värre att veta det.

— Ta det lätt. Du hör visst till de människor som gör något förfärligt allvarligt av allting.

— Jag gör nog det.

— Och det är vad jag tycker om, sa hon och blev i sin tur allvarsam. Du vet ingenting om mig, det är givet. Bara att jag är en förmögen fars dotter och antagligen bortklemad och självvåldig och så där. Jag måste ju utåt te mig så. Men varifrån kommer vantrevnaden?

— Känner du vantrevnad? Du borde kanske ändra något eller få något ändrat. Har du inget alls arbete? Är du inte bra gift? Det kanske är opassande att fråga.

— Du får fråga. Nej, jag är inte bra gift, sa hon. Ge mig din hand!

Han gav ingen hand, men hon grep den närmastliggande, öppnade den och tvang den ligga vidöppen som om hon velat studera linjerna därinne i flatan.

— Hjärtlinje, livslinje, mumlade hon, nej, jag kan inte. Ska du bli kirurg?

— Jag hoppas det.

— Ska du disputeras?

Rex log: — Långt dit ännu. Om det någonsin blir.

— Det är dyrt att studera, sa hon, förnumstigt tyckte han, och hon höll kvar hans vänsterhand, rörde vid alla fingrarna, ett och ett i sänder.

Ingen smekning han någonsin fått hade erfarits ljuvare än detta tanklösa, kanske till och med ouppmärksamma fingrande och lekande med hans hand. Men nu fick det vara nog, han drog häftigt handen till sig och reste sig.

— Förlåt, sa han, nu går jag.

— Dröj lite till, bara för jag ber!

Men äntligen visste han vad han ville eller inte ville, eller var tvungen till.

— Vi har bara känt varandra en timme eller så, sa han vred, och om du tycker det är roligt att hålla kvar en nästan främling bara för att pina honom så är det ingenting nytt under solen, men det är grymt och jag har inte lust att vara offret. Det börjar bli otäckt. Vad ska jag tro om dig? Du vet mycket bra vad jag talar om.

Men lika snabbt som han, var även hon på benen, hon gick tätt intill honom, hon kom nära och närmare, inte bara snuddade vid honom utan tryckte hela sin lilla varma varelse intill hans sida, ty det råkade bli så, och nästan utan rörelse gled hon vidare och fick bättre tag, så att han kände henne mot var tum av sin kropp. Det verkade vedervärdigt vant, men hennes ansikte förblev en ängels, så mildt, så rent.

— Rex, mumlade hon, gå inte. Jag tycker om dig. Jag tycker så mycket, så mycket om dig.

— Det kan du inte göra. Du har inga skäl. Du känner mig inte. Och du är gift. Inte bra, sa du nyss, men jag har ingen anledning att ta det för gott. Inte heller kan jag ingripa. Gentemot mig lyder du bara ett infall.

Men hon stod där och höll i honom, händerna om hans nacke, han kom inte loss, då hade han måst ta i henne och brutalt kasta henne ifrån sig.

— Jo, jag känner dig, sa Vica, jag anar allt om oss.

— Oss! Vi är inget oss, sa han elakt.

— Nu är det du som vill pina mig. Och det är inte svårt, vartenda stygga ord värker i mig.

— Jag har för mycket aktning för kvinnan, jag är ingen kvinnojägare, jag är heller inte romanesk, sa han — det kom för honom att hon kanske hört något om hans år i den danska kampen och att det tänt hennes fantasi. — Kort sagt, jag vill inte ha några engångs-äventyr, försvarade han sig.

— Vem talar om en gång? Kan du inte vara min vän? alltid, alltid. Kan du inte vara min hjälp? Om jag behöver det. Förstod du inte det? Om jag inte är lycklig, om mitt liv bara är parodi på ett liv.

— Är det så? Ljug inte.

— Jag ljuger inte.

— Du, sa han förtvivlat, ty alltjämt var han på det klara med att han måste fly, klar över att den vänskap hon bjöd inte var vänskap och att han inte kunde vara henne till någon hjälp, att hon var en kvinna som han

aldrig skulle kunna förstå sig på, i vars famn han aldrig skulle bli hemma. Hon skulle fortsätta att färdas förbi honom som den guldslöjade maharanjan på elefanten . . . Han visste det bättre nu, medan hon lyfte sina lätta händer från hans skuldror och lät dem krypa in under kavajen och söka sig in i det varma nätet under hans armar, bättre än då de först blivit ensamma i rummet och han suttit immobiliserad av fruktan och åtrå.

— Se inte bort! bad hon. Kom.

Och hon drog honom med sig ner på kudden med synbilderna från Indien och sagoprakt som han någons läst om.

När Rex omkring en timme senare tumlade utför trapporna, svartnade det för hans ögon. Han törnade emot en mötande, förlåt, men såg inte ens vem det var, man eller kvinna. Men då han hunnit ner, kom frestelsen över honom att tvärt vända om igen, rusa uppför trapporna igen som en galning för att ett ögonblick återse henne, ta en kyss till, röra vid henne med sina händer, bara en sekund ta om hennes höfter. Han lyckades sansa sig, kom utanför porten och började springa. Bort, bort!

Och så dit igen, tänkte han.

Hon hade varit underbar. Säg inte underbar! bad hon. — Varför inte? — Jag har fått aversion för det ordet, sa hon. — Jo, du har dina idéer . . . Men hon hade gråtit också, eller åtminstone krupit nära och gömt ansiktet och talat om hur lite lycklig hennes till synes så gynnade tillvaro var. — Vad du är god, sa hon,

vad du är ömsint, du skulle aldrig kunna ge mig ett elakt stickord.

— Är du van vid det? sa han och hade dess värre inte haft någon i närheten att slå i bitar som han vetat vara hjärtlös nog att ge henne stickord eller göra henne ledsen.

— Jo, svarade hon, och jag ger likadant tillbaka. Du ska inte tro annat, jag blir elak, men jag vill inte vara det.

Mycket om henne fick han eljest inte veta, mer än sådant han själv kunde upptäcka. Han sprang hela vägen hem. Han var van och tränad löpare och allt som han löpte återvände tillförsikt och glädje inom honom. När han kom hem, satt de alla till bords i köket.

— Vad du ser glad ut, sa modern.

Bröderna tittade på honom.

— Den har väl inget att sörja över, sa den äldste godmodigt. Och Rex visste ju att de unnade honom all härlighet.

Vid samma tidpunkt hörde Vica den välbekanta tamburlåsknäppningen och där kom Hugo.

— Vet du av att middagen vi ska på är klockan sju, sa han.

— Jo. Vad är hon nu?

— Över sex. Och du ligger till sängs. Vad är det med dig?

— Huvudvärk. Om jag skulle ringa återbud.

— Det är för sent, det kan du inte för lite huvud-

värk. Skynda dig i stället. Vem har varit här? sa han utifrån gröna rummet. Cigarrettfimpar överallt.

— Ivar var här med en av sina kamrater. De skulle se på färgfotona.

— De är inlåsta hos mig. Du skulle ha sagt till i morse.

— Det gjorde ingenting. Vi hade trevligt ändå, vi talade om annat.

— Vem var den andra? frågade han.

— Så nyfiken du är. Vad bryr du dig om Ivars kamrater. En medicinare. Jag ska duscha nu, jag är färdig på en kvart. Har du ringt om bil? sa hon. Jag hoppas vi verkligen snart får vår bil tillbaka.

Medan makarna åkte ner med hissen, sa Hugo:

— Jag är klar med K. B. nu och kan börja arbeta så gott som helt och hållet hemma.

— Nå, men om jag har lite främmande igen?

— Du brukar väl mest vara ute. Annars går det ju att stänga en dörr. Är det medicinaren som hemmet får äran återse.

Om du visste, om du visste! tänkte hon och han fick inget svar. Hon låtsades inte ha hört honom och gäspade.

— Vi kommer sent, sa Hugo.

— Det är alla vana vid.

— Vi bör bryta med den vanan. Ovanan.

Bilen stannade för rött ljus och den skarpa belysningen från ett skyltfönster fläddes av Vicas ansikte, så att det blev bart, naket och utan igenkänningstecken. Men hon märkte strax att Hugo vänt sig åt henne till

och granskade henne, och hon smålog för att återställa dragen. Drog hon upp mungiporna, blev kinderna och med dem hela ansiktet lite rundare, alltihop lite yngre, lite älskligare. Bilen satte sig i rörelse igen.

— Vad ser du på?

— Något är det med dig, sa han.

— Nej. Tjata inte.

Om han bara vetat! En sådan människa som Rex . . . En sådan som genast skulle vilja bära bort en, ta en på armarna och bära bort en, men inte för att bara ha en och bruka och missbruka en, utan akta och vårda och ta hand om en. Och som man själv fick glädje av att tillbe och vara till nytta.

Arbetarson, sa han. Bor i sitt hem, hos sin mor. Bröder som bekostar studierna, plus lite lån. Det kom fram då hon frågat om han var prästson från Norrland. Vilket infall! Det skrattade han också åt och undrade var hon fått det ifrån. Därför att du såg så allvarlig ut och jag tror att du lätt skulle kunna ogilla mig. Jag är jämförelsevis allvarlig, sa han bara legert, ingenting om att inte gilla. Då är du den enda jag känner som är allvarlig, utom kanske bror Ivar. Men Ivar är bara en grabb. — Det ska du inte säga, hade han rättat henne. Ja, ja, rätta du, gärna, gärna, av dig kan jag tåla det.

Hon kunde låna honom hur mycket som helst till studierna, men det skulle hon inte vågat tala om, det skulle han troligen aldrig gå med på. Principmänniska! Kanske kunde han ändå övertalas. Lån är ju något allmänt accepterat. Att han bor i sitt hem är en stor

komplikation. Men så fullkomligt naturligt som han sa att han var en arbetarpojke, det hade hon tyckt om . . . När man vet snobbar som blir ifrån sig ifall folk får veta att deras namn är taget för bara två år sedan!

Du är underbar, sa han, men det ordet förbjöd jag, satt Vica tankfull och drog sig till minnes, stund för stund. Och skynda dig nu bort, min man kommer strax hem, var hon tvungen säga . . . Då hade han glömt att jag har en man, hans ansikte blev magert och grått och jag märkte att det ryckte till över hans skuldror — och han fick bråttom. Men det har du ju hela tiden vetat, sa jag. Jo visst, jo visst, men . . . Adjö, sa han sedan, jag kommer inte tillbaka, det är galet, jag kan inte, jag vill inte, du är en barnunge och kan inte överskåda vart det bär i väg.

Kan jag inte!

— Du kommer tillbaka, var det enda svar han fick och det var det sista jag sa innan jag stängde dörren efter honom. Du kommer tillbaka.

XVII

Vica sov länge nästa dag, hon vaknade och kände sig ledbruten. Återigen hade hon dansat i de raffinerade men alldeles för trånga skorna. Två karlar är också en för mycket, men hon ville inte vara av med någondera. Hon ringde och fick in en bricka med te, rostat bröd och aprikosmarmelad, en raritet nuförtiden, och åt hungrigt, vällustigt. Tänk att det kan smaka så gott.

Men hädanefter ämnar Hugo sitta hemma med sitt arbete. En oväntad komplikation. Det vill säga, periodvis har han ju alltid mest suttit hemma. Man vet precis vad det innebär: en timme eller två vid det stora bordet med alla grejorna, tystnad och flit, och så sträcker han på sig och går en tur i våningen, söker sig ut på gröna rummets balkong och ställer till ett ilsket korsdrag för att, som han kallar det, få en näsa frisk luft och nu på våren dessutom beklaga sig över att blomlådorna inte är i ordning.

Ibland ertappar han henne med att sitta, om inte skandalöst lättjefullt ligga på divanen, medan en stickning jämte alla tidningarna hamnat på golvet. Stickningen ska bli ett plagg till Hugo och det kunde han

ju värdera, men han tvivlar på att det någonsin blir färdigt. Därför ämnar hon heller inte fullborda det. Jag vill att du ska ha hållit på rätt häst, ämnar hon i sinom tid deklarerera.

Men ibland är han i god form, livad för lite lek, de bleka ögonen lyser och då tycker hon också bra om honom. Då säger han att det börjar lossna och med det syftar han på kapitel tre eller fyra eller kanske femti i sin avhandling eller något annat i arbetet som han redan talat om och förklarat, men som hon glömt. Vica kan inte ändra att hon alltid ansett konsthistoria vara fabelaktigt tråkigt, lika tråkigt som litteraturhistoria, det var likadant i skolan. Bråka inte om det, Hugo, i kemi var jag primus och fin i språk med. Det är väl roligare att se tavlorna och läsa böckerna än studera vad alla viktigpettrar supponerat om inflytanden och påverkningar eller deras reflektioner om tidsandan. Vem garanterar att de är riktiga? Men tavlorna kan man själv se och böckerna kan man läsa. Egentligen ingen osund inställning, hade Hugo sagt och skrattat åt henne — på den tiden de var förlovade, eller vad man ska kalla det. Men numera inte.

— Skönt att ditt arbete går bra, brukar Vica ändå ämabelt säga. Vill du ha te.

— Just det. Tack, lilla råtta.

Och så pysslar hon med te och han lite med henne — och så går han tillbaka till stora bordet, en present av en arkitekt som måste inbillat sig att Hugo ämnade rita upp katedraler i kroppsstorlek. Bordet gjorde hela

hans rum vanskapligt med sina dimensioner, men om nu Hugo vill ha det så...

— Ska vi på bio i kväll?

— Hitta på själv, darling. Men stör mig inte mer nu.

Detta är hur det går till när han befinner sig i god form.

Men annars.

— Du skulle ha barn, hade han sagt när de kvällen förut äntligen kommit hem och till ro efter den där middagen med dans och hennes fötter värkte.

— Ska det vara inom tjugofyra timmar?

— Hur kan man orka vara så sysslolös som du? sa han.

— Jag tänker åta mig några timmar dagligen på Rädda Barnen, om du vill veta. Men jag har liksom aldrig haft lust att ha barn med dig.

— Begriper du att man inte kan såra en man djupare än genom att säga detta till honom?

— Ja, jag vet att du inte tycker om uppriktighet.

Ovanpå detta hade det blivit tyst.

Vica somnade. Men Hugo bredvid henne i den breda sängen hade länge legat vaken och den pyrande missbelåtenhet med tillvaron han fått, eller som han åstadkommit åt sig, samlade sig i en syrlig smärta, ur vilken han visste att han inte kom vidare. Där var väggen, där var gränsen: den syrliga svidande förnimmelsern av att ha ont och vilja hämnas.

Jag gifte mig för att jag ville ha henne. Ha henne länge, tänkte han. På något alltid funderade jag väl inte. Alltid är ett vagt begrepp, strängt taget betyder det allt-

så ingenting. Livet ut? Nå, jag vill naturligtvis inte ha henne då hon börjar se ut och vara som modern, om jag kan slippa . . . Men ännu är hon ju fantastiskt intagande om eller när hon vill och även då hon inte vill och måste tvingas, eller till och med ibland när jag bara känner fientlighet. Kanske helst då. Detta är väl den berömda hatkärleken. Ifall sederna i epoken och i vårt land tillät det, skulle jag med förtjusning piska henne med ridspö, klatsch, tills hon bad om nåd . . . och kanske en liten stund till. Sadist? Antagligen.

Men det är så många som är, fler än de vet om, fler än man misstänker.

Just dagar då jag intensivt gått upp i mitt arbete, då jag verkligen känner liksom ah! du duger något till ändå, gosse Hugo! — då irriterar hon mig mest med sin existens utan ett enda intresse. Hon har inte en gång mammans mani på att köpa och ha, i grund och botten har hon inte mycket ägandebegär, är oegennyttig och rätt generös. Det är pengarna som fördärvat henne, medvetandet om att de aldrig kan ta slut.

Från början trodde jag ärligt att äktenskapet skulle utfalla bättre och jag kan inte betrakta det som min skuld att så inte är. Han kunde med ens inte hålla sig, trots hon nästan sov:

— Har du någonsin på allvar varit kär i mig, Vic? frågade han.

Ur kuddars djup kom som från en som talar i sömn:

— Tokig i dig, det vet du nog.

— Ja, tokig. Får du sprit i dig kan du vara det ännu. Men det är inte vad som intresserar mig. Jag

menar verklig tillgivenhet, den som gör att man tycker man inte kan leva utan vederbörande.

— Vederbörande! Är det du det? — Hon skrattade hest. — En sån där som man vill hålla i hand på dödsbädden, är det så du menar?

— Vi kan kalla det så. I brist på till exempel bror Ivar . . . eller, sa han, kunde inte låta bli, i brist på kamraten medicinaren som rökte upp alla mina Camel . . . skulle jag duga då?

— Så bitter du låter, lilla Hugo. Just medicinaren vill jag ha, det var en god idé, han kan ha hunnit bli en berömd läkare innan jag knogat ända fram till dösbädden.

— Jag avskyr dig, sa Hugo och därmed hade samtalet slutat.

Bitter, säger hon. Hon skulle bara veta. Bitterhet är det inte, det är något mycket värre, något fullkomligt ödeläggande. Och det är väl inte mer än rätt åt mig, tänkte han och la sig lite konfortablare. Jag gifte mig för att jag ville han henne, ja, men inte mindre för att få det sorgfritt. Och för allt i världen, det har jag också fått och vill inte mer undvara!

Tankarna förde honom till barndomshemmet i en norrländsk landsbygd, isolerad och fattig, det var sällan han tänkte sig tillbaka dit, det var inga tankar att stå efter. Hemmet i och för sig var ju inte armt, visst inte, man hörde till ortens *upper ten*, det var bara totalt livlöst, reglerat i varje detalj från årens första till sista dagar och petrificerat alltigenom.

Fadern hade varit landsfiskal, en hård man, uppblåst

av sin maktfullkomlighet, smickrad av landshövdingens vänskap. Som han kanske bara inbillade sig äga. Tack vare ett oförutsett arv kom Hugo bra hemifrån, kom till Uppsala och till Stockholm under drägliga villkor, och han valde konsthistoria, numera visste han knappast mer vad det kunde berott på. Konst, musik, skönhet hade visserligen alltid ingivit honom en säregen välust, han hade erfarit den redan som barn, hade tyckt om att granska blommor för deras vackra strukturskull, eller ibland vissa människor. Hade han trott sig om att äga anlag, skulle han gärna blivit målare, i så fall porträttör. Men så blev det alltså konsthistoria, det hade anseende med sig, åtminstone hade han inbillat sig det i begynnelsen.

I hans hem, i förmaket, hade så långt han mindes hängt en gammaldags avbildning av Rafaels Madonna della Sedia, ett träsnitt i svart ram. Modern berättade att det varit en lysningspresent och föräldrarna måste sålunda någon gång ha känt eller umgåtts med konstintresserade personer, ty madonnan var ju inte alls av den rätta typen lysningspresent: kristallskålar, silverfat, (respektive nysilver), eller textilier. Småningom hade Hugo fabulerat fram att lusten till konsthistoria runnit upp ur träsnittsmadonnan.

Kanske var det också så.

I Uppsala levde han sparsamt. För armod inte bara ryggade han, han hatade föreställningen om medellöshet som en nesa. Stipendier föll över honom, ett välgörande duggregn av uppmuntran och tilltro. Begåvad ung man! I Stockholm, lite senare, inrättade han sig

efter principen bostad över inkomstnivån, kläder normalt efter denna, så mycket hellre som en touche av artisteri förmånligt kan dölja smärre brister i en behaglig ung mans utstyrsel. Föda slutligen, underst i budgeten.

Fadern blev sjuk, dödssjuk, han måste resa hem. Husch, resan norrut . . . Då hade han inte varit norrut på ett par år.

Timme efter timme släpade loket vagnarna och honom själv, motvillig, i en av dem, genom ändlösa skogar, grantoppar, grantoppar. I en glänta fick han se en gammal man klädd i krappröd väst, solbelyst, och det gav ett färginslag som kom honom att spritta till och dröjde länge på ögats näthinna. Något mer att spritta till för visade sig inte. Husch.

Varannan natt vakade modern eller han omväxlande hos den dödsdömde. Hugo satt och dåsade i en läderklädd länstol med fötterna på en annan av rummets stolar och hörde den sjuke kvida. Kan det inte bli slut snart? tänkte han, besatt av otålighet att komma därifrån, mer än av ovilja. Fadern varken höll han av eller avskydde. Men det var en fan att vara seglivad, tänkte han.

Morfin eller annat, vad det nu var, fanns till hands och fick ges bara en gång om natten. Jag ger honom två sprutor i stället för en. Det kanske blir slut då, men det vore ju bara att göra stackären en tjänst . . .

Uppskärrad avvaktade han sedan resultatet av de två sprutorna. Om husknutarna ven blåsten och det pep i kakelugnen, precis som det ska vara till en så hemsk

historia. Han satt och skälvde och reflekterade kyligt över det, men skakade samtidigt av rädsla. Men den försvagade massiva kroppen sög upp giftet utan att det gjorde märkbar verkan. Jag sov en stund, hade fadern sagt på morgonen. Nästa gång ger jag honom tre sprutor. Nej, aj, doktorn skulle kunna observera åtgången i flaskan. Och småningom hade sonens otålighet över faderns långvariga döds kamp ökat till hatiskhet.

Han hade alltid tyckt om att analysera sig själv. Känner jag då inte det ringaste för gubben? Om jag letar bland gamla minnen, jular till exempel, eller då jag kom hem med bra betyg från skolan och pappa gav mig en klapp och en slant, lite större för vart år. Nej, det kändes ingenting. Varför? Han visste bara att han aldrig haft något att skaffa med den där klumpiga stora karlen som gått runt och domderat och glatt sig åt att få fast missdådare, helst av stor kaliber, då landsfiskalens namn kom i tidningarna ända i Stockholm.

Glädjen kunde Hugo ju fatta, men annars angick allt därborta honom inte. Den omtalade kärleken till föräldrarna är en konvention som lärs in liksom moral lärs in, resonerade han. Båda är illusoriska, om inte förnuftsskäl föreligger, eller, i vad nu föräldrar angår, någon valfrändskap. Det måste ju kunna tänkas. Men inte i mitt fall.

Modern? Den modersdyrkan som man överallt stötte på, i litteratur och sång och hyllningar, föreföll honom löjlig. Det berättas att dödssårade soldater på slagfälten eller på fältlasaretten mumlar och gråter efter mor: de stackars pojkar ligger ju övergivna och vän-

tar på en död som de sannerligen inte begärt och dunkelt stiger då ur det undermedvetna minnet av modersbrösten och vaggvisan, mycket rimligt. Då har de glömt luggarna, snubborna och sådana ord som Om man bara slapp er, ungar! . . . Föder, det gör kreaturen också, det är en naturens funktion och ingen son eller dotter har garanti för att inte den tänkande mänskliga modern fött barnet högst motvilligt. Vad hans egen mor beträffade, var hon mycket yngre än mannen och som Hugo senare kom att reflektera över henne, måste hon ha sökt kompensation för hans tyranni på annat håll, lite uppvaktning om inte annat. Hon hade varit mycket nätt, antagligen tilldragande, och hon gifte fort om sig med en jägmästare, yngre än hon.

Lite samma typ som Vica när allt kommer omkring — och med alla tänkbara förbehåll. Modern hade suttit halva sitt liv i en köping mot polcirkeln och sedan i en annan likadan. När hon dog, befann han sig på en stipendieresa i Italien strax före krigsutbrottet 39. Den kvällen hade han varit bortbjuden och sedan han telegraferat för att få ordnat med krans, hade han gått utan att för någon nämna att han just förlorat sin mor. I sällskapet visste han att han skulle träffa en viss flicka och för allt smör i Småland skulle han inte velat gå miste om det mötet. Det utföll också efter beräkning och han blev senare även utan större svårigheter av med den lilla romarinnan.

Faktiskt lite samma typ som Vica också där, vulgärare men inte mindre villig. Vica hade det ju bara varit att ta hem, blanda lite drinkar åt henne och sedan

inbilla henne att han aldrig upplevt något mera underbart.

Hon hade knappt vetat vem han var, hon hade kallat honom Sten och trott att det var hans förnamn, fortsättningen hade hon tappat bort. Jag heter inte Sten, hade han vid morgonteet upplyst. Vad heter du då? Hugo rätt och slätt. Tråkigt namn, sa hon. Det kommer du snart inte mer att tycka. Jo. Nej. Jo. Nej. Skratt och kyssar . . . så väl han mindes alltsammans! Och numera var Sten helt bortglömd. I längden rådde han på henne, det visste han. Eller?

Nej. För ändå var han fast:

Han, Hugo, hård som fadern, kallhamrad — så bedömde han sig själv — och fullt herre över allt han tog sig till, hade här råkat fast. Om det var ett års äktenskap som verkat det, vana och åter vana, tills den ena blev som en del av den andra? Men han hade svårt att tro att bara samliv och vana kunde verka så starkt.

Om Vica, nota bene när hon var som bäst, som mest tillgiven och ljuvlig, viskat i hans öra: Du, vi ger oss av. Bort. Till Indien och Haiderabad, Australien, Nya Zeeland, Söderhavet, Tahiti, Kina, Persien med dess marknader, eller Sibirien med den vilda urskogen, tajgan, vi ger allt annat katten, adjö — så skulle han varit i stånd att svara: Ja, varför inte? Vi har inga band hemma. Vi är du och jag, vi ska bli hejdlöst lyckliga och uppleva tillsammans allt det där du sa, och mer till, Kairo, Nilens källor, Arabien med beduinernas svarta tält.

Varför inte, varför inte? Jag ilar till resebyrån i mor-

gon, nej, jag går bums. I stället för att sitta här med mina fördömda papper och veta att något världsberömt kommer det ändå inte ut ur dem, kanske inte ens något i Sverige särskilt berömt... Jo du, kom bara!

Där han låg och stirrade ut i halvmörkret och ångrade att han inte hellre lagt sig att sova i sitt eget rum, på den visserligen måttligt sköna dyschan, men där det åtminstone fanns rejäla gardiner, kom den där resfantasin för honom som den emellanåt gjorde. Man satt ner på en förtrollad flygande matta.

Vem är väl skyldig att prestera en avhandling, disputera, promoveras, hela galaspektaklet? Det är i grunden fullständigt betydelselöst och många har gjort sig namn utan all den bråten. Ett visst antal verk hade han redan planerat och kunde sedermera ta upp dem ett och ett. Men först — ett år med henne, fria som fåglar, (ifall nu fåglarna är så fria, man vet ju nästan ingenting om dem), penningstarka nog att ha det sorglöst, det styr säkert fader Jakob om och vi fordrar ju ingen furstlig lyx, furstar har det för övrigt inte alltid så luxuöst.

Om jag nu vågade väcka henne, lät han frestelsen smyga sig in, kyssa henne vaken, släppa ut en dittills aldrig röjd tygellös ömhet, ett uppgående utan gräns i lyckan att vara vi två? Om jag ville, kunde jag det. Varför har det aldrig skett? tänkte han. Den frågan hade han ännu inte ställt sig.

Nej, jag vill inte ge henne den makt hon ögonblickligen skulle ha tillerkänt sig. Ju mer man öser över en kvinna, dess mer stegras hennes triumfatoriska instinkt. Ha, min gosse, du ger totalt bort dig,

tänker den hemliga kvinnan inom henne, det är bra, så ska det vara! Kom ihåg och glöm det inte mer, att jag är Kvinna, en omätlig dyrbarhet på jorden, dotter till Allmodern, symbol för allmodern som i sitt sköte bär liv och död, himlens salighet och helvetets marter, den högsta inspiration och ödslighets vanvett. Något som aldrig kan betalas för dyrt, kort sagt.

Det får aldrig komma i fråga, tänkte han och skakade av sig frestelsen, vällustdrömmen, uppgivenhetsdrömmen, alla verkliga älskandes hägring, driften till uppgående in absurdum. Det skulle sedan bara bli strid på kniven igen. Strid tills jag känner att jag hellre än någonting annat vill strypa henne.

Slutligen steg han upp så försiktigt som möjligt, hon vaknade inte, hon stormsov, rosig och rufsig, med en gudomligt rundad skuldra bar, och han smög sig ut och över till sin dyscha, dyschan från ungarlåtiden, som stod bäddad var kväll, han ville ha det så.

Hugo fick sömn ett par timmar. Om det var sömn? Tankebanorna ändrade sig inte i drömmen, där var fortfarande Vica och resefrestelsen och uppgivelsefrestelsen och där blandade föresatsen att inte ge efter sig in, inte ge henne övertag, trots allt. Och i sömnen inmängde sig också en äcklande olust för allt vad kvinnokön var. Dessa varelser, människor lika väl som männen — och likväl artskilda in i märgen. Giftiga. Giftigare än vilket som helst rusämne och ännu mer ödeläggande.

De där galningarna som specialiserade sig på att mörda kvinnor, stycka och bränna upp dem, de var

sinnesrubbade givetvis, den saken behöver man inte tvista om. Men inom sig bar de i mångfördubblad skala på tusentals andra mäns hat och utförde i sin galenskap det som tusentals andra män av otaliga skäl inte kunde eller fick eller ens vågade yppa lust till, stundom inte ens var medvetna om.

Doktor Stenbrott tvärvaknade av att flickan Siri stod framför honom och talade om att klockan var nio och att han sagt till om väckning.

— Ja. Jo, mumlade han. Nattens vakna eller inte vakna drömmar hade lämnat efter sig en otäck smak. Munnen bar galla. — Var vänlig ge mig tidningarna och te med detsamma. Jag tar det ute i gröna rummet.

Med tebrickan tog fröken Siri in posten. Ett av breven var adresserat till Vica. Femtonöres frimärke, poststämpel Stockholm, manlig piktur, fast, bestämd. Medicinaren! tänkte han.

— Är inte frun vaken?

— Doktorinnan har inte hörts av än.

— Låt henne sova. Här är ett brev till henne, ta hand om det, fröken.

Av vilken anledning är man till den grad gentlemanlike?

Analys: man är 1) rädd att brevet ska innehålla något som tvingar till avgörande. Skilsmässa vill jag inte veta av. Samtidigt säger 2) snusförnuftet att brevet kan vara komplett oskyldigt, kuvertet är av den mest ordinära sort, dess innehåll kan röra sig om en beställning, en förfrågan, ett förslag som eventuellt angår äkta

mannen lika mycket som henne och i så fall får han förr eller senare reda på det. Medicinaren — om han är skribenten — meddelar en upplysning hon bett om.

Hon tror att jag är nyfiken. Är du nyfiken? sa hon i går när jag frågade vem som rökt mina cigaretter. Hans namn nämnde hon inte, antagligen för att förarga mig och det förargade mig också, det gick hem. Alla våra bekanta praktiskt taget är gemensamma. Hon tror att jag är svartsjuk. Det är jag också, alldeles förbannat, men hon har hittills aldrig fått märka det.

Att det där brevet oroar mig är bara debila reflexer av allt som i natt stod ömsom vällustigt, ömsom gruvligt för mig, men nu redan börjar vara diffust. Alltså, lilla Vica, inga futtiga små svartsjuka scener som kanske skulle fägna dig. Jag tål ännu en hel del. Slår jag slutligen till, blir det ordentligt. Men för närvarande, obs. för närvarande, önskar jag inga komplikationer i huset.

I söndags krusade hon mig, tänkte han och bredde utan hunger tjockt med marmelad på en brödkiva, alla kunde ha reflekterat över det, men de ser ju ingenting. Vica vill ha det bra mellan oss, det är vad krusandet betydde och då kan eller får en medicinare mer eller mindre inte spela någon roll. Jag har ingenting emot att vi kostar på oss en ny liten smekmånad.

När han blev klädd, sa Hugo till att de båda skulle vara hemma till middagen och beställde griljerat kött. — Och var vänlig gör i ordning mitt rum med det samma, men rör inga papper!

— Nej då, jag vet nog, sa flickan.

Gröna rummet var vackert i morgonbelysning, mat-
tan låg som en tātclippt gräsplan, blommor fanns till
överflöd i vaser på borden och på golvet stod en ler-
godsurna med höga blommande grenar av körbärsträd.
Han njöt av anblicken. Balkongdörrarna stod öppna
och han andades djupt in vårluften, en dryck, den
ädlaste.

Vi borde kunna vara fullkomligt lyckliga, tänkte han
i en stämning som påminde om smärta. I dag är jag
vek, hon vet inte hur god emot henne jag skulle kunna
vara. Jag borde sätta henne lite mer in i mitt arbete
kanske... Men på något vis har vi försuttit en chans.

Ifall hon så utan vidare följde honom hem första
gången, låt vara att hon befunnit sig i en ovanligt upp-
jagad sinnesstämning, vad kan man då inte vänta att
hon förr eller senare hittar på? Längtan och oro sved i
honom. Det är väl bara magsyra, tänkte han och lug-
nade sig själv. Var är bikarbonaten? Vi fick så konstig
mat i går...

Men han blev inte lugn. Vi har försuttit vår chans,
tänkte han. Det var ju bara ord som hade format en
banal sats, men ur banalitetens noll trängde sig något
gripbart fram, ett hot.

En promenad, lite frisk luft, lite rörelse. Om jag
skulle köpa hem några riktigt fräscha rosor till henne?
Det är längsedan jag uppvaktade henne på det sättet.

Men nej tack, förra gången minns jag hur hon bara
sa: De är vissna i morgon, rosor står sig aldrig...
Sedan stod rosorna sig i fyra dagar, om inte mer,
de blev bara allt vackrare, de slog ut och bredde ut sig.

Jag skötte själv om dem, naggade av stjälkändarna med tänderna som man lär ska göra var kväll och bytte vatten. Jag formligen sörjde då de i alla fall tog slut. Medan hon hade roligt åt mig.

Så gick han och smällde hårt igen tamburdörren efter sig.

XVIII

Han gick, han gick, tänkte Vica, han visste inte att jag vaknat. Hurra!

Med teet fick hon in sitt brev. Från Rex, naturligtvis. Älskade, härliga dumsnut, varför sa jag inte att du inte fick skriva hem till mig? Fiskalen såg troligtvis inte brevet, annars vet man inte vilken direktion det hela tagit. Och du får heller inte telefonera, fiskalen sitter hemma om dagarna hädanefter och i den här lilleputtvåningen hörs allt. Jag var tanklös.

Medan hon långsamt för att spetsa till spänningen skar upp kuvertet, kom det för henne att Rex till råga på allt säkert inte skulle gå med på fingerade telefonsamtal, där hon låtsades tala med en väninna, till exempel Kate som alltid är tjänstaktig, och i den ton hon då använde. Rex var en besvärlig sort. Men vara av med honom, nej. Aldrig mer.

Rex skrev att han älskade henne och bad henne förlåta att det blivit honom övermäktigt, bad henne betrakta det som skett såsom om det aldrig skett. — "Det är osannolikt att vi någonsin träffas mer, skrev han. Jag går helt upp i mitt arbete och jag måste också ta

igen ett år, under vilket jag av vissa skäl var borta hemifrån.”

Sedan stod det: ”Jag vet knappast vad jag skriver. Det är kväll nu, eller natt, tyst omkring mig, bara en ohygglig ensamhet. In i mitt allra innersta är jag uppriven av vårt möte för bara några timmar sedan. Om det inte vore en utnött bild — tror jag — skulle jag säga att jag blöder. Det känns som om du alltid funnits och aldrig kunde upphöra att finnas för mig. Det sista är sant, jag har inte trott mig om att kunna uppleva lidelse så starkt, åtminstone inte för en annan människa. Men jag är också tungt skuldbelastad gentemot dig. Inte att jag räknar med skuld i bemärkelsen moralbud, vi har ingenting orätt gjort, kom ihåg det, inte heller du får tro det. Förutan den stunden skulle vi bara blivit som tiggare efter den. Men jag har fört in ett oroselement i din tillvaro och därmed gjort dig illa. Jag blygdes då jag sedan sprang hem för att jag missbrukat det hem du delar med din make. Att din bror och jag tillhör samma kamratgäng och att jag kanske är hans närmaste vän ger mig ingen rätt att göra inbrott i en annan mans hus . . . Timmen hos dig var ljuv utan gräns, men det är slut nu. Var det en timme? Jag vet inte, tidsbegreppet var uteslutet, det jag fick var en bit av evigheten, den eviga salighet de kristna talar om. Jag fann den på jorden. Men nu måste skulden gäldas. Vica, farväl. R.”

Nej du, tänkte hon och ögnade över brevet en gång till för att återfinna de ord här och där som gått in i henne. Men vad ska jag nu ta mig till? Fort, fort måste

jag tänka ut något. Jag helt enkelt accepterar inte det här. Jaså, han är en sån helgonlik figur!

Ellen!

Ellen var hennes forna barnsköterska som numera levde av att hyra en jämförelsevis spatiös bostad och där ha inackorderingar. Enkla skötsamma människor. Ett av Ellens rum i ena ändan av våningen var emellertid fristående med egen ingång och eget tvättrum. Det hade nyligen blivit ledigt och Ellen hade beklagat sig lite, då Vica kort förut mött henne på gatan, ty hon ville inte ha vem som helst dit, hon ville i detta utmärkta rum ha en dam, helst lite äldre, som inte begärde städning utan bodde där som om hon hyrt av fastighetsägaren direkt.

Det blir jag som tar hennes rum, tänkte Vica. Den snälla Ellen blir glad. Vica fylldes av ädelmodig glädje åt att bereda sin snälla Ellen lite glädje. Varenda kväll fordom berättade Ellen en saga för henne och de hade varit olika var dag, ty så hade Vica helst velat ha det, utom för några av sagorna: den om honom som gick naken på gatan och den om rättorna som hade var sin korvsticka och den om flickan som sam i havet fram till ett kungligt slott. Senare kom Vica på att det varit gamle H. C. Andersens sagor alltihop, Kejsarens nya kläder och Soppa på en korvsticka och Lilla Sjöjungfrun m. m., men det gjorde det inte sämre. Och hon mindes hur hon älskat Ellen och sagorna.

— Ellen, sa hon i telefon, jag har en bekant, en lite äldre dam, hon vill ha Ellens rum, hon vill inte ha

städning, hon vill ha tyst och vara i fred. Det passar väl bra?

— Så snällt av Vica att tänka på sin gamla Ellen, sa Ellen. Vad är det för en dam?

— Fröken . . . Lundgren, sa Vica. Hon studerar på Högskolan, det vill säga, nej, hon är lärarinna, för hon är ju lite äldre, hon är lite egen, hon vill bara vara i fred . . .

— Är det för längre tid?

— Visst, Ellen! Minst ett år, kanske många år. Jag kommer över ett tag frampå dan och tittar på rummet och betalar första kvartalet i förskott.

— Det vore väl bättre att damen, fröken Lundgren kom själv, tyckte Ellen.

— Ja, naturligtvis. Men hon har rest till Göteborg och bett mig ordna allt under tiden, så att hon bara kan flytta in. Jag får nycklarna. Snälla Ellen, jag känner henne mycket väl, det är en utmärkt dam, var glad att Ellen får dit henne . . . Och Ellen behöver aldrig så mycket som se henne.

Så var den affären uppgjord.

På detta skrev hon till Rex:

”Jag godtar inte ditt brev, det sårade mig *djupt*. Jag vet att vi hör samman. Du ska slippa komma hem till mig, jag förstår att du inte tyckte om det. Men en sak har jag rätt till: att få tala med dig, om det så bara ska vara en enda gång till . . .” En utomlandsrest väninnas rum, broderade Vica sedan om. Rummet disponerade hon själv, om hon fann det för trist hemma och inte ville träffa en enda av sina bekanta, bara liksom för-

svinna... Hon hade för resten åtagit sig att se till väninnans krukväxter. Så gav hon adressen och bad Rex möta henne där nästa dag, hon skulle vänta honom efter klockan två, han fick inte låta henne vänta fåfängt.

"Du vet kanske själv hur fasansfullt det är att vänta och vänta, till sist är man färdig att hoppa ut genom fönstret. Det är tre trappor upp."

Hon satte expressfrimärken på kuvertet, ringde sedan efter en bil, åkte till Ellen, inspekterade rummet, det var hyggligt men förfärligt, hon skulle velat alltigenom möblera om det. Det fick räcka med att skaffa en ny matta, en uppsättning krukväxter, gömma undan Ellens prydnadssaker och sätta dit andra och ett nytt sängöverkast. Vad Ellen tänkte vet man inte.

Framför Vicas medvetande tornade en hel eftermiddag och afton solo med Hugo upp sig, men hon slog bort att gruva sig i förväg. Hon kom inte hem förrän precis till middag, litet senare, strängt taget, upptäckte att hissen var i olag, rusade uppför trapporna och kom in andlös.

Hugo var inte arg. Han satt fredligt fördjupad i en tidning, såg upp, såg på sitt armbandsur, sa ingenting, reste sig, kysste henne. På bordet intill divanen med kuddarna stod i en kristallvas en knippa rosor, gula med skär skiftning, de rosor Vica sagt att hon tyckte mest om.

— Nå, lilla råtta? frågade han.

— Ack, jag har sprungit i butiker. Jag är nästan död. Såna rosor! Du är gräsligt söt!

En förfärlig ånger drev upp tårar i hennes ögon.

Hon hoppades att han inte märkte det, med Hugo vet man aldrig.

— Och i kväll? Sitta hemma eller hitta på något? frågade han medan fröken Siri bar in en vällyckad griljerad tournedos med stekt potatis.

— Har jag sagt till om det här?

— Nej, doktorn sa till, svarade flickan.

— Medan frun ännu sov, sa Hugo. Jag var säker på att vi båda i dag skulle önska oss en bit kött utan alla mysteriösa utklädnader eller raffinemang.

— Ja. Jag är hungrig, sa Vica. Vi stannar väl hemma. Jag är trött också.

— Jag ska arbeta lite efter middag, men inte länge, sa han och såg på henne.

Vad ser han, vad gissar han? Brevväxlingen. Ellen. Rummet. Krukväxterna och mattan, nya sängöverkastet och blomvasen, dit det i morgon ska komma en bukett stora papegojtulpaner hade Vica tänkt ut...

Intensivt önskade hon alltsamman ogjort.

Eller inte? Ogjort — inte ogjort?

Jag vet inte, tänkte hon medan hon skar och åt köttet. Rex, Rex, Rex! De lite trubbiga dragen, den fasta munnen, så vackert tecknad, ögonen som kunde ge ifrån sig en så hänsynslös total hängivenhet. Utan förbehåll ge bort en hel människa, en stor, vuxen stark karl, snart kanske en berömd läkare i en enda blick.

De gick från bordet, kaffet väntade på en bricka intill de rosor Vica en gång, som hon glömt, sagt att hon tyckte bäst om.

— Kan man älska två på en gång? frågade hon.

— Det var en sällsam fråga? Hur så?

— Vi talade om en roman där det beskrivits.

— Vilka vi? Inte du och jag väl?

— Nej, Kate och jag. Hon trodde inte det var möjligt. Men Kate är ganska okomplicerad. Det måste i alla händelser vara två som är varandra mycket olika. Vad tror du själv?

— Att dina tankar är på ett ohälsosamt ställe, sa Hugo.

— Det är de ofta, svarade Vica, böjde sig bakåt och skrattade.

Hur än aftonen förflöt, och det såg inte illa ut, måste morgondagen komma och hon ämnade inte undvara den.

— Jag vill att vi ska tala mer om det problemet, sa hon, det är mycket intressant. Ifall du nu till exempel mötte en . . .

— Stopp! Ta hellre dig själv, föreslog Hugo och satte sig nära henne, så att han fick henne under ögonen som laboratorn har sitt undersökningsobjekt under förstoringsslinsen. — Det är alltså inte jag utan du, som möter en . . .

— En karl, ytterst olik dig naturligtvis, annars blev det inget problem.

— Beskriv olikheten, är du snäll. Lek lite med elden!

— En som inte alls vore nyckfull eller humörlig. En som vore mig vanvettigt hängiven, en som tillhörde en med . . . med liksom tygellös ömhet. Som översåg med allt. Glömde sin egen existens. Bara gav bort sig.

— Opraktiskt, sa Hugo.

— Inte alls. Jag gillar inget opraktiskt, det är inte tal om sådant. Han kan gott vara ett snille, en uppfinnare, en stor vetenskapsman, en konstnär.

— Bara ingen konsthistoriker, nej, det kan man fatta att dylika stackare strax kommer till korta, sa Hugo, och den lilla nervösa spasmen under undre ögonlocken blev synlig.

Vica sa luftigt:

— Ta inte illa upp. Du frågade själv! Jag menar bara om den där mannen att han förmår glömma att man är två. Ingen vakthållning, inga dubbelbottnade repliker. Det måste vara underbart och *oemotståndligt*. Du får tänka vad du vill och att jag är kär i dig, det vet du väl, men jag kan ... teoretiskt givetvis, föreställa mig att jag samtidigt älskade en ... en sådan människa. Om han fanns.

— Du får nog leta länge, sa Hugo. För du tror väl inte på vad första bästa karl pratar?

Medan han sa det, grep han om hennes huvud, tvang det intill sitt eget och fick in hennes ena örsnibb mellan sina tänder. Han bet till ordentligt och släppte inte taget. Vica skrek till.

— Skrik mer! sa han utan att släppa.

— Släpp!

— Gör det ont?

— Det begriper du väl.

Hon ryckte sig äntligen loss, sprang upp och slog till honom mitt i ansiktet. Blodet bultade i den miss-handlade örsnibben. Men Hugo satt kvar på divanen,

sträckte sig efter sin lilla pipa, stoppade den och tände. Det såg ut som om han trott sig vara ensam i rummet och känt sig väl till mods, fullkomligt lugn, medan Vica rädlös förblev stående framför honom. Slaget i ansiktet hade passerat som om hon blåst på honom.

— Varför står du? sa han slutligen.

— Vad menade du med att göra så där illa mig?

— Jag tyckte du lät din fantasi bära dig lite för långt och det fanns skäl att återföra dig till realiteten. Realiteten lär oss att den som vansköter vad det vara må, sin livsförsel, sitt känslökaptal eller . . . eller sin inbillning, får sota. Jag önskar inte att du ska sota. Inte mer än som nyss skedde.

— Akta dig själv du!

— Det ska jag göra. Jag är mycket påpasslig, sa han. Men vi ska inte träta nu. Episoden är förbi, dillet om den enastående mannen likviderat, hoppas jag. Husagan ingår i din fostran. Du har haft för mycket pengar.

— Beklaga dig inte! fräste hon.

— Nej. Dina pengar är ett av skälen varför vi nu är gifta. Lagg märke till: ett av dem. Inte det enda. Jag är fortfarande mycket förälskad i dig, kära lilla Vica, men pengar har förstört dig och er alla, fränsett kanske Ivar som ännu är ung och naiv. Vana att inte arbete sig fram eller åtminstone spara sig fram till en tillvaro, en ställning, ett levebröd måste demoralisera. Då man uppfostrats till tro på att allt, nästan allt kan köpas, inställer sig den stund då man också vill få. Gratis! Få allt man har lust till. Tygellöst älskande män och så vidare.

Vad ska man svara? Man får ändå inte sista ordet. Vica tog sig åt örsnibben, den kändes het. Djävul, tänkte hon men utan vrede. Där satt han välbehagligt lutad mot kuddarna, pipan mellan de bitska tänderna, så att orden emellanåt blev otydliga. Där sitter han nonchalant, ser utmärkt bra ut, gör som han trivs och får mig att stå upprätt och lyssna. Skulle jag gå min väg, stänga in mig?

Det vill jag inte. Jag vill inte vara ensam.

— Du skulle ha barn, sa han vänligt. Det är inte mitt fel att vi är barnlösa. Fyra har jag tänkt mig, gärna fem. Antagligen skulle din medicinare säga ungefär det samma. Att gifta friska kvinnor bör föda. Om han är en av Ivars hjärtevännar, anser han dessutom troligtvis att du inte bör ärva din rika pappa — och i princip ger jag honom rätt, fast jag till naturen dess värre är en njutningsmänniska och därför inte tycker om att släppa ifrån mig en miljon eller vad det kan bli.

— En miljon! fnös Vica. Om vi är gifta då, ja.

— Det är vi säkert, det ska jag nog ordna. Jag tål mycket, men jag har mina fulla fem sinnen i behåll. Sitt ner nu, lilla rätta, och ta din stickning. Jag börjar längta efter att den där sweatern ska nå sin fullbordan.

Vica tog upp stickningen och satt ner.

— Ska jag läsa högt för dig en stund? föreslog Hugo. Du tycker ju om Gullberg, har jag för mig? Kärlek i tjugonde seklet.

— Läs du.

Han har rätt, tänkte hon utan att lyssna och ändå läste han bra och hans låga uttrycksfulla stämma hade

varit en av komponenterna till den attraktion som från begynnelsen vann henne. — Han har rätt, vi kommer att vara gifta, för jag vill inte skiljas, jag vill inte att han ska ha en annan hustru, bita en annan kvinna i örat! Tänk så insmickrande han kan låta, tänkte hon och iakttog välljudet av hans läsning utan att lyssna till dikten... Men jag ska ändå hämnas. I morgon. I morgon. Rex!

— Du hör inte på, sa Hugo.

— Nej.

— Och så läste de inte vidare den dagen, sa han.

Det är ett citat.

— Är det också Gullberg?

— Nej, det är en annan. Lika stor, möjligen större.

XIX

Hos Lundgrens satt man till bords då Vicas expressbrev bars fram, det var första gång ett dylikt fenomen förekommit i hemmet. Men Rex hade ganska mycket korrespondens, kallelser till sammanträden eller möten, bulletiner, tidskrifter som han betalade av det han förtjänade på att läsa upp skolpojkar i elementarläroverken, och ingen yttrade sig om ovanligheten, fränsett att modern smått nyfiket bad att få granska den röda expresslappen. Rex visade, men hon hann knappt ge den mer än en blick förrän han drog tillbaka kuvertet igen.

Modern hade ställt en karott med köttbullar mitt på bordet med blank vaxduk, karotten stod på en korkskiva för att inte skada vaxduken.

Bröderna tog för sig, det var bruk att det skedde i åldersordning. När turen kom till Rex serverade han sig så lite att modern måste anmärka.

— Jag är inte hungrig, jag drack kaffe ute, tack.

— Och i går var det likadant, du kom hem som ett blindstyre, varken hörde vad man sa till dig eller ville äta.

— Bry sig inte om det, mamma, det är ingenting med mig, bara lite att fundera på.

— Ska du inte bryta brevet som kommer express, det måste ju vara något viktigt.

— Jag vet vad det rör sig om.

Bröderna sa ingenting, den ena skulle på schackklubb lite senare, den andra gå och pyssla med hyvelbänken nere i källarrummet. Modern visste att schackklubb ibland betydde flicka, hyvelbänken ibland ett glas öl med vänner neråt Skeppsbron. Själv går hon kanske ett tag över till sin syster och tar handarbete med sig. Men på Rex såg hon undrande och var inte lugn.

En flicka, tänkte hon, och det vore ju ingenting besynnerligt. En fnurra på tråden? Bra nog allvarlig i så fall. Men han har aldrig hört till dem som kan ta saker som de kommer. Han har sitt eget huvud och lynne . . . Hon mindes den kväll då han underrättat dem alla om att han gav sig av till Danmark, de hade ingen aning haft om något ditåt och småningom hade det blivit ett uppträde sådant hon, tack och lov, dittills sluppit vara med om sedan mannen gick bort.

Men vad ska det nu bli?

— Det var så sant, kom hon ihåg sig: — Din kamrat Ivar ringde just som du gått i förmiddags och han hade tänkt komma in här vid sjutiden eller så, sa han. Välkommen, sa jag.

— Jag är inte hemma då, sa Rex.

— Du kunde ha givit besked om att du är borta i afton, innan du gick.

— Jo visst. Ursäkta. Ivar bryr sig inte om det.

— Han trodde ni skulle ha så kallade lilla klubben i afton. Och jag undrar om det inte varit på tal, när jag tänker efter.

— Jo, sa Rex. Jag är i alla fall inte hemma. Vill pojarna sitta därinne, så går det ju an. Mor är väl snäll och ställer in några Pommac eller sockerdricka som vanligt.

Köttbullarna bars undan, saftkräm kom fram. Inte heller nu åt Rex. Bröderna sa ingenting. En gång för alla hade de föresatt sig att grabben skulle få sköta sig själv, så länge han bara skötte sig ordentligt — och det gjorde han. Om han måste vara borta eller om han fick brev med expressmärke, det angick ingen. Dumt av modern att tjata. Och vill grabben inte äta, det är också hans ensak. Hungern driver honom nog förr eller senare till krubban.

Rex reste sig från bordet, sa tack för maten, ty det hörde till, och gick in i sin kammare.

Äntligen bröt han där brevet som bränt honom värre än eld, där han stuckit det innanför västen.

Då han var barn berättades det i skolan om en gosse från Sparta som burit en levande rävunge innanför kläderna mot sitt bara bröst och kommit fram blodig och alldeles sönderklöst, men utan att ha klagat. Han för sin del hade ju inget litet vilt djur innanför annat än den egna huden och innanför det egna köttet. Historien om gossen från Sparta hade kommit för honom, antagligen därför att den passade. Inte heller han hade klagat. Det var först då han blev ensam som alltsamman gick sönder. Brevet öppnade han med darrande hän-

der, läste det nästan utan att se och föll sedan ner i gråt på bädden. Vad ska jag göra, vart ska jag ta vägen?

Han låg platt ner, låg över brevet liksom han legat med huvudet över hennes bröst och hört henne jollra och prata och förbjuda honom att röra sig.

Du måste komma ifrån att tänka på mig som du först såg mig, hade hon sagt. Jag menar då, på gatan. Det var inte jag. Eller tror du inte vem som helst kan trampa vilse, säga något fult eller rått, eller bära sig ojuste åt? — Jo visst, visst, sa han, det ska du inte själv tänka på mer. — Men jag tror att du tänker på det. Du tar mig inte på allvar. Du vet inte hur det känns att inte ha en enda varelse som tror på en, en enda som . . .

Stackars liten, lilla kära du . . . Ändå hade han hela tiden vetat att han borde gå sin väg. Så alldeles oerfaren är man inte vid fyllda tjugofem, inte en karl som han, som inte precis har varit rädd för erfarenheter, lite av varje. Inte ett dugg rädd att trampa vilse, som hon sa, och få ångra sig. Ångra sig, det kände han ändå inte vidare till. Det var bara om småsaker, allt. Viktigare gärning väntade honom, honom och hans kamrater, dem han litade på, dem han var enig med, de som var bitar av samma stycke som han själv.

Och alltid hade han varit på det klara med en enkel sak: en dag råkar jag en riktig flicka, en prima flicka och då gifter vi oss, hon får arbeta på sitt håll och jag på mitt, men jag vill inte ha utsvävningar hit och dit, hängel utan mening eller bara som självändamål. Det

har man inte tid till ifall man ska hinna något under det korta livet. Examen och äktenskap, det blir ramen, ett levebröd och en yttre form. Men innehållet är av annat format, det är mitt arv och min rikedom, arv från kämpar före min tid, rikedom över alla mått. Därifrån rann beslutet fram att gå till Danmark och hade jag varit vuxen nog, skulle jag på sin tid gått likadant till Spanien.

Jag kan inte plottra bort mitt enda oändligt obetydliga men ändå dyrbara liv på flickhistorier, som berövar mig sömn och matlust — det är väl det minsta — men också arbetshåg. Varför är hon efter mig så här? Och jag kan inte låta henne sitta och vänta och vänta i morgon, på den där adressen hon ger, i den där väninnans tomma rum.

Ivar här klockan sju, nej, det går inte.

Han sprang upp från bädden, slätade till den och tog brevet i innerfickan igen, rävungen, pinan, och smet ut.

Det var ännu ljus, det var en fin kväll, visst bet den lite i en och än var väl inte alla isarna borta från Kvarken, kanske inte ens ur Ålands hav, man hade känning av dem ännu. Is i luften, sa en kvinna just som han gick om henne, hon höll en man under armen. Och himlavalvet var molnfritt, klart och blekt och trist. Våren bär all sommarens ymnighet framför sig, ändå gör den en trist, tänkte han. Eller gällde det bara honom — och just denna kväll?

Rex hade ingenstans att gå, stegen bar honom på måfå, eller det hade väl inte varit så helt på måfå, eftersom han med ens stod på gatan där hon bodde, Vica. Han

gick fram längs hennes hus, på trottoaren tätt intill det, så att ingen som råkat titta ut skulle kunna se honom. Gå där som en sentimental gymnasist, men han skämdes inte.

Han tyckte inte att han kände igen porten, kanske var det fel hus, han måste vända och undersöka husnumret för att få visshet. Jo, där var det, där. Där. Hur många trappor upp, det hade han fullständigt glömt.

Nå, så går Rex vidare. Går. Det innebär ingenting nytt, det hör till hans meningslösa vanor, eller säg till hans sätt att förhålla sig då han är trött eller osäker eller jagad av ensamheten.

Att han rusat bort och nu lät Ivar komma förgäves tyckte han inte om, men det skulle inte ha gått att råka hennes bror i dag. Om han undrar: Hur länge satt du kvar hos Vica i går? Vad tyckte du? Inte för att Ivar frågar mycket, men ändå, nej.

Utänför Centralstationen funderade han på att gå in och höra efter om de hade äpplen i kiosken, eller kanske få några cigaretter: han hade inte många ören på sig. En resandeström söderifrån vällde ut på planen. Det var ont om bilar. Rex stannade, kunde lika gärna stå där som någon annanstans och han såg på bilarna som svängde in och hejdades av rörligt eller företagsamt folk och körde igen.

På trottoaren väntade två damer och han kände igen den ena, det var en faster till Ivar, fru Tuneld. Hennes namn var ibland synligt i tidningar, hon var en av de liberala damer som intervjuas om fredskongresser eller

som undertecknar humanitära appeller, där kommunist-representanter inte får vara med.

Rex gick fram och erbjöd sig att hjälpa damerna. De såg hjälplösa ut. Tillsammans med Ivar hade han flyktigt råkat fru Tuneld på ett möte för Norge, det var ett par år sedan och hon kände inte igen honom.

— Tack, sa hon, det var verkligen älskvärt. Jag har med mig en dam som — hon tycktes dra lite på det — som varit svårt sjuk och vi ska åka ut till Ålsten.

Det mötte ingen svårighet att få tag i en bil, Rex sprang en bit ut på Vasagatan och lyckades genast. Han hjälpte upp damerna i bilen och lyfte in deras bagage.

Fru Tuneld var en ståtlig uppenbarelse, det visste han förut, på tidningsbilderna såg hon allvarlig ut och han hade innan han visste någonting alls om henne redan tyckt om att hon inte ansåg sig behöva le, att inte säga storle med alla tänderna så snart en fotograf närmar sig. Men det var den andra damen som drog hans ögon till sig.

När hon steg upp i bilen hade han märkt att hon rörde sig stelt som om hon varit halt. Också hon var en gammal kvinna, blek och stilla, sa inte ett ord medan fru Tuneld slösade tacksamma och vänliga sådana på den okända unga ridderlige hjälparen. Det kom för Rex att den andra kunde vara en av de stackars varelser som förts till Sverige i samband med Tysklands sammanbrott och koncentrationslägrens partiella eller begynnande likvidering. Såg så ut. Han gav henne en blick och snart en blick igen, tog in henne i synmedvetandet.

Svenska kunde hon inte vara, inte med de djup-

mörka ögonen och ansiktets särpräglad fasta byggnad. En slavisk typ, tänkte han. Det syntes att håret varit mörkt, nu var det nästan vitt och hon bar ingen huvudbonad. Hon var närmast fattigt klädd.

Innan han smällde igen bildörren såg hon äntligen på honom som om hon plötsligt blivit medveten om att en obekant ung man visat också henne uppmärksamhet och förtjänade ett leende. Förlåt att jag glömde det nyss, sa leendet, jag är ännu lite svag. Jag menar inte att inte vara tacksam . . . Så dröjde hennes blick kvar på hans ansikte, begrundande, och den kom honom förunderligt nära.

Henne kunde man tala med, tänkte han medan bilen satte sig i rörelse. Den människan vet något, vet verkligen någonting, mer än alla vi andra. Vet, vet.

Han såg på klockan och nåja, hemåt då, tänkte han och tog liksom kvällen förut språngmarsch mot söder. Tvang sig till att inte tänka på Vica, inte gräva ner sig, inte frammana bilder som torterade honom.

Den främmande människans blick blev honom till hjälp. Underligt. Han kom hem i bättre form än han varit då han rusade ut.

Det var folk i hans rum, hörde han. Den så kallade lilla klubben bestod av Lanting som bildat den, Ivar efter tidigare tvekan invald, Wasilewski, polacken, den livligaste, Nilsson, teknolog, Allard som jobbade på verkstad och följde aftonkurser, Berg och han själv. Det var så att man knappt rymdes i hans lya, två eller tre på sängen som bågnade under tyngden, de övriga på

stolar som hämtades in allt efter lägenhet. Wasilewski satt gärna på golvet.

Rex hörde från tamburen den brutna svenskan därinne:

— Bara jag har examen resa jag hem. Om fem år vi långt före er Sverige.

Lanting, överlägsen, det var inte sällsynt:

— Var så god, du, och varför inte? Det är ingen match.

Wasilewski: — Och någon revolution inte behöfts och komma aldrig att behövas hos oss. Vi är mogna.

Berg, typografen, stillsamt:

— Jag sympatiserar med er polacker, därför att ni har fått mogna under djävulska förhållanden, krig, ockupation . . .

— Utrotning! ropade Wasilewski.

— Ja. Och ni har stått bi. Jag avundas er som genomgått provet och så fint vunnit rätt till statsbildning efter de nya linjerna.

— Avundas! Du talar överspönt, sa Lanting. Vi svenskar har väl rätt att prisa oss lyckliga, som gått fram utan de där agremangen. Det är ingen skam.

— Natyrlig, sa Wasilewski. Bara det att ni aldrig komma fram. Ni är konservativ i roten. Här i landet arbetare är konservativ, gatsopare är konservativ.

— Alla folk är likadana, sa Allard, vars far var vid tullen och visste att människor, av vilken nationalitet som helst tycker om att lura tullsnoken, om det så bara är på en småsak.

Ivar, den som alltid yttrade sig sparsammast, tog nu ordet:

— Vi är långsamma av oss, det är erkänt, dessutom är vi små och beroende av våglängder, världslägen, som vi inte kan påverka. Vi har knappast valt parlamentarismens väg, snarare har den naturligt anvisats oss. Personligen sympatiserar jag också mycket med Wasilewski. Förhållandena hos oss liknar de där tävlingarna med två lag som drar i en lina, där det gäller vilket lag som ska orka dra linan över en viss linje. Det kan ta lång tid. Vi kan inte komma ifrån att vi här i landet är uppdelade i två lag. Partierna betyder ingenting, de kan vara eller bli hur många som helst, lagen är två. Se där har vi Rex!

Rex steg fram, han hade stått lyssnande vid dörren. Detta var att komma hem! De kända rösterna, de välbekanta ansiktena. Han sköt snabbt en blick åt Ivar till: jo, Ivar var sig lik. En smula förlägen därför att han talat något mer än i allmänhet. Hur kunde han, Rex ha inbillat sig att Ivar skulle göra frågor — och om Vica därtill! Så osannolikt som möjligt. En sådan obetydlighet som visiten hos henne föregående dag var naturligtvis hos hennes bror redan bortblåst.

— Fortsätt Ivar, sa Rex och steg fram och tog plats bredvid polacken på rummets mattstump som placerats vid ena väggen. De satt skuldra mot skuldra med ryggen mot väggen och Rex drog liksom Wasilewski upp knäna och slog armarna om dem.

— Om jag nu ska hålla låda, fortsatte Ivar, vill jag säga, att kommer det någonsin till revolutionär

aktion i detta land, tror jag impulsen utgår, visst inte från oss socialister eller kommunister som är sansade, utan från borgerskapet ifall detta bringats till tillräckligt raseri. Inför alltså ett totalt nederlag.

— Om den socialistiska staten verkligen skulle genomföras, är det kanske möjligt, tyckte Berg. Det lag som förlorar i dragkampen blir förvildat och tar till kniven!

— Ja, sa Ivar igen. Om socialismen på allvar gick igenom. Jag kallar inte folkpensioneringen för allvar eller en del andra pågående förbättringar eller småförstatliganden som för all del är bra. Liberalerna gjorde åtskilligt hederligt jobb de med, på sin tid. Wasilewski har rätt, ifall ni bryr er om min mening . . .

— Vi bryr oss om den, sa Lanting, därför att du känner höga bourgeoisin bäst av oss.

— De för folkhushållningen bärande produktionsmedlen borde vara i folkets hand lika raskt som sker i Polen med dess stora kooperationer: gruvor, skogar, storindustrin. Att hålla på och säga och sarga det sjuka eller döende översta skiktets oro och nervositet per skattevägens kringelkrängel tjänar bara till att samla det och kanske bringa det till desperation. Den som disponerat låt oss säga femhundra tusen om året, betraktar sig som utsugen eller plundrad av stråtrövare ifall han finner att han bara har kvar ett hundratal tusen om året. Och då rycker han äntligen upp sig, ser att tidsbilden håller på att förändras och skyr inga medel för att värva trupper åt sig och återställa det forna. Det

kan bli en makaber dans man får vara med om . . . lite varstans i världen.

I rummet hade alla uppmärksamt lyssnat. Ivar, bankir Jakob Cottonns son har nog under tjugo år hunnit lyssna till mer än harpor i luften. Men Lanting lät höra ett skallande skratt:

— Du är den verkliga klassförrädaren, sa han. Det är väl inte din far du talar om?

— Nej, sa Ivar. Min far är . . . annorlunda.

Ivar rodnade. Han hade lätt för det och det retade honom. Han blev tyst.

Han fick i minne scenen då fadern kommit in till honom, helt oväntat, till synes utan ärende och sedan plötsligt gått rätt på det pinsammaste ärende av alla: pengarna. Sedan dess hade Ivar funnit en acceptabel bostad och hans beslut att lämna hemmet med det snaraste ökade i kraft.

Nilsson, teknologen:

— Vad kan de egentligen göra? Borgarna förblir ändå en minoritet.

Lanting: — Det bortdöende samhällets representanter kan driva sabotage i stor stil. Alla måste ju sysselsättas. Det blir sabotage på arbetsplatser, i ämbetsverk, på kontor, på laboratorier.

Rex föll in:

— Det finns förklassigt folk i det gamla med. Laboratorierna kommer att arbeta som förut därför att vetenskap är en lidelse. En byråchef är kanske inte så lidelsefull . . .

Det blev lite skratt.

— Men ändå, sa Rex, tvivlar jag på att normala människor i längden står ut med att fördärva sina egna uppgifter. Kanske nödgas man räkna med en kort förvirringens övergångstid.

Allard: — Eller en lång.

Rex: — Du, man måste också kalkylera med att mentaliteten evoluerar. Det blir svårt i längden att få större uppbåd ungdom som direkt går in för tillbakagång.

— Av egennyttan i så fall.

— Egennyttan matas från två skilda håll. Framgång drar magnetiskt. De slätstrukna följer med av bristande fantasibegåvning, strömmen tar dem, sa Rex. Vi rör oss i dag på stora plan, vi nu levande deltar i en häftig världsdiallog.

— Jag vill hem till Sverige ett tag, sa Berg som satt i uniform. Vad tror ni om armén?

— Ett par tre regementen får de väl . . . jag menar om det skulle komma till skarpare meningsutbyten. Men på de flesta håll tror jag manskapet gallrar ut otjänliga officerare, är det inte också din mening?

— Jo, sa Berg. I mitt förband har vi lista på dem. Vi har en kapten självskriven till överste.

— Också bland officerarna finns eller kommer att finnas de som lärt sig följa nya tankegångar. När de begripit att meningen inte är fosterlandets försäljning varken till ryss eller turk.

— När de blir mindre okunniga överhuvudtaget, sa Berg.

— Ni inte vill se blod, sa Wasilewski. Sedan mer än hundra år ni vänja er av.

Rex som satt intill honom på mattbiten bytte ställning för att häftigt replikera:

— Nej, vi vill inte det. Varken barrikader eller dödsstraff vill vi ha, om vi på något jäkla sätt kan slippa.

— Jo, jo, sa polacken konciliant. Vi hemma är ju tvärtom mycket van att bli dödad. Mycket längre än hundra år back. Ingen släkt där ingen någon gång dödad.

— Ni kommer väl också till fred en gång, sa Rex, bytte fort lynne och gav grannen på mattan en vänlig puff. Han tyckte om polacken och trodde honom mycket riktigt om att låta döda sig närhelst det på minsta vis blev påkallat.

Så tog han upp en ny tråd:

— Du Lanting skämtade nyss med Ivar och kallade honom klassförrädare. För min del vill jag ha bort det gamla slagordet klass. Jag är klassförrädare själv eller kan bli, ifall du är petnoga och jag skulle råka klättra upp, vem vet, till en docentur eller professur . . . Här är vi en liten grupp kamrater, men det kamratskap vi tillhör är stort. Uppgiften är inte mer klasskamp framför allt, utan att få kamratgänget större, allt vidsträcktare, allt mer prima. Vad spelar då klasser för roll, professorer eller gatsopare. Vad beträffar dem som önskar stå helt utanför, så utgör de heller ingen klass, de är . . .

— Landsförrädare, stack Lanting in.

— Stort ord. I grund och botten riktigt. För vi vill ha ett helgjutet kamrat-Sverige, eller hur? Vänskapligt

åt alla håll, men oavhängigt, så pass man kan vara det på jordklotet, eftersom det ändå är gemensam egendom.

— Kanske om femti år eller så, kanske om hundra, sa den tankfulla Nilsson. Låt oss först se hur pass den parlamentariska metoden verkar. — Han fick vind, då ingen genast tog ordet och fortsatte:

— Fast vi sluppit krig, ockupation och så vidare, har vi ju berörts otäckt ändå. Ibland har vi väl alla känt det fruktansvärt där vi suttit överksamman och isolerade bakom allting... så att säga åskådare, på parkett och med kikare... och det har tvingat oss att reflektera. Inte skulle jag för fem år sedan... då var jag ändå nitton, ha föreställt mig att det som skett i Europa och annorstädes skulle föra mig till kommunismen som enda framtidsväg. Underligt att det inte fört fler.

— Det finns inte så många som tänker, sa Lanting uppifrån. Vi har haft ett högt utvecklat nöjesliv också. Själv hade jag förbaskat mycket sattyg för mig under cirka ett år, innan jag vaknade till sans. 1942 eller 43, då Stalingrad blödde och gasugnarna rykte, då bara dansade jag, och många med mig.

— Nä, sa Nilsson, det är som sagt inte många som tänker. Ska vi inte gå hem nu?

Blygt tog Ivar ordet igen:

— Ett fel är att de som inte tänker som vi, de vägrar absolut att sätta sig in i våra tankebanor. Vi har reda på deras åsikter, en del av dem är ju förfärligt åldriga, men de, de vet ingenting om våra. De tror inte ens att man kan fatta eller tillämpa Marx på mer än ett vis. Och så okunnighetens fruktan... Ännu för en

tjugo år sedan, mellankrigstiden, lär det funnits människor, societetsdamer som inte vågade gå ut första maj, de var rädda att bli ihjälslagna och måste de ut, så vågade de inte ha pälsen på sig! (Alberta hade gycklande berättat det, hon hade själv dödsföraktande gått ut. I sin päls.) Och numera, sa han, det vet ni, ifall det talas om socialism eller kommunism, så sätts det bara för enkelhetens skull likhetstecken med Sovjet. De tror att Ryssland vill äta upp hela världen.

— Några sörjer över att ryssarna kom först till Berlin, sa Allard och skrattade. Han hade hört det i tullpaviljongen. Förskrämda finlandsresande hade varit säkra på att det betydde undergång.

Strax därpå bröt man upp. Var och en lämnade på en assiett några slantar, motsvarande den förtäring som åtgått i form av läskedrycksflaskor. Alla betalade lika, vare sig de druckit mer eller mindre, det var enklast och så gick det till var gång. När Rex följde de andra ut i tamburen kände han sig värmd av tacksamhet för att han återigen tillstats erfaras samhörigheten vid gängets veckomöten.

— Gå inte Ivar, bad han.

— Som du vill. Gärna. En stund.

Jag ska pröva mig själv, tänkte Rex. Han är lik sin syster till utseendet, det har jag inte sett förut.

Inom honom hade striden återupptagits mellan obändig lust att nämna henne, bara uttala namnet, känna efter hur det skulle verka och hur starkt det förde honom tillbaka till henne — och viljan att låta bli. Striden hade varit avblåst, eller åtminstone hade vapenvila inträtt

så länge pratstunden med vännerna räckte, trots det bara varit en klubbkväll lik många andra, ibland med hetsigare debatter, ibland bara med ett parti schack eller redogörelse för en bok som någon av dem läst. Men nu var fristen ute.

Jag kan inte komma ifrån att gå dit i morgon, tänkte han, jag är ingen buse. Bara förklara hur allting ligger till, en gång för alltid. Han kände sig lugn.

— Du, sa Ivar. Jag har lyckats få ett rum här på Söder, trevligt och lämpligt. Bara vi har kommit över min fars sextiårsdag flyttar jag hemifrån. Jag har redan talat med mamma om det.

— Hon kan inte ha tyckt om det.

— Att jag flyttar gör mindre, min bror bor heller inte hemma. Men när jag sa att jag ämnar reda mig själv! Ivar skrattade: — Hon sa att jag är en bolsjevik. Stackare, hon verkade alldeles nedbruten. Men jag vet att det går väldigt fort över.

Ur fickan tog han fram en flott svinladersplånbok och plockade ut två tior. — Honorar, sa han. För ett enkelt referat. En annan gång blir det mer och jag har också ett par saker på lut som jag hoppas lite av. Och två elever i sommar som ska upp i femte, tror jag.

— Du är inte van att leva smått, sa Rex. Det är onödigt och till och med dumt att du far illa.

— Bekymra dig inte. Snart har jag min fil. kand. och om inte annat säljer jag tills vidare lite smågrejor. Guldchronometer kan man leva utan. Och pärlor i skjortan! ... Jag står bara inte ut i det hem jag råkar ha.

— Nej. Men du, sa Rex, vi har det rätt hyggligt här

och du är alltid välkommen. Glöm inte . . . skulle han lägga till och försökte le, glöm inte att vi är . . . bröder.

Tårarna kom som en flod, översvämmande ögonen. Han måste skyndsamt vända sig bort, slå vatten i handfatet och doppa hela ansiktet, bubbla och spruta vatten och torka sig i det oändliga.

— Tack du, sa Ivar. Men nu måste jag allt gå. Hej. Bekymra dig inte.

Rex låg sedan i mörkret, raklång. Hur var det Ivar sagt om sin mor: "Nedbruten. Men det går väldigt fort över . . ." Det är ju bra det, det är ju bara bra. Vica! Det kommer att gå alldeles väldigt fort över . . . också för henne, dottern. Vica.

Rex försökte komma ihåg den främmande människan på Centralstationens plan för att tvinga sig ifrån henne, Vica, men det lyckades inte.

Jag får inte bli hysterisk, tänkte han. Då kamraterna var här, var jag komplett i balans. Ingenting annat räknas.

Men det var omöjligt att fly åminnelsen bland annat av det ögonblick då hon upptäckt ärret efter skottskadan på hans bröst. Hon hade lagt ett finger över det och frågat och han tvingades berätta om Danmark och om skottet. Då blev hon tyst och närmast högtidlig. Sällsamma flicka, än var hon idel lek, än grep henne allvaret så djupt att det kom sorg i ögonen. Hon hade böjt sig över honom och kysst det lilla ärret så varsamt som om det annars skulle gjort ont.

Berätta mer! Så att han måst ge sig in ända på vidlyftiga förklaringar om hjärtats byggnad och om krans-

artärer och om den tur han haft då kulan träffat bara ett par centimeter för långt ner för att kunna döda honom.

— Annars hade du inte varit här?

— Nej.

— Du hade legat i jorden och jag hade aldrig fått veta det och inte kunnat gå med blommor till din grav.

— Men kanske skulle någon annan gjort det, hade han skämtat, men det tog hon illa upp, det steg strax något gråtligt i rösten.

— Nej, sa hon, ingen annan, aldrig. Det var för att jag skulle få dig som kulan träffade så förståndigt. Att du har ett ärr, det är bra, det är ett litet vackert ärr. Och jag älskar dig... Och tänk ett så vackert ord: kransartär! Jag skulle vilja att bara du och jag hade kransartärer, inga andra, och det skulle vara vår hemlighet.

Det lät för tokigt, han hade skrattat åt henne, de hade skrattat och lekt... Och jag kan inte komma ifrån henne, tänkte han förtvivlat, men också lycklig.

Och vem kan väl sova efter att ha upplevt detta!

— Bankiren träffas inte. Nej, han sitter i sammanträde.

I sitt privata rum på kontoret satt Jakob Cottonn med häradshövding Loodmester, en man i hans egna år, lite för ung för att begagna en så gammalmodig titulatur som häradshövding då man inte har domsaga, det riktiga skulle varit advokat, men Loodmester misstuckte inte att anses gammalmodig, tvärtom. Sedan många år var han Jakobs förste affärsjurist och var därtill hans barndomsvän.

Loodmester, den gamla tranan enligt Pierre, var ungkarl, en långbent och mager man, smal över bröstet, med tämligen framträdande och tunn näsa, på vilken glasögonen av gammalmodig sort med guldbågar vilade tryggt. Mestadels gråklädd och gråhårig så långt ungdomarna Cottonn mindes tillbaka, gav han alltigenom intryck av raka motsatsen till en pykniker. Men hans hälsa var sedan mer än sexti år utan vank och hans humör företedde få varianter och ingen som visade på barometerfall.

— Tja, det var således om ditt testamente, kära Jac, sa han, ensam användande den namnförkortning som

varit i bruk för Jakob i bägges deras barndom och som med tiden fallit bort allt mer samt definitivt utdömts av Agnes då hon, född grevinna Probst, gjorde det goda partiet och äktade dåvarande unga rika Cottonn.

— Senaste testamentet är tio år gammalt, sa Loodmester. Det kan ju vara på tid att se över några detaljer. Du har dessutom numera högst betydligt mer att disponera över än då.

Jakob sa en aning långsamt:

— Jag ändrar ingenting beträffande Cottonnska stiftelsen eller Nationalmuseum, sjuksängsfonden eller annat redan bestämt. Det blir en del tillägg. De små legaten kan vi i vissa fall också runda av uppåt. Agnes ska som förut sagts sitta i orubbat bo, hon skulle ta illa upp att behöva inskränka rumsantalet trots det redan är för stort, men eftersom jag äger huset och hon kommer att äga det . . .

Här blev det stopp.

Loodmester väntade, gjorde ett par vadfågelliknande rörelser med halsen som om kragen suttit för trångt eller eljest generat, men den generade inte, han skulle inte ha tolererat generande klädesplagg, det berodde bara på att han inte tyckte om att sitta orörlig mer än en helt kort stund.

Herrarna hade tagit plats i var sin goda stol med högt ryggstöd. Askkoppar stod på bordet intill dem och rökverk. Ingen av dem rökte. På en rund silverbricka stod en kristallkaraff med whisky och ett par flaskor vichyvatten samt två höga glas. Glasen var orörda. Det ringde i telefon.

— Vad är det nu om?

Utifrån kontoret, en undfallande röst: — Det är fru Cottonn som...

— Jag har sagt att jag inte tar emot någon.

— Ja, bankiren, det vet jag och det meddelade jag också fru Cottonn.

— Nå, meddela henne det en gång till.

Bryskt la han tillbaka telefonklykan. Loodmester rörde lite på halsen, eljes ingenting, och det blev tyst igen. Slutligen bestämde Jakob sig för att tala:

— Du har naturligtvis din uppfattning om mina barn?

— I någon mån, ja.

— Vi kan väl vara överens om att Per, eller som han numera vill heta, Pierre aldrig kommer att duga någonting till.

— He, sa tranan. Obegåvad är han ändå inte. Där finns kanske outforskade områden.

— Vore eller blev han totalt medellös, tror jag nog han skulle kunna stå och sälja slipsar, eller kanske till och med driva ett litet ölkafé, dit det kom sjåare som roade honom. Var ligger felet? Han irriterar mig... bara jag ser honom! Eller är det jag som med åren har blivit mera otrevlig och irritabel?

— Du har blivit något litet irritabel, sa den uppriktige Loodmester och slog ut med handen som för att samtidigt kapa bort något av svarets öppenhet, men fortsatte icke dess mindre: — Jag märkte det nyss på tonen till fröken därute. Du brukar vara en förebild i

artighet, till och med här. Därför lyckades mitt öra uppfånga den obetydliga skillnaden.

Med ett småleende sa Jakob:

— Jag vet själv. Låt oss ta två droppar whisky i vatt-
net, jag är törstig.

— Gärna, sa tranan och sedan de läskat sig återtog
Jakob ordet:

— Pierre räknar jag alltså inte med, även om du
tillmäter honom en viss klipskhet. Men han vet inte
av att någonting kan vara allvarligt. Vi har fostrat
barnen felaktigt. Jag hade min glädje i att överhopa
dem med presenter, förmåner, nöjen, och visserligen
grep Agnes ibland in, men ojämnt och alltid favori-
serande Pierre... förr åtminstone. Hon är ju i det
hela en mycket mjuk människa.

— Bmm, lät Loodmester undslippa sig.

— Hur sa du?

— Att Agnes trots allt vet utmärkt bra vad hon
vill.

— I så fall har hon uppenbarligen inte velat upp-
fostra barn. Jag ska säga dig rentut, Arvid: vi har haft
för mycket pengar. Trots jag i mitt liv inte sysslat med
annat än att förtjäna pengar och förmera dem ytter-
ligare, så har jag kommit till den slutsatsen. För mycket
pengar.

Loodmester skrattade, skrockade till lite, en tranas
skratt: detta var en slutsats som aldrig fallit honom
själv in, ehuru också han haft utomordentligt goda in-
komster och därtill i stort sett levt sparsamt eller saknat
behov att depensera i onödan. Lyckligtvis hade han inga

barn att bekymra sig för liksom nu Cottonn tycktes göra, frånsett en dotter helt i skymundan, som han hjälpt fram till bra utbildning och som gift sig och nu fyllt fyrtifem år och väntade att bli mormor. Denna dotter som han sällan såg var välartad och hade möjligen inte behövt hållas så hemlig som skett. Dock, det var nu för sent att spekulera över den saken!

Att pengar på minsta sätt kunde vara till förfång var något som aldrig fallit honom in. Det kan då bara Cottonn hitta på med sin böjelse för lyrik. Lyrik, just det! Loodmester kallade det så.

Jakob är en känslomänniska, tänkte han. System, fru Tuneld, är likadan. Svärmar för djurskydd och esperanto, pacifism och förtryckta, lösdrivare och bättre fångvård med mera. Men hon är en frodig dam och att se henne hugga in på en stor färsk hummerhalva eller en oklanderlig lagom röd rostbiff saknar inte poäng. Medan Jakob är en sober man.

Själv hade tranan, sin berömda hälsa till trots en känslig magsäck och tyckte inte om att andra visade för frisk aptit. Det låg, om inte annat, något oelegant i det. Jakob är en alltigenom fin och elegant man, en gentleman, generös, riktig. Men han är en känslomänniska, tänkte Loodmester igen och återgick till lätt missbelåtenhet. Han har nerver och kan få infall. En människa som kan få infall är oberäknelig och kan bli en farlig person. Nåja, så långt går jag inte här! smålog han invärtes och återfick sin jämnvikt.

— Vad har du nu fått för infall? frågade han.

— Mina tre bruk, sa Jakob, Gammhyttan och de två

andra äger jag praktiskt taget ensam. Nio tiondelar av aktierna är mina, det övriga är väl ditt?

— Jo.

— Då jag en dag går hädan sitter alltså barnen med dessa stora aktieposter i händerna och skyndar sig att sälja och därmed skingra. Gammhyttan är känd över hela världen, snart följer de andra efter. Det är oriktigt på något vis, det är galet. Jag är less på pengar själv, men jag önskar ändå inte att pengar ska förfaras.

— Nej, Gud bevara! sa Loodmester. Pengar är den fasta grundvalen till allt och fordrar sannerligen respekt. En gång i London tvang en bekant mig med sig på en konstutställning minns jag, idel berömda målerier. Där gick bland alla andra som gapade också en karl, inte olik de flesta, men jag fick veta att han var en av hela världens rikaste män, diamantmänniska från Afrika. Jag kunde inte ta ögonen från honom. Jag skulle givit en bunt pundsedlar bara för att bli presenterad och få fem minuters samtal. Det blev jag ju inte. Fan vete vad han hade för bekanta! De personer jag gick runt med himlade sig över en eller annan bekant artist som också förekom i mängden och som de i sin tur ville bli bekanta med. Vem kan bry sig om en artist? Här i Stockholm tror jag inte jag känner en enda... Men vart ville jag komma? Ursäkta, mig, Jac, det var diamantkungen som fick mig ur spåret.

— Vi talade om pengar, mycket riktigt, sa Jakob. Det fanns en tid då jag gladde mig åt att samla i ladorna och åt barnen och veta att deras framtid skulle bli sorgfri i stor skala. Det talas om kommande väldiga

skattehökningar, men de mina blir i alla fall välställda. Men där har vi det igen: Pierre kommer att extravagera bort alltsammans inom två år och sedan plocka eller lura av Agnes vad han kan, kanske allt hon har. Lilla Vica är gift med en karl som med henne fått eller får vad de behöver, det ska jag nog ordna. Men några stora rikedomar blir det inte. Det kan Hugo inte sköta.

— Men vart vill du komma med det? Du är ju inte anarkist. Du kan inte göra dina barn arvlösa. Det vore för resten en skandal, sa Loodmester.

— På bar backe kommer ingen. Men jag kan reducera arvet i den mån lagen tillåter och . . . ja, dit kommer vi nu. Jag ämnar också göra det. De ska ha det hyggligt, mer behövs inte. Det blir ungefär vad jag själv fick. Sedan har jag arbetat. De bör också göra det. Hugo har en framtid, Pierre kan hållas efter bättre redan nu.

Tranans halsrörelser ökade. Detta är ju fantastiskt, tänkte han. Vad menar karlen.

— Ämnar du bli en ny Alfred Nobel? Men Nobel var ogift. Han hade inga skyldigheter gentemot avkomma.

Jakob skrattade. För första gång sedan herrarna slagit sig ner i rummet fick han sig ett skönt skratt, han tog en klunk ur sitt glas, kom på gott humör och tände lite rökverk åt sig. — Skyldig att lämna efter sig är ingen, sa han. Det finns inte lag på det.

Tranan sa olycksbådande:

— Det är inte otänkbart att arvingarna öppnar process ifall du driver dina avsikter för långt.

— Och förklarar mig sinnessjuk *post mortem*? Jag har tänkt på det med. Den som sitter i min ställning och betraktar densamma som innerst värdelös, måste ju vara galen. Men jag kan låta undersöka mig och få nödiga intyg beträffande mitt förstånd.

— Tänk lite mer på saken först. Såvitt jag förstår är det här infallet tämligen nytt.

— Inte så nytt som du kunde tro. Men det hör inte hit. Kära bror, vi är här för att ordna en sak som jag önskar få ordnad. Du är min jurist, jag skulle bra ogärna vända mig till en annan.

— Nånå, som du vill, sa Loodmester och tog också en klunk ur sitt glas.

— Som du uttrycker det, jag ämnar bli en liten Nobel, jag ska åtminstone lägga ner mycket mer än hitills på donationer.

— Som staten sedan hugger! ropade tranan och gav ifrån sig ett genom lång träning i civilisationens tjänst modererat vildmarksskri. Vad har då det hela tjänat till?

— Staten behöver också pengar, kan man försöksvis svara. Högskolor och institut behöver en hel massa och får kanske behålla vad de erhåller.

— Det ska du inte tro! skrek tranan igen och vingarna skulle flaxat därest de existerat. Vi har kommit ifrån normalt stråtröveri på allmänna landsvägen och skatt till sultanen av Marocko för att inte få våra skepp kapade, men vi har i stället fått värre: staten, ledd i nosgrinna av politiker!

Jakob Cottonn sa oberört:

— Vi kan inte veta, inte ens gissa hur här ser ut om hundra år eller vem eller vad staten då är och representerar. Ändå är hundra år ett kort stycke tid... Men jag återtar: sedan jag emellertid ökat på redan befintliga donationer, som nyss sagt, ämnar jag bilda en fond av totaliteten av det som blir efter mig, mycket eller mindre, eller mer än jag nu överblickar. Avkastningen ska gå till institut och forskningsarbete, som är fruktbare än allmosor eller så kallade pris, och ur densamma ska också årligen till mina barn serveras en anständig summa.

— Anständig, stönade tranan.

— Ja. Fonden, fortsatte Jakob utan att låta uppehålla sig av det diskreta stönandet, fonden ska stå under en administration och den ska vi utarbeta planen till. I den kan det eller de av mina barn som äger kapacitet naturligtvis få medverka, mot lön som andra. Inte mer.

— Jaja, jaja, jag följer dig med intresse, kära Jakob. Det kommer att krävas en del skarpsinne för att knyta samman det hela, så att där inte ges rum för process.

— Det är därför jag räknar på dig, gamle vän, sa Jakob vänligt.

En stund tyst.

— Hm, sa den juridiska rådgivaren. — När kom du egentligen att fundera ut allt det här?

Därpå blev det tyst igen.

Jaså, tänkte tranan, nu börjar det ju bli intressant. Jaså, det får jag inte veta! Det ligger sålunda något bakom. Han har kläckt fram en idé, men varifrån kom ägget? Han sa alldagligt:

— Du borde att börja med sätta sonen Ivar in i arbetet här hemma och så skicka honom utomlands, exempelvis till Lewis et Cie. Han har snart sin fil. kand., mer behöver han inte och dum är han inte. Men jag vet inte av att Ivar varit med sin fot härinne på åratat.

— Nej, sa Jakob kort, det har han inte.

— Här är hans plats, sa Loodmester. Ska du genomföra ditt enligt min ringa åsikt excentriska infall, är din sons plats i administrationen given. Han representerar nu femte generationen Cottonn som sysslat med pengar, handel eller industri med mera. Kort sagt, pengar. Ni har att respektera en tradition.

— Tycker du? sa Jakob. Men vi hade en kamrat i skolan, om du minns honom, Uffe? Sedan generationer hade alla i hans släkt varit officerare, det anses av många som finare än köpmän. En var med Carl XII och en var general då vi blev av med Finland. Uffes pappa var, vill jag minnas, kapten. Men icke dess mindre blev Uffe apotekare, ja, han är ju död nu, men hans söner har blivit lika civila som han.

— Det var obegåvade människor, slog Loodmester fram. Den Cottonnska traditionen säger befogat ifrån att Ivar ska ta upp den, eftersom han är lämpligast.

Jakob fick fatt i en papperskniv och började leka med den. Han kom ihåg hur Ivar suttit nästan likadant, ristat runor eller vad det varit för tecken med en pappersknivs trubbiga egg mot en svart vaxdukspärm och han kom ihåg hur pojken slutligen sagt att han inte ville befatta sig med pengar. Tonfallet hade varit kärvt och avvisande som det måste vara då man önskar

klippa av ett samtal definitivt... Sedan hade han, Jakob gått de där stegen fram till affischen med de stora röda bokstäverna. Det hade bara berott på att han inte ville lämna rummet utan vidare, han ville få en brygga tillbaka till gossen. Inte alls övertala, bara känna att samhörighet fanns trots allt. Det var en händelse att han gick rakt på det där papperet.

Vilken formulering affischens mening haft, det mindes han inte mer. Men en ridå hade gått upp och chockartat, chocksmärtsamt hade han plötsligt med sonens ögon blickat in i en värld och dess handhavande som han mycket länge hållit ifrån sig. En gång var han dock bekant med den. Herregud, ja, en gång... och han hade flytt.

För andra gång flydde han nu igen, vände, lämnade rummet, oförmögen att uttala ett enda ord mer. Flydde, kvävd av samma nedbrytande skam som varit hans dagars och natters följeslagare i många år, fordom, ja fordom, då det varit honom omöjligt att utforma ett brev och tänka på dess färd genom Europa och dess frambärande till ett gammalt hus i Paris och kuvertets brytande där.

En outgrundlig feghet.

Han hade de åren emellanåt tytt sig till de Tegnér'ska orden: *"Mitt hjärta? I mitt bröst finns intet hjärta, en urna blott med livets aska i..."* Det var ju nog så förmätet av unga Cottonn, han hade ännu bara varit unga Cottonn, att ställa sig och sin förtvivlan i paritet med det svenska skaldesnillet. Om bara inte orden passat så gruvligt väl!

Jag tror vi har ägget, tänkte Loodmester och iakttog stillsamt men med beprövad människokänedom sin vän. Någonting med Ivar. Där har vi det. Honom har han inte talat om. Jag — men inte han.

Vad kan man ha hört om pojken? Ingenting. Han är flitig, han har lätt för sig. Han är anständig. Tar ett parti schack med farbror Arvid då jag ätit middag där i vardagslag och klår mig utomordentligt grundligt, nå, jag har ju inga pretentioner i fråga om schack . . . Men vad har nu inträffat? Ämnar Ivar gifta sig uppåt väggarna? Han är ju bara tjuogoett år, då föresvävar äktenskap en väl mera sällan. För resten skulle jag redan fått veta det av Agnes.

— Vad är det med Ivar? sa han.

— Hur kommer det sig att du frågar det?

— Därför att du inte nämnt honom ännu.

— Nåväl, sa Jakob. Det är just om Ivar det rör sig, du gissade rätt. Han helt enkelt vill inte hit. Jag har talat med honom.

— Vill och vill!

— Och jag vill inte tvinga honom.

— Du kan dra in hans vivre till exempel. Det verkar grymt, men . . .

— Honom skulle det vara likgiltigt, sa Jakob. Han vill inte ha något hemifrån. Jag ämnar i tysthet ta en försäkring för hans räkning, en måttlig summa. Efter min död ska han få kännedom om min önskan att han tillgodogör sig den, sa Jakob och drog på mun med ett drag av djup bitterhet som inte undgick tranan. — Och för Ivar, fortsatte han, kan det ju bli en räddnings-

planka vid behov. Det är möjligt att förhållandena i samhället mycket förändras med tiden, kanske snabbt nog...

— Ja, sa tranan missmodigt, inte ser jag vidare ljust på saken.

— Om jag inte vore säker på att Ivar är min, skulle jag undra... så lite lik oss andra som han är.

Nu orkade inte Loodmester sitta still mer. Han reste sig och började gå i rummet. Det var ett stort och vackert proportionerat rum, panelat med utsökta boaseringar, prytt av ett antal konstnärliga engelska litografier från tidigt 1800-tal. Innanför de tunga sidengardinerna hängde storer av tyll och spets som hindrade insyn utifrån, en onödigt försiktighetsåtgärd, men som ansattes ge en förnimmelse av avskildhet och diskretion.

Jakob var van vid Loodmesters promenader, tummarna i västens ärmhål, och tog inte illa upp. Inte heller irriterades han. Med vännen kände han sig hemmastadd, mer än med någon annan. Arvid föreföll tankfull.

— Vi talar inte om testamentet mer i dag, sa han efter en paus, lagom lång att ge tid för tankarnas koordination. Om det ska vi talas vid i detalj och jag ska nog finna tillfredsställande formuleringar åt dina önskingar, eller de åtgärder du anser riktiga. Bmm... men jag kom att tänka vidare på Ivar.

— Var så god, säg!

— Du kan vara bergfast säker på att han är din son. Naturligtvis! Till och med hans yttre röjer det. Av de tre är han mest lik på fädernet, det har du nog hört.

Men när du antyder att djupare liggande olikheter kunde få dig att . . . undra, sa du visst?

— Jag tror att jag sa det.

— Så tillät mig . . .

— Var så god.

Loodmester satt ner igen. Nu var problemet testamentet tills vidare undanstökat. Det fordrade ännu eftertanke och diskussion. Helt galet ämnade inte Loodmester låta Cottonn förleda sig att handla. En juridisk rådgivare känner sitt ansvar. Men som sagt, den saken åt sidan just nu för att i stället tränga in på det komplicerade och intrikata område som i folkmun kallas människohjärtat och förmodligen har ytterst lite med hjärta att göra.

— Du tror inte att Ivar är lik dig, sa han i en lätt ton som antydde att man inte längre sysslade med de reala ting som bygger eller river ner samhällen och stater, eller förmögenheter, utan med imponderabilia, ovägbara ämnen, där envar tycker efter eget tycke eller vad han tror vara eget tycke, eller efter olust eller tillfälligt lynne. Loodmester ville inte vara omständlig utan fatta sig kort, men lätt var det inte.

— Pojken, sa han, är faktiskt dig själv upp i dagen sådan du var vid ett par och tjugo års ålder, då vi tillbringade sommaren tillsammans på dina föräldrars egendom åt Vaxholm till. Sommaren innan du reste utomlands.

Jakob avbröt inte, Arvid fortsatte:

— En augustikväll, jag vill minnas att det var efter ett stort kräftkalas, man sa inte skiva på den tiden,

det är vulgärt, man sa kalas och kalas var det, med kulörta papperslykter i grönskan och Bellmansång och småningom raketer och fyrverkerisolar mot en gröngul himmel. Du hör att jag har gott minne! Nå, när alla andra brutit upp gick vi två en enslig promenad bort över ängarna, där Kärrfrun brygger som sagoberättaren påstår. Det gjorde hon den aftonen och älvorna var i lovvärd verksamhet. Om det nu var kräftornas fel eller snapsarnas, eller älvornas, men du kom i stämning att tala om dig själv. Du talade om ditt hem. Det var första gång vi hade ett så intimt samtal, ett av de få vi haft.

— Jag kommer ihåg det, sa Jakob. Ja, man var ung.

Han satt stel i sin stol, ända till ögonen stod stela, nu vidöppna, riktade på det ännu halva glaset på bordet, men tydligt nog utan att se på det.

— Naturligtvis, sa Arvid, också jag var ung, men likaväl då som nu, en mera trankil natur, lyckligt fri från dubier i det privata. Du däremot kastade dig med en för mig obegriplig och samtidigt, kära vän, jag medger det, för mig gripande frenesi över det tyranni du kände och som plågade och tyngde dig. Du ville ut, du ville bort. Du ville något nytt, något *annat*, sa du. Jag begrep att du var olycklig på något vis. Själv en trästubbe, då som nu, begrep jag inte varför men jag fick ont för din räkning och jag var rörd och lyssnade så länge du ville tala. Ut ville du — bort! Och ut kom du. Redan nästa år. Och så vände du hem igen, jag vill minnas i sammanhang med din fars frånfälle. Du kom hem och då var du — tuktad. Alla infall borta,

utstrukna . . . Sedermera har jag ibland frågat mig om inte utresan i grund och botten betytt ett flyktförsök och det alltså . . . tja, misslyckats. Du såg, ja, du såg så ut. För allt i världen, detta är ingen fråga att svara på.

Jakob teg.

— Jag menar nu, fortsatte tranan och kom på de långa benen igen, sköt upp axlarna med händerna i västens ärmöppningar, sedan han rättat till glasögonen som han fått på sned, det hände om han blev upprörd och drev bort det med en grimas. Så gick han bort till fönstret. — Du hörde ju inte till de tretton på dussinet, det har du senare visat. Jag har aldrig tagit dig för en tragisk figur trots de där förtroendena efter kräftkalaset och trots du såg illa däran ut först du kom hem från Frankrike, men det kunde ju tillskrivas din fars död. Nej, som en tragisk herre har jag inte sett dig, kära Jakob, sa han och skrattade till, därtill har vi haft för mycket fördömt prosaiskt jobb tillsammans och intressant också, att inte nämna en hel del muntra stunder både ute och hemma. Men . . .

Brmm, harklade han sig och kom med långa kliv tillbaka i golvet's längdriktning. — Eftersom vi talat om Ivar, nog finns arvsdispositionen där, tvivla inte på det. Och inte mer än du gjorde, skulle han fara illa av att nu smaka på tuktan och sedan återföras till spiltan och havren efter en eller annan form av galopp. Du tog väl ut vad du behövde av friheten och sedan var allt som det bör vara i en ordnad familj och i en ordnad firma. Kanske borde jag ha nämnt familj och firma

i omvänd uppräknning. Och nu, rundade han av, nu kverulerar Ivar, vad det kan vara om. Kanske en flicka som han inte kan visa hemma. Ge honom en slant att resa ut med henne och få nog — och så hem. Utlärd.

Jakob reste sig, även han, såg på pendylen på väggen, jämförde med sitt armbandsur, tog efter telefonklykan och gav order:

— Jag går nu. Bakvägen. Träffas inte i dag. I morgon som vanligt. Inga nya telegram?

Rösten därborta: — Ja, bankiren. Nej, inga telegram sen de jag redan lämnat in.

— Härads hövdingen kommer som vanligt efter lunch. — Inte sant, Arvid? vände han sig till tranan som utan otålighet väntade på uppbrott, stående mitt på golvet.

— Naturligtvis. Jaså, du är upptagen i dag?

Utan att besvara frågan sa Jakob:

— Fundera på testamentet, hur du ska formulera det. Vi får gå igenom papperet ett par gånger. Men du vet nu hur jag ser på det.

— Jo. Ungefär.

— Och tack för dina vänliga ord om Ivar, de var visa. Men vi ska inte tala om honom mer i dag. Kommer du med mig hem till lunch?

— Gärna, tack. Det är längesedan jag hade nöjet se Agnes.

— Hon blir förtjust, sa Jakob utan att mena någonting alls.

Jakob stod och strök sig över håret. Kokett nog hade rummet en liten gustaviansk spegel borta i ett hörn, en gåva av Vica som varhelst hon kom tycktes sakna

speglar, och han kastade en kontrollblick i den. Hans eget utseende hade aldrig mycket bekymrat honom, men han kunde inte undgå att nu se hur ansiktet mot det nästan helt vita håret hade högre färg än för det mesta.

— Här måste vara varmt, sa han.

— Det tror jag inte, sa tranan. Skönt att slippa frysa. Ute blåser det från norr. Stockholm är blåsig om våren.

— Du ursäktar att jag på hemvägen som hastigast går upp till doktor Lett för att få blodtrycket kontrollerat, sa Jakob. Det tar inte många minuter.

— Dåligt?

— Nej för all del. En aning för högt och jag vill ha ner det.

Jaså, blodtryckare, tänkte Loodmester som själv gick omkring med sedan flera år oföränderliga 135—140. Jaså, jaså. Det är antagligen därför han har besynnerliga idéer. Jag ska laga att jag får en liten stund för mig själv med Agnes.

Som de skildes utanför läkarens port, sa tranan:

— Tillåter du en gammal kompis, inte att ge dig råd, det skulle kunna synas förmätet, jag var lite förmäten nyss, det får räcka, men att uttala ett, vi kan säga enkelt tänkespråk?

— Är det ur egen fatatur?

— Vi kanske kan säga det.

— Kom an bara, sa Jakob godmodigt.

— Gör ingenting oöverlagt. Folk syndar mer än man skulle tro mot den regeln. Tro mig, kära, Jac, oöver-

lagt, det är ett synnerligen värdefullt ord. Likt den lilla röda flaggan som viftar ifall man råkar närma sig en bergssprängning. Där kommer man i full fart, men ovillkorligen stannar man.

— Var inte orolig.

— Vem talar om orolig. Inte jag, sa tranan och skrockade lite. Jag talar bara om nyttan av stoppsignaler.

Det blåste verkligen hårt väder. Loodmester kröp ner så mycket han förmådde med hals och ansikte i den grå- och vita sidenhalsduk av engelsk förkrigs kvalitet som han bar under rockkragen. Det tvang honom att gå något lutad. När vännerna skilts stod Jakob kvar utanför sin läkares port och såg efter den andres för honom välbekanta framåtlutande långa figur och tyckte sig höra Arvid mellan tänderna men inte utan eftertryck förbanna den lekfulla nordan.

Bättre vän har jag inte, reflekterade han. Men det är lika med att jag ingen enda förtrolig vän har, inte en enda människa inför vilken jag kan uttrycka mig så att jag blir fullständigt förstådd. Men det är kanske så med oss alla äldre. Livet för isär, inte samman.

Så gick han in genom porten och uppför den enda trappan, kände efter om den tröttade eller gav hjärtklappning då han ökade farten de sista stegen. Men nej.

XXI

Vi väntar inte längre, sa Agnes och Loodmester och hon gick till bords.

Lunchtimmen var överskriden och mera till. Det hade telefonerats till doktor Lett och det konstaterades att bankir Cottonn varit uppe hos läkaren och gått igen. — Hur det varit med honom? — Ingen fara alls. Hade fått ett recept. Blodtrycket? Ingenting att tala om.

— Men han är sömnlös, hade Agnes sagt.

— Troligen sover han något mer än han har intryck av, sa läkaren som visste att makarna Cottonn inte delade sovrum och att uppgiften om sömnlöshet alltså endast kunde emanera från Jakob själv. Jakob hade inte på honom verkat ur balans.

Agnes serverade sig ur en silverkarott och rekommenderade dess innehåll till lunchgästen. — Äggröra med sparrisknopp, just sådan lätt mat som Jakob och för resten alla människor far bäst av. Jag hoppas att också du tycker om att äta lätt, kära Arvid?

— Hos er äter man alltid utmärkt och hälsosamt. Jag hoppas bara att Agnes inte är orolig?

— Hur så? För Jakob? Nej, inte det minsta. Han

kan vara så glömsk. Antagligen sitter han som bäst och lunchar på någon restaurang och har inte en tanke på oss.

I anseende till de märkliga testamentsfunderingarna ansåg Loodmester inte detta vara alldeles otroligt. Han åt långsamt. Sin goda hälsa ansåg han komma av att han i hela sitt liv haft förstånd att äta långsamt.

Men han försjönk inte i maten. Från ena sidan kunde han förträffligt iaktta Agnes, den flegmatiska människan som en gång Jakob gift sig med. Det måste ha skett just precis av en av dessa oöverlagda impulser han nyss varnat för. Trotsande gästens skyldighet att vara tacksam och visa det genom att endast se allt ur klädsammaste synvinkel, påminde han sig inte utan hemligt nöje en kväll i en kamratkrets kort före Jakobs oväntade förlovning då fröken Agnes Probst diskuterats och man varit överens om att hon borde äkta presidenten vad han nu hette, en åttiåring. En del betydligt cyniska reflexioner hade förekommit, den ende som inte sagt ett ord var Jakob: kanske hade han just samma dag friat! Kär i henne var han inte, men kanske hon i honom. Mysterium! Redan då var hon flegmatisk, under vilket envishet naturligtvis kan ligga förborgad, dessutom vacker eller till och med en skönhet, men utan charm.

Nu mera heter det sex appeal, tänkte han i parentes, alla de nya anglocismerna var honom emot . . . Inte att Arvid berömde sig av att själv någonsin ha varit en don Juan eller en konnässör, men pigga lustiga flickor hade förekommit även inom den bästa societet och de

ville gifta sig lika väl som alla andra. Nog hade Jac haft att välja på.

Agnes. Inte bara flegmatisk och kall . . . naturligtvis kall! Men därtill utan talang att konversera eller charmera med snärtigt babbel. Vad Jakob fått, det var en oförvitlig hustru och det var värdefullt nog, men medan Arvid Loodmester mellan äggröran och en behaglig à la daube på höns återfördes till minnena, till Jakob som ung, till "gamle Jac", inte bara det famösa kräftkalasets afton utan också vid andra tillfällen, visste han att unga Cottonn kunnat slå klackarna i taket rätt bra, och han undgick inte att undra över partiet.

Undran var inte ny och den uppehöll honom inte länge. I korthet: Jac, en känslomänniska, vilket man helst inte bör vara, och så denna Agnes, hopplöst intetsägande. Ställer man upp ett räknetal — här ett äkten-skap — felaktigt, får man ingen facit. Och plötsligt genomförs han av en komplett ny tanke: att det skulle kunna finnas en ny kvinna bakom Jakobs sällsamhet!

Testamentet. Förklaring: han vill frigöra pengar. Uteblivandet från lunchen, till vilken han tio minuter tidigare formligen inviterat sin kompanjon: han är som bäst hos den hypotetiska nya kvinnan! För det där att han skulle vara glömsk, det håller inte. Han kan ha hur mycket han vill i huvudet på en gång och inte tappa minsta detalj. Det har varit del av hans styrka.

Där har alltså Arvid Loodmester spekulerat ut en flicka, olämplig att presentera i familjen åt den stackars pojken Ivar! Dumheter. Sådana flickor finns inte mer, nuförtiden gifter man sig med vem som helst, Agnes

skriker lite och sedan är svärdottern förtjusande och "jag håller så innerligt av henne . . ." Den historien avför vi ögonblickligen.

Men Jakob? En kvinna, en kvinna! Olikt Jakob? Vad är likt eller olikt någon människa överhuvudtaget? Vi vet ingenting. Det mest oväntade inträffar dagligdags och likväl är vi dåraktiga nog att påstå att det är "olikt" iscensättaren. Vi helt simpelt har inte annat vad han var kapabel att ta sig till!

Tranan gjorde en del halsrörelser och märkte att han varit obelevad nog att inte lyssna till vad hans värdinna haft att säga honom.

Agnes talade. Hon klagade över omöjligheten att för närvarande med trevnad resa utomlands. Kriget hade fördärvat allt. Somliga tror att det dröjer länge innan allting blir som förr igen . . . Aldrig, mumlade Loodmester, men Agnes hörde det inte. Det hade nu gått sex år sedan de senast var i Aix. För övrigt hade hon varit där utan Jakob den gången, hon hade glömt hur det kom sig. Det hade varit en förskräcklig hemresa med trupptåg som hindrade anständiga passagerare och så vilda rykten överallt. Hon hade tagit med sig Pierre i hopp om att utöva gott inflytande på honom när de kom för sig själva, mor och son . . . Ja, Arvid vet ju, Pierre är ganska överraskande ibland, men jag känner ju mina barn så väl . . . Det hade emellertid misslyckats, Pierre hade hon i Aix aldrig sett till, annat än om hon själv gått till Casinot med spelsalarna, där han gjort av med mycket pengar.

— Var det inte då som kriget började, 1939? undrade hon.

— Jo, sa Loodmester, anfallet på Polen 1 september 39.

— Det var så sant, sa Agnes tankfullt, jag minns det nu.

Hon ser ut som om hon plötsligt påmint sig att hon i skolan hört talas något om de puniska krigen, tänkte tranan.

— Det hände bestämt något 38 också, sa Agnes.

— Jo då, sa Loodmester, i München.

— Vi var i Paris, sa hon, och det var då som jag förlorade en pärla ur en ring, nästan oersättnlig.

— Ändå hände det viktigare saker i München och ännu bedrävligare, sa tranan och satt för tillfället alldeles orörlig. — Jag medger att jag hört till dem som inte strax fattade hur bedrävligt det var. Nog visste jag att Hitler var en parveny och ganska dubiös, men inte till den grad.

Med stark olust berörde tranans minne de dagar då han måst för sig själv medge att han brustit i människokännedom. Han gav Agnes en sidoblick, ty den tid hade funnits då den internationellt informerade kloka Jakob Cottonns hustru i kretsen av mycket fina damer ägnat den österrikiska korpralen formligt svärmeri. Men Agnes hade glömt det.

— Också 37 hände det en del, fortsatte Arvid. Det var inte bra det heller.

— Snälla Arvid, sa Agnes, om det fanns mera *kärlek*

människorna emellan, det säger jag alltid. Om alla tänkte bara goda och vackra tankar.

— Det vore kanske ett sätt, medgav tranan artigt. Men låt oss återgå till våra små privata angelägenheter, hur flyktiga de än må vara. Ivar tar ju examen i dagarna, fil. kand.?

— Jag tror det, svarade Ivars mor för att inte säga att det visste hon inte riktigt. — Men jag tycker ungdomen nuförtiden har så underliga idéer.

— Hur så?

Där fick Agnes upp lite fart.

— Vica är hemifrån, det är ju naturligt, har Arvid varit på besök hos dem? De bor i en tråkig stadsdel, men man får hålla till godo numera och de har det så efter sista modet att jag begriper ingenting. Jag tycker Vica saknar smak. Men de är ju så söta och lyckliga.

— Ja, ja, drev Loodmester på.

— Nå, så flyttar Pierre och nu säger Ivar att han inte heller vill bo hemma mer. Inte alls därför att han inte håller av oss, jag har frågat honom riktigt innerligt, nej då . . . Men han tycker inte om *miljön*.

Tranan yppade ingen förborgad sympati för Ivars synpunkter på miljön, han frågade torrt:

— Och vad säger Jakob?

— Med honom kan man inte tala. Det vet väl Arvid? Ivar ska få som han vill och Jakob vill inte resonera om det, sådana svar måste jag acceptera, sa hon förlåtande och slog själv upp det äkta kaffet — upprunnet ur en hemlighetsfull källa — i de kinesiska

kopparna. — Och jag är så orolig för . . . just för Ivars idéer.

Men Loodmester lät ynglingens idéer falla, han betänkte sig ett ögonblick och vågade sedan kastet:

— Jakob tycks ha börjat oro sig lite för hur det ska gå med hans stora tillgångar den dag . . . hm, då han inte finns mer.

— Han har ju arvingar, sa Agnes.

— Visst, visst. Borde då inte en av dem medan tid är sätta sig in i hans verksamhet? Området är vidlyftigt och överblickas inte på ett par dagar. Är inte Ivar den enda man kan bygga på?

Agnes vackra ansikte röjde endast det vanliga serafiska lugnet.

— Vet Arvid, sa hon, jag har fått lära mig att lita på den Ende, den Högste. På sin tid berättade min svärmor att Jakob som student varit tämligen en vildbasare, men när vi gifte oss, han var uppåt de tretti då, kunde man inte tänka sig en mera plikttrogen och rättänkande man. Jag har varit mycket tacksam för det.

— Ja, jag kommer utmärkt bra ihåg hur exemplariskt han stadgade sig, sa Loodmester tillmötesgående. Men nu hoppas således Agnes att Pierre och Ivar ska vandra in på samma smala väg.

— Varför säger Arvid smala?

— Därför att det är ur bibeln.

Nu står förståndet still på henne igen, tänkte tranan.

Förståndet är fördelat styckevis i hennes huvud, somliga fläckar är alldeles bara. Varannan ruta var av

silver och varannan var av guld . . . Men jag bör kanske inte slösa med citat.

— Vi lämnar bordet, sa Agnes med sitt bästa värddinnesmåleende och gled före honom ut i lilla kabinettet med alla montrerna. — Vad tror Arvid? frågade hon. Skulle någon kunna öppna de här skåpen med till exempel, med en dyrk?

— Med lätthet, sa han. Det är mycket ordinära lås. Har Agnes blivit av med något?

— O nej då. Men nu tänker jag på vad Arvid nyss sa om att Jakob oroar sig för kvarlåtenskapen. Det är visst stora donationer, eller hur?

Det blev tyst en stund och genom glasdörrarna till ett skåp med antikt silver granskade Loodmester samlingen av vackra pjäser. Han hade tackat för mat och kysst Agnes på hand, en idiotisk och nyimporterad sällskapslivsvana som han ogillade, men för tillfället ansett opportunt. Nu grubblar hon fram något, tänkte han och låtsades vara intresserad av silvret.

Agnes' röst kom oväntat skarp och bestämd:

— Pengar sjunker i värde, yttrade hon. Det kan inte få lov att gå ut över oss, *familjen!* Därvidlag litar jag absolut på Arvid, för Jakob skriver säkert ingenting som ni inte konfererat om. Jakob strör pengar till höger och vänster, än är det Norge, eller det var, för det är väl slut nu. Jag för min del har aldrig varit särskilt förtjust i Norge . . . Och han tyckte inte om att jag fick reda på det. Han ger nog bort mycket som

jag inte får ha reda på. Det är orätt av honom att jag, hans hustru inte ska ordentlig veta vad vi äger.

— Det kan inte uppges exakt, sa tranan road. Inte på öret, om det är så Agnes menar. Inte ens på hundra-lappen när.

— Men på hundra tusen åtminstone.

— Inte ens det. När man kommer in på sådana värden som det här gäller, fluktuerar de från dag till dag. Det är lite svårt att förklara närmare.

— Och så är vi en vacker dag kanske alldeles utan! ropade Agnes. Hon gick ett par steg fram till närmaste sittplats och satt ner. Ibland, sa hon, är jag så rädd och jag tänker på att man borde spara. I mitt sovrum har jag ett litet skrin där jag då och då lägger in en sedel. Man vet inte. Du gode Gud!

— Nä, man vet ingenting, var Loodmester grym nog att säga. Det lilla skrinet är en mycket förständig åtgärd, sa tranan och kråmade med halsen. En sedelbunt är som rosenvatten för ögonen.

— Arvid skämtar väl inte?

— Inte alls. Jag begriper Agnes' oro, fortsatte han nu allvarligare, och jag delar den. Jakob är ibland en aning oberäknelig. Jag är glad att vi fick talas vid på tu man hand. Säg mig, Agnes, tänk efter, har Jakob varit sig alldeles lik denna vår?

Det ska väl vara mot våren som förälskelser sätter åt oss äldre herrar, tänkte han, provade sig själv som hastigast och fann ingenting.

— Han är sig alldeles lik, sa Jakobs hustru. Det enda är att han inte tycker om 60-årsfirningen. Det blir ju en del uppvaktningar på förmiddagen och så banketten och den blir nog underlig, Arvid, det lär ska vara så numera, några av arbetarna eller om det är verkmästarna på bruken ska sitta med vid bordet, bruken kostar på det, min far skulle aldrig ha tillåtit något sådant, folket trakterades för sig själv men inte med oss. Och en massa personal.

Loodmester lugnade:

— Banketten blir säkert bra. Reichler från Gammhyttan ordnar den. Jag är själv konservativ, men somligt måste man gå med på.

— Jag får lita på Reichler, resignerade Agnes. Jag håller så mycket av henne, Ida Reichler.

(Den magnifika gåsen, säger Jakob när han varit därute!) — En charmant dam, sa Loodmester.

Några minuter senare lämnade häradshövding Loodmester fru Cottonn åt de bekymmer han ändå inte kunde avbörda henne. Han hade ingenting fått in, ingenting som gav nyckel till Jakob, till kvinna eller inte kvinna bakom hans, man var frestad kalla dem samhällsupplösande testamentsfunderingar. Att enbart en bankett, hur tråkig som helst, i förväg kunde försätta någon ur humör, trodde tranan inte på. Banketter avskydde han själv men han tog dem med jämnmod och det gör en mogen man.

Men om Jakob visste han alltså fortfarande ingenting — och han kunde inte gå med på att vännen styrde

om ett nytt testamente bakom hans rygg, kanske rådd och förförd av något djävulskt fruntimmer.

Gamle Jac är naturligtvis alltjämt en karl som kan behaga, om det vill sig. Men framför allt är han ju bankir Cottonn. För alla små flugor en sockerbit av jätteformat.

XXII

När Loodmester gått, gick Agnes in i Ivars rum. Dagen förut hade hon placerat en bibel på hans nattbord: den var borta nu. På skrivbordet som vanligt böcker och hon behövde inte bläddra länge i ett par av dem för att fatta att de inom sina pärmar bar den mest avskryvårda lektyr.

Hon ringde upp sin svägerska fru Tuneld.

— Du, sa hon, du har ju lite hand med Ivar, min son.

— Inte det ringaste, svarade Alberta. Hur så?

— Därför att han absolut vill flytta hemifrån. Det kommer att se verkligt illa ut för hela umgänget, så många rum som vi har. Jag säger inte för många, de behövs alla, men nog har Ivar plats tillräckligt. Vad ska folk *tänka!*

— Mmmm, låt dem tänka!

— Lätt för dig att säga som inga barn har! Och så har han *idéer* . . . Sa du något? Nej, du är ju själv en sådan där *röd* människa, poängterade Agnes så att aversionen skar igenom och utan något synintrycks bistånd nådde fram såsom avsett. — Antagligen gillar du att han sätter sig upp mot sin egen mor.

— Det kan jag inte tro att jag gör.

— I så fall borde du hjälpa mig och tala honom till rätta. Det är väl ändå högst opassande att *vår* son blandar sig med ohyfsade radikala studenter, för det är vad jag har upptäckt. Ända i sitt rum, här i hemmet, i sina föräldrars hem, sätter han upp affischer på väggen som . . . som.

— Jag skulle råda dig att låta affischerna sitta, sa Alberta saktmodigt.

Hennes telefon stod på ett bord i vardagsrummet i Ålstensvillan. Dörrarna var vidöppna ut till en bred veranda med glasväggar å omse sidor. Åt det håll där det denna dag var lugnast och varmast hade en vilstol ställts ut åt madame Fribourg. Alberta visste inte om hennes gäst slumrade och i så fall väckts och störts av telefonsamtalet, trots hon dämpade sin egen röst så mycket hon förmådde. Men hon hörde att Agnes var uppretad. Oförklarligt tycktes hon, Alberta Tuneld, av alla människor vara den som ständigt visade sig ha mest makt att reta upp den lugna Agnes.

— Har jag bett dig om råd? frågade hon. Du måtte tro att jag är dum . . . Agnes skrattade till, forcerat förekommande. — Nej tack, lilla Alberta, inga råd, jag är så erkännsam, men jag fordrar att du talar med Ivar. Jag skickar ut honom till dig i eftermiddag. Jag har ju märkt att du begagnar vartenda tillfälle att . . .

— Seså, snälla Agnes, sluta nu. Ivar är alltid välkommen.

Från verandan hade ingenting hörts. Madame Fri-

bourgs stickning låg som förut på bordet, ett saftglas stod orört, den sovande låg som när Alberta sist tittade till henne med händerna slutna över bröstet — som för att hindra det att sprängas, hade Alberta tänkt. Så mycket som hon fått pressa och tysta ner där.

Alberta stod stilla, blickande ut över sin lilla välvårdade trädgård, där vårbloomningen tjusade. Det hände att hon ibland häftigt, akut, fylldes av medvetandet om sin lycka: att vara oberoende, kärnfrisk, till överflöd försedd med intressen, lierad med tillgivna vänner . . . och den saliga avskildhet hon samtidigt ägde, friden i hemmet, den lagom spatiösa villan med dess av alla beundrade, solbadade täppa. Hon drog in sin lycka och fyllde lungorna med dess syre och balsam. Till och med saknaden efter den älskade mannen var numera fri från smärta: hon hade vant sig att leva med blotta minnet och emellanåt tycka sig lyssna till hans alltid kloka råd.

Med sin gäst hade hon haft svårt att finna samtalsämnen. Frågor ville hon inte göra: man vet inte vad man kan röra upp. Ville Halla en dag komma till henne med förtroenden, det vore en annan sak — och obekvämligt kärkommet. Å andra sidan ville Alberta inte skildra sin egen lycka, tala om sitt eget från första till nuvarande dag sällsynt harmoniska liv utan ekonomiska bekymmer, utan konflikter av något slag.

Kanske kunde hon gå in på bekymren i broderns hus i stället? Ty att det vilade moln över bankirens hus hade hon förstått. Hon hade känt det redan den söndagen, då hon sett Jakob så tyst, frånvarande, tryckt.

Den ungdomshistoria han gav henne del av kunde knappast motivera det, han hade också själv tagit tämligen flyktigt på den, såvitt hon mindes tonfallen och ansiktsspelet. Jakob var ju inte sentimental. Där var också diskussionen med Ivar: strängt taget inte mycket att bry sig om. En ung man ska söka sin egen väg, det är rimligt, det begriper Jakob.

Men nu ringer Agnes i en för henne sällsynt stämning av desperation och gör stor affär av att gossen vill flytta från hemmet.

Vad har hänt? Vad ligger bakom alltihop? Där blåser storm.

En vindpust förde doft av hägg in till henne och hon andades in den med njutning. I vilstolen rörde madame Fribourg på sig och Alberta smög sig fram.

— Hur är det? Ni sov visst?

— Det var så skönt.

— Ni ser redan mycket kryare ut än när ni kom.

— Tack. Jag är också mycket kryare. Jag är så tacksam.

— Det där tacksam säger ni alldeles för ofta! — Alberta skrattade och fick madame Fribourg att le.

— Har ni lust, så går vi en kort liten tur och ser på mina blommor? Ni hörde mig kanske tala i telefon?

— Det gjorde ingenting.

— Det var en svägerska. Och om ni inte har något emot det, ska jag berätta lite om de mina, om min bror och hans familj. Bara för att förströ er.

Halla reste sig upp i vilstolen, strök en hårslinga från pannan, drack lite ur saftglaset. Hon kände själv

att vistelsen i detta vänliga hem helat mycket av hennes sår och hon log upp mot Alberta.

— Ja visst, sa hon. Det vore det bästa tänkbara att jag fick komma lite in i andra människors liv och intressen eller till och med vanskligheter. Just vad jag behöver, att fly från mina egna. Annars blir jag alldeles för egocentrisk.

— Jag hjälper er upp. Ni är lite mindre stel, inte sant?

— Tack. Jo. Att jag blir halt för resten av mitt liv betyder ingenting, jag rör mig redan riktigt bra.

— Vi tar en tur i solen, sa Alberta.

De tog sin korta tur. Längs gången, på ömse sidor, trängdes tulpaner i många färger, ett stycke slät gräsplans klara grönska gav skickligt utfunderat perspektiv bort mot den lilla egendomens gräns.

Alberta kom bra i berättartagen, det var skönt att få ge bort lite, lufta sig lite, samtalen mellan gästen och henne hade varit så få och så utan intimitet, kanske skulle de nu småningom kunna bli annorlunda. Alberta önskade det. Telefonepisoden med Agnes hade berört henne pinsamt. Få personer tyckte deciderat illa om henne, hon var inte van vid det, Agnes var den enda som inte kunde med henne och hon kunde inte låta bli att undra varför och beklaga det.

De två kvinnorna gick runt i trädgården men inte för länge. På verandan återtog Halla sin stickning och Alberta hade också en. En årets första humla surrade in och bestod sin godmodiga musik; en vitgul fjärl

vågade sig på en avstickare till det avskilda området, sorglös och vimsig.

Madame Fribourg fick veta en del om syskonen Cottons uppväxtår, om den tungsinta, syrligt trista atmosfären i hemmet. Men efter barndomen hade syskonen inte träffats mycket. Alberta gifte sig och det blev en lucka i bekantskapen med Jakob — eller Jac — men han var väl lik de flesta andra av den skötsamma sorten som har råd att också roa sig, tack vare ett relativt frikostigt underhåll. Han hade rest, till Frankrike och senare till Amerika, sa hon i förbigående.

Nå, så hade han gift sig. Människor gifter sig inte som man skulle väntat. Den känslige och någon enstaka gång försöksvis rebelliska Jakob hade valt en, Alberta sa det uppriktigt och rentut, en ointelligent flicka som aldrig kunnat dela hans intressen.

— Vad är det för intressen? frågade lyssnerskan utan att se upp från barntröjan, stickningen.

— Ni kanske inte anser att affärer skulle kunna vara tillräckligt som intressen betraktat. (Alberta miss-tänkte det.) Men andra har min bror verkligen inte haft. Han är, tror jag, mycket rik, la hon till och tyckte det lät smaklöst eller skrytsamt, det var inte meningen: — Ni förstår det blir man inte utan arbete. Han är ytterst generös, givmild, tjänstaktig . . . Men som sagt, ifall ni tänker er konst eller litteratur och dylikt, så har han inte mycket sinne för det.

— Tala lite om barnen, bad Halla.

Alberta hade just frågat sig om det kunde vara

lämpligt: Halla hade mist sin enda son i kriget. Men naturligtvis berättar man gärna då man blir ombedd.

— Jag tror ni stickat alldeles fel, sa hon dock först. Se där . . . och där.

— Jo, sa Halla förstrött, men det gör detsamma, jag repar upp sedan och börjar om, det är ändå en sysselsättning för händerna. Jag önskar jag visste när kvinnor fann på och började sticka.

— Blir ni bara inte trött på mitt prat, sa Alberta. Nej? Det var bra. Vi har ännu en stund innan ni ska försöka sova före middag. Min bror har tre barn, en son först, tyvärr en enkel *vaurien*, en stackare, förstörd av pengarna. Det kan ligga en stor fara i pengar.

— Säkert, kom det helt lågt från vilstolen.

— Så är det dottern. Charmerande och bortskämd och efter vad jag tror, lyckligt gift. Men till sist har vi då sonen nummer två, Ivar, problembarnet, den som har sitt eget huvud . . . och det inger föräldrarna bekymmer. Ni vet själv, kära Halla, hur det i vår tid surrar av teorier och diskussionsämnen och allting går in i de ungas öron, var skulle det annars gå in? Det har det gjort också på yngsta Cottonn och han har uppenbart anslutit sig till den radikalaste falangen.

Madame Fribourg lät höra ett lågt skratt och något liknande skratt var ännu så pass osedvanligt från det hållet att Alberta måste se dit.

— Jag känner ju inte era åsikter, kära vän, sa hon och tänkte på att fransyskor ofta anses vara särskilt traditionsbundna. Men Halla svarade inte på hennes halva fråga. Över det bleka ansiktet mot vilstolen

kuddar hade kommit ett mycket gåtfullt småleende: där fanns intensivt löje i botten, men inte mindre, ett stort vemod och därtill trots, ett trots starkare än eld och blod . . . Och med ens, bryskt oväntat, ehuru det inte borde varit det, förstod Alberta att den ännu bräckliga varelsen intill henne måste ha hört till dem som Gestapo aldrig rådde på. Halt för livet hade hon blivit, det var ett minne från gästfriheten därborta, frånsett det i armens hud inbrända numret. Men i övrigt hade hon kommit stärkt och fullt helbrägd ut igen — och en stund blev fru Tuneld sittande liksom andlös.

Vem är hon?

— Det är just ingenting mer att tala om, sa hon och hennes berättelse föreföll henne generande fadd. — Bankir Cottonns har alltså en son som inte passar i mönstret, det är allt. En färgklick som saboterar den vackra tavlan! Modern i varje fall ser det så.

— Och ni själv? frågade Halla.

— Jag håller av pojken. Jag missunnar honom ingenting. Men jag måste medge att jag naturligtvis fruktar den kommunistiska infiltrationen hos oss och överallt.

Madame Fribourg la definitivt bort stickningen som småningom blivit allt mer felaktig, lutade sig ännu mer tillbaka och slöt ögonen. Jag är inte så trött mer, tänkte hon. Inte alls sjuk mer. Det var inte svårt, inte så svårt som jag trott, att höra talas om dessa människor.

Något påminnande om ett blygt hjärtslag gjorde sig kännbart inom henne, blygt men ändå så bestämt att det kunde tolkas som längtan efter verksamhet.

Det var första gång på länge och det förde värme upp

över hennes ansikte. Så sa hon med fastare röst än förut:

— Kära Alberta, kanske borde jag redan ha sagt er att både min son och jag tillhört det kommunistiska partiet i vårt land och att jag var delaktig av det manifest som från vårt håll skickades ut redan i augusti 1940 om motstånd mot ockupationen, mot fienden, *till varje pris*. Landet och människorna — jag talar inte om överlöparna! — låg som förlamade av överrumpling, av fasa, kanske i synnerhet av osäkerhet. Var Frankrike för alltid förlorat? Vi i varje fall ville inte tillstämja det. Vi visste inte om vi sände ut ett rop i natten, i öknen, men det blev inte så. Vi fick svar och skarorna växte. Detta borde aldrig få glömmas...

Alberta var tyst och Halla fortsatte:

— Min son var redan borta då, men jag skrev hans namn på alla de exemplar av appellen som jag distribuerade. De kände honom, alla. Längre levde jag och kämpade bland hans kamrater, så länge det gick... Och era landsmän har sedan givit mig livet tillbaka, i sista minuten tror jag.

Alberta tog den andras hand och förde den till kinden, en för henne ovan åtbörd av ömhet.

— Det är jag glad åt, sa hon. En patriot förstår jag alltid. Ni älskar ert Frankrike.

— Ändå är jag inte fransyska, sa Halla. Min far var en landsflyktig serbisk vetenskapsman, en av landets första målmedvetna socialister och jag har... Nej, jag har nog aldrig umgåtts mycket med andra än våra egna — från många länder, det är sant. Min far. Min

son. Och så min man, sa hon efteråt långsammare, min lojala storsinta franska make.

Det är fadern och sonen som betytt allt, tänkte Alberta. Mannen glömde hon inte, även hon är lojal. Men det är fadern och sonen som betytt mest.

— Min lille Jacques, mumlade Halla, borta i tankar.

Ett patetiskt ögonblick, sådana upplever man sällan.

Halla hade slutit ögonen igen, hon föreföll utmattad. Vad jag har varit oförståndig, tänkte Alberta med rulse. Hon for väl av vår tystnad, nu har jag brutit den, jag tvang henne att tala. Jag är en bra dålig sjuksköterska.

Fram mot aftonen kom Ivar.

Damerna satt nu i vardagsrummet, till verandan var dörrarna omsorgsfullt slutna och det stycke himmel som visade sig bakom glasrutorna bar en svag, ilsket grönaktig toning som bådade noll eller bra nära noll under majnatten.

Ivar kom raskt in. Visiten tyckte han var onödig, rena skojet, men mamma hade lyckats avtinga honom ett löfte. Han ämnade stanna högst en kvart. Fastern trädde ett par steg emot honom. På ett rullbord stod läskedrycker och sötsaker. Alberta förde honom fram till sin gäst och madame Fribourg reste sig i sittande ställning och såg på ynglingen.

— Jacques, mumlade hon.

— Detta är Ivar, presenterade Alberta.

— Ja visst. Jag sa Jacques, det var min sons namn . . . och ni påminde mig så mycket om honom, sa hon och räckte ynglingen handen. — Ni är lik honom.

Sedan talade hon inte mer den kvällen. Alberta gick strax med brorsonen ut i ett annat rum och predikade lite hörsamhet mot modern, begrep att det gick in i döva öron och lät gossen fara tillbaka till stan så snart han tog godnatt.

Då hade madame Fribourg försvunnit in på sitt sovrum på nedre botten och stängt dörren om sig. Alberta lyssnade lite, men där var tyst, det såg också ut att vara släckt där och hon störde inte med välvilliga förfrågningar.

Men i mörkret, i majnattens halvmörker låg Halla tyst.

Dunkelt, dunkelt kom hon ihåg en blåsig dag då hon legat under filt på en bår, det måste ha varit på ett kajområde, hon vet inte mer hur hon egentligen kom underfund med det, kanske hörde hon det bara sedermera berättas. Mycket var struket ur minnet från de dagarna. Men hon hade varit rädd att bli bortglömd, då hon förstått att många andra fördes vidare. Nattmörkret hade hon också varit rädd för. Så löjligt, inte ens som barn var hon någonsin mörkrädd! Men då: rädd för de svarta himlar med stjärnprickning som hört till lägret... *därborta*, på det ställe som hon förbjudit sig att blicka tillbaka på. Den svenska doktorn någonstans, vid något tillfälle, en av dem i vita rockar, hade givit henne samma råd. Bara framåt, sa han och slog lite med handen ut i luften liksom för att visa varest framåt låg.

Och människor hade fört henne vidare, man hade

aldrig haft en tanke på att glömma bort henne ensam och hjälplös på kajen. I dröm, eller om det varit verklighet, hade hon inom sig kvar synbilden av två högresta ljushyllta manliga änglar, sinsemellan fullkomligt lika, lika oberörda och lika godsinnade, tillhörande världen i all dess fasansfulla realitet, men utan att ha en aning om det . . . Hon hade undrat var hon befann sig och någon hade upplyst henne om att hon var i Sverige. En glad röst hade upplyst henne om det, det hade låtit som om rösten menat att den som väl kom till detta land av ovetande änglagestalter kunde prisa sin lycka. Och visst var det så.

De strävade efter att få upp livslusten inom henne igen. Den gjorde mycket motstånd, men hon begrep slutligen att man måste bjuda till och motsvara förväntningarna. De hade gått ända därhän i godhet att en främmande kvinna, en fru Tuneld, en mycket aktad person, välkomnade henne till slutlig rekreation i sitt hem, ett hem motsvarande anspråk på fulländning mer än något hem hon själv någonsin haft: varken hos fadern i det kära utdömda huset, eller i det lilla hemmet med Philippe, fullt av böcker, fullt av vänner, diskussioner, planer och uppslag, eller slutligen det hem hennes son och hon behållit tills han blev borta . . .

Du ska gifta dig, Jacques, sa hon ibland. — Har vi det inte bra, eller är du kanske utlessen på mig, mor lilla? — Nej, men mödrar ska inte hänga sig fast på barnen. — Det är ju jag som hänger mig fast, sa han . . . Och så reste han ju och var långa tider borta,

i Afrika eller annorstädes, och hon satt hemma och längtade efter att återse honom.

Om Ivar ändå velat dröja en stund till, tänkte hon. Den unge mannen denna kväll. Om hon fått mäta ögonen lite till på honom! Men han hade haft bråttom och att han skulle intressera sig för henne, för den främling hon var, det kunde ingen begära.

Men bara se honom en gång till! Innan hon reste sin väg igen.

Hon hade redan börjat höra sig för om möjligheten att repatrieras, det talades om gruppfärder, snart tog de väl sin början.

Hur lik han varit den Jac hon en gång kände och sedan den Jacques hon burit och fött och som vuxit upp och blivit tjugo år, även han, och även han förunderligt lik sin far, så när som på de mörka Ante Riznić-lockarna. Och nu Jacques' unga bror, barn av samma far: Ivar.

Halla hade hört honom då han passerat rummet därute och där tagit god natt av sin faster och sagt några ord med samma friska, ljusa stämma hon kände igen, trots de talat olika språk, bröderna.

Ju förr jag kommer härifrån, dess bättre, tänkte hon. Det sved, men det måste svida. Det går framåt för mig, var dag orkar jag mer. Men jag orkade inte vänta ut honom, jag var alltså inte säker på att kunna spela främmande gäst och belevad dam vid den kopp te Alberta antytt. Ändå vill jag inte ha mötet borta, ändå önskar jag att jag fick se honom stå framför mig igen.

Min stackars Halla, tänkte hon, gav örngottskudden en lätt puff och fick upp lite löje åt sin egen ynkliga person. Nej, min snälla Halla, det är ingenting stort med dig mer, trots du frisknar till med verklig fart. Det är invärtes som sprickan inte vill gå ihop. Och ändå har du tålt många stötar och du har i ditt långa liv, både fordom och in i det senaste kunnat vara glad då det varit nödvändigt. *Därborta* var det ju ofta mycket nödvändigt. De kom till den karska Halla, stackars andra uslingar, och hämtade med sig tillbaka en obetydlig lustighet som man ännu orkade bestå!

Men numera är det visst med Halla Riznić som med honom, som min far kallade den välsignade största utopisten, den Korsfäste, att endast sig själv kunde han inte hjälpa.

Men så är det väl med oss alla mänskliga varelser. Vi tycker bara inte om att röja det. Vi lägger ner mycken flit på att inte röja det.

XXIII

När Jakob gått utför läkarens trappa och kommit ut på gatan igen, kände han olust att vända hemåt. Stannade still en stund och funderade: Arvid ursäktar mig och Agnes bryr sig inte om det.

Halvspringande kom en ung pojke förbi honom på trottoaren, fick se honom, hajade till och strök hastigt av sig mössan med en vördsam bålrörelse som ville antyda bugning. Han var ingenting intressantare än en av firmans egna springpojkar som förmodligen varit ute i något ärende eller kanske gått hem för att äta och nu var en aning försenad tillbaka till jobbet.

Arma grabb, tror kanske att jag räknar minuterna för honom! Jag vet inte ens vad han heter eller var han har sitt hem, om han ens har något, eller vad han kan ha i lön! Men det skrämde honom att bara se mig. Med ett ord, en vink, en onådig gest har jag makt att skada vad han möjligen kallar sin framtid, innesluten i goda vitsord från oss och så bankvaktmästarplats eller något ditåt hägrande.

Pojken var redan ur sikte med accelererad fart. Jag kunde ha roat mig med att hejda honom, drev Jakob vidare i sin tankebana, gjort ett par frågor och

stuckit till honom en slant att gå på bio för, eller gå ut och dansa för, ifall han ännu är i den åldern. Men jag kan inte komma ihåg att jag någonsin gått omkring och spelat någon sådan Harun-ar-Rasjid-roll! I detta fall skulle det bara förryckt pojakens världsbild: han skulle inte begripit vad som kommit åt patronus. I sitt hem, om han har något, skulle han sedan ha skrutit: Akta er, gubbfan fick nippran o. s. v.

Långsamt gick Jakob gatan utför, i riktning från väntande Agnes och Arvid, inte till.

Arvid tog illa vid sig angående testamentet, tänkte han. Det är ju ändå inte så extravagant. Jag vill hindra tre medmänniskor, på köpet mina egna barn från att äta ihjäl sig, figurligt talat. Agnes kan jag inte hindra, hon är längesedan färdigstöpt i sin form, hon kommer bara att bli lite mera gudsnådlig och kanske börja ägna sig åt att samla kyrklig konst, eller umgås med biskopar. Men Arvid var verkligt upprörd.

Inte att han bryr sig vidare om ifall min familj får det mer eller mindre bra. Men pengar är för honom någonting heligt, ett ting i sig, ett magiskt något, ett sorts sakrament, en symbol för *ägandet* — och själv är han en tempeltjänare, satt att vörda och vårda ägandet, händelsevis mitt.

Jakob drog på mun och kom ut i solen, han såg motsols inte att ett par bekanta kom mötande och hälsade på honom. Arvid, tänkte han, Arvid ja.

Hans egna vanor är blygsamma; utan prut underhåller han en syster, änka i små förhållanden. Han är också en uppskattad presentgivare om jularna eller

vid likartade tillfällen. Nej, han är inte snål, ingen girigbuk. Men om jag sa till honom: Kära vän, du ger ju i själva verket allt som flyger och far i pengar, frånsatt vad du anspråkslöst behöver, skulle det såra honom.

Penningen lyfter upp honom i en högre dignitet. Låt vara att mina tillgångar inte är hans och inte blir hans, det är honom likgiltigt. Vore tillgångarna den där diamantkungens i Afrika, skulle han tjäna denne likadant, med samma heroiska trofasthet. Det är inte mig han tjänar, eller diamantkarlen han skulle tjänat, det är miljonerna. Absolut vanvettigt, meningslöst, grovt materialistiskt, men det får förädling ur hans egen idolatri, därför att den är sann och djup.

Och där finns ändå ett grundläggande fel.

Jakob mindes hur han på en tillställning konfronterats med en ultrasocialistisk riksdagsman, en liten illa klädd karl, ursprungligen fabriksarbetare, antagligen tillhörande något utskott eftersom han varit med på tillställningen av officiell karaktär. Mannen hade närmast sig Jakob och öppnat samtal. — Nå män, säg mig, vilket intresse har bankiren av att undan för undan öka sin förmögenhet? — Intresse? Det är mitt jobb, om jag så får säga. — Det vet jag, envisades den andra, men intresset. Ni kan ju inte bo i mer än ett hus, kanske kan ni ha ett för varje årstid, och så kan ni resa jorden runt, en gång, två gånger, men inte i det oändliga. Det orkar man inte. Ni kan ha två eller tio bilar, ni kan ha en lustjakt och ridhäst och vad vet jag. Men alltid finns ändå en gräns. Varför slutar ni inte, då ni fått det bra och ägnar er åt något — annat?

— Uppriktigt sagt, herr X., jag bryr mig mycket lite om att äga allt det ni räknat upp. Mina flesta resor har varit för affärer, jag har en bil och min hustru en, och så har vi ett sommarställe som jag ärvt efter föräldrarna. Sedan är det inte stort mer att visa upp. — Nå, vad ska pengarna då tjäna till? — Till att arbeta fram fler, hade han svarat, ganska road, ty han begrep ju vart den andre ville komma: till att hans, Jakob Cottonns tillvaro var utan mening och verkligt mål. En sorts samlarmani. Den andre hade skakat på huvudet och sagt att han begrep ingenting, mer än att det var otänkbart att leva sig in i en miljonärs själ.

— Och ni själv, herr X., vad lever ni för?

— För ett bättre samhällssystem, svarade den andre banalt.

Jakob hade sett på honom, mager, från begynnelsen undernörd, illa klädd, det vill säga i illasittande kläder, sydda billigt eller billigt köpta färdiga. Troligen alltid levt fattigt. Naturligt att en person som han vill få det bättre. Men det behöver inte jag, hade Jakob tänkt. Och då kom straffet för övermod — ifall det nu var övermod! Plötsligt infann sig minnet av en dag många år tidigare, när en flicka han älskat sagt till honom att just han, som ingenting hade att vinna på ett rättvisare samhällssystem, han om någon borde verka för det, oegennyttigt, generöst, ut ur sitt överflöd, ut ur sina stora möjligheter. Och minnet hade stuckit till.

Samtalet med herr X. hade inte förts längre. På den tiden såg Jakob ännu något likt en säregen poesi i sin verksamhet med de vida överblickar den tillstade

honom, de kontakter den tillät honom knyta, så gott som efter önskan. Den gången hade inte minnet av Halla skapat varaktig smärta. Bara ett hugg som han kunnat bagatellisera. Historien i Paris hade slutförts med det brev han till sist sänt, där han bad henne förlåta och talade om att han gifte sig. Ja, tänkte han, de åren var jag verkligen en Cottonn.

Det var då.

Giftermålet med en kvinna han inte höll av hade markerat en milstolpe: där upphörde griller och måste upphöra, här trädde man ut på fast mark. Naiva frågor av okunniga människor på tillställningar blåste han bort — och mycket annat också.

Men, tänkte han, livet går i cirkel, runt, runt. En dag är man tillbaka till en punkt man trodde sig längesedan ha lämnat. Vad beror det på? På att man en gång förrådde något som nu tar hämnd? Vad vet jag?

Nu ämnar Arvid naturligtvis dra ut på tiden. Han betraktar mig som lätt sinnessjuk och ämnar tåligt vänta på mitt tillfrisknande. Vore han en cyniker, skulle han föredra att jag avled, då det är troligt att Agnes tog honom till rådgivare och han fick fortsätta att förkovra de Cottonnska intressena, med eller utan Ivar, eller rentav av med Pierre som galjonsbild! Men Arvid är en hygglig själ och unnnar mig att leva länge ännu och kommer antagligen, i likhet med flera andra att uttala detta på min 60-årsdag.

Som ett givet tecken på min galenskap måste han

anse det vara att vi i dag inte talat ett enda ord om affären Lewis et Cie eller den nya koncernen.

När jag nu inte infinner mig till lunch, vad tror då den hyggliga själen? Han kan ju inte gärna tro att jag har äventyr! Eller, varför inte? Om han bara visste hur den eventualiteten är mig fjärran.

En attraktiv ung dam passerade Jakobs synfält, han såg henne och smålog åt sig själv.

Sedan jag förra hösten försåg lilla Belle med en hederlig hemgift och fick henne placerad i äkta lag med en förtjust så kallad resande, resande i korta varor (jag vet inte ens vad korta varor innebär), tänkte han, har jag inte frågat det minsta efter fruntimmer. Vid mina år kan de undvaras. Även om en del av mina jämnåriga har annan uppfattning. Jag tycker inte ens om att minnas lilla Belle, reflekterade han. Vad betydde jag för henne? Jag var en bankir . . . och hon पोste väl lite över det ibland. Men vad betydde hon för mig? Ingenting. För att få hennes ögon att tindra och henne själv att suggerera sig till ärlig förälskelse, betalte jag rikligt. Pengar eller pengars värde. Mer var det inte.

En spårvagn stannade framför honom, han steg på den, lika gärna som han skulle väntat på dess avgång. Det var inte ofta han begagnade sig av detta fortskaffningsmedel, han fick en fönsterplats, satt ner och kände sig väl till mods. Skönt att sitta. Skönt att se stadslandskap som han blott föga kände till panoramiskt glida förbi hans ögon. Konduktören, vad önskas? Jo visst, tjugo öre. Han växlade en krona. Skönt att åka vidare. Och här kan sannerligen ingen gissa sig till att jag

rymt från en lunch i mitt hem... Vid minnet av lunchen kände han att han börjat bli tämligen hungrig.

Jag åker väl tills jag kommer i närheten av en restaurang.

Men spårvagnen var en fyra, förmedlare av en utomordentlig rundresa för den som känner dess hemlighet. Det gjorde inte Jakob och han fördes vidare och vidare, längre och längre bort från det han ansåg vara stadens centrum eller helt enkelt staden. Stockholm. Västerbrons båge fick honom att känna sig burens i rymden, nästan svävande, vorden ett immateriellt väsens like och han njöt av det. Men det räckte ju inte så länge.

— Vart går spårvagnen? frågade han.

— Vart ska herrn?

— Vart som helst. Till slutpunkten.

— Fyran gör en rundtur, upplyste konduktören. Ni kan fara tillbaka till er utgångspunkt.

Men det ville han inte. Jag stiger av nästa gång, beslöt han. Strax därpå stod han på en gata.

Nu befann han sig i en fullkomligt främmande stad. I en mera folklig del av en främmande stad. Han gick och såg sig om efter ett matställe. Han skulle gärna fått tillbaka den svindlande förnimmelsen av lätthet, av immaterialitet som han förunnats smaka när han lyfts av den långa bron, men den kom inte tillbaka. Tvärtom, det hade blivit ensligt omkring honom och ängslande. Här hittade han ingenstans. Han kom ut på en bred aveny och läste på en gatskylt Ringvägen, det sa honom ingenting.

Jag mår inte bra, tänkte han.

Men det kanske bara är hunger.

Ett litet kafé eller om det var ett konditori öppnade en välkomnande port för främlingen, eller kanske bara för solgasset som just låg på. Han steg in.

I lokalen fanns inte fler än fem eller sex bord samt bruna stolar av tråkig standardmodell. Där var snyggt, mycket enkelt. Ett enda bord var upptaget, där satt en ung flicka och hade framför sig kaffe och ett par wienerbröd på ett litet glasfat. När Jakob trädde in och kom förbi henne, såg hon upp, rodnade, tvekade lite och reste sig sedan för att exekvera en nigning. Men han visste inte vem hon var eller var han någonsin kunde ha sett henne.

Ändå hade hon den skönhetstyp som inte direkt räknas som skönhet, men alltid särskilt brukade tilltala honom: en viss magerhet över kindpartierna och samtidigt en viss osvensk bredd, och så det välbildade lilla örat på ett avstånd från näsroten som gav intryck av bortilande eller av strävan i motvind, nästan av tapperhet.

Han besvarade hennes hälsning, fick av servitrisen veta att han kunde få smörgåsar och beställde två, en med ost, en med korv, trots han misstrodde korven, samt kaffe. Han valde ett bord rätt nära flickans så att det inte för henne skulle verka som om han önskade undvika närheten, men heller inte så nära att det sett påträngande ut.

Det var tyst i rummet, servitrisen gick ut. Flickan sa:

— Jag märker att bankiren inte känner igen mig. Jag är Rosita, vaktmästare Larssons dotter, eller Svea

sa de på den tiden. Jag tyckte Rosita var vackrare. Sedan far dog har mor flyttat hit.

Han kom inte ihåg vaktmästare Larsson, men flickan fortsatte och talade om en krans som familjen varit så tacksam för. — Det är inte alla som skulle ha skickat en krans, sa hon. Nej, tänkte han, fröken Lundin i kassan ordnade den, det var ju väl! Kransen hade varit så vacker, den hade varit den vackraste av allihop. — Vi glömmer det aldrig, mor och jag, sa hon.

Kanske uppmuntrad av att han vänligt nickat, fortsatte Svea, alias Rosita: — Pappa talade så ofta om bankiren, man kan nästan säga att han beundrade bankiren.

Det är något hon vill, tänkte han.

Han lyssnade inte med mer än till hälften öra, om ens det, och efter en stund lyssnade han inte alls. Rosita teg, hon hade väl märkt det. Eller kanske fanns det ingenting att lägga till: kransen, pappa Larssons nästan beundran . . . Punkt.

— Nå? sa han för att inte vara ovänlig.

— Om man kunde ha möjlighet till lite utbildning, bara maskinskrivning, räknemaskin och så. Så att man hade lite utsikter i livet. Vi är ju ändå, om man så får säga, lite bättre folk, farfar var fanjunkare han.

— Maskinskrivning kan väl inte vara så dyrt att lära sig.

— Nästan otänkbart, sa hon resignerat.

Då tog han upp plånboken, som han vetat att han förr eller senare måste komma fram till och skrev ut en check på 200: —, gick de par tre stegen över till hennes bord och räckte henne det lilla papperet.

— Tappa nu inte bort den. Mitt namn står på.
Räcker pengarna?

— Om! ropade hon.

Nu strålade flickans ögon och han såg att hon verkligen hade ett bra utseende, med en lite bättre hatt skulle det blivit ännu bättre. Tills vidare var hon bara en liten torftig skönhet, ett embryo, men pengar och skönhetssalonger, krämer och lotioner, massage och tillförsikt — som hon inte tycktes sakna — skulle tvivelsutan kunna göra en veritabel skönhet av det inför hans ögon förefintliga materialet. Men nu hade hon ingenting mer att berätta, hon föreföll en smula överväldigad av sin sagolika tur att möta Krösus i egen person.

Under tiden rörde det sig febrilt i den potentiella storskönhetens huvud: så underligt att han, bankir Cottonn skulle ha kommit ända hit bort, Ringvägen, och in på det här tarvliga kondiset. Kanske, vem vet med sådana där herrar, gamla eller halvgamla, de kan vara otäcka och de ger sig ut till trakter där de tror att ingen känner igen dem för att få ha sitt i fred...

Hon ångrade att hon från början suttit och sett bara sliten och fattig ut, inte ens rättat till hattskrällan lite mera klädsamt då han kom in, fast hon visste att hon kunde slå an, om hon bara ville.

— Bankiren är en riktig...

— En vad då? frågade han ointresserat.

— Jag törs knappast säga det. Jag tänkte säga: en raring. En sådan obetydlig flickstackare som jag — och så ge mig allt det här!

Hon hade värmts, hon tinade upp, ögonen lyste, en blomma höll på att slå ut inför hans ögon. Hon reste sig, gick lite avsides för att låtsas tala med servitrisen och begagnade ögonblicket till att få fram och nyttiggöra ett läppstift. Jakob iakttog den barnsliga manövern. Han hade väl sett den tusen gånger.

— Får jag betala, sa han.

Han betalade, bockade sig lätt adjö för flickan och gick mot dörren som fortfarande stod öppen mot den soliga trottoaren. Rosita, eller om det skulle vara Svea, och han kom tillsammans ut på gatan, hur det gick till.

— Törs jag be att få gå några steg med bankiren, jag ska vika av vid nästa gathörn.

— Så gärna, sa han.

— Jag ljög nyss, sa hon, det var illa gjort. Saken är den att min mor inte alls bor kvar i stan, jag delar rum med en väninna. En mycket bra flicka.

— Varför narrades ni?

— För att göra ett bättre intryck liksom. Det var bara dumt, jag ångrar det när bankiren är så snäll.

Jakob skrattade.

Ute i solen fick flickan bättre ljus. Hon måste ännu vara helt ung, såg han, sjutton, aderton — och nu var hon på jägarspår, nu började hon ödsla ammunition, hon log inviterande emot honom, bevekande men också skälmaktigt, för att rädda ansiktet ifall det blev nödvändigt. Man vet inte. Med väninnan var hon någon enstaka kväll ute och dansade, men pojkarna var verkligen ingenting, ofta kunde hon längta efter ett mera, (hon sökte ord), givande sällskap. Hon var mycket

intagande, märkte han, kanske mest då hon ljög ordentligt. Nu tror hon sig ha gjort intryck och så skenar fantasin och spelar upp en tjusande dans på rosor, visserligen med en fasligt gammal kavaljer, men inte direkt motbjudande och dessutom en . . . en bankir!

— Adjö, lilla fröken, sa han vid gathörnet och tog henne på orden, det var ju här ni skulle vika av. Tack för sällskap.

Så var han ensam igen. Skönt.

Varthän?

Vid sjutiden satt han på en biograf och det förströdde honom. Ögonen följde bildsviterna som oavbrutet drog förbi, inget uppehåll, ingen tid att tänka: däri ligger väl filmens hemlighet och dragningskraft, tänkte han, och han erfor själv för en sällsynt gång denna kraft, utan att varken beröras eller uppröras. En Hollywoodsuccé, antagligen. Vilt sköna landskap, utomordentligt välklädda kvinnor, sådana man inte såg i vardagslag. Slutligen en vanvettig jakt, bil efter bil, halsbrytande kurvor, revolverskott och man vet ju hur det slutar: tillfredsställande.

Ja, ja, ja, ja.

Så var han ensam igen, ute på en gata igen. Han tog en bil, åkte tillbaka till det Stockholm som för honom var hela Stockholm och åt en lätt middag på ett bra ställe. Det kändes som om han varit länge borta, det var ändå bara ett antal timmar. Men han ville inte hem.

Jag måste vara sjuk, tänkte han igen. Eller kan man vara så utledsen på allt och alla utan att vara sjuk?

En annan än han kunde ha tagit sig an tösen, Rosita, ätit med henne på ett mera undanskymt ställe och skaffat sig ett ur alla synpunkter billigt så kallat äventyr. Men det hade inte frestat honom då han haft hennes unga, ännu oslitna behag inom räckhåll och ännu mindre nu. Det enda som sekundsnaabtt berört honom var att hon bekänt sin lilla lögn, men troligen hade hon bara instinktmässigt anat att detta var rätta sättet just med honom.

Man kommer därhän att inte tro någon om uppriktighet, tänkte han.

Och nu visste han bara en sak: han ville inte hem.

Man behöver väl inte vara sjuk, inte ens sinnessjuk därför att man grips av outgrundlig olust gentemot sitt hem. Då det inte är något hem för en. Det är bara rum, rum efter rum, fulla av möbler och ting man inte bryr sig om.

Jag vill inte dit.

Han sa det till sig själv nästan hörbart, det gav honom ökad beslutsamhet.

Något fel är det. Men det hemska är att felet måste ligga så långt tillbaka att det inte längre kan spåras upp eller rättas. Missanpassning? Men hur och genom vem eller vad? Jag har ju aldrig önskat mig eller passat för något annat arbete eller yrke. Jag kunde ha blivit diplomat, officer, godsägare, ingenjör: det säger mig ingenting alls.

Med ens slog honom vad det varit hos flickan Rosita som kommit honom att observera henne. Det var inte fråga om likhet, men avlägset hade hon ändå lite av

samma typ som Halla Riznić. Det är därför jag råkat ur gängorna, tänkte han. Först samtalet med Ivar och så Loodmester i dag och till slut, av en förunderlig slump, denna skugga av en likhet . . . Det är ingenting att offra en tanke på, det är många år sedan historien Halla överfördes till arkiven, det vet jag väl. Men jag vill inte hem.

På gatan hejdade han åter en bil och lät köra sig till ett hotell, naturligtvis inte Grand, men bra. Andre portiern där var en före detta betjänt i hans eget hus och han hade tur: mannen i fråga stod bakom disken och skötte den kvällen receptionen. Han fick ett rum med bad, ”det sista vi har”, hörde han, samt bugningar fram till hissen.

— Inget bagage?

— Nej. Skaffa mig till i morgon en tvål, det räcker. Och så ring hem nu med detsamma och säg att jag hastigt fått lov att fara till Uppsala. Jag är bortrest, förstår ni?

— Jo då, jo då.

Vilken lisa att ligga ner i den främmande sängen. Pyjamas kunde han ha tänkt på, men det var nu för sent, det gjorde också detsamma. Han var ensam, det uppvägde allt. En enda människa på jorden visste var han fanns, en hotellportier, men han hade redan diskret stuckit till honom en tia och mer fanns hopp om.

Mitt hus kan få rasa, en jordbävning kan drabba det, det kan brinna upp, det kan antastas av rövarband och utplundras, den ena dyrbara montern efter den andra, silvret i kistorna, Agnes' kära linneskåp. Vad som helst

kan och får ske, men jag vet ingenting om det och oroar mig inte.

En bister önskan fyllde honom att någon av de fasligheter han gjort upp för sig verkligen skulle inträffa, ett inbrott om inte annat, och hans läppar drogs isär av ett leende fullt av hån, som tillfredsställde honom.

Det existerar ju eller har existerat människor som övergivit allt för att sedan medellösa, utarmade, försvinna i den grå massa som befolkar vår jord, en massa ovanför vilken endast ett fåtal toppar höjer sig. Delvis förgyllda toppar. Men här går det inte. Inte här. Vi har inga trappistkloster och vi har inte utrymme nog på detta lands cirka 450 000 kvkm för en enda ensam människa att göra sig oanträffbar. I varje fall inte för mig.

I morgon tar jag en bil, åker hem, rakar mig och visar mig i vanlig tid och ordning för Loodmester, för henne Lundin, den förträffliga kassan som ordnar krans då det är på sin plats, och alla övriga, det blir hela äventyret.

När jag var ung vill jag minnas att de Tegnér'ska raderna kunde föresväva mig: *"Mitt hjärta? I mitt bröst finns intet hjärta, en urna blott med livets aska i."* Fruktansvärt.

Men denna natt har jag fått för mig själv. Inte ens polisen skulle kunna få tag i mig, ty listan på nytillkomna resande lämnar hotellet väl inte ut förrän på morgonen. Denna enda natt har jag. Utan sällskap, utan orgier. Med en flaska ramlösa på bordet, det är allt.

Det är längesedan jag fick så mycket, tänkte han och sov sedan gott i den främmande sängen.

XXIV

Jakob steg upp som han skulle, fick en tvål, tog ett bad, drack te, betalade för sig, återsåg inte föregående kvälls tjänstgörande portier, men la in en tia i ett kuvert åt honom. Fick en bil och for hemåt.

Sådana nätter skulle jag ha fler, reflekterade han. I går var en besvärlig dag. Doktorn var inte missbelåten, ändå var dagen svår. Han försökte glädja sig åt hemkomsten som man kan göra då man varit borta i flera veckor, men en natt räckte uppenbarligen inte till, han glädde sig inte. Nå, åt arbetet då? Ett betydelsefullt avgörande skulle denna dag träffas, men även detta lämnade honom likgiltig. Nya miljoner skulle bringas i cirkulation, som han personligen inte behövde och bara rutinmässigt tog hand om, han och några till.

Jag borde ha haft herrarna till lunch, tänkte han. Men vi kan ju lika bra gå ut och äta. Han funderade:

Människor som har en hobby är avundsvärda. Han hade nyligen hört sin son Pierre håna vännen greve Pilatus som ingenting annat intresserade sig för i livet än att samla sigill. Varför inte? Andra samlar konst, specialiserar sig, får ett gäng vänner, likasinnade.

Men finanser föder ingen vänskap, det måste annat till och bredvid: jakt, fiske, golf, hästar, samlingar.

Åldern borde vara en vinst, det säger syster Alberta att den är. Man blir så rik av erfarenheter, påstår hon — som levat hela sitt liv under glaskupa! Och så minskar begäret, påstår hon, efter troligen ändå ouppnåeliga ting, sällsynta njutningar eller triumfer som bara unnas få, eller nya ägodelar igen. Men säkert har Alberta aldrig någonsin åtrått något vare sig sällsynt, än mindre ouppnåeligt.

Jag har bara att utan avund gratulera Alberta, en tydlig lycklig person.

Hon är ansedd och respekterad och det tillmäter hon stort värde. Men det är ju relativa begrepp. Hon sitter i kommittéer och har till och med vid något tillfälle suttit i en statlig kommitté, och när hon talar om kvinnornas frammarsch är det väl också något sorts ökat anseende hon tänker på. Hon är övertygad om att ha del i samhällets förbättring, hon tror att det är ett litet antal kvinnors förtjänst. Gärna. Men där rör vi oss med så ytterligt små entiteter. Den utveckling till sundare förhållanden som mänskligheten, grupperad i sina skilda samhällen, kan komma att nå, den måste rinna upp ur betydligt djupare liggande källådror. En liten bit högre än *Pithecanthropus erectus* har vi europeiska vita väl nått, trots en period av förvildning just nu, och sådana lär väl återkomma. Men framåtskridandets orsaker bör sökas annorstädes än hos kvinnor eller män som sådana.

Från systemen gick tanken lätt över till sonen.

Ivar! Nå, han åtminstone skulle strax varit redo att anvisa mig var slagrutan till de djupt liggande käll-ådrorna ger tecken!

Ivar! Jag visste aldrig hur lite jag kände honom. Aldrig en tanke på att en son av vårt hem, av vår miljö, av *Agnes*, skulle kunna forma sig själv till en ung rebell. Min älskade gosse, tänkte han.

Bilen passerade Stureplan. Vid tidningskiosken där stod Ivar, betalade just vad han förvärvat, stack en packe tryck under armen och beredde sig att gå vidare. Jakob lyckades få sin bil stoppad intill den trottoarsonen skulle passera, öppnade bildörren och ropade an pojken.

— Åk med mig en liten bit, jag ser dig sällan, sa han.

— Jag ska också hem, sa Ivar, mamma har beordrat plenum för att kontrollera det sista i programmet på pappas 60-årsdag. Placeringen särskilt. Om den begriper jag ju ingenting. Och det är väl knappast vår sak heller, eftersom vi alla familjemedlemmar är inbjudna, men . . .

— Jag vet, jag vet, mamma vill själv se till att allt blir perfekt.

De småskrattade båda.

— Du skrattar åt din mor, sa Jakob.

— Ja, rätt ofta, dess värre.

— Än åt gamla pappa då?

— Mindre ofta, sa Ivar.

— Det skulle bara glädja mig ifall du kom underfund med mina svagheter och skrattade åt dem, pojke!

— Har pappa svagheter? sa han. Han la till: — Jag känner inte pappa.

Jakob dröjde lite på det innan han tog upp svar:

— Det gör mig ont. Vi kanske skulle komma utmärkt överens.

— Kanske... Bara pappa inte menar... det där samtalet häromdagen... Att jag skulle ändra mig, menar jag, ifall vi... ifall vi blev närmare bekanta.

— Jag menade ingenting ditåt, sa fadern.

Sedan satt de tysta, bilen stannade framför porten vid Strandvägen, Ivar hoppade ur först och väntade medan fadern betalade.

— Att pappa åker taxi? sa han.

Först nu observerade han att fadern ännu var orakad.

Det var till ytterlighet ovanligt att se Jakob Cottonn annat än ordentligt färdigklädd, inklusive rakning, till vilken han aldrig anlidade en främmande. Var i alla tider kan han ha hållit hus! tänkte sonen.

Men Jakob hade infångat sonens blick på den nattgamla stubben och han svarade på frågan om taxin:

— Därför att jag inte varit hemma i natt. Jag... du kan gärna veta det: jag fick ett så starkt behov att vara alldeles ensam att jag tog rum på ett hotell och sov där.

Det kan inte vara annat än sant, tänkte Ivar. Han skulle aldrig förnedra sig till att slå i mig en lögnhistoria om lust till ensamhet. Han måste ha känt den.

Det måste alltså finnas någonting i honom som jag inte förmår utfundera. Av något obegripligt skäl har han inte stått ut här hemma. Mamma och han träter

aldrig, någon gång måste jag ha hört det i så fall. Mamma gör alltid som hon vill, också ifall det skulle vara honom emot, men träter gör de inte. Jag borde förstå honom . . . att han vill hemifrån, men jag gör det inte. För mig är det ju en helt annan sak.

Jakob försvann in i sitt eget badrum, rakade sig, visade sig inte i familjen, fick fram sin bil och åkte till det förutbestämde sammanträdet med Loodmester, Reichler och några till. På det vidsträckta nät över världskartan där Cottonn et Cie, ett nu redan flera decennier gammalt begrepp, småningom prickat ut ett visst antal reläpunkter åt sig, kom den dagen några nya betydelsefulla markeringar till.

Därefter åt herrarna lunch vid gott lynne och Jakob som var svag för champagne tog in sådan till de tidiga jordgubbarna. Sedan gick han till fots tillbaka till arbetsplatsen. Han frågade Loodmester:

— Du har väl knappast ännu givit dig tid att fundera över vårt samtal i går?

— Det höll mig sömnlös, svarade tranan ganska kort.

När tranan inte sovit uppåt sju timmar, kallade han det sömnlöshet. — Jag får försöka göra utkast till ett första koncept, gav han ifrån sig.

Lite senare visades Alberta in till bankiren.

Jakob skötte hennes affärer och hon hade oroat sig för en aktiepost.

Brodern sa:

— Jag sa dig uttryckligen redan på nyår att du skulle sälja.

— Säljer jag nu så gör jag förlust, sa hon.

— Om ett halvt år blir förlusten ännu större.

— Är du säker på det?

— Ja, sa Jakob. Nittionio procentigt ungefär.

— Har du aldrig misstagit dig?

— Jo. Men inte ofta.

Albertas förlust, om hon nu sålde, skulle belöpa sig på cirka tio tusen. Hon gruvade sig och tvekade. Varför skulle inte ett oväntat uppsving komma? Hon tyckte inte om att förlora pengar.

— Snälla du, så genomtråkigt.

— Ja, sa brodern, men företaget är hopplöst vanskött. Familjebolag, hm . . .

— Det är min mans familj.

— Sentimentala hänsyn bör inte inverka på en affär.

— Nä, nä. Men om jag säljer och de får höra det . . .

— Så begriper de att du äntligen begripit att deras papper var dasspapper, förlåt mig, snälla Alberta! Jag ska ordna det där. Du kommer ju inte därför på fallrepet. Ibland förlorar man också på spel. Hur har du det för resten?

— Bra, tack, sa hon frånvarande.

Alberta satt i länstolen där Loodmester suttit nyss förut och hon drog tankfullt den ena avdragna handsken över den andra handens flata.

— Och hur har du det själv?

— Som vanligt, sa Jakob.

— Du borde komma ut till mig en dag. Jag har en mycket intressant gäst, en förtjusande människa.

— Fribourg, ja, du sa det. Jag kände visst mannen?

— Politik bör ni inte ge er in på, hon har mycket

avancerade åsikter, sa Alberta och hade nu övervunnit motgången med de tio tusen. — Hennes far var en landsflyktig serbisk socialist, en professor. De levde i Paris, ganska smått har jag fattat. Gubben sysslade bland annat med att översätta Marx.

— Vad är det du berättar? sa Jakob och han hade rest sig och stod framför ett dokumentskåp och föreföll upptagen med att söka efter något. Han vände ryggen åt systemen. — Vad . . . vad hette han, professorn?

— Vi drack te på verandan i morse, berättade Alberta. Madame Fribourg tycktes ha sovit hyggligt och var mera meddelsam än hon brukar, och då kom vi in på allt det där, hennes barndom, Belgrad och ett gammalt hus i Paris, där de bodde tills hon gifte sig. Efter vad jag begrep var mannen en mycket bekant politisk skriftställare, för min del kände jag inte till honom. Men hon själv är inte vem som helst, det är hon inte, sa Alberta. Hon kan all europeisk politik på sina fem fingrar, förefaller det.

Då Jakob inte ingrep i konversationen, fortsatte hon:

— Och förstår du, hon togs av Gestapo och hade ett par förfärliga år. Hon hade varit mycket aktiv i motståndet. Det är något hon inte själv talat om, men jag har hört det av andra . . . Bland annat blev hon slagen, jag vet inte i detalj, men något gick sönder och hon haltar, det kommer aldrig att bli bra. Eljest kryar hon utmärkt på sig, det är jag glad åt.

Utan att lämna dokumentskåpet frågade Jakob igen:

— Vad hette han sa du? Professorn.

— Riznić. Ante Riznić. Det låter på dottern som om

han varit ganska känd även han, han är naturligtvis död nu.

— Jaså, haltar? sa Jakob borta vid skåpet.

— Jo. Men jag stör dig säkert, jag ska gå min väg nu.

Alberta reste sig, Jakob vände sig inte om. Då hon kom fram till honom såg hon att handen som höll i ett papper skälvde.

— Du börjar bli darrhänt, sa hon. Det händer mig också om jag är särskilt ivrig eller blir enerverad. Adjö då, min vän.

— Jo, sa han, adjö. Jag ska nog ordna den där affären åt dig. Lyd bättre mina råd en annan gång.

Först när han blev ensam lämnade Jakob skåpet, där han alls ingenting sökt, han lät dess dörrar stå öppna, satte sig på närmaste stol, satt still och slöt ögonen.

Det duggar verkligen tätt nuförtiden, tänkte han och försökte se med humor på sig själv. Men handen skälvde fortfarande då han slog upp vatten åt sig och han spillde lite när han drack. Det duggar tätt. En kula för pannan var dag, det räcker till! Ivar. Loodmester — nåja! Och i dag: Halla. Av allt inte tänkbart just detta: Halla.

Telefonen gav signal och han svarade och reglerade en del av dagens ärenden som var många. — Och så skicka hit fröken Ollin, sa han. Hörde ni?

— Hon är sjukanmäld i dag.

— Någon annan då. Den nya. Är hon fortfarande?

Hon hade bra betyg, inte sant? Jag har flera brev att diktera. Men genast, är ni snäll.

Ute på kontoret:

— Han är nervös i dag, det hördes.

— Det har han varit sista tiden.

— Ändå har *hon* inte sprungit här.

Hon, det var Agnes.

— Jag vågade inte tala om att fru Tuneld var därinne, då hon ringde i dag.

— Tänk att de alltid ska ha så gräsliga fruar!

Under tiden hade Agnes samlat omkring sig sina barn och mågen, den senare ansåg hon intimare borde inkorporeras med familjelivet Cottonn, så mycket hellre som han ju inte hade egna föräldrar mer — och bäst så. Den utomordentlige Reichler hade samma morgon lämnat Agnes lista på alla som tecknat sig eller av bolagen tecknats som deltagare i banketten, en förteckning på alla dem som borde hålla tal, inte så att man drunknar i vältalighet, hade han tillrätt, och slutligen en karta över borden med placeringen, avsedd att av henne, Agnes godkännas eller retuscheras.

Hon hade inte godkänt den. Redan hade hon gjort flera ändringar.

— Det faller väl av sig själv, sa hon, att Jakob ska föra till bordet grevinnan Probst, min morbrors änka, min närmaste släkting, över åtti år . . .

— Och stendöv, sköt Pierre in.

— Hon hör lite klent ibland, sa Agnes förlåtande. Men hon hedrar festen med sin blotta närvaro. Glöm inte att hennes man var hovmarskalk.

— Hos Carl XIII, eller hur? Jag sa inte Carl XII.

— Pierre, var snäll stanna härinne, sa modern som sett honom börja dra sig åt kabinettet till.

Hugo stod mot ljuset och hade samtliga de andra framför sig. Starkt kände han att han avskydde dem, han föraktade den grevliga parvenymässigheten och mådde illa av Pierres behagfulla ormanden för att beundra kostymen som en praktfull veneziansk, lämpligt hängd mångsidig spegel återgav. Ivar sålde han billigt, en grabb som han aldrig någonsin haft ett samtal med. Vi ska inte tala om henne, Agnes! Om jag ger dem tusan, tänkte han, så är det ingenting mot vad hon önskar oss alla zum Teufel . . . och detta under formliga lager av kandisocker och maräng. Hon kommer aldrig över att hon bara är gift Cottonn.

Han såg sig om i rummet. Här vältrar hon sig i dyrbarheter. Vad kunde en fattig och tråkig flicka Probst önska mer!

Det är egendomligt, stod han och reflekterade med blicken någonstans i placeringspapperet men utan att se på det, egendomligt hur få människor som verkligen är nöjda med sin lott. Det stoff deras drömmar en gång var gjorda av, jojo, de tror det åtminstone, just det fick de inte, och det går ut över dem som gav dem något annat. Vilken obegriplig uppblåsthet att tro sig ha rätt till allt och vad som helst! Lyckligtvis är driften att hålla uppe ett sken stor. Tänka sig om folk var uppriktiga! Men det är ju bra som det är: lögn, lögn.

Hugo lyfte blicken och fäste den på sin hustru. Också hon stirrade på placeringen, men inte mer än nyss han,

såg nu hon ett jota av den. Vad tänker hon på? På ingenting, eller på sattyg? Inte på mig i alla händelser, då skulle hon ha sett på mig, eller åtminstone märkt att jag tittade upp och sökte hennes ögon: så var det alltid i början. Inte en sekund utan att hon visste var jag befann mig, om vi var i samma rum eller hus.

Intensivt tänkte han: Jag vill ha henne galen i mig igen som hon var då. Det var roligt! Numera är ingenting roligt, allra minst att stå här och gapa.

— Nu hinner jag inte mer, sa han. Jag måste be svärmoder ursäktas mig. Det finns en engelsk konsthistoriker i stan . . . Vi ska luncha.

Väca sa: — Ska vi kanske ha honom på middag?

— Kanske det. Du, sa han och räckte handen mot henne för att få henne med sig ut i hallen. Men hon tog inte handen, nickade bara älskvärt opersonligt och lät honom gå. Till modern sa hon:

— Hugo tar till schappen, Ivar bryr sig inte det minsta om hur vi sitter och heller inte jag. Mamma kunde väl ordna alltihop med Reichler och möjligen Pierre. Var är han?

Pierre bara tog en oskyldig rundtur i salongen och värderade konstverken.

— Jag vill inte att Pilatus ska sitta tarvligt, sa han. Ja, vi är försonade och han har antecknat sig, han är familjens vän, och om vi nu ska komma in på det, så är han mycket finare än Probstarna. Men sätt gärna den döva käringen bredvid pappa, så slipper han prata. Reichler får hälsa gästerna, det vill säga oss.

Vica bytte samtalsämne: — Hur gick det med mammas päls, det har jag glömt att fråga.

— Päls? sa Agnes helt frånvarande.

— Aha! Ska mamma ha ny klänning i morgon, på banketten?

— Naturligtvis.

— Jag går nu, sa Ivar.

— Du har inte sagt ett ord på hela tiden.

— Jag ser att jag ska sitta bredvid fru Reichler, jag har ingen avvikande mening.

— Det är inte säkert ännu, sa modern begrundande och Ivar bugade sig lätt och gick.

Han hade inte fått fadern ur tankarna. Av allt otroligt man skulle kunnat berätta om fadern, hade knappast något förmått nå upp till det faktum att Jakob Cottonn bara för att få vara i fred gått bort och tagit ett hotellrum. Som ett jagat djur i skogen flyr och uppsöker — Ivar förmodade det — den mest otillgängliga terräng, så hade fadern gömt sig. Då måste han på något grundligt sätt vara olycklig.

Aldrig hade den tanken snuddat vid sonen. Aldrig. Vad han trott om pappa? En belåten rik man, äter gott, sover gott, representerar, ordnar Gud allena vete vad för affärer under några av dagens timmar, bidrar till att världen är som den är, späckad av orättvisa, av orättvisor, av grymhet. Inte bara krig, men slaveri, vitas slaveri och förnedring, svartas slaveri, förnedring och förvägrande av människovärde. I alla världsdelar, överallt: *förnedrade människor*.

Och vad visste man inte från själva det just tillända-

lupna kriget om fiffel fiender emellan genom neutralas förmedling, eller utan den, eftersom avsikten bara var att slå en tredje. Såta vänner i dag, villebråd i morgon. En härva av tusentals trådar, korrutionens tråd, för-räderiets, köpenskapens, lögnens, de smutsiga överens-kommelsernas . . . Och ändå vet jag naturligtvis så gott som ingenting, tänkte han. Bara det, att man inte kan lita på någon enda av dem som i sin hand har en enda tråd till härvan. Därför att härvans namn är makt. Och alla sköna proklamationer om frihet och rätt blir där noll.

Och en av delägarna i härvan är min far.

Men så olycklig är han, att han inte en gång orkar med att sova i sitt eget hem.

Ivar skulle gärna talat med Rex om det. Men det kunde han inte. Inte förråda far, inte en sådan hemlighet, inte det obekanta som rör vid en människas känsligaste innersta. Stackars jävel, stackars jävel, tänkte han medan han i sitt rum som han snart skulle lämna hämtade anteckningar till en kurs. Han märkte att tiden var knapp och rutschade utför trappan och ut. I sista ögonblicket hade han tagit ner affischen med de röda versalerna: den har ju suttit uppe länge nog, tyckte han.

I salongen stod just Pierre och sa:

— Ingen ska förmå mig att uppträda på en bankett till min fars ära i smoking. Smoking eller mörk kavaj, är det sagt, båda delarna lika horribla. Mörk kavaj! som bondtjuvar på begravning! Va?

— Då blir du ensam i frack, sa den milda modern.

— Pilatus och Pirre, sa han. Vi blir två anständigt klädda personer i det märkliga menageriet.

Agnes suckade: — Barn, barn, och allting måste jag styra med. När 60-årsdagen väl är över kommer jag att sjunka samman och får föras till sjukhus.

Vica: — Det behövs inte, om mamma fann sig i kommitterades arrangemang. Det angår oss ju faktiskt inte vad de hittar på. Jag ska sitta bredvid en landshövding och tänker fråga honom vad han egentligen gör.

— Vad en landshövding gör vet du väl.

— Vet mamma det? Jag undrar det. Och hur ska jag veta det? Jag är ju inte gift med en sådan där avdankad vänsterminister.

Pierre kom nyfiket närmare:

— Gift, sa du? Är du inte belåten med Stenbrott? Det skulle heller inte jag vara. Hur är han? Tala om lite . . . så där lite intimt, hihi. Slår han dig?

— Håll käften är du snäll, väste Vica. Om Pierre ämnar stanna till lunch, så går jag. Hör mamma på mig?

Medan samtalet utspunnit sig, hade Agnes flitigt och behändigt flyttat omkring ett tjugotal av de kort som Reichler stuckit in i kartongen med ritning av bankettborden. Där var en Jansson, han hörde till talarna. Från Gammhyttan. Bra. Men han behövde inte därför sitta så fint. Agnes förpassade honom över till doktorinnan Lett som hon inte tyckte om. En läsecirkeldam som vet allting, tack. Men var ska jag göra av Alberta? Jakobs syster kan man inte förpassa hur som helst, men intill

Loodmester är det väl ändå inte nödvändigt att sätta henne: Jakobs närmaste medarbetare. Alberta tar sig ändå fullt tillräcklig ton.

— Nu går jag, sa Pierre. Fru Stenbrott kan få min lunchportion, hon börjar se maläten ut. Ät upp dig här hemma om Stenbrott vägrar ge dig matpengar. Kom bara ihåg, mamma, att om jag inte får hålla ett tal, ställer jag till skandal. Pirre kan vara så fin, så fin, men också riktigt stygg. — Han vände sig till systemen igen, grimaserade och sa: Du ser äldre ut än jag numera, Victoria, det tycker alla.

På detta avvek han, en snabb reträtt.

— Är det sant, mamma? Om mitt utseende.

Agnes lämnade placeringen och granskade sin dotter:

— Du har magrat. Vad har du för dig?

Med ens: hela Rex uppfyllde henne, ända ut i fingertopparna fanns bara hans närvaro. En liten stund hade hon glömt bort honom, bara skjutit undan honom för tillfället, nu stormade han tillbaka. Det var nära att hon skrikit till.

— Jag . . . Jag tror inte jag äter lunch här, fumlade hon fram. Med ens stod hon inte ut med att inte få vara ensam med tankarna på honom, på dem, honom och henne . . . Mat kan man få var som helst, jag kan till och med åka hem och låta Siri gräva i skafferiet. Men ingen tätatät med modern.

Agnes hade återgått till placeringen.

Vica andades inte ut förrän på gatan. Och så fick hon ändå inte träffa Rex på flera timmar, inte före

klockan fyra tidigast, då han kom från sjukhuset. Hur skulle hon få timmarna utfyllda?

Gå upp till *rummet*, deras rum, andas den luft de delat, andas in i kudden, där de tillsammans vilat huvudena, kind mot kind. Men då blir man tokig av väntan. Det förstår han inte! Dagen förut hade han själv fått vänta en hel timme och när hon kom, utom sig av nervositet, satt han bara med en bok och hade inte ens märkt att tiden gick. Så ond blev hon att hon fått lust att vända i dörren.

Väntan, den fasansfullaste av all tortyr, hellre valde man att bli bränd med glödande cigarrettspetsar på bara huden, som det lär gå till! Då har man något att syssla med, skrika eller försöka inte skrika. Men den som väntar har ingenting att förströ sig med, det existerar ingenting. Bara se på klockan, ideligen, ideligen, tills man är mogen att slå sönder den, och man kanske gör det.

Vica kom ut på gatan, hon gick på gatorna, gick i butiker, tog tygprover utan avsikt att låta sy något. Klockan blev äntligen tre, åtminstone tre, och då var hon trots allt uppe i deras rum och hade börjat sin väntan.

Agnes Cottonn drog sig tidigt tillbaka den dagens afton, hon kallade det att dra sig tillbaka även om hon varit ensam hemma. Något tidigare hade hon haft funderingar på Operan, men hon gick helst dit i sällskap med Jakob. Bankir Cottonns, det är ett par som det viskas smickrande om i bänkraderna, tänkte hon. Ett stilfullt gråhårigt par. Och Jakob hör inte till de där

vindböjtlarna som i hans år plötsligt börjar tala om skilsmässa och efter så kort tid som minimum av anständighet kräver, börjar med en ny dam, en ungdom förstås, ofta otroligt vulgär. Men Cottonns är ett trofast, ett stabilt par.

Han och hon, de klädde varandra, de dekorerade en teatersalong, de prydde, om den saken var hon övertygad.

Till bädden tog Agnes med sig en liten rosa stickning: då någon av umgängesväninnornas barn väntade smått, startade hon en babytröja och sedan blev det sagt att Agnes Cottonn är bra rar, aldrig glömmer hon oss. Agnes visste det och fick mycken tillfredsställelse ur det. I extraordinära fall, släkt eller annars närstående, skänkte hon silverbägare, förgyllda inuti. Här kommer den söta tant Agnes med en present igen!

Över staden och landet kom kvällen, snart skulle natten vara där, ljuv och grym, tröstande eller utan förbarmande, beroende av vem som tar emot. Med uppsträckta händer eller surmulet avvisande, eller med tårar och rop. Vem vet det? Det är så få vi vet något om.

Hos fru Tuneld ringde telefonen och det visade sig vara hennes bror som kallade.

— Du, sa han, du berättade i middags en del om . . . om din gäst, madame Fribourg, och det har sedan kommit för mig att jag måste ha råkat henne likaväl som honom, mannen.

— Mannen, ja, det tror jag du nämnde.

Jakob drog på det. Något ville han inte fram med. Det hörde inte till vanligheterna att han verkade obestämd. Slutligen sa han, sedan systemen taktfullt tålmodigt avvaktat med blicken ut över den blekblå aftonhimlen, blank majhimmel, ännu med gröna vinterstråk i det blå:

— Ifall det inte är för sent, sa han. Jag åt middag på klubben och jag har funderat på att åka ut till dig ett litet tag, det är en skön kväll . . . och vad ska man kalla det? Göra madame Fribourg en kort artighetsvisit. Vad säger du?

— Det vore förtjusande, sa Alberta. Vi har också just ätit middag och brukar alltid sedan sitta en stund och småprata. Du är så välkommen.

— Men du bör först fråga . . . madame Fribourg om . . . om hon skulle ha något emot det.

— Det har jag svårt att tro, sa Alberta. Hon har inte längre så mycket emot att träffa människor som i början och du är ju min bror.

— Fråga i alla fall, sa han.

Alberta var borta en stund och kom tillbaka, hon lät bestört.

— Det var förnuftigt att jag hörde mig för. Hon säger att hon är särskilt trött i dag och så . . .

— Något mer?

— Att hon inte önskar träffa dig alls. Jakob, sa hon och ville försiktigt undra om det kunde ha varit någon kontrovers mellan paret Fribourg och bror Jac, men han hade bara helt kort uttalat:

— Jag tänkte mig möjligheten — och ringde av.

Lite senare hörde Agnes sin man komma hem. Han hade ringt att han ämnade äta middag på klubben och det var henne aldrig emot. Där uppehöll han bekantskaper och de allra flesta som frekventerade där var verkligen *fint folk*. Men vanligen stannade han senare.

Hon hörde dörren till hans sovrum slutas. Det fanns inte många ljud i hemmet som Agnes inte kände igen och hon hämtade belåtenhet ur det. Hon trivdes med sin hemlighetsfulla och säkra vetskap. Enstaka gånger lät hon sin egen sovrumsdörr stå med en helt liten glänta för ännu bättre kontrolls skull.

Det var flera år sedan Jakob sist tittade in till henne för att säga god natt och möjligen höra efter vad hon gjort eller om hon haft trevligt, och han gjorde det heller inte nu. Han kunde allt vara lite uppmärksammare, tänkte hon. Men inom sig måste hon medge att han var rätt uppmärksam. Såg han i ett fönster att där skyltades med nya blommor för årstiden, lät han ofta skicka upp dem till henne och han försummade aldrig någon av hennes många namnsdagar... Fast det är väl sekreteraren som påminner!

Huset var tyst. Ända till Ivar var hemma, han satt väl och pluggade, han, den enda för henne gåtfulla varelsen av hela familjen. Men hon slog bort att fundera över Ivar. Hon la ifrån sig den rosa stickningen och låg bara stilla, släckte inte strax, hade nöje av att bara ligga med öppna ögon i det behagliga rummet och veta att de fick tänka om henne vad de ville, hela raden, hon visste i alla fall en hel del om dem. Inte vad

deras småleenden betydde, ty ibland var de sannerligen outgrundliga, och inte heller alltid vad som menades med ett eller annat underligt uttalande. Men vilka oväntade upptåg de än kunde komma med, mannen, barnen, visste hon med sig att hon till sist skulle rå på dem.

Hon låg och småmyste för sig själv, Agnes Cotton.

XXV

När Rex äntligen kom till Ellens rum, som Vica inom sig kallade det, låg Vica ovanpå bädden och rökte. Askkoppen intill henne vittnade om att hon redan förbrukat ett anseeligt antal cigaretter. Hon var avklädd så när som på en tunn och lätt morgonrock som hon kallade peignoir.

— Käraste, sa han. Och jag som kläckt fram idén att vi skulle passa på en så härlig dag och få en promenad, till exempel utåt Haga.

— Där har jag aldrig varit, sa hon. Möjligen på någon begravning man tvingats till åt det hållet. Vår för skulle vi gå ut? Det var något nytt. Har du slutat tycka om mig?

— Jag tycker om dig, sa han. Jag älskar dig. Men det borde inte hindra oss att vara ute någonstans tillsammans. Helt diskret, la han till och log med nerdragna mungipor. De fick nämligen inte visa sig tillsammans, hade hon dekreterat.

Rex satte sig bredvid henne och hon tog efter honom, bara rörde lätt vid en ärm, ett rockuppslag, en knapp i västen, eller fångade hans hand och rörde vid fingrarna.

— Kirurger ska väl ha långa smidiga händer, sa

hon. Mig kommer du inte att få operera med de där labbarna.

— Det hoppas jag heller ingen annan ska behöva göra, skrattade han.

— Skratta inte!

Hon hade väntat så länge, det frågade han inte efter eller hur pinsamt det varit. Hon hade varit ifrån sig av nervositet och av rädsla att något oförutsett skulle ha hänt. Telefon fanns ju inte härinne, inte närmare än i en cigarrbod i nästa hus. Hon hade hatat rummet, *deras* rum! Gång på gång hade hon gläntat på dörren ut och lyssnat mot trappan, men ingen kom. Fönstret gav inte mer, tvärtom, rummet låg åt en gård. Tänka sig att hon bara för kort tid sedan, om det var en vecka, inte mer, hade tyckt att detta rum var ett fynd och rart och trevligt. Telefon åtminstone ska jag föra in, hade hon beslutat.

Och varför kom han inte? Han kunde ha blivit sjuk, han ligger för döden och ingen underrättar henne. Om han dör, kan hon inte för en enda levande varelse röja att just detta dödsfall berör henne fruktansvärt . . . Det kan också vara fråga om en banal olyckshändelse: en punktering ifall han tagit bil, eller en sammanstötning om han haft sin cykel, vilket är mest sannolikt. Och Vica hade känt hur hon intill raseri hatade cyklar.

Där fanns han emellertid äntligen och till och med nästan på klockslag, alla hennes inbillningar hade bara varit dumma. Inom henne låg dock agg kvar mot honom som vållat henne dem. Medan han satt lugn, oberörd, grep inte ens efter hennes hand med röda naglar som

plockade med knappar i hans väst eller sökte sig in mot handledens hud.

På väg till Vica, direkt från biträdande vid en operation som sett ut att kunna sluta tragiskt, oavbrutet ivrigt att återvända till sjukhuset och se till den nyopererade (ehuru det inte direkt var hans uppgift), hade han reagerat mot dagens möte med Vica och var alltjämt misslynt.

Jämmt en timme, kanske två anslog Vica dagligen åt honom. De stängdes in, nej, de stängde in sig själva i ett litet gårdsrum som inte var någonderas. Det hade ibland föresvävat Rex att Vica ljugit om lärarinnan som skulle ha lånat ut rummet. Lika troligt att hon själv ordnat logi och betalat hyra för deras kärleksmöten. Om så var, avskyvärt, visste han att hon skulle neka till det och komma med vidlyftiga förklaringar, där en lucka i sammanhanget inte var utesluten.

Men där var de nu. Första gång hade han inte ansett sig kunna utebli . . . och heller inte velat. Han hade trott sig om att kunna lösgöra sig ur den förtrollning hon utövat, eller vad han nu skulle kalla det utan att falla ner i de allra värsta klichéer! Bergtagen var han, hur som helst. Hon hade bett så innerligt och hennes förälskelse kunde han inte tvivla på, inte mer än på sin egen. Och så kom han tillbaka.

Jag är fast, hade han tänkt medan cykeln bar honom genom trafiken, jag är fast. Men vart bär det? I morgon? Det har räckt en vecka, knappt det. Och sedan, vart bär det?

Ingenstans.

Hon är gift. Det existerar en förmodligen intet anande man, kanske en bra karl här i stan som hon lurar och jag hjälper henne till det. Det kan inte fortsätta.

Kort sagt, vi möts en stund för att älska. Inte för att tala, inte för att dela liv eller intressen eller lätta våra bekymmer, eller den ena anförtra den andra sina glädjeämnen (om sådana finns). Vi famnar tomma luften. Alltihop är härresande banalt och härresande ovärdigt. Två djur i en bur, hane och hona, vad ska de göra där, överlämnade åt sig själva? Hata varandra och slåss, och bitas, i längden måste det väl bli så — eller: vad vi själva tar oss till, med få variationer.

Det räcker så länge det räcker. Sedan söker en av oss upp en ny partner . . . och det blir hon. Jag ser helst att det blir hon, jag ser helst att jag slipper uppträda brutalt. Jag kan inte se henne lida eller vara sorgsen, det vet jag, och jag vill inte.

Så hade han beslutat föreslå en promenad, kanske Haga därför att han tyckte om dess om vardagarna föga besökta lummiga park, nästan vildvuxen tyckte man ifall man bara var ett stadens barn, och kanske var Haga också bra därför att hon där löpte minst risk att stöta på bekanta. Vi måste ju gömma oss till allt annat! tänkte han beskt. Men därute, i lugnet och den värliga försoningen efter bister vinter, medan andungarna möjligen redan börjat röra sig i vassen, små fjuniga gulingar, orädda, för de visste ännu inte bättre, så kunde Vica och han kanske komma till tals och det göras slut på en ohållbar situation.

Dum var hon inte. Otroligt borta i fråga om många

de alldagligaste ting och okunnig om allt sådant som rörde det sociala livet. Men hon lyssnade gärna. Och han hade inte alltid dragit sig för vidlyftiga utläggningar.

— Marx, är det inte en clown, hade hon sagt första gång namnet kom på tal. Det är visst två bröder, mycket ryktbara. Eller heter de inte Marx?

Då hade hon fått honom att skratta och det hände inte så sällan. Clownen hade Rex inte vidare reda på, eller inte alls, och hon hade då fått en snabbkurs om Karl Marx, den riktiga, och om de idéer som han fixerat i sina skrifter. Men hon hade inte tyckt om en gubbe med så onaturligt tät hår- och skäggväxt, sa hon senare, då hon slagit upp honom i något lexikon med bilder.

— Men jag såg en annan, Saint-Just med hår ända ner på rockkragen och han var bättre, fast det stod att han varit hänsynslös. Skulle du vara det, om du fick bestämma?

Det hade Rex inte svarat på. Han hade kommit ihåg exekutionen därborta i Danmark, ute på Öresund, en blåsig mulen natt, och de två som skjutits utan förbarmande och kastats över bord: då hade han inte tvekat. Men det låg ändå inom honom och gnagde honom ibland, kom honom att vakna till på natten och tycka sig höra den ena dömda mannens ynkliga gråt och kvidande lögnförsäkringar, och trots de varit lögnförsäkringar hade de skurit i honom och han hade undrat ifall kamraterna han var samman med känt något liknande eller ej. Ingen av dem hade sagt ett ord. En

order hade verkställts och den verkställdes därför att den accepterats som rimlig.

Kanske låg samvetsproblemet just där: hur långt har man lov att gå? Till exempel nu, lovligheten att ta en annans hustru denne ovetandes och bara för egen lusts skull. Dra in den okände mannen i osäkerhet där han tror sig vara säker, dra in henne i konsekvenser som hon inte kan överblicka. Bara nu tanken på ett barn . . . Den gjorde honom andlös av lust och lycka och lika mycket av fruktan.

Det kan inte fortgå.

Det var vad Rex tänkt på medan han denna dag var på väg till henne.

Ett kort stycke färd per cykel från rummet där den älskade var innesluten, väntande på honom, låg en yngling, inte mycket yngre än han själv, med öppnad buk, sårig, varig, med hög feber, inte medvetlös — det hade varit bättre, utan i klar vetskap om att döden trängde på vid sängkanten och att han själv gärna ville leva lite till. Av läkarna väntade han sig detta åtråvärda liv och Rex hade mött pojkens blick då den bjudit till att tolka stolthet och underkastelse men inte röjt annat än förtyvlad bön om räddning.

Jag har inte ro, inte samvete att sitta här, att vistas här till ingen nytta, tänkte nu Rex.

— Vad grubblar du på? sa hon. Du sitter och laborerar fram något otäckt.

— Ja. Att jag måste gå min väg.

Med ens satt hon upprätt.

— Vad menar du? Nyss talade du om Haga. Du har ju knappast kommit. Gå? Du menar väl inte . . .

— Ta inte illa upp, lilla käraste, jag bara kom ihåg en patient, om det är vad du kallar otäckt. Och så tänkte jag på att vi en dag måste tala allvar. Men inte i dag . . . för jag vet att han ligger och väntar på mig.

— Jag vet vad du menar med allvar, sa hon. Hon knuffade honom åt sidan, var på benen så snabb som en ekvilibrist inför exekutionen av sitt konststycke, slängde av peignoiren, inte för att visa sig oklädd, men för att lika snabbt trä på sig de fåtaliga underkläderna, blusen och skraddardräkten.

— Du, sa hon, jag vill inte tala allvar med dig naken. Jag vet vad du vill åt. Jag vet precis vad du tänker. Jag är okunnig, det må vara, men jag har naturförstånd. Att det här, vi två i detta rum, dagligen så här, naturligtvis är det urfånigt, du tycker kanske det till och med är osmakligt . . . Ja, visst, jag själv har hyrt det, förmodligen har du haft dina misstankar, men nu vet du. För dig ljuger jag inte. Alltihop är galet. Du har fått för dig att jag bara vill roa mig, ha en älskare, ha nöje av dig och ingenting mer. Men det är fel. Så mycket som jag är ute i sällskapslivet kunde jag haft hur många äventyr som helst, med svenskar och utlänningar och alla kulörer, om det så ska vara. Men. Men du minns väl hur vi först blev bekanta? Att jag bad Ivar ta dig med hem därför att jag ville utplåna det vedervärdiga minnet från gatan. Jag såg dig gå förbi där utan att ge mig en blick och du tänkte väl att det bara var en gatjanta du hörde gasta.

— Nej, sa han.

— Men jag är inte det, sa hon. Jag vill höra på dig. Jag avskyr min tillvaro. Om min man har jag aldrig talat, vill du veta?

— Nej, sa han. Nej!

— Jo. Äktenskapet mellan honom och mig, det är just att vara inburade som nu du och jag, bara mycket elegantare och med många fler möjligheter att ordna stimulans. Annars är där — ingenting. Det är redan slut. Vi är mätta upp till halsen båda två.

— Varför fortsätter ni då?

— Om han inte vore rädd för efterräkningar skulle han piska mig, sticka mig med nålar eller göra brännmärken på mig med sin cigarrett. Men det törs han inte, för vi lever på vad min far ger oss.

— Du är gift med en sadist alltså, sa Rex mörkt, nästan ohörbart, men hon hörde det. Och en profitör, tänkte han, på dens fars pengar som han inte ens älskar!!

De stod båda ute på golvet, på mattan som Vica hastigt skaffat för att ge rummet mera hemtrevnad, båda orörliga, ett stycke ifrån varandra. Ögonen sa vad orden inte uttalade. Rätt in i varandras ögon stirrade de båda, ville tolka det osagda, söka fram till det diffusa inre ljusets focus. Hon bröt orörlighetens förstening genom att gå bort till bädden och släta ut överkastet, sedan hängde hon in sin lätta morgonrock i garderoben som eljest var tom.

— Jag tror inte grymhet är så ovanlig, sa hon. Om det bara fanns gemenskap, om det fanns en verklig, en

brinnande kärlek, må allt vara hänt. Då kanske man ibland tycker om både att lida och låta lida.

— Inte med brinnande cigaretter! Men vart vill du komma, sa han.

— Du avbryter mig hela tiden. Du. Rex.

Nu stod hon framför honom igen. Rummet var i ordning, det hade inte undgått honom att hon sett till det och han hade tyckt om det. Så återstod henne bara att sätta på hatten och det brukade ju dra en stund. Hatten hade hamnat på golvet, en silverräv också, på annat håll. Hon såg att hela hans jag redan var på väg ut, nästan borta, på andra sidan dörren, och hon gick fram tätt intill honom som hon ofta gjorde och tyckte om, tyckte om att komma så nära att kläderna blev som utplånade. Hon la båda händerna på hans axlar.

— Jag vill gifta mig med dig. Du sa att du har eller måste få studieskulder, men det betyder ingenting, allt du behöver kan jag lägga ut, du får betala igen senare . . . Då du blivit en berömd läkare. Jag vill att vi ska gifta oss.

— Förlåt jag skrattar, sa han och skrattade. Det är långt dit. Och jag vill inte låna pengar av en hustru, du eller en annan.

— Ingen annan! skrek hon. Jag säger att du kan. Jo. Är du döv? Och ifall du är Ivars vän vet jag precis vilka intressen ni har, utom vad du själv förklarar. När Ivar inte är hemma går jag in i hans rum och tjuvtittar i hans böcker. Jag tycker och tror precis som han eller du. Eller vad inbillar du dig annat?

Men Rex stod där och skakade på huvudet, han gjorde

sig fri hennes händer, frågade inte efter att han sårade henne med det, började gå runt i rummet. Minuterna ilar bort och den stackars pojken i sjukhussängen, tänkte han... Ligger på observationsrummet, ett mycket litet rum, men där är han ensam. Han är den enda som inte vet vad den favören betyder! Han tror att det är av vår stora godhet som vi flyttat honom från salen och lagt honom där, liksom på enskilt. Bra att han inte vet. Han ligger i dödens förrum! Och nu räknar han på att jag bara ska vara borta en kort stund, det sa jag till honom... och han väntar! Medan vi står här och pratar. Intressen... böcker... och gifter oss!

— Jag har inte tid med detta nu, sa Rex. Du kan för resten inte ha mycket reda på beträffande Ivars eller min tro eller vårt tyckande. Det räcker inte att bläddra i böcker som hastigast, eller höra mig tala om vem Karl Marx var. Och framför allt, sa han, så har åsikter inget värde som bara springer ur känsla för en person — eller som medel att binda den personen.

— Men du kan väl lära upp mig mer och mer.

Se, där log han det där leendet med lite nerdragna mungipor som hon tycker så illa om!

— Du ska få se, sa hon mjukt.

— Jaja, med tiden, sa han och tog ett par steg åt dörren till.

— Gå inte! Inte än! Rex, om du skulle få höra att min man och jag ska skiljas, tror du mig då? Han är en mycket stilig karl, han är omtyckt överallt, du ska inte inbilla dig motsatsen. Man kan gott vara gift med

honom. Men om jag skils från honom, tror du mig inte då? När jag flyttat ifrån honom och aldrig ser honom mer och kommer till dig och säger att jag är med barn, tror du mig då? Gå inte så där i rummet! skrek hon, rummet är för litet, man får snurran av att se på dig!

— Jag har bråttom, sa han, ursäkta. Vica, käraste, älskade du, var inte ledsen. Vi kan ändå inte förfoga över bägges vår framtid just nu, här, inom tre minuter.

— Jag kan.

— Men inte jag . . . Han såg ut att överväga. Det finns ju, sa han, för all del underläkare på lasaretten som är gifta, bostadsförhållandena är på flertalet håll miserabla . . . men framför allt är jag inte ens där ännu. Jag förlorade mer än ett år på . . . Och någon berömd läkare blir jag aldrig. Jag begriper att du förespeglar dig en så där sju åtta rums våning och mottagning med sköterska som skriver upp patienterna två tre veckor i förväg. Men jag kommer aldrig därhän.

— Varför inte? Jag skulle vara så ärelysten för din skull!

— Tack, sa han med händerna i kavajfickorna för att inte ta i henne. Ty frestelsen fanns. Varför slå ifrån sig ett skymtande förlovat land? Ha en kvinna som man vill ha hellre än någon annan och som älskar en.

Men så grep han efter storsläggan.

— Mest sannolikt är att jag hamnar i en fattig bygd uppåt polcirkeln, dit inte många söker sig. Det är heller inte omöjligt att min politiska inställning kommer att ligga mig i fatet, man har sett motstycken. Den ändras

inte. Kanske reser jag då hellre ut där det troligen är eller blir läkarbrist, i utarmade, utsugna länder, Polen, Jugoslavien, vad vet jag.

Vica hade tagit upp sin hatt från golvet och stod med den framför spegeln.

— Vi kan ju låta bli att tala om det här mer. I dag. Du hade ju så bråttom. Och jag med, drog hon till. Inte i dag alltså.

— Jag kommer inte hit mer, sa Rex, tog upp nyckeln till rummet ur en ficka och la den på bordet. Han vågade inte se på henne och det blev tyst länge innan hennes röst kom, närmast tonlös.

— Att du inte vill ha mig mer, det är vad du menar.

Framför honom stod hon och grät. Inget spel, det såg han. Inga tårefloder, överdrivna snyftningar eller andra upptåg i den stilen. Bara det färgfria salta blod som ögat naturligt blöder då förtvivlan ger sår som driver fram det.

— Vad jag ändå är för en buse, mumlade han — och där fanns hon i hans famn, hon kröp in, nära, nära, tog om honom, den långa Rex, nådde inte tillräckligt, borde haft tio armar i stället för futtiga två. Hennes tårar rann över, de par droppar som nyss gjort hennes ögon så stora banade sig väg ner och fuktade hans kinder och hans läppar.

— Lilla, lilla du, sa han bara. Hela den otyglade lidelsen skakade honom åter, bort alla betänkligheter, bort ovidkommande tankar! Jag kan inte gå ifrån henne så här. Hon är ju min, av fri vilja min, hur kunde jag

glömma det! Tvärsigenom alla hennes barnsligheter och hennes felaktiga föreställningar om det mesta, plöjde sig detta enda fram, att hon velat binda sig vid honom och vara hans helt och för all tid.

Själva ordet *min* förmedlade ruset och ordet *hustru* — och han höll ingenting ifrån sig, bara gav efter för berusningen.

Till medvetande om sin plikt vaknade han snart nog, men då visste han att de tillhörde varandra så fast som aldrig ännu.

— Det här är allvar, sa hon när han gick och så som hon sa det, han kunde kallat det högtidligt om han behövt ett ord: — Det här är allvar.

Rex hoppade upp på sin cykel, han körde utan hänsyn och det gick bra, han hade tur. Så snart han kom till gatukorsningar trädde genast grönt ljus liksom välkomnande i kraft och han välldes med de redan förut i värsta trafikvimlet väntande skarorna vidare. Hon hade också förstått att han måste i väg, hon hade varit alldeles utan invändning då han antytt vad det gällde.

Lycka är inte allt. Två människor samman är inte något inför vilket allt annat får vika. Nej, jag förstår, sa hon.

Nu slätar hon ut bäddöverkastet för andra gången, tänkte han och smålog mitt i farten. Och så måste hon allt fingra lite i håret och få det att ligga på sitt särskilda rätta sätt igen. Och så blir det hatten, kanske den en gång till har hamnat på golvet.

Hon hade också sagt: — Du, kom hem till mig i morgon. Vi ska aldrig ha det här rummet mer. Men

i morgon är jag ensam hela förmiddagen, det är ovanligt, men det faller sig så. Vi ska talas vid ordentligt. En sak i sänder. Jag kan vara förnuftig, jag med. Klockan fyra, vår vanliga tid. Passar det?

— Ja.

Så undergiven, så villig att lyda förhållandenas tvång, så tålig ifall hon måste vänja sig att vänta, som han berett henne på . . . En dag tar jag väl hem henne till mor.

Fantasin bar honom långt fortare än cykeln, trots den höll riskabel fart.

Och i sjukrummet levde ännu den unge mannen och mötte Rex med tacksam blick.

— Var jag för länge borta?

— Mycket länge, svarade den svaga rösten med ett leende som gärna ville vara bräddat av hopp. Sedan sa han: — Men låt mig slippa dö ensam . . . om jag måste.

Rex satt hos honom till en god bit in på natten, då den döende tyst gav upp.

XXVI

— Ny klänning? sa Hugo på morgonen.

— Till banketten, ja, det är klart. Du har väl inte glömt den, det är i kväll?

— Nej för all del. Jag kommer hem lagom för att klä om mig. Adjö, lilla hjärteknip.

— Så älskvärd man är, sa Vica utan att se upp från nagelputsningen.

— Jo, sa han och satt ner intill henne. Jag tänkte på något när vi var uppe hos din mor och grejade om placeringen. Stod och såg på min lilla hustru som inte ens la märke till det. Diana vid sexton års ålder var inte vackrare än hon.

— Hör bara! Sen fick jag veta av de andra att jag ser gammal ut.

— Lita bara på mig, sa Hugo. Men det är länge sedan vi hade en riktig liten smekmånad. Så kära som vi var första tiden har inte många varit.

— Tror du inte, sa hon lika liknöjt. Det var henne ändå behagligt att höra honom rosa henne och påminna om de där galna tiderna. Varför försvann de egentligen? Dagen förut hade hon sagt till Rex att både hon och

Hugo blivit mätta upp till halsen. Men det var alltså fel. Inte han, efter vad det föreföll.

Från sidan såg hon på honom och kom ihåg den tjusning hans blotta närhet inneburit. Då. Men nu är det en annans närhet, tänkte hon.

— Du ser bra kallt på mig, anmärkte Hugo och satt och observerade henne medan han smekte hennes nacke som man gör med en katt eller hund, kliar den bakom öronen. — Om jag bara slapp gå, sa han. Just nu.

— Släpp mig, sa hon, jag ska lägga på nagellack. Skynda dig i väg.

— Och vad gör Diana själv i dag?

— Upp och gratulerar pappa naturligtvis, och så, tja, vilar lite.

— Vill du inte ha hjälp att vila?

— Av dig?

— Till exempel, ja.

— Eller menar du av någon annan?

— Inte utmana ödet, sa han ömt. Jag är rädd om dig.

Det är något med henne, tänkte han. Där finns ett motstånd. Det har dragit ditåt ganska länge, det kan ha varit mitt fel... Men nu har hon något innanför pannbenet.

— Du, sa han.

— Jo?

— I går fick jag en prydlig liten check av din far, så att vi äntligen ska kunna göra den tripp vi länge önskat oss.

— Mexiko! ropade hon till och såg äntligen upp.

— Just det. Och tänk om du i det nya klimatet som

visst anses ojämförligt, skulle upptäcka att din make har något av den där besinningslöst förälskade karl du yrade om för en tid sedan. Kyss mig riktigt, får du känna vad du tror.

— Nej, sa hon, inte kyssar. Nagellacket är inte torrt än. Gå nu.

Detta var något nytt: realiserande av den resa som de båda svärmat för och ofta talat om. Och nu lägger pappa drömmen helt enkelt på bordet.

Hur ska jag bara få Rex att begripa det. Jag får säga att det är en affärsresa. Jag får säga att jag far ensam. Gud, nu har jag trasslat till det för mig.

Hugo gick efter ännu några ord om resan och Vica klädde sig fort och ville inte tänka på trasslet, men det var svårt att låta bli, det satt i bröstet, i maggropen, det slet i henne. Och i dag kommer Rex och minns bara gårdagen och är inställd på att tala allvar: de ska göra upp hur deras framtid bäst kan ordnas . . . Nej, hon borde inte ha drivit det så långt med Rex dagen förut, han skulle säkert tillsvidare ha nöjt sig med att då och då träffa henne och för resten vänta . . . tills småningom något ordnat sig.

Om han bara vore som andra!

Det var sant vad hon sagt honom i går att hon kunde haft hur många äventyr som helst och allra mest sedan hon blev gift med Hugo och fått honom till täckmantel. Men hon hade inte brytt sig om det, förr eller senare skulle äventyren bara ha känts smussliga, lite snuskiga, fullproppade av lögner åt alla håll. Jag har hållit mig för god, tänkte hon. Med Rex är det helt annat. För

honom gäller inga äventyr, bara allvar — eller ingenting alls. Hur ska jag reda ut det?

När hon någon timme senare kom till föräldrahemmet hördes mottagningsurret ända ut i nedersta farstun.

I matsalen med allt det unika porslinet på väggarna och den stora bilden av en Probst som Hugo försäkrat inte vara målad av Ehrenstrahl (som mamma alltid sagt), stod vin framme och fina sandwiches och minimala bouchéer och kakor och till och med tårter trots mamma ansåg tårta vara relativt tarvligt. Somliga gratulanter kom i egenskap av deputationer och stackars pappa fick genomlida tal och ta emot presenter han inte brydde sig om, eller adresser om sin egen förträfflighet.

Han skötte sig bra, vänlig ungefär lika mot alla, pappa tog sig aldrig stora miner. Så där skulle man vara, tänkte Vica. Alltid fullständigt balanserad. Man kan inte vara Jakob Cottonn och fylla sexti utan att det blir svallvågor, och då gäller det att vara sjöstark och det var han.

Å, man borde brås på honom!

Mamma var i full blom, grevinna Probst i högsta potens, en förridare på kungligt ekipage kan inte se stoltare ut, hur hög plymbusken i hatten än är. Bara det att förridaren måste vara stram och stel som om det knappast fanns en människa innanför de guld- eller silverprydda kläderna, medan Agnes i distingerat lila är idel tacksam ljuvhet. Hon är som född för jubileumsdagar, tänkte dottern.

Rex kan inte tycka om att jag är stygg, tänkte hon . . . och där var då tankarna på Rex tillbaka. Har han märkt hur otäck jag kan vara? Han ser mer än man skulle tro, fast han håller tyst. Vica såg på klockan: klockan fyra är han hos mig, vi får en timme eller lite mer på oss.

Då det började lätta i strömmen av besökande, sökte hon sig in till fadern i hans vardagsrum en trappa upp, där han dragit sig tillbaka. Det hade sagts att han skulle skriva sitt tacktal för kvällen. Men han satt bara i sin onaturligt breda engelska länstol med det underbara italienska sidenet och gjorde ingenting. Trött? Det hade han rätt till. Dottern gick fram och satte sig på stolens armstöd.

— Lilla barn, är det du? sa han och det gjorde honom gott. Hon kysste honom på tinningarna, så vackert grå med håret lite kokett kammat framåt och hon tackade för respengarna. Men det hörde till pappas egenheter att han inte tyckte om att bli för mycket tackad och hon satt sedan tyst en stund. Han kände det gott, visste hon, att ha den lilla kvinnovarelsen, hans egen kära flicka där, intill honom och stilla.

— Har pappa alltid varit så där fabelaktigt jämviktsfull? Jag stod nyss och funderade på det. Har pappa alltid vetat vad du ville eller inte ville — eller borde?

— Hur har du kommit på sådana underfundigheter? log han.

— Skratta inte! Jag vill veta ifall pappa alltid, alltid varit just som numera, nästan felfri?

— Du måste tillåta mig skratta, sa han. Bevare mig! Felfri! Jag har ju inte alltid varit sexti år.

— Pappa. Har mamma och du någonsin varit riktigt kära i varandra? Är det fräckt att fråga?

— Det kan man kalla det, sa Jakob och tog efter pipan. Jag hoppas du inte kritiserar din mor.

— Men det gör jag. Om jag varit karl och gift mig med henne, skulle jag blivit mördare. Men låt oss inte tala om det eller hur ni två kan ha haft det. Kanske fasligt bra. Men det fanns en tid före mammas. Var du också då lika hänsynsfull, lika lagom i allt?

— Varför alla dessa frågor just i dag, Vica lilla? Lagom är ett förskräckligt begrepp och ord och jag tvivlar på att någon som haft med mig att göra i affärer använt sig av det. Lagom! fnös han till lite.

— Men du måste ju ha haft ett privatliv också.

Envis, envis är hon! Om lilla Vica vetat hur hennes åldrade pappa ännu så nyss som kvällen förut tvekat länge, mycket länge och äntligen ringt till sin syster i hopp om att få återse en dam han kom ihåg från yngre tider . . . Som väl var avböjdes visiten. Vad skulle han annars ha sagt därute? Alberta skulle ha bjudit på te och det skulle blivit tal om den långsamma svenska våren med kalla nätter och om hur väl att kriget tagit slut och vad trodde damerna skulle följa härefter?

Jaså, hon hade gift sig med Fribourg! Jaså, det gick så. Kanske hade hon alltid trots allt föredragit Fribourg. En solid människa, en kunnig man, *docteur ès sciences*. Kanske blev hon professorsfru. Jaså, jaså, med honom blev hon gift.

Och hur gick det sedan? Förenades de i ett äktenskap sådant som alla äktenskap borde vara och aldrig blev . . . eller nästan aldrig.

Medan Jakob ännu stått och tvekat inför telefonapparaten hade han försökt komma ihåg Philippes ansikte. Det var svårt, det var över tretti år sedan han såg den mannen. Men hon, Halla hade gift sig med honom. Och det hade han aldrig fått veta.

Han hade stått där inför telefonapparaten och kommit fram till det resultatet att Philippes hustru omöjligt kunde ha något emot att återse den hon ratat eller åtminstone glömt. Hon måste ju ha förlåtit honom, hur oförlåtligt han än handlat. Hon som de alla hade åldrats och hade förstått vilken pojke han varit, beroende och . . . säg lika gärna ordet rentut: feg. Men också feghet kan tiden lära en överse med och ta med ro. Och genom Alberta, som inte brukade spara sitt krut, måste hon numera fått reda på att Jac slagit sig bra fram och ingalunda var vilken metmask som helst. Och så hade han ringt upp Albertas nummer.

Men så hade Halla bara sagt nej. Och att hon inte önskade träffa honom alls.

— Ja, svarade han till slut, Vica hade väntat tåligt, ty han hade sett så tankfull ut att något oväntat kanske slutligen kom ur honom, stackars pappa. — Ja, sa han, jag har alldeles riktigt haft ett privatliv före din mammas tid och det var inte prydligt.

— Nej men, vad menar pappa?!

— Var inte förfärad. Inga oegentligheter och inga utsvävningar, fränsett vad alla ungdomar någon gång

kostar på sig. Men när jag kommer ihåg det nu, begriper jag att någonting brast i min . . . vilket ord ska jag hitta? Karaktär, tror jag passar.

Vica sa med runda häpna ögon:

— *Karaktär!* Det var det sista jag skulle trott pappa om att sakna.

Klockan är tre, tänkte hon, jag får ta en bil och fara hem, det kunde ju hända att Rex kommer lite före fyra, sa han inte det? Hur ska jag reda upp allt? Om man fick sitta kvar härinne och inte ha något alls att ordna upp, ingen man och ingen att älska, ingen att resa till Mexiko med . . . Hon böjde sig fram och kysste fadern som förut på tinningen: ett sådant litet rart ställe just hos honom, tinningen!

— Kan inte pappa och jag resa till Mexiko i stället för Hugo och jag?

Nu måste han sätta sig upprätt:

— Men barn lilla, vad står på? Är det något fel mellan Hugo och dig?

— Nej, nej, sa hon ivrigt. Jag bara tyckte så mycket om pappa just nu.

O, jag borde tala med honom. Nu. Strax. Tala om allt. Men han skulle ju vara i fred och författa ett tal.

Och därmed var hon utom dörren.

Nej, det kanske inte är så bra med Hugo alla dagar, tänkte Jakob. Men hon får lära sig som vi alla, att allt kan man inte få. Somligt måste man vänja sig att vara utan. Resan kommer för resten att göra dem gott, äktenskapet blir bättre, därest det verkligen behövs bättring.

De borde ha barn — och det kan ju bli ännu. Och jag, jag måste fundera på vad jag ska säga i afton, jag måste sammanfatta ett tack till samtliga och . . . och helst vara kapabel uttala några ord som på, låt vara blygsammaste vis är värda att uttalas. Inte bara fraser.

Han tänkte på Vica igen: vad hon varit älsklig. Hennes små kyssar uppe i håret! Det var längesedan hon visat honom denna smeksamma vänlighet.

Hon ska få allt hon vill, tänkte han. Resa eller inte resa. Med eller utan Hugo. Och vill hon ifrån honom, ska jag ordna det . . . Men det är nog ingenting allvarligt. Han slog bort det.

Talet. Den som fick säga allt man ville, eller visste, allt man lärt under sexti år. Men det kan inte sägas högt . . . Röra i den mänskliga dyngan, dagen i dag är olämpligare än någon annan. Och vad man än sett eller förstått, föraktat, avskytt eller dömt, måste ändå uppgiften vara att lyfta sig över det, att se ljusning, att sikta horisont. Men detta skulle jag inte kunna säga utan att tillgripa de värsta banaliteter. Gunås, jag är ingen vältalare!

Jag borde ha beställt ett tal av någon i branschen mera begåvad. Så går det ju emellanåt till.

Han skrattade för sig själv, pipan var klar, han la bort den och gick över till skrivbordet. Konzept eller inte? Tusen gånger har jag talat utan att ha en enda skriven rad, men då har det rört sig om saker som jag kan. Nu ska det röra sig om min egen person, alltså om en människa, som jag ingenting väsentligt vet om.

Tankarna for runt. Vica igen. Affären Sydamerika. Testamentet, där ger jag mig inte . . . Och talet.

Jakob satte sig upprätt från det ominösa blanka papperet och han kände lite yrsel.

Vad nu? Doktorn hade sett honom alldeles nyligen och funnit honom frisk eller i det närmaste frisk. Hade bara tillrätt en ordentlig sommarferie. Det får man se . . . Men han måste sluta ögonen för att inte känna lite sjösjuka. Lite kväljningar.

Jag som aldrig blir sjuk till sjöss.

Men talet ger jag upp, jag får tala som det faller sig.

Och så var minnet av Halla där. Det hade inte tjänat något till att slå bort eller bagatellisera det. Man går i årtal med en sjukdomshärd i kroppen och en ringa tillfällighet släpper den lös, det har ju envar hört talas om.

Underliga frågor hon ställde till mig, ungen. Lilla Vica. Ett privatliv före mammas tid? De flesta har väl haft det, man har haft ett svärmeri som blir liggande kvar, ett övervunnet faktum, och plötsligt slår det ut i höstblom.

Med båda händerna mot bordet för att vara säker på att inte falla, reste Jakob sig, det gick bra, han kom också, utan någon yrsel att tala om, tillbaka till sin länstol och satt åter ner i den.

En gång tänkte vi att ett barn skulle varit hennes och mitt. Jag kan komma ihåg sista natten . . . Sista natten. Jag hade varit mycket oförsiktig och hon med och mot morgonen sa jag något, ett eller annat, om att . . . Om det nu kanske gick på tok?

Då sa hon bara: — Förr eller senare vill vi ju ändå ha ett barn, vill vi inte?

Något i den vägen sa hon.

Men jag var rädd. Det var redan komplicerat tillräckligt... och ändå hade jag ännu inte hunnit få telegrammet om fars död. Vad hade jag att vara rädd för? För ansvar. För att ledas in på en ny bana, en som inte redan var bruten och stakad för min räkning! Stackars fan. Jag var bara pojken ännu, det är sant, ungefär som Ivar i dag...

Det finns inte en sten så obetydlig att jag skulle kunna eller vilja lägga den i vägen för honom, Ivar!

Under tiden fadern grubblade hade Vica sprungit utför vindeltrappan till kabinettet, konstaterat att alla skåpen var väl låsta och hört att man talade i stora salongen. Gratulanterna var borta, somliga hade väl också reserverat sin närvaro till banketten. I det stora rummet, fullt med blomsteruppsatser, satt Agnes med disponent Reichler. Kartan med placeringsplanen låg framför dem och Agnes var på sitt allra sötaste.

Till Vica sa hon:

— Äntligen är vi överens om allt, det är alltid lätt att komma överens med farbror Sigurd Reichler. Nu blir det så att jag själv bjuder på ett glas champagne till efterrätten, man kan verkligen inte sitta med något så avskryvärt som madeira.

— Nä, flinade Vica och sneglade åt Reichler till för att se hur han tog det.

Men detta Gammhyttans vilddjur var nu tämt. Stor och tung, väl utfyllande såväl kostym som länstol,

respektive kontorsstolar avsedda för chefer, hade han vid något tillfälle hört sägas att han hade utseende av engelsk statsman från 1800-talet och han hade tagit fasta på det. Det är en smickrande liknelse och inte många skulle stå den emot. Bland ett antal bilder av "the grand old man", Gladstone alltså, fanns en, visserligen från äldre dagar men utomordentligt auktoritativ, som Reichler fäst sig vid och där han inte kunnat undgå att åt sig finna något som en likhet.

Hemma på Hyttan, i vardagslag, i skinnjacka eller tweed eller kort rustik fårpäls var Reichler en svensk stälman och arbetsledare, erkänd och kanske respekterad, det vet man aldrig. Reichler är ingen spelevink, vilket ju heller inte Gladstone var, det enda man kan förebrå sistnämnda är att han var en liberal, en frifräsare. Men honom tänkte inte Gammhyttans disponent på där hemma. Det var när han trädde ut i det stockholmska sällskapslivet, för tillfället i mörkblå cheviot som han mindes likheten med engelsk statsman och då kan det vara likgiltigt av vilken kulör. Stor statsman, beprövat 1800-tal.

Vica iakttog honom med förtjusning.

Han hade artigt rest sig och erbjudit henne sin plats närmast bordet med placeringen.

— Tack, snälla farbror, placeringen bryr jag mig inte om eller hur jag sitter. Men vad ska nu Pierre hitta på i sin nya frack?

Gladstone smålog lätt.

— Den saken har Vicas mamma klokt sörjt för, svarade han och tog äran från sig själv för att över-

lämna den till husets fru: — Eftersom familjen önskat bjuda sitt värdfolk, om man så får säga, på det där lilla glaset champagne, kommer Pierre att ta till orda för att uttrycka meningen med det. Champagnen blir en symbol för familjens tacksamhet. Det kommer han att göra bra, hoppas jag. (Gladstone hade i verkligheten knappast sådant hopp.) Pierre och jag har gått igenom vad han ungefär bör yttra.

Och det tror du, tänkte Vica. Den framstående statsmannen in effigie fortsatte:

— Sista ordet för kvällen tillkommer Jakob. Jag antar att han har något att säga oss alla.

— Jag hoppas vi får se tant Ida, undrade Vica lent.

— Min hustru skulle aldrig kunnat ha en tanke på att utebli.

— Så roligt! ropade den unga damen. Farväl så länge då.

Vilket menageri, tänkte hon. Det enda livade blir att råka arbetarrepresentanterna. Dem ska jag gå över och prata med. De sitter naturligtvis längst bort. Rex tror kanske att jag i det fördolda är lika högfärdig som mamma eller Pierre med sin greve Pilatus, men jag tycker om starka rediga arbetskarlar som bryter på värmländska.

Minnet tog tillmötesgående form av en allt i allo de haft på lantstället då hon var barn, en värmlänning mycket riktigt, en bjässe som bar henne överst i den stora korgen med fint gräs sedan han klippt gräsmattan. Vica hade varit tre eller fyra år och hade sagt: Jag ska gifta mig med Lelle när jag blir stor. Nej, jag vill

inte vara stor, (de stora hade man nog av) men mitt-
emellan. Då får man inte gifta sig, sa Lelle. Men Vica
blir nog stor, sa han. Och livsfarlig.

Vica tog en tur som hastigast in i Ivars rum. Där satt
den flitiga gossen omgiven av papper, tidningsurklipp,
häften, stencilerade saker, blyertskladdar, böcker.

— Ser du nånsin till Rex? frågade hon. Det var
roligt att bara nämna hans namn.

— Inte så ofta, sa Ivar. Hur så?

— Inget särskilt. Jag gillar er vänskap.

— Den är hållbar, sa Ivar och la sina papper i
högar. Det var sant, kom Vica ihåg, Ivar skulle ju
flytta nästa dag och skulle väl ha med sig somligt och
annat inte.

— Är inte banketten gräslig? sa hon. Jag tänker
komma för sent.

— Det gör du ofta, sa brodern, men förstrött. Vet
du av att du stör mig?

Det tog hon lätt och stod kvar.

— Varför flyttar du egentligen hemifrån? Här bor
du väl bra? Flott matta.

— Maka dig lite, sa han och föste undan henne från
närheten av en fullbelamrad stol. — Vill du veta det?
Jag står inte ut med levnadssättet här, då jag varenda
dag tänker på att så bör det inte vara.

— Rex gillar dig förstås?

— Rex lägger sig inte i andras görande eller låtande.

— Du vill . . . tvekade hon och hoppade sedan reso-
lut över hindret: Du vill behålla gott samvete, så är

det, och vara fattig och ha det knogigt . . . och kanske rentav dö på ett ruskigt ålderdomshem.

Men det skrattade Ivar hjärtligt åt.

— Inte alls. Jag tänker eller hoppas slå mig fram, men själv. Kom ihåg, i fyra generationer eller fler har här ärvts pengar, och inte lite. Att pappa som var ensam son inte blev en odåga vittnar gott om honom. Men jag för min del vill inte flytta in i allt det här färdiglagade. Och dessutom . . .

— Vad då?

— Du skulle inte förstå det.

— Ingen tror att jag begriper någonting, sa hon, men du misstar dig, alla misstar sig.

— Bra, bra, hejade Ivar vänligt men utan att avbryta sitt rotande i papperen. Det som intresserar mig gäller inte min lilla enkla person, sa han. Jag kan dö i morgon utan att det har ringaste betydelse. Men så länge jag andas vill jag *tjäna* — men inte ett bankirhus!

— Ivar, tyck lite om mig, sa hon.

— Jag tycker bra om dig.

— Du kunde väl se på mig när du säger det, bad hon.

Då offrade han sin sortering, gick fram till systemen borta vid dörren, där hon stannat och klappade om henne och såg glad och rar ut i ögonen, tyckte hon.

— Vi ska hålla ihop, sa hon.

— Om du vill. Jag väntade mig inte det av dig. Men gärna.

— Låt mig *ibland* vara tillsammans med dig och

dina vänner, som ingen har en aning om här hemma, sa hon. Jag känner bara Rex, men han är väl strålande.

— Jo. Men vad säger Hugo då?

— Hugo? Det ordnar sig, ska du se.

Och med en hastig adjökyss lämnade hon brodern och ilade förtröstansfull utför trapporna och ut och hem.

I salongen satt emellertid Agnes en god stund kvar med Gladstone och talade om sin son, Ivar, och mottog lugnande försäkringar om att gossens sinnelag snart skulle förändras.

— Orolig är jag inte direkt, sa hon och myste åt vissheten. Ivar är en så snäll gosse, mycket mera tillgiven till sitt väsen än Pierre. Fast nuförtiden kan en mor ju inte annat än undra ibland.

— Tiderna, sa den kloka Reichler, är förryckta. Inte äldre än jag är, kan jag ändå minnas då folk arbetade för hälften mot numera . . . eller därunder, och de var nöjda och tacksamma ändå.

— Ja, just tacksamheten, sa Agnes.

— Hur lycklig världen ändå kunde vara, la Reichler ut, hur lycklig, om man kunde återgå till de gamla tiderna.

— Om man bara begrep hur det gått till att allting förändrats!

Rådlöst såg Agnes sig om. För hennes blickar bredde sig den stora salongen i sedvanlig elegans, därtill prunkade denna dag fullt av blommor i rummet, blomsteruppsatser, i vilkas mitt Jakob absolut vägrat låta fotografera sig.

Reichler sa:

— Vi har varit för släpphänta. Enligt min mening var till exempel representationsreformen ett misstag, en olycka. En opåkallad eftergift, framtvingad av agitatorer. Lusten att agitera, ändra, sprida missnöje är dess värre stark hos en del folk. Jag kallar den ett lyte.

Agnes var inte säker på vad representationsreformen egentligen inneburit, fränsett att adeln på något sätt den gången skuffats åsido.

— Saken var redan uppe kring 1840, fortsatte han, och det var mycket rabalder då. Men ännu levde lyckligtvis gamle Carl Johan och man vågade väl inte såga av grenen. Oväsendet fortfor sedan tills frifräsarna fått som de ville, anno 66. Innan dess hade de bland annat lyckats göra biskop Tegnér galen . . .

— Biskop? sa Agnes bestört.

— Nåja, skalden. Hela reformprojektet borde ha skrinlagts med detsamma, på 40-talet, hundra år sen.

— Jo, mumlade Agnes, jo. Snart tar de väl allt vi äger ifrån oss.

— Ifall Agnes tillåter en obetydlig observation i sammanhanget, sa Reichler i lättare ton, så hör vår högt värderade vän Jakob till den tyvärr ganska eftergivna sortens människor. Visst kan det ha sitt behag att äga mönsterindustrier, det vill säga, mönster ur arbetar-massornas synpunkt. Men . . . men, men det skapar missbelåtenhet bland alla de mindre gynnade, jag vet nog om det. Jakob har god råd, det må vara hänt, men han är skyldig sin egen klass lite . . . lite mera hänsyn. Ingenting borde ske utan formlig allmän överenskom-

melse. Gammhyttan, för att ta något jag känner väl till, kunde både utdela och fondera mycket mer, om man drog in på en del byggen, folkparker och vad vet jag!

— Utdelar inte Gammhyttan... undrade Agnes oroligt.

— Det gör den visst, lugnade Reichler. Jag bara menar att Jakob är en rätt vek människa.

— Tänk att jag tycker inte att Jakob alls är eftergiven, sa Agnes tankfullt.

Reichler smålog invärtes. Nämn mig den karl som alltid ger efter i sitt hem! Han lät höra ett överseende skratt.

— För min del, sa han lite familjärt, men här var det tillåtet: För min del är jag övertygad om att gäller det hus och hemliv, så tar nog Agnes till sist hem potten.

Därmed reste han sig, visiten hade varit tillräckligt lång, kryddad av den smula förtrolighet som han mycket värderade. Han var ett tiotal år yngre än Jakob och dubbelt kraftigare, friluftsmänniska och så vidare, och den dag kunde komma då Agnes satt där ensam och i huvudsak fick honom, Sigurd Reichler, Gladstone, att trygga sig till för råd och ledning.

Ty det gamla torrskinnets Loodmester kunde nog elimineras.

XXVII

Vica hann inte mer än hem förrän Rex var där. Han bar en kostym som hon inte sett förut. Inte särskilt välsittande, inte mer än passabel, inte mer än passabelt tyg heller.

— Du har ny kostym, sa hon.

Han drog lite på det, fick färg uppåt pannan och bekände:

— Ser du, jag har fått ett mycket eftersökt och mycket bra stipendium och jag var så glad och tokig i morse, det kom över mig just som jag duschade efter en nästan vaknatt . . . och en trist natt . . . och det trista låg kvar över mig länge.

— Det var väl inte mitt fel?

— Nej då. Det var en patient som . . . Nåja, med ens kom då en sorts reaktion och jag blev tvärglad, jag tänkte på att jag är ju en fenomenalt lycklig människa, jag hade ju dig, allting var rena presenten, hela mitt liv, alla har varit hyggliga. Presenter hela vägen.

— Alla? avbröt hon igen.

— Jag menar hemma och kamrater och sådant . . . och så nu stipendiet.

— Du trodde, påminde hon, att dina politiska åsikter skulle vara ofördelaktiga för dig.

— Jag är en så liten kille än, förstår du, sa han och sken och bar syn för sägen att vara lycklig. — När jag börjar söka professurer eller överläkarbefattningar, det är då som det blir mera benigt! Men jag begär ju inga stjärnor och kort sagt, mitt i duschen kom det över mig och jag var ledig i dag också... och så gick jag och skaffade mig lite kläder.

— Och dräkten satt med det samma som den skulle?

— Gör den inte?

— Nej, sa hon, men det spelar ingen roll. Du kan inte sy hos storskräddare, det begriper jag väl.

— Vilken liten markatta du är, sa han och skrattade och ansåg kläders något mer eller mindre välsittande vara skräp: Du ser efter vad man har på sig och om stoppningen sitter där den ska för att sabotera ens anatomi!

— Eller försköna den.

— Det kan du ju ha rätt i, medgav han, tog fatt henne, höll om henne och kysste de vällustlösande läpparna.

— Nå, äntligen, hörde han henne försöka mumla in i hans mun.

Bakom henne stod halldörren öppen och mitt i den långa kyssen kom han ett tag att se upp. Hans blick fångade då en oväntad syn: en för honom helt främmande karl stod där, mitt i dörröppningen, stilla, absolut lugn föreföll det, som om anblicken av två älskande i detta gröna rum varit något han var dag hade tillfälle

skåda. Något överkligt över mannen . . . Men han var inte överklig.

— Vad är det? sa Vica och hade känt att Rex' händer släppte sitt grepp om hennes skuldror. Fasa isade till inom henne: innan hon ännu vänt sig om visste hon att det var Hugo som ljudlöst kommit in och såg på dem. Snabbt gjorde hon sig fri från Rex. Fåfångt sökte han åtminstone behålla hennes ena hand i sin, ett par fingertoppar. Nej. Hon trädde resolut ett par steg ifrån honom.

Hon sviker mig, for det igenom honom.

— Jag föredrar det här, hörde han den främmande säga med behaglig stämma, fortfarande lika lugn. — Korten på bordet med det samma alltså, då blir det inget falskspeleri. Vem är min herre?

— Mitt namn är Lundgren, Rex Lundgren, och jag är tills vidare medicine kandidat, svarade Rex som vid vilken presentation som helst. Får jag fråga: vem är min herre själv?

— Det trodde jag att ni förstätt, sa Hugo. Doktor Stenbrott, bosatt i våningen här.

Herrn i huset steg fram, han gick fram till Vica, tog henne om armen, aj, sa hon, och förde henne på ännu lite längre avstånd från älskaren.

— Sitt ner, sa han till henne. Men ingen avsvimning om jag får be. Sätt dig på divanen, den ser städad och orörd ut. Kandidaten kom nyss, kan jag därav sluta mig till.

Ingen svarade. Vica satt ner, Hugo och Rex förblev

stående. Karlen har ju rätt, tänkte Rex, korten ska på bordet. Sanningen ska ju ändå förr eller senare fram.

Hugo gick över rummet till barskåpet i ett hörn, en spegel var placerad så att han utan avbrott kunde se de två andra. Vica visste det och rörde sig inte, gjorde inget försök att utbyta en blick med Rex. Hon skulle velat låta honom förstå att han bara borde gå sin väg, fort, men hon vågade inte. Under tiden slog Hugo något i tre glas och bar fram dem ganska skickligt mellan ena handens fingrar.

— Vi kanske allihop behöver det här, sa han.

— Tack, inte jag, sa Rex.

— Nykterist? S. S. U. H.?

För att slippa förklara närmare: Ja, sa Rex.

— Mycket förståndigt. Men inte lika avhållsam på alla områden tror jag, sa Hugo. Drick, sa han till Vica. Drick ur alltihop!

Hon gjorde som han sa. Sitt eget glas ställde han ifrån sig sedan han läppjat på det och glaset som ämnats åt medicinaren ställde han på bordet intill Vica och inom räckhåll för henne.

Sedan sa han:

— Vad gör ni här, herr Lundgren... Lundgren, var det så? Ni kan sitta ner om ni vill. Jag är ingen förhørsdomare och ert eventuella brott, ifall vi skulle våga kalla det så, är så ordinärt att lagen blundar för det. Man ligger med en annans hustru, det sker lite varstans. Men jag har kanske en viss rättighet att spörja: det är ju så? Ni och — hon?

— Fru Stenbrott och jag, sa Rex, skulle i dag tala

om en framtid som vi tänkt oss gemensam. Antagligen skulle hon sedan ha vänt sig till er om saken.

— Tyst! skrek Vica . . . Ska han nu förstöra alltihop på en gång! tänkte hon. Den dumma Rex. Vad bryr Hugo sig om en kyss! Hjärnan innanför tituslockarna arbetade, trevade: något måste man ta till. *Vinna tid* . . . Hon rätade upp sig bättre, spriten hade givit henne mod, hon grep och tömde i ett svep det fyllda glas som ställts intill henne:

— Det låter alldeles för högtravande, sa hon. Det är bara jargong. Framtid? Vi har planerat en färd till . . . till Gripsholm, lika gärna tala om det med detsamma, så är det gjort. Det är alltsamman. Nästa vecka.

Hugos ögon släppte henne inte, det ryckte betydligt under hans ögonlock, men bara hon visste att det betydde stor upprördhet, hans röst var fullkomligt alldaglig. Rex stod som förut, sluten, orörlig, allt mer mulnande, rak, med händerna bakom ryggen som om han varit fjättrad. Hugo sa:

— Det där med Gripsholm går inte i mig, det ser jag att kandidaten förstår. Ni har sinne för god realism, inga blå dimbildningar. Men det där om framtid är värre, det kan bara betyda en sak, åtminstone då man har bankir Cottonns dotter inom griphåll, alltså äktenskap. Har herrskapet tänkt bli äkta makar?

Inget svar kom. Hon ska svara, inte jag, tänkte Rex. Det är ju fantastiskt. Bankir Cottonns dotter . . . och det tror han att jag spekulerat i! Hur var det hon själv sa: Jag kan låna dig hur mycket pengar du vill . . .

eller något i den stilen. Men hon har en man och även för honom är hon bankir Cottonns dotter. Och så baxar hon tyngdpunkten i vår konflikt över till att gälla cottonnska arvet!

Rex samlade sin röst, han hoppades åtminstone att han lyckats med det och sa:

— Jag kan inte tänka på att gifta mig än. Jag kommer aldrig att gifta mig så att jag blir ekonomiskt beroende av min hustru, annat än i den mån vi blir arbetskamrater. Jag vet ingenting om bankir Cottonn personligen. Men jag tycker om Vica, det vet jag, och hon om mig, det kan jag knappast tvivla på.

— Nå, nå, sa Hugo, tog en stol och satt ner, det är många som tycker om henne, hon är specialist på att skaffa sig sympatier, vi kallar det så. Ni bryr er alltså inte om pengar och har ännu inte råd att gifta er. Hur lång tid tar det innan ni får råd?

— Låt bli att tala om det, sa Vica. Rex, var snäll och gå. Hitta inte på saker. Jag tycker du gör för mycket av . . . mycket lite.

Vinna tid!

— Ska jag gå? sa Rex till ytterlighet blek och händerna var inte mer knutna bakom ryggen utan tycktes fumla efter något i hans närhet, men där fanns ingenting. — Kom bara ihåg att går jag nu, då kommer jag aldrig tillbaka. Då ser du mig aldrig mer.

— Just så, just så, sa Hugo. Min bästa blivande herr doktor, ni är en dålig människokännare om ni inte vet att fru Stenbrott är i besittning av ytterst ringa vad man folkligt kallar ord och avsked. Hon vet inte

vad det betyder och har aldrig använt det. Ja, ni bör gå. Adjö. Ni hittar nog.

Hugo reste sig och gjorde inte mer än en antydd gest åt dörren. Vica satt med nedslagna ögon utan att röra sig. Hon såg ut att sitta och grimasera: var det skratt eller gråt hon försökte hålla tillbaka, eller tog sig ansiktet på eget bevåg en desperat tillflykt i dessa spasmodiska rörelser? Hugo iakttog dem med nöje, det var första gång han sett henne så pass ur gängorna. Drucken hade hon ju ibland varit, men de par små glas konjak hon nyss tömt kunde omöjligt ha vållat en onykterhet sådan att hon när som helst tycktes kunna börja lalla.

Rex väntade utan att röra sig. Också han såg henne, beredd att gå fram, att överse med hennes förnekande — och vad mer? Ta henne med sig bort? Naturligtvis, ifall hon bara gav minsta vink. Naturligtvis. Men hon undvek hans ögon. Då bugade han sig knapphändigt och lämnade rummet.

Hugo som läst innantill i honom bättre än i henne, avvaktade hans definitiva sorti, knäppen då ett patent-lås slår igen. Den kom, sedan normal tid förflutit, och Vica ryckte till. Så var det förbi.

Hugo vände sig åter mot henne och märkte att hon nu grät. Hon grät så att hon skakade, hon hade kastat sig framstupa då dörrknäppen kom, med ansiktet rätt ner i den finaste av divanens kuddar, klädd med ett mångskiftande orientalistiskt siden av stor sällsynthet.

Jaha, grisa bara ner vår vackraste kudde med dina tårar och drägel! tänkte han. Inom honom svällde en säregen tillfredsställelse av att observera denna hittills

osedda ytterliga uppgivenhet, dessa skakningar av den lilla smäckra kroppen i tunt svart medan ansiktet förblev dolt.

Och vad ska nu ske? Det ligger i min hand, tänkte han. Själsläget återförde honom egendomligt till den natt han ogärna kom ihåg, då han givit sin döende far dubbel dos morfin: han hade suttit orörlig, oförmögen att röra sig, förskrämd . . . Men det gick ju bra. Gubben överlevde galant. Vica kommer också att överleva, jag ska inte inbilla mig att hon är så uppriven som hon ger sig sken av, tänkte han. Ta det lätt!

Lätt? Tack. Ens hustru ligger med en främmande karl, för det har hon naturligtvis gjort, annars skulle de inte börjat överlägga om framtid . . . och så fordras det att man bibehåller sin fulla kallblodighet! Med henne har man planerat en resa och man har tänkt sig att småningom försöka öppna ostrat och se efter ifall där kanske, trots skenbar omöjlighet döljer sig en pärla. Komma på ny bog med henne. Se fram emot ett hederligt äktenskap. Ett *äktenskap*.

Men den främmande dyker upp! Kanske har jag mött honom hundra gånger på gatan, suttit armbåge intill armbåge med honom på teatern eller på bio. Och under tiden har han varit på vippen att beröva mig — ja, vad? Det cottonnska arvet och en flatterande hustru?

Nej, det fanns något därtill och det ville inte ge svar ifrån sig. Något hos henne.

Skulle hon och jag blivit så helt skilda från de ämnen . . . eller aldrig burit dem inom oss, av vilka två mänskliga varelser sammangjuts till enhet? Allvar,

sannfärdighet, generositet till exempel... Hos konstnärerna, de största, hade han mött sådant stoff — ur böckerna. Men i livet — aldrig. Och heller inte sökt det.

Men hon? Den tjusiga lilla varelsen där! Vad skulle det varit för hemlighet hon burit så förborgad? Där jag skulle varit utesluten! Eller skulle jag ensam saknat det för sammangjutningsprocessen outhärliga, vilket det vara må? ... Att hon nyss förnekade honom, karlen, det betyder ingenting. Hennes vana ända hemifrån att ljuga, att slingra sig, utbildad till virtuositet... Men den gången var hon inte virtuos. Ville antagligen bara vinna tid...

En intensiv bitterhet steg inom honom och ju mer hon grät medan han fortfarande stod orörlig och iakttog henne, dess värre blev den, den ökade till hätskhet. Nyss, då karlen var här, medicinaren, fanns den inte: då gick bara ett litet skådespel av stapeln... ett divertissement! ... och det hade han, Hugo skött bra.

Men nu — nu skulle ett öde avgöras.

Efter en stund kände Vica att Hugo tog henne om nacken, ett av hans vanliga grepp, tvang upp henne, torkade henne över ansiktet med sin egen näsduk och slog sedan åter innehållet ur ett glas i henne.

— Mer, sa hon och fick ett glas till.

— Men du ska på bankett i kväll, påminde han, och du bör vara i stånd att åtminstone komma in anständigt.

— Det var sant. Banketten! Hur ska vi komma ifrån den?

— Vi ska inte alls komma ifrån den.

- Så du tänker gå?
- Vi går båda, min duva.
- Jag vill inte.
- Så så så!

Den diffusa inre överläggningen, då ända till minnen från faderns hemska dödsbädd hemsökt honom, medan hon ännu låg i snyftningar, dunstade bort. Han knyckte på axlarna åt sig själv. Mycket enklare ligger det till.

Ännu aldrig hade hon frestat honom så starkt. Slå henne, det gick inte. Slå henne sönder och blodig, det kunde hon farit väl av, bättre sent än aldrig, men det gick inte för sig. Synd bara att karlen, medicinaren, Lundgren . . . ett namn jag aldrig kommer att lyckas glömma! — att han inte är kvar, inspärrad i rummet intill. En tantali pina åt rövaren föresvävade honom väl-lustigt elakt. Instängd, skakande i dörrhandtaget!

Hänsynslöst slet Hugo den tunna svarta klänningen av henne utan att hon gjorde motstånd och bar henne på armarna in i sitt eget rum som hon inte tyckte om, där hon inte tyckte om att vara, det visste han.

- Men inte här, sa hon.
- Just här. Jag vill inte dela bädd med eskulapen.
- Det har inte alls varit som du inbillar dig. Bara en kyss, och det var i dag, av en händelse . . . Jag ska tala om allt, bad hon och försökte komma loss, men det var omöjligt.
- Han är bara en vän till Ivar, sa hon.
- Känner Ivar till ert smussel?
- Hur kan du tro! Jag lovar att berätta allt.
- Efteråt. Prata lite mindre. Se på mig. Är det bra?

— Vad du är brutal och hårdhänt, klagade hon.

— Du borde hudstrykas och inte älskas.

Men hon kände att hon blivit onykter och det var skönt. Bara ge efter. Totalt. Så hade det varit första gång Hugo och hon träffades, lite av detsamma kom tillbaka. Och varför inte? Numera var ju allting likgiltigt. Han gör vad han vill med mig eller av mig . . . och det är för evigheters evighet. Att inte kunna komma ifrån en så vidrig människa! Men samtidigt lät hon sig vaggas av hans smekningar.

— Se på mig, befallde han igen och hon måste.

Hon blickade in i de där märkvärdigt kalla ögonen, också nu var de kalla, de bara iakttog henne, de såg hennes tankar, de såg allt, blanka som en spegel, färgen var inte mer blå än om man spillt ett par droppar blått bläck i ett glas vatten, inte mer, och så den lilla stic-kande svarta pupillen mitt i.

— Å du, sa hon.

— Inte sant?

Det lät som försoningsord, men det var det inte, aldrig försoning mer, därtill hade hon alltför ont, trots vaggningen och trots medvetandet om att hon inte var nykter och att hon alltså svävade i överklighet. Hon såg bort, försökte fixera blicken på en tavla på motsatta väggen. Men:

— Se på mig, sa jag! Jag vill att du hela tiden ska se på mig, jag vill se vad som rör sig i ditt huvud. Allt annat vet jag utantill, men där kan du ännu lura mig.

XXVIII

Lite senare gick hon över till sitt eget rum, hon frös och svepte in sig i en mjuk varm morgonrock och la sig på sin säng. Inte tänka, bara vila. Inte tänka på Rex, det är ju i alla fall slut. Det kanske aldrig kunnat bli något, det kanske blivit så många svårigheter. Ifall det varit Hugo som sagt till henne att han aldrig skulle komma tillbaka, hade hon kanske blivit ännu mera galen.

Det känns så just nu, obestämt men lutande åt Hugo, och så kanske helt annorlunda nästa dag. Rex kunde ha sagt något mer, stått på sig, sagt ifrån: Kom bara! Men det skulle aldrig fallit honom in . . . Och när hon tänkte på det, lutade det över åt honom, mycket starkt, mycket säkert och så ohyggligt smärtsamt.

Där kom Hugo in efter henne, också han i nattrock, de skulle ju snart klä om sig till den där förhatliga banketten, och han slog sig ner på hennes sängkant. Det var bra att han kom, hon skulle inte uthärdat att vara ensam länge.

— Nu ska du berätta, sa han. Du var kär i honom, va?

— Ja, sa hon.

— Mycket kär?

— Ja.

— Jaså, ja. Mycket förälskad var man. Ombyte är behagligt ibland. Var hade ni era herdestunder?

— Nå, jag fick låna ett rum i stan.

— Heter det låna? Du hyrde det väl?

— Fråga inte mer. Nu vet du allting.

— Drick lite, sa han. Du behöver bli onykter. Det går ändå så fort över. Det finns mycket fin sprit i blodet på er alla Cottonns. Ni har levt högt i flera generationer, ni är snart immuna. Vill du ha champagne?

— Det vore gott, ja.

— Gott och lömskt.

Han gick ut och kom tillbaka med en hela. Flickan Siri hade inte gått ut, sa han. Hon satt på sitt rum och skulle skriva brev. Var alltså i nödfall till hands för hjälp med påklädsel.

— Brev, ja, hon har en fästman i Piteå, sa Vica.

— I Piteå. Tur för honom att inte du är fästmön.

— Kan du inte vara lite mindre stygg? Jag är så trött och så förfärligt ledsen.

— Är vi inte vänner igen nu då? Jag trodde nyss att du slutat sörja honom.

— Jo, drog hon lite på det.

— Helhjärtat om jag får be. Jag är rent märkvärdigt snäll emot dig, kära Vica. Så som du bär dig åt borde man ta till spö med dig.

— Ja, det vet jag. Men försök inte!

— Nej, nej. Du har rört dig med för mycket pengar,

det är vad jag alltid säger. Och medicine kandidater är inte billiga, inte ens gratis.

— O Gud, kan du inte låta bli att tala om honom! skrek hon. Ska jag nu betala för honom i hela mitt liv!

Hugo sa älskvärt melodiskt:

— Åkalla inte Gud. Det passar sig inte här. Och så inte skrika eller ställa till uppträde i stor stil, eftersom flickan Siri är hemma. För egen del talar jag inte, men en människa, som just sitter framför ett pappersark som ska bli fullt med ömma ord till Piteå, tänk på det.

— Nåja, skål då, sa hon.

Det dröjde inte länge förrän helan champagne var tömd.

Vica satte sig upprätt, det gick bra, jag är fullkomligt klar i huvudet, tänkte hon. Bra att Hugo sitter där. Hon skulle inte velat vara ensam — och börja fundera.

— Nu ska du få höra. Jag var kär i honom och det var härligt. Så kär var jag aldrig i dig. Men det var ändå inte det viktigaste. När vi var tillsammans eller talades vid, kände jag att jag inte var ämnad till den Vica jag blivit, den som du nu ser, den som du har nöje av att missbruka och supa full.

— Ja, jag tycker bäst om dig då, sa han kallt.

— Men tänk om *min* person också skulle räknas! Om jag skulle sluta falla för dina ordkonster och förförelser och komma ifrån hela vårt vidriga liv. Det har du inte tänkt dig. Bankir Cottonns dotter, sa du till honom, Rex. Du kan nog inte föreställa dig en man som det

ingen roll spelar för! Men sådan är han, du bara avslöjade dig själv. Det var inte mig du gifte dig med, utan bankir Cottonns dotter.

Hugo tog efter henne men hon vek undan och rullade runt till andra sidan av den breda bädden.

— Har du verkligen inbillat dig att du någonsin liknat mitt ideal av en hustru? sa han. Nej, pengarna du, pengarna! Mycket pengar, hur mycket som helst. Sådant är jag inte ensam om! Vad tror du om herr bankiren själv? Pengar, mera pengar. Och en läcker liten fågel på köpet tog jag ju gärna.

— Så jag är inte ens en människa för dig!

— Ingen av er är människor, sa han, tände en ny cigarrett och drog in djupa drag, långt ner i lungorna. — Människor!! Pappfigurer, förgyllda pappfigurer, utklippta efter modell miljonärsfamilj i tjugonde seklet är ni. Seklet gör för resten detsamma, ingenting där är nytt. Jag avskyr er allihop, ert umgänge, er *beau monde*, societet, pladderfolk, alla lika. De som tror sig vara sjäfulla och berika världen är värst. De där ah- och oh-människorna framför konst som konstnären blött för. Konstnärer betraktar ni innerst bara som kuriositeter, tänk om man kunde stoppa upp dem och ha dem som prydnad i rummen! Tänk att ha en uppstoppad Brueghel i er salong! Är det *människor*, som aldrig går ett steg annat än där det är garanterat fint, eller i ropet och elegant. Och högst på skalan krusas mest.

— Ge mig ett glas till, sa hon. Du talar sanning.

Nu var det andra champagneflaskan, bara en halva,

men Hugo hade inte rört den. Han fyllde i ett glas, gick runt bädden till henne och höll i glaset och i hennes haka som när man hjälper små barn att dricka. Hon måtte tåla bra mycket i dag, reflekterade han, hon verkade ännu långtifrån redlös. Han kysste henne, lekte med lockarna, bet i öronen också bara lek och hon lät apatiskt allt ske.

— Om du så djupt föraktar hela den miljö jag kommer ifrån, sa hon efter en stund, varför stannar du där?

Nu stod han lite bredbent mittför den stora spegel hon låtit fälla in över så gott som rummets hela ena vägg, den var utan ram, bara en skiva från golv nästan till tak, och han gjorde armar uppåt sträck och nedåt och bålrollning med mera. Han svarade ut mot spegelglaset, han behövde inte vända sig om för att se henne.

— Varför? För att jag trivs där. Tänk så obehagligt om man tvangs leva bland folk som stod högt över en, verkligt fina människor, helgon och martyrer eller storheter och genier, där man själv bara vore en nolla, maximum en liten skärva av något medelgott! Det är ett helvete som Dante inte har tänkt på, inte tillräckligt. Nä, man ska vara bland folk som man vid blotta tanken spottar åt, Pirre eller kusinerna Probst, den ena får köra gödsel hemma på godset och den andra adderar siffror hos en skeppsredare, inte ens din pappa vill ha honom.

— Det är väl inte bara kusinerna Probst du träffar hemma, sa hon förargat.

— Nä, där finns åtskilliga som till och med står i Vem är det? Men hur de är invärtes vet jag inte, för hemma hos er är de idel papier maché. Men som sagt, jag trivs excellent. Alla tycker jag är en hygglig karl och anar inte att jag är en djävul . . . Hur sa du?

— Djävul, ja!

— Tänk, Stenbrott, säger de, han blir nog intendent på Nationalmuseum så småningom. Varför inte? Cottonns måste väl ha något att säga till om även där.

— Pappa har skänkt en tavla dit, jag har glömt av vem, mycket dyrbar.

— Bravo.

Nu hade han mjukat upp sin välbildade lekamen tillräckligt med gymnastik och närmade sig åter henne.

— Leksak, sa han. Den där blivande provinsialläkaren, vart skulle han tagit vägen med en sådan en! Han vet inte vilken sju helsikes tur han hade i dag. Du som inte har ett enda intresse som är värt namnet. Innan vi gifte oss hade du ännu aldrig satt din fot på Konserthuset . . . och där är ju ändå ganska fint, åtminstone då berömda storheter gästspelar. Och av allt vad din man skrivit har du inte läst en enda rad.

— Jag kan inte hjälpa att konsthistoria är tråkigt.

— Nä nä, men tänk om jag själv inte var lika tråkig? Om du skulle råka hitta din värderade . . . jag menar naturligtvis före medicinarens tid värderade make här och där mellan raderna?

— Jag har aldrig värderat dig, sa Vica. För resten har jag läst ett par tre av dina essäer. De är pretentiösa.

Se, det gick hem. Någon annan måtte ha skrivit eller sagt det förut, tänkte hon och iakttog noga hur han ett ögonblick blev liksom mållös. Av den tillfälliga mållösheten begagnade hon sig för att tala vidare:

— Sedan vi blev bekanta har jag lärt mer än vad som stod i dina essäer, sa hon. Jag har lärt mig att det finns otäcka människor, lastbara, grymma, och har man känt en enda av dem, känner man alla. Och jag vet att Rex skulle ha hjälpt mig att komma över det. Att bli en annan människa. Det är vad jag har sökt, kanske omedvetet och inte så värst allvarligt från början. Men jag tror det. Nu vet jag det.

— Du misstar dig säkert, sa Hugo. I varje fall är det för sent att ändra nu. Om det varit allvar mellan er, skulle du ha rest dig, sagt adjö snälla Hugo och följt med honom. Det var vad han väntade sig, stackars sinnesförvillade karl. Mig behövde ni inte vara rädda för, det såg han nog. Inga skrik eller hot från min sida. Men det var för jag var säker på att det inte var allvar.

Han kom kelet fram och tog henne i sina armar.

— Jaså, essäerna var *pretentiösa*, sa han mellan tänderna, och det skulle du begripa! Tänk hellre på honom just nu, stackars Rex. Han irrar vansinnig på gatorna, kanske hoppar han i Strömmen. Tänk vilket återtåg efter så vidlyftiga... pretentioner! Värker det i ditt lilla hjärta?

— Vad jag hatar dig, sa hon i hans armar.

Inga andra armar att ty sig till. Hugo bättre än ingenting, bättre än att vara ensam.

Leksak! tänkte hon. Man drar upp den och så utför den sitt lilla konststycke. Fordom, kanske tjugo år sedan hade hon haft en mekanisk docka, skruvade man upp den, gick den ett kort stycke med knyckiga rörelser, sedan stannade den och föll ofta omkull . . . Men om Rex använt ordet leksak, skulle det varit på skämt och bara för att beteckna att hon var en liten en bredvid honom. Sedan skulle han fått fram annat ur henne, varje dag något nytt och bra . . . Och så kanske det blivit en människa av mekaniska dockan.

Provinsialläkare. Varför inte? Jag kunde ha lärt upp mig till sköterska och hjälpt honom med småsaker, tänkte hon. Eller exempelvis ha tagit emot patienterna i en hall, trevligt möblerad, och pålsat av småbarnen, för Rex hade en gång sagt att han kanske skulle söka sig upp åt lappmarkerna, dit efterfrågan inte var så stor. Gärna! Också där lever ju människor och de är väl ungefär som vi alla andra. Och att sedan ha Rex i sin närhet för alltid.

Men det hade inte fallit henne in att resa sig och följa med honom. På sitt sätt känner Hugo henne bättre än någon annan. Inte en sekund hade han trott henne om det.

Hugo hade börjat tala igen, hon hade inte lyssnat, men nu hörde hon: Och tro inte annat än att jag föraktar också mig själv. Men nu får du inte veta mer om mig . . . Han måste alltså ha talat en hel del om sig själv medan hon inte lyssnat! Och nu: — Även hos mig finns gott stoff. Om jag fått en annan livskamrat än du! Men vad skulle jag göra, du formligen hängde dig

på mig, det kan du inte neka till. Och inbilla dig inte att du får skilsmässa, la han snabbt till.

— Det är sant som jag sa, att jag hatar dig och önskar att jag kunde döda dig. Vad pratade du om dig själv? Vem tror du det intresserar? sa hon.

— Om du inte hela tiden tänkt på den andra, sa Hugo, så kunde du hört det. — Och med ens fick hon något vått över ena kinden: det var Hugo som spottat henne i ansiktet. — Där kan du ha, sa han.

Vica såg att han var rasande.

Kanske hade han varit verkligt öppenhjärtig, för första gång kanske i sitt liv, sagt verkligt vackra saker, och hon hade inte ens hört på. Nu slår han mig, tänkte hon och torkade kinden och hon var rädd. Bara inte visa det, därför trotsade hon:

— Jag hatar dig, sa hon igen. Spotta du! Ett artig sätt du har.

— Det finns ännu artigare.

— Jag önskar att jag fick döda dig!

— Det är lätt gjort, sa han.

Därmed var han ute ur rummet.

— Men, tänkte Vica dåsig, kanske han sa något riktigt och bra, något om oss, att vara vänligare, bättre, att sluta med vår elaka jargong. Och det där om pretentiöst om hans essäer, det har jag bara läst och det var i förbigående, en bisats, gällde strängt taget inte hans uppsats. Det kunde jag ha talat om. Det skulle jag ha gjort till vem som helst annan.

Men så mindes hon banketten. Och pappa! Och att det började bli riktigt bråttom. Just som hon skulle

stiga upp ringde det i telefon ute i gröna rummet, hon hörde Hugo svara och han sa mycket belevat, medan hon väntade och lyssnade:

— Ja, jag beklagar verkligen, vi är lite sena. Men fru Stenbrott har varit illamående, hon vilar nu. Var god hälsa att man för all del går till bords utan oss, vi kommer så fort vi kan. I värsta fall efteråt. Det skulle ju bli musikalisk underhållning?

På detta tycktes komma jakande svar. Ännu några ord utbyttes, men tydligen var det ingen av familjen som ringt, eftersom han talat om henne som fru Stenbrott.

Hugo kom tillbaka. I ena handen hade han en liten browning, i den andra en halva champagne igen. Första tiden de var gifta roade de sig ibland med målskjutning och han hade skaffat henne det lilla vapnet utan rekyl, lämpligt för en dam.

— Du har nyktrat till, sa han.

— Nej, men jag är trött.

— Just därför.

Han hällde upp och hällde i henne, tvang i henne. — Det räcker! skrek hon. Drick! sa han bara elakt.

Revolvern la han bredvid henne. Hon tittade på den: den var osäkrad. Hon visste att han hade en till, grövre, från beredskapstiden, som hon inte skulle vågat röra, men den här var hennes.

— Var så god, sa han.

— Var så god om vad?

— Du skulle ju döda mig, sa han. Tydligen bara bluff. Nu ska du försöka fort komma i kläderna och

göra entré på banketten. Du är ju storartad, nerspottad i ansiktet, förgråten, sliten av vilda lidanden och lidelser, oj oj, ser ut precis för vad du är.

— Vad då?

— Så fula ord kan jag inte uttala, sa han. Det är här du ska skjuta, sa han, blottade sitt bröst och utpekade ett ställe lite nedanom vänstra bröstvårtan. Men du törs inte.

— Och det tror du att jag inte gör?

— Drick ur flaskan först då.

Hon gjorde det, drack ur flaskan direkt, till sista droppe. Hon var törstig, sjuk, utmattad. Inom henne malde förtvivlan för att hon låtit Rex gå. Allt var förlorat.

Nu är hon äntligen verkligen berusad, tänkte han. Det är då hon släpper loss sin fantasi. Andra människor tappar av, men hon, tvärtom, då vaknar hon till, blir het och snurrig, vill och önskar och ångrar och säger och gör vad som faller henne in.

— Berätta lite mer om honom, Rex, sa Hugo. Det är inte mycket jag fått reda på och jag är ju ändå intresserad part i målet. Han såg så hygglig ut, den arma fan. Och nykterist!

— Där, sa hon och pekade i sin tur ut det, där hade han ett ärr, han fick ett skott i Danmark, han var med i motståndet där.

— Vad kunde han ha för intresse av det?

— Det är något en person som du inte kan fatta. Tänk om han tyckte att det var rätt? Jag frågade honom

likadant som du, lika dumt . . . Och han sa: Jag kunde inte låta bli. Det kunde också ha blivit Norge, Frankrike, Polen, om det fallit sig så.

— Svärmisk naturell, sa Hugo med ett grin. Men han överlevde. Ett ärr kan man nog låta tatuera efteråt.

— Tig! skrek Vica. Revolvern låg på sängöverkastet intill henne och hon grep efter den.

— Skjut om du törs, sa han. Det blir livstid eftersom dödsstraffet är avskaffat här. Det vore annars bättre om du raskt fick klänningen på dig . . . Säg, är det livat att lämna ut honom som du så nyss höll kär?

— Lämna ut?

— Jag får snart ur dig vad jag vill om honom. Det kommer att roa mig. Skjut om du törs.

Men när hon höjde vapnet och han såg dess mynning peka rätt mot hans hjärta blev han förskräckt och kastade sig framåt för att vrida det ur handen på henne. En tokig människa! Ett skott brann av. Vica hörde Hugo stöna till och såg att han gled ner på mattan.

Med ett skrik rusade hon upp, sprang, snubblade och föll omkull, kom på fötter igen, sprang vidare och skrek:

— Siri, fröken Siri! Kom för Guds skull! Det har hänt något förfärligt, jag kunde inte hjälpa det!

XXIX

Beethovens ande, grandios, allbetvingande, bräddad av kunskap om livets sorg och ve, men också mäktig att lyfta sig till himmelska höjder, jubel och extas, tonade taktfullt pianissimo ut över huvudena på den stora restaurangens gäster, men trängde in i öronen endast på ett ytterst ringa fåtal.

Orkesterdirigenten, opraktiskt nog en Beethoven-tyrkare, men som inte kände fruktan för vulgära uttryckssätt, sa till den närmast honom sittande av sina goda musiker:

— Det är att kasta pärlor för svin. Tänk, den satsen! . . . Nu tar vi en verkligt banal liten bit efteråt, de kommer inte att märka skillnaden.

Om så blev eller inte, vet man ej. Gästerna samlades just ivrigt till bankett i anledning av bankir Jakob Cottonns 60-årsdag och de hade full sysselsättning med att granska först sig själva i tillgängliga speglar, sedan varandra i väntan på familjen Cottonns intåg. Musiken var beställd för att få in en stämning av eller visshet om att det pågående inte var ett dussinspektakel, det var och skulle bli en första rangens fest. Senare, när dansen

tog vid, skulle ett annat kapell avlösa den högklassiga stråkkvartetten och dess dirigent.

Gästerna, eller snarare värdarna var av flera kategorier. Det går an att börja med de förnäma Probstarna, av gammalt ridderskap, gammal adel, som infunnit sig mangrant trots utgiften. De var alla obemedlade och skuldsatta så mycket man kan bli (inte så mycket numera, det har funnits tider då vem som helst vid punschglaset ritade sitt namn på vilken växel som helst, men de är borta nu). En del arvegods, i form av smycken fanns emellertid räddad undan förödelsen, och deras ägarinnor, äldre lantgodsdamer, hade inte alltför många tillfällen att vädra klenoderna: Jakobs jubileum hade varit välkommet i det steniga Småland eller förgätna Värmland.

Äldst och finast var Agnes Cottonns moster, änka efter morbror, nu över åtti år, döv och bosatt på en stiftelse, ett faktum som man hastigt halkade över. För henne var till och med de ståtliga smyckenas tid gången. Sonen hade längesen sålt dem för lantbrukets behov eller kanske eget. Men om jularna fick moster ofta lite krimskrams av snälla släktingar och denna dag hade hon hängt på sig det mesta: kristall och korall, markasit, granater och gulmetall. Ända på örsnibbarna hade den gamla damen clips som börjat komma på modet och de satt hårt åt. Det gjorde ont, men hon led tappert och det går an att glädjas åt hennes nöje, ty det var oskyldigt.

I god tid hade kopian av engelsk statsman infunnit sig. Med Reichler var hans utmärkta hustru, barnen

Cottonns tant Ida, föremål för deras antipati. Man vet inte varför eller var barn får sina idéer. Det var henne, tant Ida, som Jakob i hemlighet — endast Loodmester delade den — kallade den Magnifika gåsen.

Inte alla kunde trott den belevade och älskvärda Jakob Cottonn om att utdela öknamn, men många skulle ha förstått honom, om de invigts. Den högresta fru Reichler var ingen skönhet, men hon var nöjd med sitt yttre och bar på sin präktiga barm inte mindre än tre medaljer, fränsett smycken, de senare tyvärr inte ärvda utan förvärvade sedan hennes Sigge börjat få vad man kallar inkomster. Kallar och kallar, skulle han själv sagt, jag är bara en fattig man. Medaljerna hade fru Reichler skaffat sig genom stor och stark flit, bland annat som vårdare av det sociala tillståndet bland Gammhyttans med omnejd arbetarbefolkning, mycket otacksamma människor, sa hon.

Loodmester hade inte befattat sig med festens arrangemang. Han hade blivit sömnlös igen. Jakob hade formligen tvungit honom att förbereda utkast till det fantastiska testamente genom vilket — enligt tranan, Jakobs barn gjordes arvlösa.

— Gamle kung Gösta, såvitt jag ännu kommer ihåg den historia jag fordom fått lära mig, sa Jakob, lär beklagat att han förlänade sina söner hertigdömen, och det visade sig med tiden att endast en av dem, den som sist kom till kungatronen blev skötsam. Låt oss lära av historien, hade Jakob sagt och sett road ut, men inte mindre envis. Mina barns arvlöshet innebär att de

får mer än nog för den som inte kvitterar med arbetsprestation.

— Arbetsprestation, arbete, hur sa du, hade tranan, själv ett mönster av flit kraxat. Dina barn *behöver* inte arbeta och det kunde du glädja dig åt. Men då hade Jakob beklagat att han inte bättre sett till deras fostran.

Tranan grämde sig också åt det där med stipendierna åt arbetare, obildade människor som, ifall vännen fick som han ville, skulle skickas utrikes att se sig om: — Det kommer att väcka olust på många håll, påpekade den kloka rådgivaren. Snart kommer varenda jäkel som burit plank hela sitt liv att anse sig missfirmad om han inte får resa till Rom.

— Kan du ge mig ett enda skäl till att han inte skulle få se Rom, han som andra.

Jakob hade en vidskeplig tro på resors nytta. Själv hade Loodmester rest mycket lite, man kan säga minst möjligt, beroende på att han vantrivdes i främmande bäddning och heller inte överallt fick grahamsbröd.

Jakob måtte väl inte hålla på att bli galen, tänkte tranan allvarligt oroad: en smärtsam tanke som han ärligt höll ifrån sig. Men man har ju hört om vissa former av sinnessjukdom som börjar med i grund och botten oskyldiga för all del, men befängda idéer. Tranan ämnade så snart den fördömda festen väl var förbi ha ett verkligt samtal med Jac och få fram om kanske ändå en sniken kvinna låg bak alltihop, samt övertyga honom om att då se upp.

På grund av sagda bekymmer, de värsta hittills i hans tillvaro, anlände härads hövding Loodmester till

festen med utseende mera passande till jordfästning och han lämnade sorgset ifrån sig sin paletå och sin halsduk av engelskt pärlgrått förkrigshelsiden i den trygga garderobens förvar, gav spegeln en förströdd blick och blandade sig diskret med övriga festdeltagare.

Som redan antytts bestod sällskapet av flera kategorier. Några av de finaste närvarande har omtalats. Till dem sällade sig vissa andra minst lika fina, några ministrar, svenska och även utländska, varav särskilt en bildade ett exotiskt inslag i helheten: en talför och med glada skratt slösande garçon, om vilken berättades, att han i sitt avlägsna hemland tidigare varit droskchaufför eller kanske cykelbud. En liten revolution hade hissat upp honom.

— Där ser man, detta är vad vi går mot, sa den Magnifika sedan garçonerna ridderligt kysst hennes hand. Hon vände sig till gamla grevinnan som ingenting hörde. På bjudningar tog grevinnan inte den missklädsamma hörluren med sig och för henne var det bjudning, ty Agnes, den söta Agnes hade betalt hennes avgift, söta Agnes hade riktigt insisterat på att moster måste infinna sig.

Till de fina räknas även affärsvänner, många stabila personer för vilka det inre av en mäktig bank är vardagssyn, och ehuru i mera blygsam skala ett par tre av Jakobs, gamle Jacs studentkamrater som fortsatt att hålla ihop med Krösus. De satt i diverse ämbetsverk.

— Gamle Jac! hette det där — och de kände på sig hur det för Jac varit ett veritabelt nöje att förlora lite

pengar på dem, så hygglig var han. Andra har nöje av, att snåla, av att aldrig låna ut ett öre, aldrig skriva sitt namn på ett det anspråklösaste, alltså, på ett papper. Sådan hade inte gamle Jac varit. En annan sak är att han gott kunde haft råd att förlora lite mer... men så långt hade han dess värre inte gått.

— För all del, Jakob kan hålla igen också. Det gör alla förmögna. Fy fan.

— Det är hustruns fel. Man ska inte gifta sig med en förnäm flicka utan schaber. Sådana har aldrig kunnat ge bort så mycket som fem öre till en knäck, och det sitter i. Har de händelsevis haft fem öre, så har de behållit knäcken själva.

Efter kategori ett kom personal av alla grader, från Stockholm och från landsorten, herrar och välklädda damer, som betydde mycket i sina respektive hemorter och visste och märkte att stockholmare är högfärdiga ända i roten, men okunniga. Det är nämligen i landsorten som bildningen och intressena bor — och kanske hade de rätt.

Slutligen hade bruksledningarna i anseende till jubilarens storartade gratifikationer för dagen ansett att de arbetardelegationer som på förmiddagen varit uppe och tackat och gratulerat skulle få sitta med vid bordet på kvällen och få ett minne för livet. Dessa hade det varit lättast att placera, nämligen vid bordens ända och de ha själva inte haft tanke på att kortleken kunde ha blandats annorlunda, så att placeringen blivit på måfå och en eller annan stackare hamnat intill den Magnifika gåsen eller på annat lika schangdobelt sätt.

Det skulle ha varit opassande, men lyckligtvis hade den oberäkneliga jubilaren själv inte fått lägga sig i placeringen.

Två unga herrar i frack blev synliga.

Sällskapet hade börjat svälla till fulltalighet och gästerna, familjen Cottonn, kunde väntas vilket ögonblick som helst. Men dittills hade inga frackar förekommit, eftersom tiderna var sådana att man inte längre tog hänsyn till dem som ägde frackar, utan i stället till dem som ingen hade. Malen fick äta upp frackarna (och sådant kallas klok hushållning!) Nu hade de närvarande, oombedda men förstående börjat bilda cirkel, lämnande rummets *mitt* tom, så att Agnes Cottonns och hennes makes entré skulle få vederbörlig glans: ett slags cour skulle bildas. Mitt i tomheten på golvets mitt framträdde nu de två unika frackarna.

Den ena fracken var mörkt violblå, den andra delikat brun, *couleur puce*, sådant kan bara sägas, respektive skrivas på franska. Den bruna fracken bars av greve Pilatus, den kände sigillsamlaren som antecknat sig till utfodringen som han kallat den, ty han var en vän av familjen och ville med sin närvaro hedra Pierres far. Pierre själv bar den andra fracken och båda plaggen var lika perfekt avprovade och färdigsydda. Det vore reklam att nämna skrädderiet varifrån de utgått och sker ej här.

Pierre trädde fram, äldsta arvingen Cottonn, hälsade samtliga med en sorts cirkelbugning, mycket graciös, sedan gick han rätt på sin åldriga släkting, grevinnan Probst, gjorde en hastig handrörelse uppåt gummans

ansikte och tog ur hennes stackars lilla röda näsa fram en sprattlande silverfisk, lyfte den och visade den för folket.

Det måste medges att många skrattade.

Lyckligtvis kom diversion genast: paret Jakob Cotton trädde in bland de kära vännerna och inbjudarna, Jakob sig ganska lik som man var van att se honom lite varstans där han hörde hemma, men Agnes verkligt strålande.

Den nya klänningen hade hållits hemlig för Vica, vilket nu kunde få bero, ty Vica var inte närvarande och Agnes hade fått bud om att hennes dotter var illamående: det kunde bara betyda en sak. Illamående, det blir den som väntar en baby och Agnes kände sin plikt att betrakta det som ett glädjefullt budskap. Icke dess mindre var det ur andra synpunkter behagligt att göra entré utan Vicas ögon över varje söm eller volang i kreationen.

Musiken satte för fullt i med en marsch, eldande sinnen och aptit. Herrarna sökte sina damer och fann dem, en del herrar blev utan damer, det kunde inte hjälpas, de letade sig lika bra fram till sina platser. Jakob förde gamla moster Probst och på andra sidan fick han Gåsen. Bortom moster satt en general, en umgängesvän, och så Agnes och med henne Sigurd Reichler.

Bortom fru Reichler hade placerats en annan flatterande kavaljer och sedan skulle Vica suttit där, men stolen stod tom.

Ivar hade vållat mest bekymmer: så medlem av den inbjudna familjen han än var, kunde man inte gärna

sätta en så obetydlig pojke intill en bankdirektörska. Reichler fann utväg: unga Ivar fick plats vid ett runt bord i salens mitt, enkom ditställt just för yngre eller mindre betydande personer och Ivar, såsom alltså varande en Cotton fick motväga det som annars felade i rang.

Inte utan förundran hade samtliga banketttagare funnit att framför de ordinarie assietterna med sina tre sandwiches stod inte bara det vinglas man varit beredd på, utan också ett omiskännligt champagneglas.

Kunde det vara av misstag? Så gränslöst obehagligt i så fall.

En och annan hörde sig för hos servitörerna som skyndsamt bjöd runt brännvin eller cocktail såsom brukas, eller öl eller vichyvatten, och servitörerna var initierade och sa att det var rätt och att champagnen ingick i priset.

— Vem bjuder på den då? frågade en fru från landsorten som strax räknat ut att champagne inte kunde ingå i priset.

Servitören ilade vidare.

Vara hur det ville, ett glas champagne eller två smakar alltid bra. Musiken lät sakta, fint musikaliskt höra ett Bellman-potpurri, som de flesta åtminstone kände igen delar av, och det var skönt, och i fortsättningen förblev musiken diskret, den lät sig fromt överröstas av det allt livligare sorlet från alla närvarande herrar och damer. Efter Bellman överröstades Mozart, efter Mozart en lyrisk bit av Schubert och efter denne

Beethoven igen: fyra wienervalser, och dem kunde man ju lyssnat till. Men det gjorde ingen.

Det vill säga, inte mer än en: hedersgästen.

En gång för . . . hundra år sedan hade den dam som numera inte ville träffa honom, då för tiden en svartlockig flicka, gudaskön i hans tycke, (han hade sedermera lärt hur lite skönhet betyder), suttit intill honom och tillsammans hade de hört hur gamle Berl lockade fram just dessa samma tongångar ur sin violin, medan en vanlig rysk mässingssamovar stått framför dem på ett runt bord, en samovar som burits över fyra eller fem landgränser från Moskva för att äntligen hamna i Paris och där återinträda i sin normala funktion att bjuda kokande tevattnen.

— Hör nu riktigt väl på, mina barn, hade världsmedborgaren Berl sagt och smekt sin violin med så ödmjuk och stor kärlek han var mäktig.

Om inte precis hundra år, längesedan var det likväl, men bankir Cotton kom ännu på sin 60-årsdag ihåg det och kom ihåg sin önskan att förära violinisten ett bättre instrument. Det hade inte varit en form av kritik, alls inte, men det skulle varit roligt att där i huset få ge denna enda fina present.

Det hade inte blivit av. Inte mycket hade blivit av, av allt han tänkt den kvällen. Nästan ingenting.

XXX

Reichler hade talat först, representerande i sig hela värdskapet för kvällen. Ett praktfullt tal, sa man sedan. Reichler hade fört fram Jakob Cottonns utomordentliga förtjänster, hans geni, ordet är inte för starkt, sa talaren, därtill hans älskvärdhet, hans insatser och mångfaldiga initiativ, av vilka landet i dess helhet dragit nytta. Därmed fick man in fosterlandet och det vidgade behagligt horisonten.

Unga Ivar satt tyst och lyssnade. Eftersom han inte hade bättre vett, sparade han inte kritiken till nästa dag: det där talet, tänkte han, kunde också jag satt ihop om jag fått ämnet som uppsats i modersmålet. Klichéerna är vedertagna. Hur många gånger hade samma tal framförts, av eventuellt Reichler själv, eller av andra? Modelltal för epoken, då det adresseras till en person man inte känner, eller bara känner i relation till hans yttre gärning. Vem känner för resten pappa?

I samma stil talade därefter fyra eller fem, kanske fler andra därtill kvalificerade storheter. En greve Probst som hunnit med kansliexamen strax innan den avskaffades och nu satt som andre kanslisekreterare i

Ecklesiastiken utan stort hopp om att klättra högre, la poetiskt ut släkten Probsts tillgivenhet för jubilaren, inflätad som han blivit, kära Jakob, i dess gamla släktkrans och vorden en dess prydnad. Loodmester fann talet vackert: en fläkt av vår grandiosa tids historia, som där kom även Jakob Cottonn till del. I sin trofasthet rördes gamla tranan och beslöt att efter maten närma sig kanslisekreteraren och tacka för orden.

Men just nu harangerades Agnes smickrande av generalen som satt bredvid henne och hon log blygsamt, klädsamt hos en så framstående dam. Också ett mycket bra tal.

Och plötsligt kom Agnes efter vederbörliga applåder och leenden ihåg dottern, Vica.

Ännu inte där.

Det måste vara ett av Vicas upptåg, i mer än någonsin oförlätlig stil denna dag. Det blir ofrånkomligt tänkte Agnes, att ha ett allvarligt samtal med Hugo, ett moderligt och rart samtal med råd till honom att skaffa sig mera auktoritet. Sin mor har Vica aldrig låtit sig ledas av, redan som litet barn var hon olydig. Men nu, min snälla Hugo . . .

Gongongen avbröt Agnes' betraktelser.

Vid runda bordet reste sig en av de fåtaliga kavajklädda och hade anmälts som herr Jansson från Gammhyttan. Från vart och ett av bruken eller industrierna där Jakob satt som huvudsaklig intressent hade en talare trätt fram, nu var det Gammhyttans tur och sedan kom väl ingenting mer, annat än glassen med

tidiga jordgubbar, som är surast i maj men finast — och så kommer naturligtvis champagnen till dem.

Jansson höll fingertopparna mot bordskanten och blicken sänkt. Alldeles ovan att tala var han inte, men väl i slikt sällskap. Han ämnade fatta sig helt kort, sa han. Många hade nu hyllat bankir Cottonns värde och även hans välvilja och godhet, men, sa Jansson, jag har en personlig erfarenhet att lägga därtill. Det tillstades mig en gång att få blicka in i ett människohjärta, sa han, i det röstens stadga ökade, och det var herr Cottonns. Det gällde bara en småsak, en för mig och de mina önskvärd bostadsförbättring, en bagatell utan intresse för andra än just oss . . .

Si så där, är han nu där igen! tänkte Reichler.

— Mången storman skulle funnit sig vara i sin fulla rätt att gå sådant smätteri förbi, sa Jansson, men min erfarenhet lärde mig annat. Gammhyttans mäktiga ägare avbröt en promenad och tog vägen hem till oss, som jag vördsam och utan mycket hopp om framgång bett honom om. Han visste inte att min åttaåriga dotter var angripen av tuberkulos och var i trängande behov att komma ifrån de förhållanden under vilka vi levde. Jag nämnde det heller inte. Han bara kom in, såg sig om och sa helt stillsamt att vi skulle få den förändring vi hemställt om. Sedan tog han oss båda i hand, hustrun och mig och gick. Hans ord betydde mycket för oss och för det sjuka barnet kanske livet. Alla Gammhyttans arbetare känner till det. Något mer eller något annat vet vi inte om bankir Cottonn och har till och med sällan sett honom. Men vi . . . min hustru och jag tillstades

blicka in i ett människohjärta. Det sker inte ofta. Den hälsning jag har uppdrag att framföra till arbetarvännen Jakob Cottonn jämte lyckönskan från Gammhyttans arbetarebefolkning, innebär mer än så, nämligen vittnesbörd om att strängar, för ögat osynliga, kan knyta människa till människa. Rikare finns inte. Det var allt jag ville säga. Tack.

Det blev applåder, liksom efter samtliga tal.

Själv hade Jakob suttit nästan orörlig med blicken fäst någonstans på den vita bordduken över vilken strötts vårblommor. Nu såg han upp, sökte med ögonen Jansson, talaren, men fann honom inte strax. I stället mötte hans blick sonens, Ivars, som satt vid samma bord.

De såg på varandra, båda. En stund. Ingen av dem skulle senare kunnat ange om en halv minut förflöt eller mindre, eller kanske flera timmar. Det var första gång de såg varandra. Ett första möte. Jakob lyfte handen ett kort stycke ovan bordsskivan, det var liksom början eller inbjudan till ett handslag, och Ivar förstod det, log mitt i sitt ungdomliga allvar, lyfte handen även han, inte stort högre upp, och hälsade tillbaka.

— Jaså, du. Jaså, du!

Ett första möte. Inte endast mellan älskande, man och kvinna, kan ett sådant enligt skaldens ord bära sötma. Lika ljuv sötma och lika sällsam lycka kan det mötet ge mellan far och barn.

Agnes observerade ingenting av det och heller ingen annan. Musiken gav ett valsavsnitt ur Rosenkavaljeren,

servitörerna sprang runt och slog äntligen champagne i de därtill avsedda glasen och vinet pärlade, lockande till sig ny törst. Så ljud gonggongen ånyo och den ena av aftonens frackar reste sig, den mörkt violblå. Reichler skärpte sin uppmärksamhet: han hade noga med Pierre genomgått vad denne borde yttra såsom representant för familjen Cotton. Framför allt mycket kort, hade Reichler inpräntat.

— Nu, sa Pierre och lät sin ljusa tenor inställsamt sväva ut över det rymliga rummet, nu är det den nipp-riga sonens tur. Se på honom, om ni inte sett honom förr, vilket skulle förundra honom: ty en dekorativ detalj i släkten är han, om han än anses vara så tom i skallen att han ställs åsido för den enklaste prokurist. Förlåtförlåt, snälla Gustaf! ropade han utpekande en herre på andra sidan salen, inte illa menat, ditt fel är det inte! Själv tål jag vilka blickar som helst och all kritik. Släpp hela kopplet lös, sa redan Shakespeare, om vilken det påståtts att han aldrig existerat och det är också troligt, ty existerar gör inte många av oss. Hi hi. Möjligen moster Probst. Allt annat är illusion, falskspeleteri, maskerad, eller i synnerhet kejsarens nya kläder. Hu, vad de är vanliga, de är värre än konfektion.

Reichler började kallsvettas och invärtes uttala svordomar, och många började undra. Men Pierre fortsatte ledigt:

— Mitt herrskap, jag talar *ombedd*, annars skulle min bekanta blygsamhet avhållit mig. Nu passar jag på. Broder Åsnan, som Franciskus av Assisi kallade den

mänskliga lekamen, den tycker mycket om lite skandal. Nu har vi suttit till bords jag vet inte hur länge, för min klocka är som vanligt på stampen, och vi har san- nerligen längtat efter något livat, inte sant? Just lite skandal, så sällsynt på subskriberade banketter. Här har gått för juste till. En enda har haft roligt, det är min tant Probst därborta, för hon hör ingenting, men ni andra har för familjen Cottonns skull genomlidit en genomlessam kväll. Champetern kommer som en gärd av tacksamhet från oss för den sakens skull. Å, vi är så tacksamma! Champagne är dyrt, men vad offerar man inte för folk som ordnar banketter. Nu fick jag en sju helsikes blick av farbror Reichler. Men var god avbryt inte äldsta sonen, bästa farbror. Ni är inte släkt med oss! Nyss talade jag om broder Åsnan, kroppen och dess rättmätiga behov av lite skandal, nu övergår jag till själen, som hos de flesta är rena nebulosan, men hos ett ringa fåtal lär stråla som en stjärna. Det var vad herr Jansson nyss ville staka sig fram till. Han menade min pappa. Sup vad ni kan, herr Jansson, det är väl unnat. Men tro inte gubben! Personligen hyllar jag åsikten att man ska norpa ordentligt av de rika, det ska vi tala om lite senare, herr Jansson . . . Norpa eller norpas, det är frågan, sa Hamlet.

— Någon måste avbryta honom, sa Agnes till sin granne generalen.

Även generalen insåg att unga Cottonn måste hejdas, men det var svårt. På varje slagfält är de hastiga be- sluten allra mest påfrestande för det mänskliga geniet.

Men från runda bordet hade Ivar rest sig, han visade

sig ha det påkallade geniet, gick raskt de få stegen fram till brodern, la lugnt ena handen på hans skuldra och sa så högt att de flesta hörde honom:

— Nu tiger du. Sitt ner.

Reichler grep den tysta sekund som följde, vinkade åt musiken och denna begrep och satt omedelbart full fart med Stars and Stripes, medan servitörerna gick runt en gång till och fyllde i ett nytt glas champagne. Och sannerligen, Pierre satt ner.

— Grabben är bolsjevik! skrek han, men detta hörde blott få. Hektiskt hade samtalen kommit i gång igen, frånsatt bullret från Stars and Stripes.

— Det ska inte vara roligt att ha den sonen.

— Och just i dag!

Till Agnes sa Reichler:

— Ta det bara lugnt, det är fort glömt.

— Jo visst, sa hon och log milt, alla här är ju så snälla och överseende, *bara* vänner. Sigurds eget tal var strålande, tack för det.

Pierre hade suttit ner, överrumplad. Och av den där grabben till! tänkte han och kom ihåg massor av saker som han ännu hade osagda, verkligt roliga saker. Nä, det här finner jag mig inte i... Han reste sig och gick från bordet, ålade sig behagfullt ut mellan leden av servitörer som tågade in med konstrikt upplagd glass, mycket riktigt garnerad med syrliga vårjordgubbar.

I förbifarten norpade han till sig en.

Den andra fracken, den loppbruna, stackars greve Pilatus såg rådvill ut.

— Han kan ha blivit sjuk, någon måste väl se till honom. Jag tror att . . .

Och därmed reste sig och försvann också frack nummer 2. Det finns ju barer i stan.

Det väntades nu bara på att Jakob själv skulle uttala några ord, tacka, ge vackra vittnesbörd tillbaka för dem han själv fått, vara anspråkslös om sin egen person och kanske slutligen hylla sin hustru, en livsledsagarinna som få, en Fylgia. Sådant förekommer ibland och gör sig bra.

Ja, Jakob talade:

— För omkring hundra år sedan, sa han, rasade så gott som allt välsinnat folk mot liberalismen och betraktade den som vår största fara, som det splittrande element tack vare vilket gamla Sverige gick mot undergång. I pressen klagades över ”pöbelns överhandtagande våldighet . . .” det kallades så, och denna våldighet sades vara dittills obekant hos oss. Så kommer jag själv ihåg, sa han, hur min mor berättade att mormor, kanske rentav morfar gråtit bittra tårar då representationsreformen genomfördes i vårt land 1866, som alla vet. Åter talades det om att fosterlandet var sålt, nu kunde hederligt folk ge upp, det var bara att vänta på förintelsen. Icke dess mindre fortfor åren liksom förut att avlösa varandra och ofritt i politisk mening har vårt land ingen gång varit, ej heller sönderslitet av inbördeskrig. Det har tvärtom under hundra år och inte minst under senaste femti eller sexti förkovrats . . . Och liksom förut och alltid har nya ideal trätt till.

Han gjorde en kort paus.

— För kort tid sedan hände mig en dag att jag trädde in i min yngste sons rum, en studiekammare, full av papper och böcker. På väggen hade uppsatts en ganska dekorativ affisch och då fadern kom närmare, läste han i röda bokstäver orden: Socialismen — en frihetsrörelse. Synen var för mig oväntad, så lite visste jag om detta mitt barn, son av sin tid, en tid som jag själv kanske borde varit lite närmare bekant med. Men jag var det inte. I en tämligen arbetsfylld tillvaro har jag tyvärr ofta glömt plikten att se mig om och söka fatta de tecken som vittnar om att livet och därmed samhällslivet är lika med rörelse. Och nu vänder jag mig till representanten för Gammhyttan, här närvarande, herr Jansson.

Representant för Gammhyttan torde väl annars vara jag, disponenten, tänkte Reichler, Jakob kan sakna takt ibland. Och där stod Jakob och sa:

— Herr Jansson, vars ord berört mig djupast av alla dem som i dag uttalats och för vilka jag tackar i klar vetenskap om dess vänliga överdrifter, herr Jansson, ni kallade mig arbetarvän. Det var ett felaktigt ord. Av en händelse kom jag att göra er en liten tjänst och det gläder mig uppriktigt. Men arbetarvän? Arbetarvän är den och endast den som kämpar för ett samhälle, där arbetaren sitter som meddelägare och kan leva i den anda av frihet som blott trygghet skänker. Har jag hört till dessa kämpar? Nej.

Jakob smålog lite frånvarande, tog sitt glas och läppjade på det, ty hans gom kändes torr och han erfor också den lätta yrsel som han numera börjat bli bekant med. Den infann sig då och då. Liksom Jansson nyss,

stödde han sig med fingertopparna mot bordsskivan. Den Magnifika gåsen vid hans ena sida hade begagnat fördelen av ett pågående tal till att närmare studera placeringslistan som låg vid varje kuvert, och hon såg undrande upp då Jakob blev tyst. Var talet slut?

Men nu fortsatte han:

— Vid föregående årsskifte fick Gammhyttan tillfälle utdela gratisaktier för ungefär tjugofem miljoner kronor, sa han. Den utomordentliga förvaltning, för vilken jag i första hand har att tacka min vän Sigurd Reichler, har vidtagit nytillbyggen, nyinköp av maskiner med mer, vilket allt måste återspeglas i aktieökning. Det är ett banalt förlopp, eller ett lyckligt förlopp, om ni föredrar. Utdelningen, tolv procent ändrades inte.

Men de nya aktierna tillföll naturligt tidigare aktieägare, vilkas inkomster sålunda betydligt steg. Ingen klagade och Gammhyttans prestige ökade. Annars kunde tjänstemännen, verkmästarna, arbetarna ha frågat sig varför inte också *deras* inkomster ökade. Men sagda personer har sin lön, den regleras enligt kollektivavtal. Lönerna bokförs på omkostnadskontot och minskar inte kapitalet, hindrar heller inte kapitalnybildning, vilken som sagt kommer aktionärerna tillgodo. Men är detta rättvist? . . . Om jag fann det orättvist och satte mig emot det, skulle jag kanske kunna ta emot titeln arbetarvän. Om rättvisa varit mitt livs patos och lett mitt handlande. Men så har inte varit fallet.

Här fälde Loodmester pannan i händerna som en människa alltför hårt förföljd av osynliga furier. Han tänkte bara, genomborrad av sorg:

— Jakob har inte sitt fulla förstånd mer. Jag har anat det . . . Men härinne sitter hundra, eller om det är två hundra personer och begriper det!

Jakob fortsatte att ge den stackars tranan vatten på kvarn.

— Jag ska inte trötta er med kalkyler. Jag har helt enkelt i dag erfarit ett livligt behov att tala öppet med de vänner som här samlats och som överhöljt mig med lovord och blommor. Vi människor har ju den stora lyckan att kunna förhandla med oss själva, inom oss kan vi väga åsikter, pröva ideal . . .

— Jag tror inte jag tycker om det här, mumlade Agnes.

Hon adresserade sig till Reichler, men han hörde henne inte, hon upprepade det, nu adresserat till generalen och inte heller han hörde Agnes Cottonns blida klagan. Generalen hade nämligen just fått in unge Cottonn, andre sonen i synfältet, placerad vid det runda bordet, precis mittför generalen helt enkelt: en käck yngling som med rätta inte tvekat att tysta ner store bror och nu föreföll hänförd vid åhörande av sin far. Så bör det vara. Generalens egna barn var skötsamma, men inte hänfödda.

— Livet igenom, sa Jakob Cotton, har vi förmånen att hålla dialogen med oss själva gående. Åsikt mot åsikt. Tro mot vantro. Det är ett utomordentligt privilegium, förbehållet människan ensam. Ändå begagnar vi oss långtifrån alla av det. Vi tillåter oss själva att ligga i träda, ofruktbara. När jag en dag som denna

blickar tillbaka, märker jag framför allt hur mycket jag försummat.

— Vilket underligt tal, sa den Magnifika gåsen till närmast sittande.

Men där stod nu Jakob och sa:

— Hur ska man leva sitt liv? I den mån man har bestämmandeförmåga. Där är det centrala problemet. Och de flesta löser det dåligt... och jag har själv löst det dåligt. Följande vad man nämner minsta motståndets lag trädde jag in i min fars arv och verksamhet och jag har lyckats förkovra verksamheten. Men sådant är utanverk. Utåt sett är jag en man med goda affärer...

Ett ögonblicks paus gav salen möjlighet att få upp ett fint sus av leenden. Man började hoppas att talet i grund och botten varit ett skämt och att man borde förstått det. Goda affärer, äntligen något att ta i!

— Goda affärer, ja, sa han. Men likväl är jag skuldbelastad.

— Nonsens, viskade för sig själv tranan.

— Skulle jag likna vårt liv vid deras som vaskar sand i guldförande flodbäddar för att ur sanden sälla fram små gulddarceller, så bör det sägas att många, ja, de flesta nöjer sig med att ta vara på det de lyckas hitta på det viset. Men imponderabilia räknar de inte med, med värden alltså, vilkas verkan på vår existens och vår framtid inte genast kan överblickas.

— Hör nu, hör nu! mumlade Reichler till Agnes. Vad är det egentligen med honom! Full har jag aldrig sett Jakob.

— Bevares, sa Agnes.

— Därför, fortfor talaren, lämnar ofta sökaren dessa ogaranterade värden, andliga värden vill jag kalla dem för att inte vara för obegriplig, han lämnar dem åsido och överger dem. Och ändå: av envars noggrannhet, av envars skrupulösa hederlighet gentemot livet och medmänniskorna och inte bara i den privata lilla sysselsättningen, beror i sista hand tillståndet i hela vår värld. Därest alltför många viker av från den väg som inre överläggning utpekat, men som ingen omedelbar vinning ger, kan det tänkas att vår värld får en tung belastning av orättfärdighet. Och *det kommer inte att betala sig*. Mina vänner . . .

— Hur var det? sa han plötsligt, ty en av servitörerna, nej, hovmästaren själv hade närmat sig honom med tydliga tecken på nervositet. Att på en gång inte vilja eller böra avbryta en talare och samtidigt ha ett angeläget budskap, är inte lätt.

— Vad är det om, sa Reichler. Ser inte hovmästaren att hedersgästen talar?

— Vad är det? frågade Jakob igen och trädde ett par steg tillbaka från bordet. Det har hänt något fruktansvärt, tänkte han. Men hovmästaren sa bara hövligt lugnt:

— Det är angående fru Stenbrott. En . . . en person önskar tala med bankiren. I telefon.

Jag kan inte, tänkte Jakob. Det har hänt Vica något.

Vid alla platser hade man suttit tyst lyssnande eller icke-lyssnande till hans, man fick väl minst sagt kalla det oväntade tal. Detta hade nu plötsligt avbrutits utan slut-

ord, utan utbringande av någon skål. Bara slut. Där stod jubilaren liksom rådlös och Reichler hade rest sig, Loodmester från sin stol hade skyndat till, andra drop-pade fram, den lilla gruppen ökade i omfång. Där sprang Ivar till fadern.

— Pappa, är det telefon? Kan inte jag svara?

— Jo, sa fadern. Gå du.

Jakob tog tacksamt första erbjudna arm, syster Albertas, och följde pojken ut. Hovmästaren anvisade väg. Sorlet i salen kom tillbaka, artigt dämpat.

— Det har hänt något, hette det.

— Henne, Vica.

— Eller mannen.

— Eller båda. På hela kvällen har de inte kommit.

— Bilolycka . . .

Och lite längre bort hette det redan färdigbildat:

— Stenbrotts lär ha råkat ut för en bilolycka, det är därför de inte syntts till. Det behöver inte vara farligt. Men polisen kan minsann konsten att dra ut på tiden.

— Kusligt i alla fall. Man vet inte.

— Jo då. Agnes Cottonn sitter ju lugnt kvar här.

Reichler, den kloke mannen äskade ljud, bad alla bryta upp eftersom måltiden ändå var slut. Säkert skulle Jakob Cotton tillagt några varma tackord till samtliga, sa han. Nu serverades kaffe i de mindre salongerna. Var så goda. Och lite musik, om jag får be.

Han viftade lite bortåt musikkapellet och det blev en Chopinvals.

— Snälla Agnes, sa Reichler, låt oss behålla fatt-

ningen. Vi kan inte skrämman upp alla här och sedan är det kanske bara frågan om en enkel krock.

Under tiden fick Ivar i telefon veta att hans svåger Hugo oförsiktigt hanterat en revolver, ett skott hade brunnit av och olyckligt nog träffat honom själv. Tjänstflickan hade skaffat en läkare, första bästa, som bodde tvärsöver gatan. Det var hon, fröken Siri som talade.

— Och doktor Stenbrott är förd till sjukhus i ambulans, men det är visst inte så farligt. Men det är inte det värsta, o, Gud!

— Seså, sa Ivar, låt oss veta.

— När ingen såg till henne måste frun ha tagit in alla pulver och droppar hon hade, kom det lågmält i hans öra.

— Är hon död? frågade Ivar lika lågt. Folk talade runtomkring honom, ingen hörde det.

— Ja, herr Ivar, så illa är det, sa flickan och nu grät hon, Ivar tyckte han såg henne för sig med krampaktigt förvridna mungipor.

— Vad menas med att ingen såg till henne, hon var ju inte skadad? Det låter som om hon borde haft tillsyn.

— Det var bara så, sa flickan under tårar, att vi sysslade med doktor Stenbrott, läkaren och jag och väntade bara på ambulansen, och vi hörde hur han, doktor Stenbrott menar jag, sa till henne frun, att du hör väl vad jag säger att jag sköt mig själv. Av våda förstås. Ja, sa hon. Jag kunde skyllt på dig, sa han. Ja, sa hon bara igen. Vi ska inte tala om det mer, sa han. Aldrig.

Han var blek som en död men tala orkade han, fast läkaren hade sagt till honom att hålla sig tyst och stilla, för förbandet var bara provisoriskt. Men . . .

— Men? Säg bara allt som det var, fröken Siri.

— Det är knappt jag kan, sa hon därborta. Bara det att han, doktor Stenbrott fortsatte med sitt talande om att det bara var hans eget fel, hon hade inte så mycket som rört vid revolvern. Du rörde den aldrig, nästan som man säger tjtade han. Nej, sa hon bara som han ville.

— Han kanske yrade?

— O, nej då, nog var han klar, tror jag, sa flickan. Vi var inne hela tiden, både doktorn, läkaren menar jag och jag själv, men det var som om vi inte funnits, så att kanske yrade han i alla fall, men jag tror det inte . . . Efter detta, sa han, är det för alla tider befäst mellan oss, *Vica. Begriper du vad jag menar?* Fast som klippan . . . Det lät som om han haft en undermening, det kan ju ha varit något de talat om förut och det låter inte som om det skulle varit något hemskt, men det *var* hemskt, jag kände det så. Ja, sa hon bara. Vi hade lagt honom på divanen i stora rummet med ett lakan under, ingen gång att hon gick fram dit. Hon satt på en stol borta vid dörren och rörde sig inte. Ifall du hade skjutit på mig, om så bara av våda, så skulle du få straff, begriper du det? Ja, sa hon. *Fängelse*, sa han och jag såg att hon liksom kröp ihop, det var ju otäckt: fängelse. Men nu är du skuldfri, sa han, och därför är du nu *min* för tid och evighet. Begriper du vad jag menar? Hon sa ingenting. Läkaren var borta vid fönst-

ret och såg efter om inte ambulansen kom och jag vet inte om han lyssnade.

— Dröjde ambulansen länge?

— Ånej, det tror jag inte, men det föreföll långsamt ändå.

Nu hade Siri slutat gråta och Ivar fick intryck att hon fann det skönt att få ur sig alltihop. Han spände hela sin uppmärksamhet och något hemskt hade mycket riktigt lösgjort sig ur flickans berättelse, han kände hur han frös.

— Och så sa doktorn till frun, doktor Stenbrott menar jag nu, att kanske hade du hellre velat skjuta ihjäl mig och sedan tagit ditt straff, va? Ja, sa hon då, *hellre det!* Det nästan skrek hon. Och jag minns att jag tänkte o Gud, vad säger hon och jag gick några steg i rummet för att hon skulle märka att jag fanns där, jag menar att de inte var ensamma. Det var inte så ovanligt att de trätte ibland, men så fort jag kom in, teg de . . . Hellre det! sa hon. Hur sa du? frågade han bara och då skrek hon igen *ja*, men så ändrade hon sig och sa: nej, naturligtvis inte. Du vet väl vad du säger? sa han. Vartenda ord föll precis som jag berättar nu, herr Ivar, och hela mitt liv kommer allt att stå för mig lika tydligt.

— Ja, ja, sa Ivar, fortsätt bara. Men sedan stannar det mellan oss. Inte sant fröken?

— Det kan jag gärna lova. Och så här var det sedan: doktor Stenbrott sa att det var rätt svarat, Vica, det sista, inte skulle du velat skjuta mig, din älskade? Och se nu på mig, vänd inte bort blicken, se på din man

och herre! Det sa han så konstigt, liksom elakt skulle man sagt ifall det inte varit doktor Stenbrott, en så fin och artig man... Men hon, hon skrattade till, det kom alldeles onaturligt på något sätt, och han, doktorn borta vid fönstret vände sig om och såg på henne. Usch, jag var glad att ambulanskarlarna i det samma kom upp. Och frun rusade bara bort, in i badrummet, och min tro är att det var där som hon genast tog in allt hon hade — och det var inte lite.

— Och sedan? sa Ivar.

— De for och frun hade lagt sig på sängen, bara ovanpå, och hon sa att hon inte orkade annat, eller om hon menade inte orkade åka med till lasarettet. Läkaren såg till henne ett tag och bad henne inte oroa sig för hennes man, fast det var ju en chock för henne själv, sa han, och nu måste hon vila och om hon hade lite brom hemma? Jo då, sa hon, jag är alldeles lugn, jag är bara trött på allt. Det ska ni inte vara, sa han då och det tror jag inte hon brydde sig om, för herrskapet kände honom inte, det var bara därför att han bodde så nära, jag hade sett hans skylt och därför ringde jag till honom. Men gå nu och lägg sig fröken Siri, sa hon vänligt och för det mesta var hon mycket rar, sa flickan och gråten kom tillbaka.

— Blev hon ensam sedan då? sa Ivar.

— Ja, vad kunde man tro annat än att hon ville sova. Men jag kunde inte somna själv och efter en tid, jag vet inte hur lång tid det var, så kom det för mig att ändå titta till henne och det var då...

— Nå, men läkaren?

— Jag ringde till honom med detsamma igen och han hade förstås gått till sängs och sa först att han hade haft tre sjukbud den natten och han var inte jour, men så begrep han och kom det fortaste han kunde och hon blev magpumpad och allt. De hade båda druckit bra mycket på eftermiddagen, om jag ska nämna det. En hela och två halva champagne . . . och annat med. Doktor Stenbrott tyckte om att röra ihop drinkar och vissa dagar ville doktorinnan ingenting ha, men andra tvärtom.

— Ja, ja, sa Ivar. Säg . . . lämnade hon ingenting skrivet?

— Nej. Det vill säga, jo, på ett brevark som låg framme stod det Rex. Ingenting annat. R_e,_e,_x. Men det var väl bara en händelse, det var bara med blyerts, det betyder ju ingenting.

— Ta vara på papperet i alla fall, sa Ivar, och närmare får jag höra sedan. Är ni ensam?

— O nej, hu då! Portvaktens fru är häruppe och hon har lovat stanna. Vi har lagt fru Stenbrott på sängen igen och ställt lite blommor och . . .

— Tack, sa Ivar. Han kände att han inte hade mycket röst kvar, men det var nödvändigt att den höll. — Jag kommer strax upp, sa han. Jag stannar där i natt.

Fort la han bort telefonklykan.

Nu märkte han att han stod i ett främmande rum, ett serveringsrum eller om det var någon sorts korridor som han aldrig sett förut. Någon hade visat honom och fadern vägen dit. Ett stycke ifrån honom stod ett par svartklädda män och föreföll väntande, men på

vad? De bara stod där, man vet inte varför. Det gick upp för honom att de var servitörer som han redan sett hela kvällen, men framför allt måste han minnas vad Siri berättat och inte förlora ett enda ord av det.

Bredvid honom satt fadern på en stol, lutad, vilande med händerna mot knäna, gammal, sjuk, och bredvid honom stod nu faster Alberta med oroligt ansiktsuttryck, villig att ingripa, att bistå, som hon alltid var. Men hon behövdes inte och heller inte Loodmester som nu också fanns där.

Fadern bara väntade ut det långa telefonsamtalet. Det var därför han satt där. Och trots han ingenting hört, *visste han*, Ivar såg det.

— Vi far dit, pappa, sa han, jag ska tala om allting.

Sonen hjälpte fadern att resa sig och tog hans arm i sin. Där skyndade en av de svartklädda till för att visa väg.

— Får det vara bil?

— Ja tack, sa Ivar.

Den egna bilen var beställd till en senare timme. Faster Alberta följde några steg med de två, men hon märkte att hon var umbärlig och blev stående kvar. Och där kom Reichler, la beslag på teleton, fick Stenbrotts nummer och gjorde några frågor.

— Ja, så är det, sa han sedan. Vica . . . hon tycks ha tagit livet av sig. Oförklarligt.

— Och en bil till mig med, bad Alberta och tryckte Loodmesters hand, ty han stod närmast henne och han var sig olik, askgrå och upprörd.

Hem, hem, tänkte Alberta. Om det ändå ville lysa

genom springan under Hallas dörr, om jag fick någon att tala med! Varför Halla inte velat träffa Jakob, det får jag kanske aldrig reda på . . . Det är väl likgiltigt också. Men häromdagen berättade hon om sin son, och vad hon måste ha älskat honom! Det är omöjligt att hon inte skulle känna även för andras barn.

Runtom Alberta skramlades med glas eller porslin, det hördes röster och steg, hon hade inte ens observerat det förut. Nu ville hon bara bort. Om hon fick tala med Halla ändå! Det grep tag i henne hur mycket hon redan höll av den främmande människan.

Hon gick utför en trappa och där var bilen och Loodmester hjälpte henne upp i den, han måste alltså ha varit med henne trappan utför, fastän hon inte sett eller märkt det.

XXXI

I en sidenklädd restaurangsalongssoffa satt Agnes med Ida Reichler bredvid sig. Det kan inte ta sig bra ut att jag är kvar här som om ingenting hänt, tänkte hon orot. Något måste ju ha inträffat, om så bara, som Ida säger, att det varit en bilrock. Och Jakob som inte kommer tillbaka och ger besked. Mer och mer blir han distra. Det vore inte olikt honom att helt enkelt ha åkt hem. Det fattas bara!

Hon tömde kaffekoppen och såg sig om åtminstone efter Ivar, men fåfängt. Det är som om jag inte fanns, tänkte hon och började småningom bli förbittrad. Men mig lämnar man inte utan vidare åsido, kom ihåg det! Jakob nonchalant, barnen oförskämda, bara något sådant som Pierres tal i dag. Vilka ord! Norpa!! Och till Sigurd: ni är inte ens släkt med oss! Det är han ju heller inte, för all del, men...

I dörren ut till hallen skymtade hon plötsligt Loodmester, askgrå, såg ut som om han befann sig på gravöl och inte blickade ut över en skara festklädda människor. Hur är det, något måste ovillkorligen ha hänt... Men i detsamma försvann Loodmester igen.

Det var meningen att musikalisk underhållning skulle

följt efter kaffet samt ett litet balettdivertissemang, ty Jakob tyckte om balett, sa Agnes. Ännu ett av hennes ogrundade påståenden, sa Jakob. Många tycker om balett, men inte jag mer än andra. På Gustaf III:s tid påstås att en Probst skulle ha ruinerat sig för en ballerina och det var visst ett elegant sätt att ruineras på den tiden och är kanske så ännu. För min del skulle jag föredra andra sätt, hade Jakob sagt då kvällsprogrammet förelagts honom till godkännande.

Den dagen hade han haft ett sammanträde, men man kan ju ändå visa lite intresse, hade Agnes tänkt.

Men hur ska det nu gå?

Raskt kom Reichler över golvet fram till henne. Lågmält och i korthet återgav han det lilla han visste och tryckte Agnes händer.

— Kära vän, sa han, nu bör du i tysthet bryta upp. Ida och jag följer med dig, det är självklart. Jag ska bekantgöra för några stycken vad som passerat, så får de sprida det vidare utan uppseende och därefter drar sig säkert samtliga diskret hem. Ett sorgligt slut på vår vackra firning, avrundade han sanningsenligt.

Agnes mumlade:

— Tänk att jag hela tiden haft som en föraning.

— Om Vica?!

— Nej, nej, det var om banketten, att något skulle förstöra den ... Vica? O nej, vem kunde ana något sådant där?

Den kloka Reichler rådde Agnes att åka hem och få nödig vila efter att ha talat med Ivar i telefon. Betjäningen hade hört honom ge bilen adressen ... *dit*. Det

var prövning nog om Agnes nästa morgon . . . Och så vidare.

Paret Reichler lotsade den hårt drabbade modern till bil och i sin upprördhet trampade hon på sin klänning, eller om den fastnade i bilsteget, det lät som då tyg rivs itu, ett av de avskryvårdaste ljud man kan höra . . . Ack, vad betyder det, sa hon milt.

Sorgkläder har jag då, det mesta, tänkte hon i all hast.

— Kära, kära Agnes, sa Ida Reichler bredvid henne i bilen och höll i hennes ena hand. Kära, kära . . .

Saktmodigt sa Agnes:

— Vi måste böja oss för Guds vilja. Detta var en stor hemsökelse och jag hoppas bara få själsstyrka att gå igenom allt.

Allt, tänkte hon. Begravningen. Tänka sig om prästerskapet skulle vägra oss kyrkan, ifall det kan bevisas att stackars lilla Vica med vett och vilja . . . Men sådant kan väl aldrig bevisas . . . Aldrig att kyrkoherden får ett öre av mig mer i så fall! Och krematoriet kan de under inga omständigheter vägra oss . . . eller musik.

Nej, prästerskapet vägrade inte, kyrkoherden löpte ingen ekonomisk risk. Det var uppenbart att unga fru Stenbrott i sin stora oro för mannen önskat få några timmars sömn och då i hastigheten . . .

På sjukhuset repade Hugo sig ganska bra. Honom behövde familjen Cottonn inte bekymra sig för mer, sa Agnes, barn fanns där ju inte och Hugo får väl vara tacksam att behålla det bo vi lät dem ordna efter eget

tycke. Annat sätter vi inte i fråga. Makarna var mycket lyckliga och nu har han sina minnen.

Men doktor Lett var inte nöjd med Jakob.

Nervös överansträngning, ingen fara, men behov av djup och långvarig vila, att börja med till sängs. Likväl hade Jakob varit i kläderna för att följa sin dotter på hennes sista färd. Därvidlag hade han varit envis och det var dumt, det kostade mycket på honom, alla kunde se det.

Han tog plats bredvid sin hustru och det var rätt, sedan drog han till sig Ivar, yngre sonen, lämnande Pierre åt faster Alberta eller vem som helst annan, han bekymrade sig inte om det. Under den långa akten satt han orörlig, ansiktet bar sitt mest ogenomträngliga uttryck. Runtom sig slog han en järnring, eller om någon skulle fordra vackrare stilisering, han steg in i ett elfenbenstorn, själv blek som skuren ur elfenben, och låste porten om sig. Dit in nådde honom inte prästens oration och heller inte den hälsning från gamla kamrater som Vicas väninna Kate framförde jämte en vid och doftande krans luktärter i alla färger, och kanske hörde han inte ens musiken, Bachs överjordiska tongångar.

Ensam, först av alla, utan att avvakta handtryckningar, gick han ut ur kapellet och bort till sin bil och ensam åkte han hem. Inte ens Ivar där.

Han såg heller inte att i hans fotspår, lika ensam, före alla övriga, lämnade också en ung man kapellet och gick långsamt liksom han själv över den stenlagda planen, liksom han omgiven av ingenting annat än sin egen ensamhet. En gång hade denne unge man liknat sig

själv vid gossen från Sparta som utan klagan låtit sig sönderslitas av ett vilt djur, enligt sägnen en liten räv, som han burit mot sitt bröst, innanför kläderna. Den gången bar Rex ett brev och så även denna dag, medan han följde Vicas fars väg, eller om inte ett brev, ett papper. Men några funderingar om gossen och räven eller om tapperheten i att klagofritt uthärda kval hade han inte mer. Dylika barnsligheter var lämnade bakom honom. Det dyrbara papperet vållade honom smärta, men det gav också en sällsam tröst.

Så hade hon då i det sista inte svikit honom, hon hade varit hans, ett papper med tre små bokstäver bar vittne om det.

Papperet hade han fått av hennes bror, ty det kunde inte gälla någon annan. Vad Ivar visste eller hade förstått, eller anat och tänkt, hade Rex inte reda på. Men på ett rent, svagt blåtonat brevpappersark stod det enda ordet, skrivet med blyerts — och ingenting annat. Och papperet var för alla tider hans.

Han såg bankir Cottonn stiga upp i en bil och åka bort. Själv tog han en annan väg och gick sedan länge. Sakta skymde dagen ner mot majnatt och trist och grå som den brukar vara, suddade majnatten ut den ensliga mänskliga konturen.

Rex Lundgren. Vi ser honom inte mer.

Kanske hör man en dag talas om honom, omöjligt är det inte.

Men i Cottonnska huset hade Agnes efter den hem-sökelsens timma hon genomgått i krematoriekapellet samlat några av vännerna till en enkel middag som hon

kallade den: Reichlers, Loodmester och några till. Släktingar. Naturligtvis Alberta, annat hade varit mycket taktlöst. Jakob själv hade redan dragit sig tillbaka.

Sedan samtliga visat sig ha vackra, nätta minnen av lilla Vica att berätta, kunde det ju inte undvikas att samtalen kom över till annat. Anledning till oro fanns i huset, husfadern låg till sängs och hade sagt ifrån att han inte önskade träffa någon av gästerna.

Loodmester sa:

— Jakob har nog varit lite . . . inte precis underlig, men olik sitt gamla jag på senare tid, har jag märkt.

— Hur så? frågade Agnes.

— Till exempel funderingar kring testamentet.

— Testamente . . . sa Agnes med för henne ovanlig skärpa.

— Nåja, för all del, låt inte mig skrämma, låt tranan höra: Bara lite nya funderingar, möjligen spekulationer i det blå . . . Men han ångrade redan att han illojalt sagt så mycket.

Reichler uttalade sig:

— Vännen Jakob har alltid haft en sorts, om jag så må kalla den, blöthjärtad sida. När jag kan, håller jag tillbaka.

— Jag sitter och grubblar, hov Pierre upp sin vackra tenor: När vi nu inte har lilla Victoria kvar mer, då är vi ju bara två barn.

— Det är lätt att räkna ut, min gosse, sa modern.

— Men jag menade . . . arvingar, sa han med betoning. För han Stenbrott ska väl ingenting ha?

Lyckligtvis förde Ida Reichler in samtalet på ett

mera passande ämne. Mittemot sig hade hon den Probst som blivit andre kanslisekreterare någonstans och hon förvånade sig över en så fin herres dåliga bordsskick. Man föds fin, tänkte hon, men det kan förloras. Och tvärtom . . . Samtalet hade övergått till Gammhyttan där detta år, till likhet med föregående, skulle delas ut tolv procent, och det var hennes mans verk. Ida sa det inte öppet, men envar förstod vilket unikt stöd stackars Jakob hade, medan kanslisekreteraren slafsade i sig glass med chokladgarnering som om han suttit vid ett köksbord. Man skulle inte trott det!

Efter middagen och medan de andra fick kaffe, gick Agnes för bättre samvetes skull in till sin man och frågade honom om han ändå inte gärna skulle önska prata lite med en eller annan av vännerna.

— Jo tack, sa han. Syster Alberta.

— Det är rätt oartigt, sa Agnes. Henne av allesamman behöver du minst krusa.

— Gör som jag ber.

— Arvid, Loodmester ville gärna titta in.

— Nej. Om några dagar. Hälsa honom att mitt förstånd och mina planer är orubbade och att jag litar på honom.

— Litar? Det har du väl alltid gjort?

— Ja visst. Säg nu till Alberta, är du snäll.

— Alberta, sa han, sedan systemen tagit plats på en stol intill bädden. Har din gäst madame Fribourg någonsin talat med dig om mig?

— På sätt och vis ja, svarade Alberta. Och det var just i morse innan jag lämnade huset, där hon hela

dagen fått vara ensam. Hon sa att hon ångrade sin ovänlighet när hon avböjde din visit och att hon tvärtom gärna ville se dig igen innan hon nu snart reser hem till Frankrike.

— Så hon ska resa nu?

— Det ser ut, sa Alberta, som om hon får en båt-lägenhet inom några få dagar. Ja, hon ska resa och jag kommer att sakna henne. Hur känner du dig, Jac?

— Ganska bra, sa han och strök sig över pannan som om han därmed avlägsnat ett eller annat symtom till sjukdom eller svaghet. Jag kommer efter ett par månader att bli frisk och återgå till mitt gamla levnads-sätt och arbete, sa han. Sådan är vår mänskliga lott. Vi kommer över det vi måste komma över. Småningom förvandlas vi till en samling av idel ärr, men de är osynliga. Annars skulle vi vara rent avskräckande!

Han log och nickade åt systemen: han ville inga beklaganden eller anvisningar ha om hur man bör leva, och hon aktade sig visligen.

— Men, sa han, jag vill träffa madame Fribourg en gång till. Det var henne, Halla som jag talade med dig om en kväll, om du minns?

— Jac, sa hon bara.

— Jo. Be henne alltså komma hit. Be henne inte dröja. Jag blir varken friskare eller en behagligare person om några dagar får gå. Och jag tror inte hon bryr sig om hur jag är.

— I morgon? sa Alberta.

— Ja. Just i morgon. Hellre än en dag senare.

Så kom Halla nästa dag till honom.

XXXII

Under morgontimmarna hade han väntat och han hade märkt att det inte blivit stor olikhet mellan den heta längtan som en gång förtärde unge Jacs timmar före varje möte och den iver att återse det kära ansiktet som nu tvang honom att vända huvudet på kudden åt vänster, åt höger, eller att vända kudden utan att upptäcka någon enda tillfredsställande vilopunkt.

Dörren öppnades och hon var där. Halla.

Hon gick fram och han såg att hennes gång var besvärad eller haltande. Men faderns kryckor har hon sluppit! En stol var framsatt och hon satte sig. Hans hand var kall, det kände hon, och hon behöll den mellan sina båda varma. Han kunde inte minnas att hennes händer någonsin fordomdags behövt värma hans, men nu stod det så illa till, och de var välgörande, dessa varma händer, de fick hans eget blod att stiga i värme och honom själv att känna sig mycket lycklig.

— Du har inte förändrats, sa han och såg på det kraftiga ansiktet, välformat, med ren panna och alltjämt starkt växande hår, ehuru det numera var nästan vitt.

— Och du gifte dig med Philippe? sa han.

— Ja.

— Du höll mycket av honom, det var han ju värd.

— Jag höll av honom. Men jag tyckte också att min son borde få en far.

— Din son? Halla, sa han och satte sig bättre upp-rätt mot de många sängkuddarna. Menar du *vår* son? Menar du att . . .

— Ja, Jac. Låt oss tala enkelt om det, för det är enkelt. Det finns så många mödrar som blir ensamma med sitt barn. Du gav mig honom och jag tog det som en gåva och den gjorde sedan min tillvaro mycket rik. Philippe missunnade mig det aldrig.

— Vår son. Vår son. Vår son, sa Jakob och tycktes inte kunna mätta sig med dessa två ord. Han slöt ögonen och tvang tillbaka tårar. Hon, Halla, ~~g~~ät ju inte. När han begrep att hans röst kom tillbaka som den borde vara, sa han:

— Låt mig någon gång få komma till dig. Låt mig återse dig. Jag behöver ännu lära mig . . . av ditt mod.

Han smålog, lite ironiskt såg det ut och sa:

— Sju knivstick genom kroppen innan . . . Minns du?

— Innan man ger upp, ja, det var visst så? Sju är inte så mycket under ett långt liv. Käraste, jag har många fler gånger givit upp och det gör vi alla. Det är inte för vår egen skull vi står upp igen, då skulle vi kanske inte bry oss om det.

— Du menar?

Hon sa och smålog lite i sin tur, men ett allvarligt småleende:

— För alla andras skull. Allas. Det är därför vi inte kan och inte får ge upp. Det är mycket enkelt.

— Jag känner igen dig, Halla, sa han. Jag känner igen er alla. Hela det lilla vidunderliga huset vid tvärgatan. Där ingen gav upp, och det var för allas skull.

Men hans stackars hand ville inte bli varm ordentligt. Då tog hon båda hans händer i sina, lyfte dem mot sina läppar och lät sin heta andedräkt svepa om dem, tryckte dem mot sina ögon och mot hela sitt ansikte, kysste dem som man kysser ett barn.

— Ljuvligt, ljuvligt, mumlade han, låg med slutna ögon och lät tårarna droppa fram mellan ögonlocken och ner längs kinderna utan att blygas för det.

— Varför? sa han sedan.

— Du frågar varför. Jag vet inte vad frågan gällde. Men det finns inga varför. Allt besvaras därför att livet själv besvarar. Vi får vad vi är värda och vad vi ska ha. Vet du att sedan Philippe gått bort, tänkte jag ett par gånger på att skriva till dig. Men varför skulle jag kanske sått splittring i din tillvaro, i ditt hem, i det liv du valt? Förhållandena runtom oss avgör mycket, men i sista hand bestämmer vi ändå själva. Därför är det nödvändigt att vi håller oss hederliga och rena. Ifall jag skrivit, vem vet om det inte i någon mån bemängts med lust att oroa? Ända till den minsta smula orenhet är — orenhet. Jag gjorde rätt som höll tyst. Tror du inte?

Efter detta låg han länge stum. Om hon skrivit? Ja visst skulle det rört upp hans tillvaro och vilken utväg hade han då funnit? Till att riva upp hemmet här skulle

han inte haft kraft, och kanske inte ens lust under sin verksamhets stora år. Han skulle ha behållit detta av Agnes styrda hem i all dess magnificens som Loodmester uttrycker sig! — och så skulle han tiggat och bett sig till ett andra hem — hos Halla? Men det hade heller inte gått. En vacker älskarinna utomlands, det går visst an, det är ingen nyhet . . . Men inte Halla!

Tanken tog konkret bildform. Jakob såg sig själv, kläderna från London, skodonen beställda efter mått, rummet med stort badrum på det första klassens, den så kallade lyxklassens hotell där han brukat ta in i Paris på senare år. Intill porten hans egen utomordentliga amerikanska bil, årets modell. Men var kommer Halla in där? Ingenstans. Hon gjorde rätt som inte skrev: för andra gång skulle han bedragit henne.

Nu var det han som kysste hennes händer, han förde dem mot sitt hjärta och tryckte dem intill sig. Ren. Ren. Det var vad hon varit genom hela sitt liv och detta enda, så ytterligt enkla, bar henne och skulle framgent bära henne.

Han sa:

— Halla, jag är tacksam för att du inte skrev. Jag är tacksam för att vi nu båda är gamla människor. Därför törs jag numera be att få se dig igen.

— Du kan komma, sa hon.

Det knackade på dörren och innan Jakob hunnit svara, öppnades den och Ivar trädde in.

— Å, förlåt, sa han, jag visste inte. Men så kände han igen damen från besöket hos faster Alberta och hälsade. Visserligen hade han flyttat hemifrån, på den

punkten hade han varit ohjälpligt envis, men varje dag kom han ändå en stund upp till sin far. De hade inte mycket att språka om, det fanns för mycket som Ivar inte alls ville tala med fadern om, särskilt inte till en sjuk människa, men lite småprat blir det ändå och pappa sätter värde på det.

— Madame Fribourg tyckte att jag påminde om hennes son, sa Ivar. Annars anses jag visst mest lik pappa.

— Ja, sa Halla på ganska god svenska, ni är lik er far, men ni påminde mig inte dess mindre om min egen Jacques då han var tjugo. Men det är ju längesedan.

Ivar såg närmare på damen. Egendomligt att just hon skulle få lov att hälsa på, då Jakob eljest undanbett sig alla besök. Men man kunde förstå det. Ett eget lugn utgick från henne, ända till hennes röst hade ro med sig. Hon var enkelt svartklädd, och ändå ståtlig. Hon måste ha varit väldigt snygg som ung, tänkte han och hörde sin far säga:

— Madame Fribourg och jag var ... var vänner i unga dar, ser du, och även om dig tror jag att du kunde ha glädje av hennes vänskap. Jag skulle gissa, sa han och smålog, att ni tänker lika i många ting.

— Men jag tänker inte många ting, sa Ivar en aning uppkäftigt. Egentligen bara ett enda, *ett* grundläggande.

— Det är detta som liknar henne, sa fadern. Han vände sig till Halla: Jag minns en gång då vi i Paris tillsammans gick på ett möte och vi hörde där din blivande make, Fribourg tala. *Segern blir vår*, sa han, jag hör det som igår, han talade också en ovanligt väljudande franska. Vi kan misslyckas många gånger om,

sa han, vi måste vänta oss nederlag igen och kanske igen, var det inte så, Halla?

— Jo, sa hon.

— Men efter oss träder våra barn till och det kommer alltid att finnas nya stridsmän. Hur kan det vara att jag minns den kvällen så väl?

— Kanske, sa hon, därför att det blev vår sista kväll. Du reste snart efter.

Ivar satt tyst, såg på fadern, såg på henne, den främmande kvinnan. Men det är ju klart, tänkte han, de älskade varandra! Han vände sig lite bort för att vara säker på att han såg rätt när blicken kom tillbaka. Jo visst. De kunde inte dölja det, de gamla människorna, stackars gamla sjuka pappa, lutad mot kuddarna, blek och borta, men ändå burens av blickens återglans från en länge gömd kärlek.

Och så hon! Det var klart att henne måste man ha kunnat vara rent tokig i för så där en tretti fyrty år sedan.

Men han blev rädd, tänk om de märkte att deras hemlighet ingen hemlighet var för honom, han reste sig och sa brådskande, smått bortkommet:

— Ursäkta, jag kilar nu.

— Halla, sa fadern, låt Ivar få bli lite som en son också för dig. Han ska naturligtvis ut till Frankrike . . . Det kan jag väl åtminstone få bestå dig, pojke?

— Jo, tack, sa Ivar och rodnade.

— Vi blir vänner, Ivar, sa hon och de starka mörka ögonen lyste emot ynglingen, då han tryckte hennes hand innan han flydde ur rummet.

Det är ju självklart, det är ju självklart, tänkte han. Stackars fan. Det var sin far han tänkte på. Men varför blev det ingenting vidare? De kom ju aldrig ifrån varandra, det såg jag nyss.

Han löpte fort utför trappan och kom ut på gatan. Det blåste friskt, det tyckte han aldrig illa om. Så fort träden slog ut och grönskade nu, bara på de par tre senaste dagarna hade det gått express, han la märke till det och andades in och njöt av sina unga starka lungors möjlighet att ta in syre och fylla hela kroppen, så kändes det.

En grann flicka gick förbi, han såg sig om efter henne och minsann kastade inte också hon en blick bakom sig!

Tänk att en gång få bli riktigt ordentligt kär, så att det svider i en, så att man menar något med det... Och hon ska vara likadan. I allt ska vi vara lika och tänka och vilja lika. Och hjälpas åt.

Hur sa han, pappa, att den där andra hade talat, den där Fribourg?

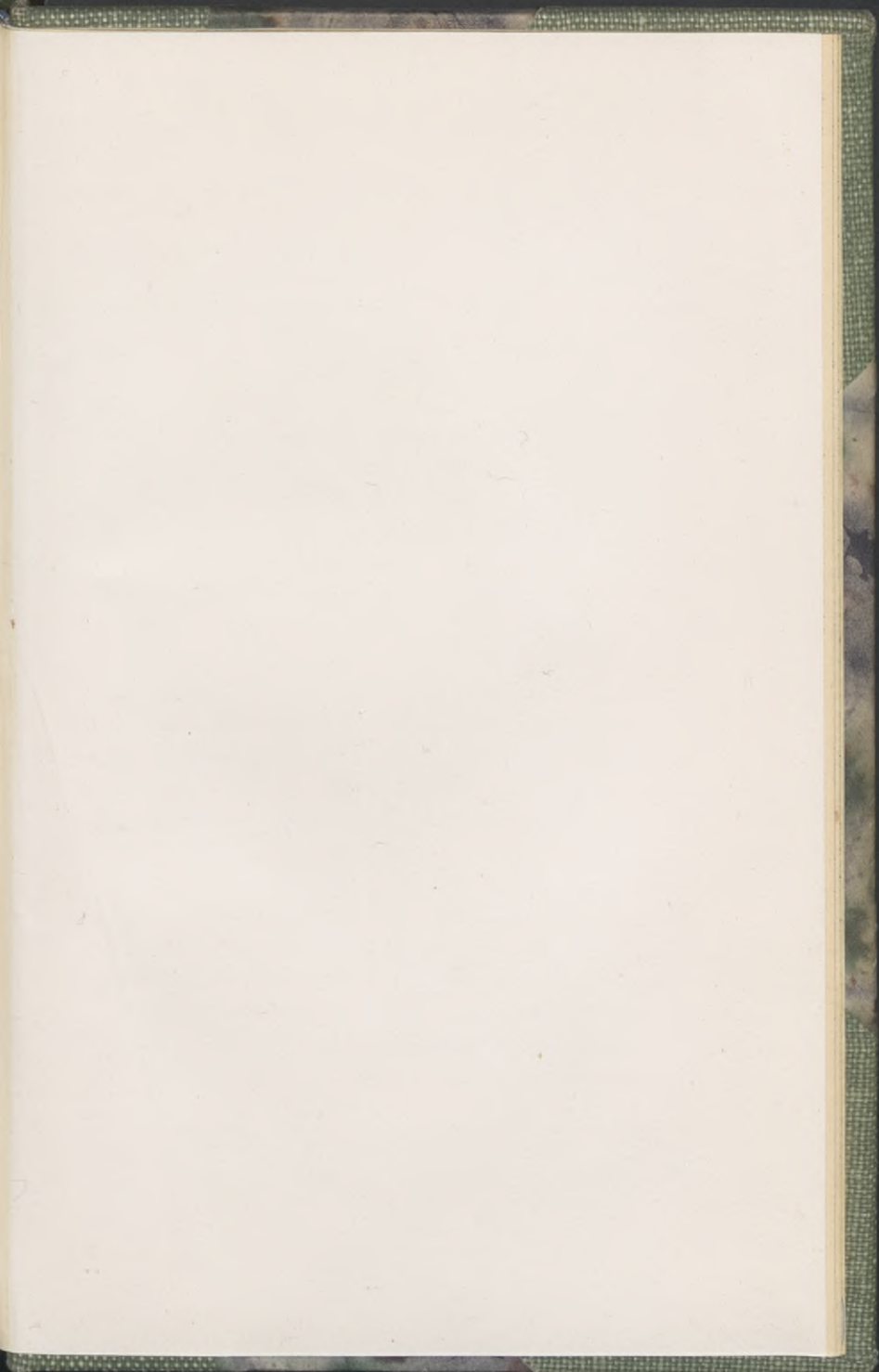
Många nederlag... Tja, för all del. Det finns ju alltid såna. Men man trampar vidare ändå, *ändå*.

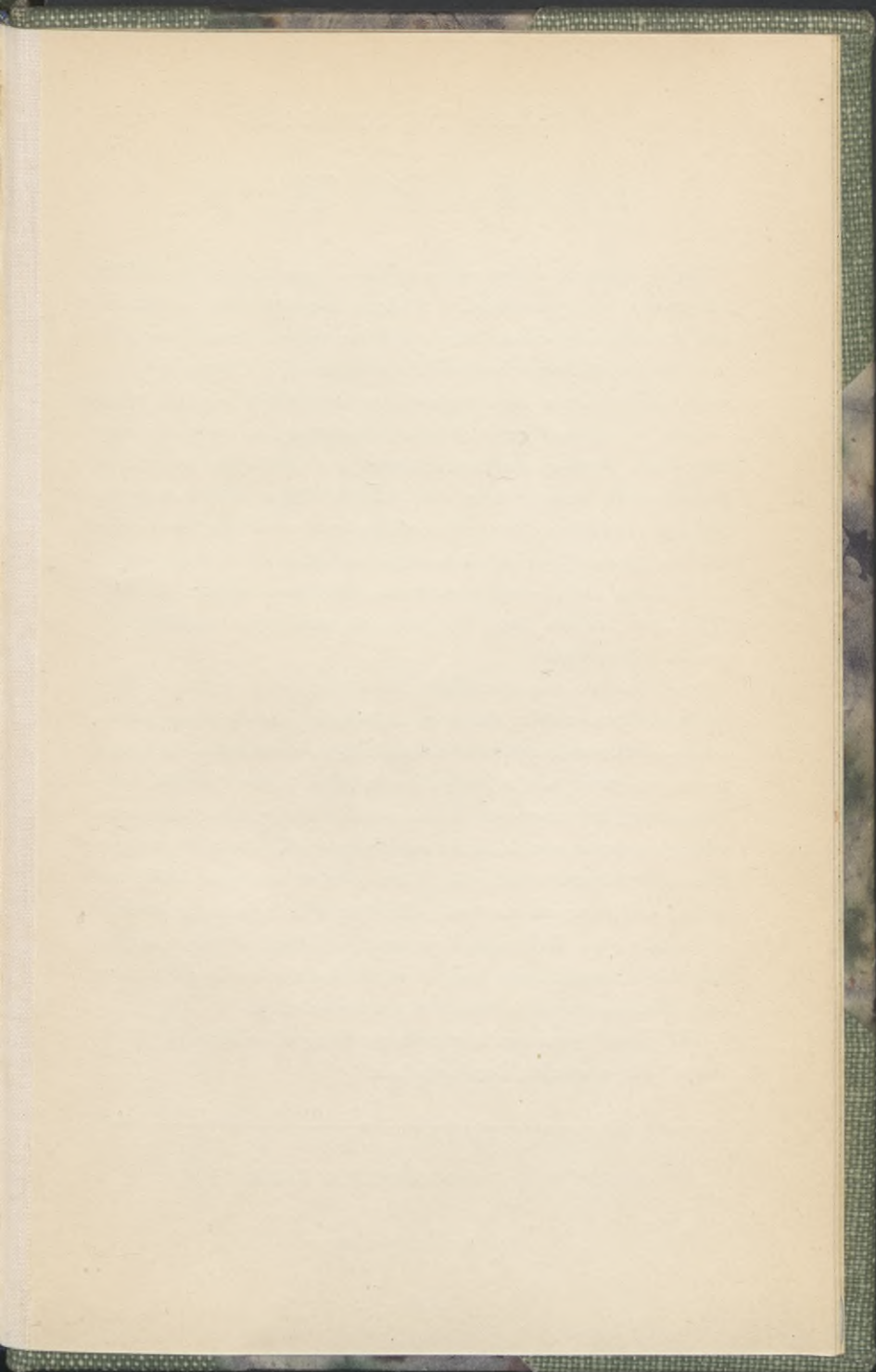
Ändå.

Därmed satte Ivar fart, över körbanan, längs kajen, mot den envisa vinden, envisare själv.

Stockholm 1946

Öregrund 1947





Marika Stiernstedt

BANKETTEN

Mer än de flesta aktivt medveten om sin egen tid ger oss Marika Stiernstedt i sin nya roman en skildring som inte bara är hämtad rakt ur vårt aktuella nu utan också har syftning mot framtiden.

En förmögen Stockholmsfamilj är i hennes bok skärvan som får spegla de brytningar inom samhällslivet som präglar vår tid. Jakob Cottonn är en framstående affärs- och finansman, en av de män som har skapat Sveriges merkantila anseende. I sitt svala konvenans-äktenskap har han tre barn, den flabbiga odågan Pierre av typen förgylld barungdom, Vica, som troligen hade varit hängivet lycklig med sin man om hon bara inte alltid hade haft så mycket pengar, och slutligen Ivar, som till moderns oförstående undran och förlöjligen av brodern läser Ny Dag och umgås med individer på yttersta vänsterkanten.

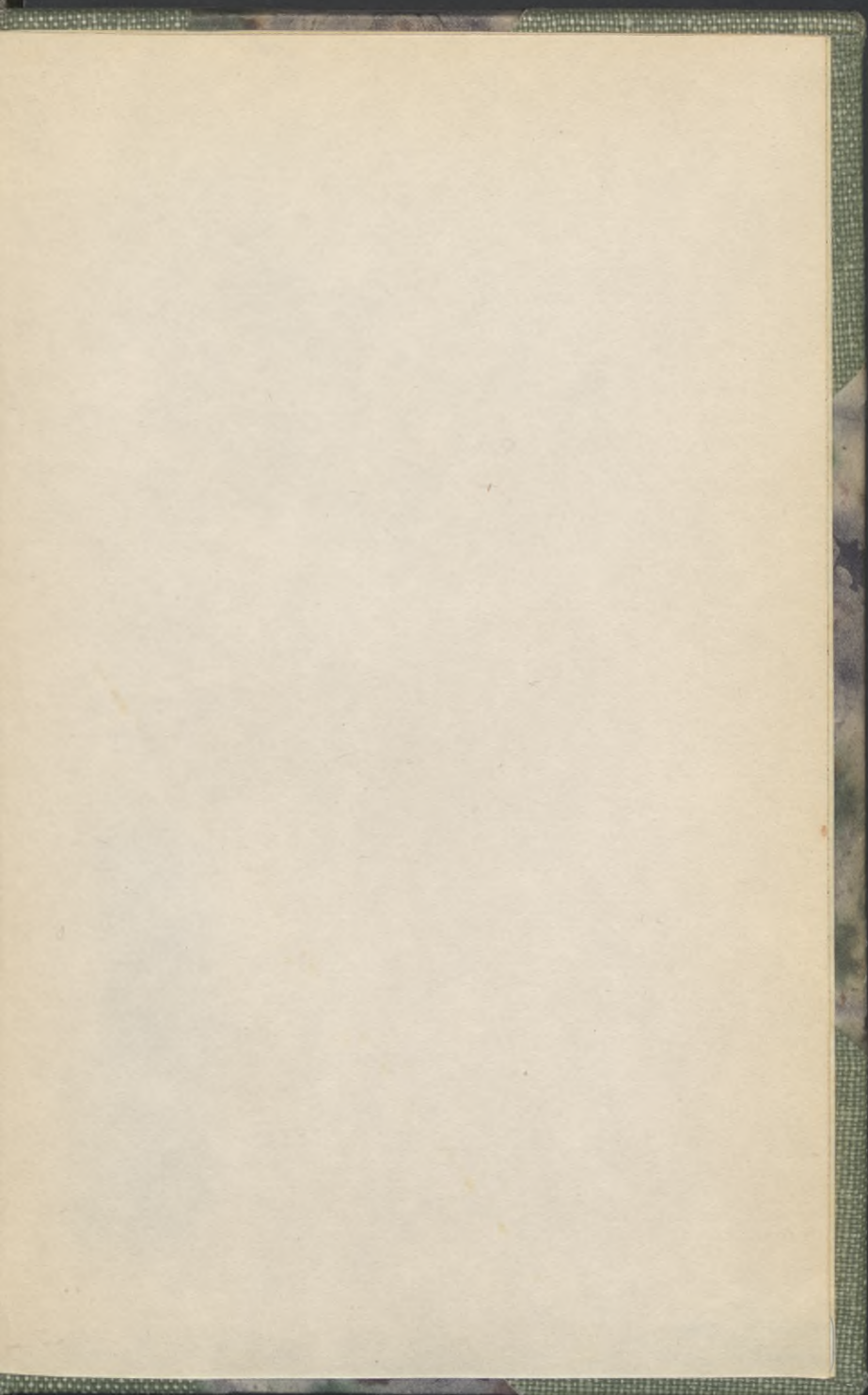
Den i familjen som bäst skulle förstå Ivars sympatier är emellertid Jakob Cottonn själv. Under ett ungdomsår i Paris kom han genom en ung flicka som han älskade i kontakt med revolutionära flyktingskretsar och deras ädla och okuvliga tro på en annan framtida samhällsordning. Ett samtal varvid han plötsligt konfronteras med sonens åskådning verkar som en chock: reminiscenser från Paristiden tränger fram och förändrar hans syn på den gärning som han dittills betraktat inte bara som en ärvd plikt utan också som ett spännande och nyttigt värv. Och innan hans stora 60-årsbankett på ett dramatiskt sätt avbryts, hinner han på ett för flertalet av de närvarande överraskande sätt lägga fram sin nya uppfattning.

Berättelsens levande puls, människokunskap och vidsyn gör "Banketten" till en mycket fängslande bok.

HI
K. 105
13.4.48

ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Pris 12: 50, inb. 16: —



6000375838



Göteborgs universitetsbibliotek



